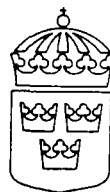

Regeringens proposition

1991/92:83

om ny konsumentkreditlag

Prop.
1991/92:83

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 12 december 1991.

På regeringens vägnar

Carl Bildt

Reidunn Laurén

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag till en ny konsumentkreditlag. Den nya konsumentkreditlagen är anpassad till EGs regler om konsumentkrediter. Den får ett bredare tillämpningsområde än den nu gällande lagen. Många regler som i dag omfattar enbart krediter i samband med köp och vissa tjänster kommer i fortsättningen att gälla för i princip alla konsumentkrediter.

Genom den nya lagen införs bl.a. regler som begränsar kreditgivarens rätt att höja räntan under löpande avtal. Förutsättningarna för räntehöjningar skall preciseras i avtalet och räntan får höjas bara som en följd av vissa slag av kostnadsökningar. Lagen innehåller också begränsningar i rätten att ta ut avgifter för krediten och att höja avgifterna under avtalsperioden.

Vidare inskränks kreditgivarens möjligheter att säga upp kreditavtalet till betalning i förtid. Konsumenten får å sin sida rätt att betala sin skuld tidigare än enligt avtalet. Kreditgivaren får inte ta ut någon särskild ersättning av konsumenten vid förtidsbetalning. Undantag från denna regel gäller bara när avtalet löper med bunden ränta.

Konsumenten blir också bättre skyddad i sådana fall då det förekommer flera parter på näringsidkarsidan. Om han av misstag

betalar till fel näringsidkare, får han normalt ändå tillgodoräkna sig betalningen. Prop. 1991/92:83

Avtal om konsumentkrediter skall i fortsättningen ingås skriftligen.

Den nya konsumentkreditlagen blir, liksom den nu gällande, tvingande till konsumentens förmån. Lagen föreslås träda i kraft den 1 oktober 1992.

1 Förslag till Konsumentkreditlag

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag gäller kredit som är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk och som lämnas eller erbjuds en konsument av en näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet.

Lagen gäller under motsvarande förutsättningar även i fråga om kredit som lämnas av någon annan än en näringsidkare, om krediten förmedlas av en näringsidkare som ombud för kreditgivaren.

Lagen gäller inte författningsreglerade lån som lämnas av statsmedel och inte heller lån som lämnas i pantlånerörelse enligt lagen (1949:722) om pantlånerörelse.

2 § I lagen avses med

kreditgivare: den som lämnar krediten eller övertar den ursprunglige kreditgivarens fordran,

kontantpris: det pris till vilket en vara, tjänst eller annan nytthet vanligen erbjuds konsumenter mot kontant betalning,

kreditbelopp: vid betalningsanstånd den del av kontantpriset varmed anstånd lämnas samt vid lån det lånade beloppet,

kreditkostnad: det sammanlagda beloppet av de räntor, tillägg och andra kostnader som konsumenten skall betala för krediten,

effektiv ränta: kreditkostnaden angiven som en årlig ränta beräknad på kreditbeloppet, i förekommande fall under hänsynstagande till att delbetalningar skall göras under den löpande kredittiden,

kreditfordran: summan av kreditbeloppet och kreditkostnaden.

3 § Med kreditköp avses köp av en vara, då säljaren lämnar köparen anstånd med någon del av betalningen eller då någon del av betalningen erläggs med ett belopp som köparen får låna av säljaren eller av någon annan kreditgivare på grund av en överenskommelse mellan denne och säljaren.

Har avtalet betecknats som uthyrning eller betalningen betecknats som ersättning för rätten att nyttja varan föreligger ändå ett kreditköp, om det är avsett att konsumenten skall bli ägare till varan.

4 § Avtalsvillkor som i jämförelse med bestämmelserna i denna lag är till nackdel för konsumenten är utan verkan mot denne, om inte annat anges i lagen.

5 § Näringsidkaren skall i sitt förhållande till konsumenten iaktta god kreditgivningssed och därvid ta till vara konsumentens intressen med tillbörlig omsorg.

Marknadsföring och information

6 § Näringsidkare skall vid annonsering, skyltning och liknande marknadsföring beträffande kredit lämna information om den effektiva räntan för krediten. Om det är fråga om kredit för förvärv av en särskild vara, tjänst eller annan nyttinghet, skall även kreditkostnaden och kontantpriset anges.

När kreditavtalet innebär en rätt för kredittagaren att fortlöpande utnyttja ett kreditutrymme (löpande kredit) skall dels den effektiva räntan anges som en årlig ränta beräknad på det belopp som motsvarar kreditutrymmet, dels den effektiva räntan anges för minst ett fall där beloppet utgör endast en andel av kreditutrymmet. Är kreditutrymmet inte bestämt i avtalet skall det därvid anses vara 15 000 kronor.

Information enligt första eller andra stycket behöver inte lämnas, om krediten avser ett belopp som uppgår till högst 1 500 kronor eller om krediten skall återbetalas inom tre månader.

7 § Innan ett kreditavtal sluts skall näringsidkare som lämnar eller förmedlar krediten lämna konsumenten information i de hänseenden och i den omfattning som anges i 6 §. Informationen skall lämnas skriftligen.

8 § I fråga om underlåtelse att lämna information som anges i 6 och 7 §§ eller som annars är av särskild betydelse från konsument-synpunkt gäller marknadsföringslagen (1975:1418).

Kreditavtalet

9 § Ett avtal om kredit skall ingås skriftligen och undertecknas av konsumenten. Denne skall få en kopia av avtalet.

Ett kreditavtal som inte har ingåtts skriftligen är ändå giltigt utom i fråga om villkor som är till nackdel för konsumenten. Vid bedömning av om ett villkor är till nackdel för konsumenten skall en jämförelse göras med vad som gäller om villkoret inte tillämpas.

Vad som sägs i denna paragraf gäller inte för engångskrediter när kredittiden är högst 45 dagar och hela kreditbeloppet skall betalas på en gång. Det gäller inte heller för krediter som avser ett belopp som uppgår till högst 1 500 kronor.

10 § Ränta som tas ut för krediten skall i avtalet anges som en räntesats motsvarande räntekostnaden per år för den vid varje tid obetalda delen av skulden.

11 § Förutsättningarna för ändringar i räntesatsen skall anges i avtalet.

Räntesatsen får ändras till konsumentens nackdel endast i den utsträckning som det motiveras av kreditpolitiska beslut, ökade upplåningskostnader för kreditgivaren eller andra kostnadsökningar som kreditgivaren inte skäligen kunde förutse när avtalet ingicks.

Kreditgivaren är skyldig att tillämpa ett avtalsvillkor om ränteändringar på samma sätt till konsumentens förmån som till hans nackdel.

12 § Kredittagaren är skyldig att, utöver eller i stället för ränta, betala särskild ersättning för krediten (avgift) endast om sådan ersättning avser kostnader som kreditgivaren har för krediten och om avgiften har angetts särskilt i avtalet. Om kostnader kan särskiljas, får avgift tas ut särskilt för varje sådan kostnad.

I avtalet skall också anges under vilka förutsättningar kreditgivaren får ändra de avgifter som tas ut för krediten.

Avgifter för krediten får ändras till konsumentens nackdel endast i den utsträckning som det motiveras av öknings av de kostnader som skall täckas av avgifterna.

13 § Kreditgivaren skall underrätta konsumenten om beslutade ränteändringar och avgiftsändringar. Underrättelse skall lämnas senast när ändringen börjar gälla, antingen genom ett särskilt meddelande till konsumenten eller genom annonsering i dagspressen. Sker underrättelsen genom annonsering, skall meddelande om ändringen också lämnas när nästa avisering eller kontoutdrag sänds till konsumenten.

Kontantinsats vid kreditköp

14 § Vid kreditköp skall säljaren ta ut en kontantinsats av köparen i enlighet med god kreditgivningssed. Kontantinsatsen skall motsvara minst 20 procent av varans kontantpris, om inte särskilda förhållanden föranleder annat.

Som kontantinsats anses inte betalning med medel som köparen får låna av säljaren eller av någon annan kreditgivare på grund av en överenskommelse mellan denne och säljaren.

Bestämmelserna i denna paragraf gäller inte kreditköp för vilka föreskrifter om kontantinsats har meddelats med stöd av lagen

15 § Om en näringsidkare för sin egen eller någon annans räkning säljer en vara utan att iaktta vad som sägs i 14 §, skall det anses utgöra en sådan handling som avses i 2 § marknadsföringslagen (1975:1418).

Konsumentens befogenheter vid överlåtelse av fordringen, m. m.

16 § Om kreditgivaren har överlåtit sina rättigheter enligt ett kreditavtal, får konsumenten mot den nye kreditgivaren göra samma invändningar som han vid överlåtelsen kunde göra mot överlåtaren. Detsamma gäller när kreditgivaren har pantsatt sina rättigheter enligt kreditavtalet.

Vid kreditköp får köparen mot kreditgivares krav på betalning framställa samma invändningar på grund av köpet som han kan göra mot säljaren. Köparen får även invända att han har erlagt betalning till säljaren eller att han har träffat en överenskommelse med denne. Detta gäller dock inte om köparen visste att säljaren saknade rätt att ta emot betalningen eller ingå överenskommelsen och inte heller om köparen uppsåtligen eller av grov oaktsamhet underlät att skaffa sig kunskap om detta.

Om köparen på grund av ett kreditköp har anspråk mot säljaren på återbetalning av köpeskillning, skadestånd eller annan penningprestation, svarar kreditgivaren lika med säljaren för att anspråket fullgörs. Kreditgivaren är dock inte skyldig att betala mer än vad han har mottagit av köparen med anledning av krediten.

17 § Vid kreditköp får kreditgivaren inte ta emot en av köparen ingången växelförbindelse som avser en fordran på grund av kreditköpet. Han får inte heller till bevis för sin fordran ta emot ett av köparen utfärdat löpande skuldebrev eller någon annan av denne ingången skuldförbindelse som är av ett sådant slag att köparens rätt att framställa invändningar på grund av köpet inskränks om skuldförbindelsen överläts eller pantsätts till en borgenär som är i god tro.

Första stycket första meningen gäller inte egna växlar som är utställda av banker.

Den som uppsåtligen bryter mot förbud enligt denna paragraf döms till böter.

18 § Bestämmelserna i 16 § andra och tredje styckena samt 17 § gäller även när en konsument vid avtal om en tjänst som avses i konsumenttjänstlagen (1985:716) fått kredit enligt vad som sägs i 3 § angående köp.

19 § Belopp som kredittagaren erlägger för avräkning på viss kreditfordran får kreditgivaren inte först avräkna på annan fordran.

Betalning av skulden i förtid

20 § Konsumenten har rätt att betala sin skuld till kreditgivaren före den avtalade förfallotiden.

21 § Kreditgivaren har rätt att få betalning i förtid endast om han har gjort förbehåll om detta i avtalet samt någon av följande omständigheter föreligger:

1. Konsumenten är sedan mer än en månad i dröjsmål med betalning av ett belopp som överstiger tio procent av kreditfordringen.

2. Konsumenten är sedan mer än en månad i dröjsmål med betalning av ett belopp som överstiger fem procent av kreditfordringen och dröjsmålet avser två eller flera poster som förfallit vid olika tidpunkter.

3. Konsumenten är på annat sätt i väsentligt dröjsmål med betalning.

4. Säkerhet som ställts för krediten har avsevärt försämrats.

5. Det står klart att konsumenten genom att avvika, skaffa undan egendom eller förfara på annat sätt undandrar sig att betala sin skuld.

Om säkerhet som ställts för krediten utgörs av förbehåll om återtaganderätt, har kreditgivaren rätt till betalning i förtid på grund av försämrad säkerhet endast om konsumenten uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet har orsakat att säkerheten avsevärt försämrats.

22 § Vill kreditgivaren få betalt i förtid enligt 21 § första stycket 1-3 gäller en uppsägningstid av minst fyra veckor räknat från den tidpunkt då kreditgivaren sänder ett meddelande om uppsägningen i rekommenderat brev till konsumenten under dennes vanliga adress eller uppsägningen utan en sådan åtgärd kommer konsumenten till handa.

Har kreditgivaren krävt betalning i förtid enligt 21 § första stycket 1-3, är konsumenten ändå inte skyldig att betala i förtid, om han före utgången av uppsägningstiden betalar vad som förfallit jämte dröjsmålsränta. Detsamma gäller om konsumenten vid uppsägning enligt 21 § första stycket 4 eller 5 eller andra stycket genast efter uppsägningen eller inom medgiven uppsägningstid ställer godtagbar säkerhet för fordringen.

Har konsumenten tidigare med stöd av bestämmelserna i andra stycket befriats från skyldigheten att betala skulden i förtid, gäller inte bestämmelserna i det stycket.

23 § Utan hinder av vad som sägs i 21 § första stycket 4 får kreditgivaren åberopa andra lagbestämmelser om rätt till betalning i förtid på grund av att en säkerhet som ställts för krediten har försämrats. Bestämmelserna i 21 § hindrar vidare inte att banker eller andra kreditgivare gör gällande strängare förbehåll om betalning i förtid, om de har en skyldighet att göra sådana förbehåll enligt någon annan författning.

24 § Vid förtidsbetalning enligt 20-23 §§ skall följande iakttas när kreditgivarens fordran beräknas:

1. Konsumenten skall betala ränta och andra kostnader för krediten för tiden fram till förtidsbetalningen men inte för tiden därefter. Vid beräkningen skall tillämpas grunder som står i överensstämmelse med god kreditgivningssed.

2. Kreditgivaren får inte tillgodoräkna sig någon ersättning för att skulden betalas i förtid. Är räntan för en kredit bunden för hela eller en del av avtalstiden har dock kreditgivaren, om han gjort förbehåll om det, rätt att för återstående del av den tiden av konsumenten ta ut ersättning för skillnaden mellan räntan på krediten och räntan på nya krediter av motsvarande slag.

3. Om vid kreditköp förtidsbetalning sker på annan tid än en förfallodag som har bestämts i avtalet, skall den anses ha skett den första förfallodagen efter betalningen. Detsamma gäller när en konsument vid avtal om en tjänst som avses i konsumenttjänstlagen (1985:716) har fått kredit enligt vad som sägs i 3 § angående köp.

Om kreditgivaren utnyttjar en rätt att återta en vara enligt 25 §, tillämpas 27 och 28 §§ vid den uppgörelse som då skall ske mellan parterna.

Återtaganderätt vid kreditköp

25 § Med förbehåll om återtaganderätt avses ett avtalsvillkor som ger kreditgivaren möjlighet att återta varan, om köparen inte fullgör sin del av kreditköpsavtalet.

Ett förbehåll om återtaganderätt får göras gällande endast under förutsättning

1. att säljaren har gjort förbehållet i samband med köpet för att trygga sin rätt till betalning, samt

2. att den tidpunkt har inträtt då konsumenten enligt 21 och 22 §§ skall fullgöra sin skyldighet att betala i förtid.

Om vid betalningsdröjsmål köparen, innan varan återtas, betalar vad som förfallit till betalning jämte dröjsmålsränta och kostnader enligt de grunder som anges i 27 § tredje - femte styckena, får kreditgivaren inte återta varan på grund av dröjsmålet. Grundas återtaganderätten på att säkerhet för krediten har försämrats eller att köparen undandrar

sig att betala sin skuld, får kreditgivaren inte återta varan om köparen innan varan återtas ställer godtagbar säkerhet för fordringen. Prop. 1991/92:83

26 § Använder näringsidkare förbehåll om återtaganderätt vid försäljning av en vara som med hänsyn till sin beskaffenhet eller sitt värde eller på grund av förhållandena på marknaden inte är lämpad som kreditsäkerhet, kan näringsidkaren förbjudas att framdeles i liknande fall använda sådana förbehåll. I fråga om förbud gäller i övrigt bestämmelserna i lagen (1971:112) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden.

Uppgörelse när en vara återtas

27 § Om kreditgivaren vill utnyttja en rätt att återta varan, skall avräkning göras mellan honom och köparen.

Vid avräkningen skall köparen tillgodoräknas varans värde vid återtagandet. Värdet beräknas efter vad kreditgivaren kan antas få ut genom att på lämpligt sätt sälja varan.

Kreditgivaren får tillgodoräkna sig den obetalda delen av kreditfordringen efter avräkning enligt 24 § samt i förekommande fall dröjsmålsränta, dock inte enligt högre räntesats än som anges i 6 § räntelagen (1975:635).

Kreditgivaren får dessutom tillgodoräkna sig ersättning för följande kostnader för återtagande av varan, nämligen utsökningsavgift, skälig kostnad för transport av varan samt utgift för inställelse vid förrättning för återtagande, om kreditgivaren har behövt inställa sig för att tillvarata sin rätt. När ersättning bestäms för utgift för inställelse tillämpas bestämmelserna om beräkning av ersättning av allmänna medel till vittne.

I mål om handräckning för återtagande får kreditgivaren, enligt vad regeringen närmare föreskriver, tillgodoräkna sig även skälig ersättning för eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde.

28 § Om köparen vid avräkningen tillgodoräknas ett större belopp än kreditgivaren, får varan återtas endast om kreditgivaren betalar mellanskillnaden till köparen eller, när varan värderats av kronofogdemyndigheten, nedsätter mellanskillnaden hos myndigheten.

Har kreditgivaren för att kunna återta varan varit tvungen att betala en skuld som köparen har, får kreditgivaren när första stycket tillämpas avräkna sådan betalning mot mellanskillnad till köparens förmån. Detsamma gäller om kreditgivaren för att varan efter återtagande skall kunna användas på avsett sätt har varit tvungen att betala en sådan skuld.

Tillgodoräknas kreditgivaren ett större belopp än köparen, får

kreditgivaren inte kräva ut mellanskillnaden (restskulden) i annat fall än då varan har minskat väsentligt i värde genom att köparen vanvårdat varan.

Återlösande av en vara som återtagits

29 § Köparen får inom fjorton dagar återlösa en vara som har återtagits. Vill köparen återlösa varan, skall han betala kreditgivaren varans värde vid återtagandet samt den restskuld som kan finnas enligt avräkningen.

Handräckning för återtagande av vara, m.m.

30 § Kreditgivaren får hos kronofogdemyndigheten söka handräckning för att återta varan under förutsättning att parterna har upprättat och skrivit under en handling om kreditköpet. Handlingen skall innehålla ett förbehåll om återtaganderätt samt uppgifter om kontantpriset, kreditbeloppet, kreditkostnaden, kredittiden, kreditfordringen och de tidpunkter när betalning skall erläggas.

En ansökan om handräckning skall göras skriftligen. I ansökningen skall anges hur stor del av kreditfordringen som är obetald. Om kreditgivaren gör anspråk på dröjsmålsränta, skall i ansökningen också uppges vad kreditgivaren fordrar i den delen. Vid ansökningen skall fogas en styrkt kopia av den handling som anges i första stycket.

31 § Handräckning får beviljas endast om det är uppenbart att de förutsättningar för återtagande som anges i 25 § andra och tredje styckena föreligger.

Om ett förbehåll om återtaganderätt har använts i strid mot förbud enligt 26 §, får handräckning inte beviljas.

Handräckning eller verkställighet av dom, varigenom köparen har förpliktats att lämna tillbaka en vara som har sålts med förbehåll om återtaganderätt, får inte beviljas beträffande sådana varor som enligt 5 kap. 1-3 §§ utsökningsbalken skall undantas från utmätning.

32 § I fråga om handräckning och verkställighet av dom, som anges i 31 § tredje stycket, tillämpas i övrigt 12 § andra och tredje styckena samt 14-18 §§ lagen (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl., varvid hänvisningen i 16 § tredje stycket till 10 § första stycket skall avse 28 § första stycket i denna lag.

Förbud mot utmätning

33 § En vara som har sålts med förbehåll om återtaganderätt får inte utmätas för en fordran som grundar sig på kreditköpet.

34 § Ett avtalsvillkor som innebär att en kontohavare skall vara betalningsskyldig för ett belopp som har påförts kontot genom att ett kontokort har använts av någon obehörig person får göras gällande endast om kontohavaren eller någon annan som enligt kontoavtalet är behörig att använda kontokortet har

1. lämnat ifrån sig kortet till någon annan,
2. genom grov oaktsamhet förlorat kortet, eller
3. på något annat sätt förlorat besittningen av kortet och inte snarast efter upptäckten anmält förlusten hos kreditgivaren.

Om ett belopp har påförts kontot på det sätt som sägs i första stycket efter det att kreditgivaren har mottagit en anmälan om att kontohavaren eller någon annan som enligt kontoavtalet är behörig att använda kontokortet inte längre har detta i sin besittning, är kontohavaren betalningsskyldig för beloppet endast om han har förfarit svikligt.

Tillsyn

35 § Konsumentverket utövar tillsyn över att denna lag följs. Verkets tillsyn omfattar dock inte Sveriges riksbank, verksamhet som står under tillsyn av finansinspektionen eller verksamhet hos exekutiv myndighet.

Tillsynen skall utövas så att den inte vållar större kostnad eller olägenhet än som är nödvändigt.

36 § För tillsynen har konsumentverket eller den som verket förordnar rätt att företa inspektion hos näringsidkare som bedriver varuförsäljning eller som i sin yrkesmässiga verksamhet lämnar, förmedlar eller övertar kredit som avses i denna lag och att ta del av samtliga handlingar som behövs för tillsynen. Näringsidkaren skall lämna de upplysningar om verksamheten som begärs för tillsynen.

Om en näringsidkare inte tillhandahåller handlingar eller lämnar upplysningar i ett sådant fall som avses i första stycket, får konsumentverket förelägga näringsidkaren vid vite att fullgöra sin skyldighet.

37 § Om konsumentverket enligt 36 § andra stycket har förelagt en näringsidkare att tillhandahålla en handling, får beslutet överklagas hos kammarrätten. Andra beslut av konsumentverket enligt 36 § får inte överklagas.

1. Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1992, då konsumentkreditlagen (1977:981) skall upphöra att gälla.

2. Äldre föreskrifter gäller dock, med de undantag som anges i det

följande, i fråga om kreditavtal som har ingåtts före den nya lagens ikraftträdande. Prop. 1991/92:83

3. Har kreditgivaren förvärvat sin fordran mot konsumenten genom överlåtelse eller pantsättning efter ikraftträdandet, gäller 16 § i den nya lagen även om kreditavtalet ingicks före ikraftträdandet.

4. När handräckning begärs för återtagande av en vara som har förvärvats innan den nya lagen trätt i kraft, gäller den äldre lagens föreskrifter om förutsättningarna för handräckning.

Lag om ändring i utsökningsbalken

Härigenom föreskrivs att 9 kap. 10 § utsökningsbalken skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

9 kap.

10 §

Har utmätning skett av egendom som gäldenären har förvärvat på kredit under förbehåll om återtaganderätt för kreditgivaren, får egendomen säljas endast om köpeskillingen förslår till betalning av kreditgivarens fordran eller försäljningen med kreditgivarens samtycke i målet sker med förbehåll för hans rätt enligt avtalet.

Kreditgivarens fordran bestäms enligt 13 § *konsumentkreditlagen* (1977:981) eller enligt 5 § lagen (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl. Är ej någon av dessa lagar tillämplig på avtalet, bestäms fordringen likväl enligt sistnämnda paragraf, varvid jämkning får ske efter vad som är skäligt.

Kreditgivarens fordran bestäms enligt 25 § *konsumentkreditlagen* (1992:000) eller enligt 5 § lagen (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl. Är ej någon av dessa lagar tillämplig på avtalet, bestäms fordringen likväl enligt sistnämnda paragraf, varvid jämkning får ske efter vad som är skäligt.

Sker försäljningen med förbehåll för kreditgivarens rätt, svarar därefter den som förvärvar egendomen i stället för gäldenären för dennes skyldigheter enligt avtalet.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1992. I fall då gäldenären har förvärvat varan före ikraftträdandet gäller äldre föreskrifter.

Lag om ändring i lagen (1968:430) om mervärdeskatt

Härigenom föreskrivs att 15 § lagen (1968:430) om mervärdeskatt skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*15 §¹

Redovisning av skatt för viss redovisningsperiod skall omfatta affärshändelser genom vilka redovisningsskyldighet har inträtt enligt 5 a §.

Uppkommer förlust på fordran, för vilken utgående skatt har redovisats, får ett mot denna skatt svarande belopp avdragas i redovisningen för den period då förlusten uppkommer. Inflyter därefter betalning för sådan fordran skall beloppet åter upptagas i redovisningen. Återtages vara med stöd av förbehåll om återtaganderätt enligt *konsumentkreditlagen* (1977:981) eller lagen (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m. fl. får avdrag göras för vad säljaren vid avräkning gottskriver köparen för värdet av den återtagna varan, endast om det kan visas att köparen helt saknat rätt till avdrag för ingående skatt som hänför sig till dennes förvärv av varan.

Uppkommer förlust på fordran, för vilken utgående skatt har redovisats, får ett mot denna skatt svarande belopp avdragas i redovisningen för den period då förlusten uppkommer. Inflyter därefter betalning för sådan fordran skall beloppet åter upptagas i redovisningen. Återtages vara med stöd av förbehåll om återtaganderätt enligt *konsumentkreditlagen* (1992:000) eller lagen (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m. fl. får avdrag göras för vad säljaren vid avräkning gottskriver köparen för värdet av den återtagna varan, endast om det kan visas att köparen helt saknat rätt till avdrag för ingående skatt som hänför sig till dennes förvärv av varan.

¹ Senaste lydelse 1990:576.

Lämnas återbäring, bonus eller annan rabatt, som icke utgör s. k. villkorlig rabatt, i efterhand och avser förmånen skattepliktig omsättning, för vilken utgående skatt redovisats, får belopp motsvarande den del av den tidigare redovisade skatten som belöpt på den utgivna förmånen avdragas i den ordning som gäller för den skattskyldiges redovisning av utgående skatt. Utges förmånen till skattskyldig skall avdraget grundas på kreditnota eller motsvarande handling. Av handlingen skall framgå minskningen av både vederlag och skatt.

Handling som avses i tredje stycket skall ligga till grund även för avdrag för annan kundkreditering som avser skattepliktig omsättning.

Uthyr eller upplåter den som är skattskyldig enligt 2 § tredje stycket, inom tre år från utgången av det kalenderår under vilket skattskyldighet inträtt enligt meddelat beslut, fastigheten eller del därav till annan än som anges i 2 § tredje stycket, skall beloppet av åtnjutna avdrag för ingående skatt för ifrågavarande fastighet eller del därav återföras. Sker sådan uthyrning eller upplåtelse sedan tre men inte sex år har förflutit från utgången av det kalenderår under vilket skattskyldighet har inträtt enligt meddelat beslut skall återföring göras med hälften av det belopp som nu sagts.

Vad som sägs i femte stycket tillämpas även när fastighetsägaren tar uthyrd eller upplåten fastighet eller del därav i anspråk för användning i verksamhet som ej medför skattskyldighet samt när uthyrd eller upplåten fastighet säljs.

Återföring skall ske i deklarationen för den redovisningsperiod under vilken den skattepliktiga uthyrningen eller upplåtelsen har upphört eller fastigheten har sålts.

Exporteras en vara av det slag som anges nedan, skall den ingående mervärdeskatt som hänför sig till förvärvet av varan återföras, om den skattskyldige inte visar att varan har innehafts endast av skattskyldiga. De varor som avses är

- 1) andra varor än sådana som avses i 18 § fjärde stycket och som helt eller till väsentlig del består av guld, silver eller platina,
- 2) naturpärlor, naturliga och syntetiska ädelstenar,
- 3) varor, som helt eller till väsentlig del består av koppar, mässing, tenn, brons eller nysilver,
- 4) vapen med undantag av sådana skjutvapen som omfattas av vapenlagen (1973:1176),
- 5) alster av bildkonst,
- 6) konstalster av glas, porslin eller annan keramik,
- 7) möbler,
- 8) fartyg eller luftfartyg.

Återföring enligt åttonde stycket skall ske i deklarationen för den redovisningsperiod under vilken varan har exporterats.

Redovisningen av skatt, som hänför sig till omsättning enligt punkt 2 första stycket g) av anvisningarna till 2 § och som avser

nyttjande av personbil, får anstå till den sista redovisningsperioden under det kalenderår nyttjandet har skett. Prop. 1991/92:83

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1992. I fall då förbehåll om återtaganderätt har gjorts före ikraftträdandet gäller äldre föreskrifter.

Lag om ändring i lagen (1968:576) om Konungariket
Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar

Härigenom föreskrivs att 29 § lagen (1968:576) om Konungariket
Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar skall ha
följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

29 §

För förenings utlåning gäller i
tillämpliga delar bestämmelserna
om utlåning från kassan till
föreningarna. Förening skall
lämna lån på samma villkor som
gäller för föreningens motsva-
rande lån hos kassan.

För förenings utlåning gäller i
tillämpliga delar bestämmelserna
om utlåning från kassan till
föreningarna. Förening skall
lämna lån på samma villkor som
gäller för föreningens motsva-
rande lån hos kassan. *För ett
sådant lån som föreningen läm-
nar gäller dock inte bestäm-
melserna i 10 §, om konsument-
kreditlagen är tillämplig på
lånet.*

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1992. Äldre föreskrifter
gäller dock i fråga om kreditavtal som har ingåtts före den nya lagens
ikraftträdande.

Lag om ändring i reglementet (1968:654) för Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och för stadshypoteksföreningar

Härigenom föreskrivs att 39, 40 och 44 §§ reglementet (1968:654) för Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och för stadshypoteksföreningar skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

39 §¹

Försummar låntagare att göra föreskriven inbetalning skall han betala ränta på det förfallna beloppet efter högst en och en halv procent i månaden, om föreningen beslutar det. Har likvid ej skett inom trettio dagar från förfallodagen, är låntagaren skyldig att inom tre månader betala hela det återstående kapitalet med ränta, om föreningen beslutat det.

*Om konsumentkreditlagen
(1992:000) är tillämplig på lånet,
gäller bestämmelserna i den
lagen framför bestämmelserna i
första stycket.*

40 §²

Har byggnad som hör till belånad fast egendom eller tomträtt brandskadats, skall föreningen bestämma, om det lånebelopp, för vilket panträtt i den fasta egendomen eller tomträtten utgör säkerhet, skall inbetalas eller kvarstå helt eller delvis. Detsamma gäller i fråga om lån mot pantsäkerhet i bostadsrätt, om den byggnad vari bostadsrätten är upplåten har brandskadats.

Har pantsäkerheten av annan anledning förlorat i värde eller säkerhet i form av borgen försämrats under lånetiden i sådan utsträckning att den inte längre kan anses utgöra betryggande säkerhet, kan föreningen kräva att låntagaren omedelbart ställer nöjaktig fyllnadssäkerhet. Om låntagaren ej gör detta, kan föreningen säga upp lånet till betalning.

Gäller ej längre betryggande brandförsäkring av byggnad och har kravet på sådan försäkring ej eftergivits enligt 35 § andra stycket eller 36 a §, skall lånet ofördröjligen uppsägas till omedelbar betalning.

¹ Senaste lydelse 1978:24.

² Senaste lydelse 1983:959.

Detta gäller också, om villkor för eftergift av kravet på brandförsäkring åsidosätts.

Prop. 1991/92:83

Ansluts belånad fast egendom eller tomträtt till gemensamhetsanläggning enligt anläggningslagen (1973:1149), skall föreningen pröva om panten med hänsyn till omständigheterna fortfarande kan anses utgöra betryggande säkerhet för lånet. Är detta ej fallet, skall lånet i motsvarande mån ofördröjligen sägas upp till omedelbar betalning.

Föreningen kan säga upp lån åt samfällighetsförening till omedelbar betalning, om sådant fall inträffar som avses i 43 § andra stycket lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter eller om betalning av lånet äventyras av annan anledning, såsom händelse som anges i första - tredje styckena i denna paragraf.

Bestämmelserna i andra stycket gäller inte för lån som konsumentkreditlagen (1992:000) är tillämplig på.

44 §³

Betalas lån till förening i förtid, får föreningen betinga sig ränteskillnadsersättning av låntagaren på sätt och med belopp som kassan bestämmer. I annat fall än som avses i 10 § första stycket lagen (1968:576) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar får föreningen även betinga sig ersättning för förlorade förvaltnings- och fondbidrag med belopp som kassan bestämmer.

Om konsumentkreditlagen (1992:000) är tillämplig på lånet, gäller den lagens bestämmelser framför bestämmelserna i första stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1992. Äldre föreskrifter gäller dock i fråga om kreditavtal som har ingåtts före den nya lagens ikraftträdande.

³ Senaste lydelse 1976:226.

Lag om ändring i lagen (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl.

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Denna lag gäller avbetalningsköp som sluts mellan näringsidkare i deras yrkesmässiga verksamhet eller som annars faller utanför *konsumentkreditlagen (1977:981)*.

Denna lag gäller avbetalningsköp som sluts mellan näringsidkare i deras yrkesmässiga verksamhet eller som annars faller utanför *konsumentkreditlagen (1992:000)*.

Med avbetalningsköp avses avtal om köp av vara, om

1. betalningen skall erläggas i särskilda poster, varav minst en sedan varan har lämnats ut till köparen, och

2. avtalet innehåller villkor som ger säljaren möjlighet att återtaga varan om köparen ej fullgör sin del av avtalet (förbehåll om återtaganderätt).

Har avtalet betecknats som uthyrning eller betalningen som vederlag för varans nyttjande föreligger ändå avbetalningsköp, om det är avsett att den till vilken varan utlämnas skall bli ägare av denna.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1992.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 12 december 1991

Närvarande: statsministern Bildt, ordförande, och statsråden B. Westerberg, Friggebo, Johansson, Laurén, Hörnlund, Olsson, Svensson, af Ugglas, Dinkelspiel, Thurdin, Hellsvik, Wibble, Björck, Davidson, Könberg, Odell, Lundgren, Unckel, P. Westerberg, Ask

Föredragande: statsrådet Laurén

Proposition om ny konsumentkreditlag

1 Inledning

Den nuvarande konsumentkreditlagen gäller sedan den 1 juli 1979. Inom sitt tillämpningsområde ersatte den 1915 års lag om avbetalningsköp samt vissa bestämmelser om kreditköp i den dåvarande konsumentköplagen. Genom konsumentkreditlagen infördes en i princip heltäckande konsumentskyddande reglering för krediter som lämnas i samband med köp av varor. Senare har flera av lagens regler gjorts tillämpliga även på vissa tjänster som tillhandahålls på kredit.

När det gäller sådana kreditavtal som inte har ett direkt samband med köp eller tjänster - s.k. fristående krediter - saknas i huvudsak lagreglering. I konsumentkreditlagen finns för dessa krediter bara vissa regler om marknadsföring och information. Under senare år har ofta påtalats att konsumentskyddet på detta område behöver kompletteras.

Behovet av konsumentskydd vid kreditavtal har uppmärksamrats inom EG. Ett direktiv antogs av ministerrådet i december 1986 (87/102/EEG) och kompletterades i februari 1990 (90/88/EEG). Direktivet och tilläggsdirektivet bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1* resp. *bilaga 2*. I de flesta EG-länderna har lagstiftning med anledning av direktivet och tilläggsdirektivet genomförts och i de övriga pågår lagstiftningsarbete.

I Danmark trädde en ny lag om kreditavtal i kraft den 1 januari 1991. Den bygger på EG-direktivet men har i vissa avseenden fått en utformning som ger en högre grad av konsumentskydd än vad EG-direktivet gör. I de övriga nordiska länderna pågår eller planeras en översyn av reglerna om konsumentkrediter.

Det har skett en snabb utveckling på konsumentkreditområdet under

det senaste decenniet. Krediter har blivit vanligare både i samband med varuköp och annars och en rad nya kreditformer har tillkommit. Till utvecklingen hör också att hushållens sammanlagda skuldbelopp ökade markant under 1980-talet. Expansionen var särskilt kraftig under åren 1986-1988, sedan omfattande avregleringar på kreditmarknaden medfört att tillgången på krediter ökat avsevärt. År 1989 vände emellertid utvecklingen. Hushållens sammanlagda skuldbelopp ökar nu inte längre.

Ökningen av skulderna medförde problem för många människor. Åtskilliga försatte sig i en ekonomisk situation som blev omöjlig att klara upp. I riksdagen uppmärksammades denna s.k. överskuldsättning vid flera tillfällen och riksdagen efterlyste ändamålsenliga åtgärder för att komma till rätta med förhållandena (se senast 1989/90:LU4 s. 14).

År 1988 tillkallades en kommitté med uppgift att utreda hushållens skuldsättning. Kommittén överlämnade samma år betänkandet (SOU 1988:55) Hushållens skuldsättning. Betänkandet innehåller en rad förslag till åtgärder.

Justitiedepartementet inledde en översyn av konsumentkreditlagen år 1987 då en hearing hölls med bl.a. företrädare för konsument- och kreditgivarintressen. År 1990 hölls överläggningar såväl med svenska myndigheter och organisationer som med företrädare för regeringskanslierna i de övriga nordiska länderna.

I december 1990 presenterade justitiedepartementet, som ett resultat av översynen, departementspromemorian (Ds 1990:84) Ny konsumentkreditlag (i fortsättningen benämnd "promemorian"). Den har remissbehandlats. Till protokollet i detta ärende bör fogas dels en sammanfattning av promemorian som *bilaga 3*, dels promemorians lagförslag som *bilaga 4*, dels en förteckning över remissinstanserna som *bilaga 5*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i lagstiftningsärendet (justitiedepartementet, diarienummer 87-231).

I oktober 1990 överlämnade insolvensutredningen (Ju 1988:02) delbetänkandet (SOU 1990:74) Skuldsaneringslag. Enligt förslaget skall vissa överskuldssatta fysiska personer kunna befrias helt eller delvis från sina skulder. Betänkandet har remissbehandlats och ärendet bereds för närvarande inom justitiedepartementet.

Lagrådet

Den förra regeringen överlämnade den 29 augusti 1991 för lagrådets yttrande förslag till ny konsumentkreditlag m.m. Lagrådsremissens lagförslag bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 6*.

Lagrådet har yttrat sig över förslagen. Därvid har lagrådet haft vissa synpunkter på den formella utformningen av förslaget till ny konsu-

mentkreditlag men menat att lagförslaget ändå bör godtas i detta hänseende. När det gäller det materiella innehållet har förslaget i huvudsak inte gett anledning till erinringar från lagrådets sida. Särskilt i två hänseenden har emellertid lagrådet ställt sig kritiskt. Det gäller dels ett förslag om jämkning vid bristande kreditprövning, dels föreslagna begränsningar i kreditgivarens rätt att säga upp krediten när en säkerhet som lämnats för krediten har försämrats. Även beträffande andra frågor har lagrådet anfört synpunkter (se avsnitten 2.1.4, 2.2, 2.3, 2.4.1, 2.4.2, 2.5, 2.8, 2.9, 2.11.1, 2.14 och 2.15). Lagrådets yttrande bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 7*.

Jag har följt lagrådets förslag på alla punkter. Detta har inneburit vissa ändringar i förslaget till ny konsumentkreditlag. Jag har även gjort ett par ändringar i sak utöver sådana som har föranletts av lagrådets påpekanden. Dessa ändringar är inte av sådan karaktär att det finns anledning att på nytt höra lagrådet. Jag har också gjort ett antal redaktionella ändringar i lagtexterna.

2 Allmän motivering

2.1 Allmänna utgångspunkter

2.1.1 Reformbehovet

Konsumentkreditlagen (1977:981) trädde i kraft år 1979. Sedan dess har mycket hänt på konsumentkreditmarknaden. Nya former av krediter har tillkommit och vissa äldre kredittyper har förlorat i betydelse. Framför allt i fråga om kontokrediter har det skett en kraftig utveckling och dessa krediter har blivit avsevärt vanligare än tidigare. Inom handeln är det numera självklart i så gott som varje butik att betalning kan ske med kontokort, vare sig det sker med utnyttjande av en kredit eller inte. Många butikskedjor har dessutom egna kreditkortsarrangemang. Att tillhandahålla kredit har - ofta tillsammans med olika specialerbjudanden - kommit att bli ett betydelsefullt medel i konkurrensen om kunderna. Även inom tjänsteområdet har denna utveckling gått långt. I avsnitt 2.1 i promemorian beskrivs olika typer av konsumentkrediter.

Till utvecklingen på konsumentkreditområdet hör också att hushållens skuldsättning ökade kraftigt under 1980-talet. Ökningen var särskilt markant under åren 1986-1988, då en omfattande avreglering på kreditmarknaden hade medfört att det blev betydligt lättare än tidigare att få låna pengar av banker och andra professionella kreditgivare. Att värdet på belåningsbara tillgångar steg kraftigt verkade i samma riktning.

Riksbanken upprättar statistik över hushållens skuldsättning. Banken

redovisar för åren 1985-1988 följande årliga procentuella öknings-
nettoutlåningen från banker, finansbolag och bostadsinstitut (netto-
utlåning = bruttoutlåning med avdrag för dels lån som går till
förtidsbetalning av skulder, dels amorteringar): År 1985 var ökningen
7,6 %, år 1986 24,5 %, år 1987 18,7 % och år 1988 20,1 %.

Många hushåll ökade alltså sin skuldbörda markant under 1980-
talet. De flesta har kunnat bära denna börda utan påtagliga ekono-
miska påfrestningar men en del hushåll har fått problem. Många har
skaffat sig skulder i en omfattning som inte har stått i rimlig
proportion till den långsiktiga betalningsförmågan. Att problemen har
stor spridning framgår bl.a. av undersökningar som konsumentverket
har gjort och av erfarenheter som kommunernas konsumentvägledare
och socialkontor har redovisat.

I en studie som gjordes av konsumentverket år 1989 kom det fram
bl.a. att den genomsnittliga skuldsättningen hos de skuldsatta hushåll
som sökte socialbidrag i vissa kommuner var - exklusive bostads-
krediter - 55 000 kr, att 13 % av dessa hushåll hade konsum-
tionsskulder som uppgick till över 100 000 kr och att endast 23 % av
socialbidragssökande hushåll med konsumtionsskulder hade ett så stort
betalningsutrymme att de utöver räntekostnaderna klarade att amortera
något på skulderna. Socialbidrag gick i praktiken inte sällan till
betalning av konsumtionsskulder. Beräkningar utifrån det studerade
materialet ledde till uppskattningen att *över* 200 000 hushåll i landet
hade större skulder än de kunde klara.

I riksdagen har problemet med överskuldsättningen upp-
märksamats vid flera tillfällen. När frågan senast togs upp framhöll
lagutskottet i sitt av riksdagen godkända betänkande (1989/90:LU4 s.
14) att den ökande skuldsättningen visat sig medföra inte bara
ekonomiska svårigheter utan även allvarliga sociala problem. Utskottet
ansåg det nödvändigt "att det snarast vidtas ändamålsenliga åtgärder
för att komma till rätta med förhållandena på kreditmarknaden".

År 1989 vände emellertid utvecklingen i fråga om hushållens
skulder. Ökningstakten avtog och var år 1989 9,0 %. År 1990 var
den nere i 4,8 %. Under år 1991 har denna utveckling fortsatt.
Hushållens skulder mätta i fasta priser - dvs. med hänsyn tagen till
penningvärdeförsämringen - minskar nu. Denna utveckling kan antas
bero bl.a. på att det tidigare funnits ett efterfrågeöverskott när det
gäller krediter och att efterfrågan blivit i väsentlig mån tillgodosedd
under slutet av 1980-talet. En annan viktig faktor kan antas vara att
kreditgivarna på grund av kreditförluster och annat blivit mer
restriktiva än tidigare när det gäller att bevilja krediter.

I lagrådsremissen (se avsnitt 1) angav den förra regeringen
problemet med överskuldsättningen som ett huvudskäl för en
reformerings av konsumentkreditlagen. Flera av de olika delförslagen
i lagrådsremissen angavs syfta till att motverka överskuldsättningen.

Enligt min mening är emellertid de föreslagna förändringarna alltför långtgående. De skulle, om de genomfördes, innebära alltför omfattande ingrepp i den fria marknaden, ökad byråkrati och fler tvister. Vissa av de föreslagna reglerna skulle också kunna missbrukas av den som vill undandra sig att betala sina skulder.

Utvecklingen inom kreditmarknaden under den senaste tiden visar att kreditgivarna nu själva har reagerat mot den tidigare alltför bristfälliga kreditprövningen. Omfattande kreditförluster på grund av alltför lättsinnig kreditgivning har medfört en självsanering på kreditgivarsidan. Det ligger naturligtvis i kreditgivarnas eget intresse att se till att kredit inte beviljas personer som inte har förmåga att betala. Kreditprövningen har således förbättrats.

Jag anser därför att det - i vart fall för närvarande - inte behövs några särskilda lagstiftningsåtgärder för att motverka överskuldssättningen.

I stället är det ett annat skäl för en reformering av konsumentkreditlagen som kommer i blickpunkten. Mellan EFTA-länderna och EG har nyligen slutförts förhandlingar om ett europeiskt ekonomiskt samarbetsområde, EES, där samtliga EFTAs och EGs medlemsländer skall ingå. Till följd av avtalet, som ännu inte är underskrivet, skall EFTA-länderna anpassa sin lagstiftning till vissa delar av EGs regelverk. En sådan del är direktivet om konsumentkrediter (se avsnitten 1 och 2.1.3).

En anpassning till EGs regelsystem om konsumentkrediter innebär att vi i Sverige måste nå upp till minst den konsumentskyddsnivå som direktivet föreskriver. På flera punkter går direktivet längre till skydd för konsumenterna än den nuvarande svenska konsumentkreditlagen. Innehållet i direktivet presenteras närmare i avsnitt 2.1.3 nedan.

I EG-direktivet omfattar konsumentskyddsreglerna inte bara - som i huvudsak är fallet i den gällande svenska lagen - kreditköp utan också de s.k. fristående krediterna, dvs. lån och andra krediter som saknar direkt samband med ett särskilt köp eller en viss tjänst. I den gällande svenska lagen saknas nästan helt regler om de fristående krediterna till skydd för konsumenterna. Detta har kritiserats av bl.a. konsumentverket. Det har framhållits att avtal om fristående krediter har stor ekonomisk betydelse för hushållen och att konsumenterna i dag har små möjligheter att hävda sina intressen mot kreditgivarna. Enligt min mening är det en fördel med EG-anpassningen av den svenska konsumentkreditlagstiftningen att konsumenterna därmed får ett skydd också när det gäller de fristående krediterna.

I Sverige har det också förekommit kritik mot specifika avtalsvillkor som används på konsumentkreditområdet. Det gäller bl.a. klausuler som hindrar låntagarna att lösa lån i förtid utan stora kostnader och förbehåll som ger kreditgivarna rätt att ensidigt ändra kreditvillkoren. Enligt min mening bör dessa frågor tas upp i detta sammanhang.

En avtalstyp som befinner sig på gränsen till konsumentkrediterna är s.k. privatleasing. Det har i flera sammanhang framhållits att konsumentskyddet vid sådana avtal är bristfälligt. En särskild utredning, leasingutredningen (Ju 1988:01), arbetar med bl.a. dessa frågor. Leasing berörs därför inte ytterligare här.

Det finns vidare ett samband mellan konsumentkreditområdet och vissa konsumentskyddsfrågor i samband med s.k. elektronisk betalningsöverföring. Dessa behandlas emellertid i annat sammanhang. Bl.a. pågår för närvarande inom justitiedepartementet, i samarbete med det finska justitieministeriet, en kartläggning och analys av sådana konsumentskyddsfrågor. Inte heller dessa berörs därför ytterligare här.

Som jag redan har nämnt (se avsnitt 1) bereds inom justitiedepartementet frågan om införandet av en skuldsaneringslag. Den frågan behandlas inte i detta sammanhang. Justitieministern avser att senare återkomma till regeringen med ett förslag till ställningstagande i den frågan.

Jag skall strax återkomma till vad en reform på konsumentkreditområdet närmare bör innehålla. Dessförinnan skall jag dock kortfattat redovisa dels nuvarande lagstiftning om konsumentkrediter, dels EG-direktivet om konsumentkrediter.

2.1.2 Nuvarande lagstiftning

Konsumentkreditlagen innebar vid sin tillkomst en värdefull förstärkning av konsumentskyddet vid kreditköp. Lagen innehåller en i stort sett heltäckande tvingande reglering av kreditköpen. Vissa krav ställs på information till konsumenterna vid marknadsföring och i samband med att avtal träffas. Till skydd mot oöverlagda kreditåtaganden ställs vissa krav på kontantinsats. Särskilda regler finns om rätt för köparen att göra köprättsliga invändningar mot kreditgivarens betalningsanspråk i sådana fall då någon annan än säljaren tillhandahåller krediten. Vidare finns bestämmelser som ger köparen möjlighet att lösa krediten före avtalstidens utgång och som skyddar honom mot alltför stränga följder av betalningsdröjsmål och andra kontraktsbrott.

I samband med att konsumenttjänstlagen trädde i kraft år 1986 infördes i konsumentkreditlagen en regel (23 a §) som innebar att denna lags bestämmelser om kreditköp blev i stor utsträckning tillämpliga även på de tjänster som omfattas av konsumenttjänstlagen.

Sådana konsumentkrediter som inte har direkt samband med något köp eller någon tjänst, s.k. fristående krediter, lämnas i stort sett oreglerade i konsumentkreditlagen. Regler finns bara om marknadsföringen samt om betalningsansvaret vid förlust av kontokort. Det betyder att det råder en i det närmaste oinskränkt avtalsfrihet i fråga om de fristående krediterna. Den enda begränsningen av betydelse är

regeln i 36 § *avtalslagen* (1915:218) om jämkning av oskäligen avtalsvillkor. Prop. 1991/92:83

Detsamma som nu har sagts om fristående krediter gäller för krediter som har samband med andra tjänster än sådana som omfattas av konsumenttjänstlagen, exempelvis resor.

Även i vissa andra lagar finns bestämmelser som har betydelse på konsumentkreditområdet. I fråga om marknadsföring av konsumentkrediter gäller, förutom de särskilda reglerna i konsumentkreditlagen, *marknadsföringslagen* (1975:1418). Här finns bl.a. en allmän bestämmelse om förbud mot otillbörlig marknadsföring (2 §) och en regel om näringsidkares informationsskyldighet (3 §). Vidare finns en bestämmelse om straff för den som uppsåtligt använder vilseledande framställning i marknadsföringen (6 §).

Oskäligen avtalsvillkor kan förbjudas enligt *avtalsvillkorlagen* (1971:112). Denna lag gäller även för konsumentkrediter. Lagens betydelse för kreditavtal är emellertid begränsad därigenom att den inte gäller i fråga om verksamhet som står under tillsyn av finansinspektionen. Därigenom ligger de flesta fristående krediter utanför lagens tillämpningsområde.

I *lagen* (1988:606) om finansbolag finns regler om vilka företag som får ägna sig åt kreditgivning till konsument. I princip krävs det tillstånd för sådan verksamhet. Den som producerar eller säljer varor behöver dock inte tillstånd för verksamhet som avser finansiering i samband med avsättning av varorna. Detsamma gäller för den som säljer tjänster.

Även vissa regler i *bankrörelselagen* (1987:617) har betydelse för konsumentkrediterna. I 2 kap. 13 § finns en regel om kreditprövning och i 2 kap. 19 § bestämmelser om förfallotider och uppsägningstider vid bankernas utlåning. Syftet med de sistnämnda reglerna är främst att tillgodose önskemålet om balans mellan inlåning och utlåning i bankerna.

Före år 1990 gällde *särskilda bestämmelser om bl.a. kontantinsats* enligt en tidsbegränsad förordning om betalningsvillkor vid kreditköp (senast SFS 1988:160). Giltighetstiden för förordningen gick ut i och med utgången av år 1989 och förlängdes inte. Det ansågs att reglerna inte hade avsedd effekt och att de medförde vissa negativa konsekvenser. Fortfarande gäller dock en särskild lag (1986:1202) som bemyndigar regeringen att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp.

Regler av viss betydelse på konsumentkreditområdet finns även i *kreditupplysningslagen* (1973:1173) och *inkassolagen* (1974:182).

EG-direktivet om konsumentkrediter (87/102/EEG) antogs den 22 december 1986 och ändrades genom ett nytt direktiv (90/88/EEG) den 22 februari 1990. Direktiven finns i bilaga 1 resp. bilaga 2. När här talas om "direktivet" avses det första direktivet, varvid dock reglerna beskrivs sådana de är efter ändringarna.

I den artikel som bestämmer direktivets *tillämpningsområde* (Art. 2) undantas ett flertal typer av konsumentkrediter. Sålunda gäller inte direktivet för

- fastighetskrediter (kreditavtal avsedda huvudsakligen för att konsumenten skall kunna förvärva eller behålla äganderätten till en fastighet eller en byggnad eller för renoverings- eller förbättringsarbeten på en byggnad),
- hyresavtal (utom om hyresmannen enligt avtalet skall överta äganderätten),
- krediter som är helt kostnadsfria,
- krediter som, under förutsättning att konsumenten betalar hela sin skuld på en gång, löper utan ränta,
- kredit i form av lyft på ett löpande konto som tillhandahålls av ett kredit- eller finansinstitut, om det inte är fråga om ett kreditkortskonto,
- kreditavtal avseende belopp som understiger 200 ECU (ca 1 500 kr) eller överstiger 20 000 ECU (ca 150 000 kr),
- kreditavtal enligt vilka konsumenten skall återbetala hela krediten antingen inom tre månader eller i maximalt fyra betalningar inom tolv månader,
- kreditavtal för vilka lämnats säkerhet i fast egendom (i den mån dessa avtal inte är undantagna redan på grund av de tidigare punkterna).

För ett par av de undantagna kategorierna gäller ändå vissa av direktivets regler.

I övrigt gäller direktivet för alla konsumentkrediter. Det innehåller alltså inte den begränsning till kreditköp och vissa tjänster som görs i den svenska konsumentkreditlagen.

Direktivet innehåller motsvarigheter till de flesta av de regler som finns i den gällande svenska konsumentkreditlagen och dessutom vissa bestämmelser som vi i Sverige inte har någon motsvarighet till. Här skall översiktligt anges vilka typer av regler som återfinns i direktivet. I de följande avsnitten kommer sedan de olika artiklarna i direktivet att behandlas mer ingående.

I Art. 3 finns en bestämmelse om hur *effektiv ränta* skall anges vid marknadsföring av krediter. I Art. 1 a (som lagts till genom 1990 års tilläggsdirektiv) finns detaljerade föreskrifter om hur effektiv ränta skall beräknas.

Art. 4 innehåller ett krav på *skriftlig form* och föreskrifter om vilka avtalsvillkor som måste tas in i det skriftliga avtalet.

Art. 6 innehåller föreskrifter om den information som skall lämnas till konsumenten i samband med s.k. *löpande krediter*.

I Art. 7 finns en regel om *återtagande* av varor som köpts på kredit.

En bestämmelse om *rätt för konsumenten att säga upp krediten i förtid* återfinns i Art. 8.

Art. 9-11 innehåller regler om konsumentskydd i s.k. *trepartsförhållanden*.

I Art. 12 finns föreskrifter om bl.a. *auktorisation och tillsyn*.

Medlemsländerna förpliktades att bringa sin lagstiftning i överensstämmelse med direktivet senast den 1 januari 1990. De flesta länder har genomfört lagstiftning på grundval av direktivet och i de övriga pågår arbetet. Reglerna i tilläggsdirektivet skall medlemsländerna ha infört i sin lagstiftning senast den 31 december 1992.

EG-direktivet är ett s.k. *minimidirektiv*, vilket här innebär att medlemsländerna måste uppnå minst den konsumentskyddsnivå som direktivet föreskriver men har frihet att behålla eller införa regler som ligger över denna nivå, dvs. som är förmånligare för konsumenterna (Art. 15). Den enda begränsningen härvidlag ligger däri att medlemsländerna måste följa sina åtaganden enligt Romfördraget. Det betyder att bestämmelserna inte får komma i konflikt med den grundläggande principen i EG om fri rörlighet av varor och tjänster.

2.1.4 Några huvudlinjer i en ny konsumentkreditlag

De flesta remissinstanserna förefaller att vara införstådda med att det finns ofullkomligheter i den nuvarande konsumentkreditlagen. Däremot råder delade meningar om hur lagen bör ändras. Förslagen i promemorian har kritiserats från olika utgångspunkter. Kritiken föranledde inte den förra justitieministern att i lagrådsremissen avvika från huvudlinjerna i promemorieförslaget. På enskilda punkter valdes dock till följd av remissynpunkter andra lösningar än dem som föreslagits i promemorian.

En del av den remisskritik som lämnats obeaktad i lagrådsremissen bör enligt min mening tillgodoses. Bl.a. anser jag, som jag redan har nämnt (se avsnitt 2.1.1), att det inte behövs några särskilda lagstiftningsåtgärder för att motverka s.k. överskuldssättning. Jag anser också att lagrådets kritik mot några av de remitterade lagförslagen väger tungt och bör föranleda ändringar. Jag har därför på viktiga punkter valt andra lösningar än dem som lagrådsremissen innehåller.

Lagrådet har synpunkter på lagförslagets uppbyggnad. Lagrådet påpekar sålunda att en del av reglerna, liksom i den gällande lagen, är av marknadsrättslig art medan andra har civilrättslig karaktär. Vid

den nuvarande lagens tillkomst anmärkte det då tjänstgörande lagrådet att det hade varit en fördel om det i lagen hade gjorts en klarare markering av reglernas olika natur. Lagrådet menar nu att denna invändning kan sägas få ökad betydelse när nu även de fristående konsumentkrediterna kommer in i bilden.

Vidare anmärker lagrådet att inarbetandet av de fristående krediterna i lagen erbjuder också ett annat problem. Enligt lagrådet skiljer sig dessa krediter till typen avsevärt från krediter i samband med köp. Målsättningen att alla slags konsumentkrediter i möjligaste mån skall behandlas lika över hela fältet synes, enligt lagrådet, kunna ge upphov till vissa gränsdragningsproblem som vid tillämpningen av den nuvarande lagen saknar praktisk betydelse. Lagrådet pekar också på att regleringen på sina håll blivit ganska komplicerad. De motiveringar som lämnats till föreslagna bestämmelser är dock enligt lagrådet i allmänhet utförliga och vägledande. Med hänsyn härtill och då någon mera ingripande formell omarbetning enligt lagrådet inte kan komma i fråga i detta skede av lagstiftningsarbetet, får det framlagda lagförslaget enligt lagrådets mening godtas i nu berörda hänseenden.

Jag instämmer till stor del i lagrådets synpunkter. Utan tvivel blir regleringen mer komplicerad när bestämmelserna skall gälla för alla konsumentkrediter. Vid tillämpningen uppkommer nya, ofta svåra problem. Det vore dock enligt min mening inte lämpligt att - som lagrådet närmast tycks vara inne på - ha skilda regler för kreditköp resp. övriga konsumentkrediter. Flera skäl talar mot en sådan lösning. Ett är att EG-direktivet inte är uppbyggt på detta sätt. Ett annat är att skillnaden mellan köpkrediter och fristående krediter i praktiken ofta är enbart formell och att den knappast har någon betydelse när det gäller de avtalsrättsliga frågor som nu är aktuella. Ett tredje skäl, slutligen, är att det skulle medföra svårigheter att dra en skarp gräns i lagen mellan de olika kategorierna.

Lagrådets synpunkter visar dock att konsekvenserna av att de fristående krediterna inarbetas i lagen måste övervägas noggrant. Jag har funnit att motivuttalandena på några punkter behöver byggas ut med klargöranden beträffande dessa krediter. På en punkt har jag funnit att de olika kategorierna av krediter bör hållas isär (se avsnitt 2.8).

När det gäller lagens struktur och lagtekniska lösningar i övrigt har jag alltså inte funnit anledning att avvika från lagrådsremissen. Den nya regleringens tillämpningsområde bör sålunda omfatta i princip alla konsumentkrediter. Detta är en stor förändring jämfört med gällande lag. En anpassning till EG-direktivet innebär dessutom att vissa regler som inte har någon motsvarighet i den nuvarande lagen behöver läggas till. Ändringarna blir alltför omfattande för att det skall vara lämpligt att genomföra dem inom ramen för den gällande lagen.

Denna bör i stället ersättas med en ny konsumentkreditlag.

Den nya lagen bör dock vara uppbyggd på väsentligen samma sätt som den gamla. Det innebär att den bör inledas med vissa allmänna bestämmelser och att paragraferna därefter i huvudsak bör följa den ordning som ett händelseförlopp följer i verkligheten. Först bör sålunda komma regler om marknadsföring, information och annat som föregår kreditavtalet. Sedan bör följa regler om kreditavtalets innehåll, vissa regler om parternas befogenheter under avtalstidens gång samt civilrättsliga och exekutionsrättsliga regler avseende upplösning av avtalsförhållandet. Avslutningsvis bör liksom i dag finnas bl.a. regler om tillsyn.

Utgångspunkten i lagen bör vara att reglerna gäller för alla konsumentkrediter. Emellertid kan det finnas skäl att begränsa tillämpningsområdet i olika avseenden. Undantag bör dock göras endast när det finns särskilda och tungt vägande skäl. Om undantag görs, bör de i princip avse enskilda bestämmelser, inte hela lagen. Frågan huruvida vissa krediter bör undantas behandlas därför i första hand i samband med att de olika bestämmelserna diskuteras. I avsnitt 2.14 behandlas dock även frågan om det finns anledning att för vissa krediter göra generella undantag från lagens tillämpningsområde.

Som tidigare sagts skall den nya konsumentkreditlagen anpassas till EG-direktivet om konsumentkrediter. Eftersom direktivet är ett minimidirektiv (se avsnitt 2.1.3) skall de svenska reglerna nå upp till minst samma konsumentskyddsnivå som direktivets. På flera punkter går dock redan den nuvarande konsumentkreditlagen längre än direktivet och det finns inte anledning att nu försämra konsumentskyddet på dessa punkter. Det finns inte heller i övrigt skäl att på grund av direktivet lägga konsumentskyddsnivån lägre än som anses befogat vid en ren ändamålsbedömning. Den enda inskränkning i handlingsfriheten som en EG-anpassning innebär i detta avseende är, som tidigare sagts, den begränsning som följer av den allmänna principen i EG om fri rörlighet för varor och tjänster. Det betyder att det inte får införas någon regel som innebär ett handelshinder i den meningen att den förhindrar en sådan fri rörlighet.

Lagrådsremissen innehåller vissa förslag som innebär ett mera långtgående konsumentskydd än EG-direktivets miniminivå. Flera av dessa förslag har även jag funnit motiverade.

Självfallet bör den nya konsumentkreditlagen liksom den nuvarande vara tvingande till konsumentens förmån.

Närmandet till EG innebär en internationalisering på många områden. På konsumentkreditområdet kan det förutses att internationella aspekter även i övrigt kommer att spela en alltmer framträdande roll. Inte minst det allt flitigare bruket av kontokort för handel i utlandet pekar i den riktningen. Detta aktualiserar vissa frågor av internationellt privaträttslig art. I den översyn av kon-

sumentkreditlagen som nu genomförts har det inte varit möjligt att beakta andra internationella aspekter än förhållandet till EG-rätten. Sålunda finns inte några internationellt privaträttsliga regler i förslaget till ny konsumentkreditlag.

Som tidigare har sagts kommer inte frågan om en utvidgning av konsumentskyddet vid leasing att diskuteras här. På detta område bör leasingutredningens arbete avvaktas. Den avgränsning i förhållande till hyresavtal som i dag finns i 3 § andra stycket bör därför behållas tills vidare. Detta är samma avgränsning som den som görs i EG-direktivet (Art. 2.1 b).

I det följande behandlar jag i avsnitten 2.2 - 2.14 vissa sakfrågor som det kan finnas anledning att överväga vid utformningen av en ny konsumentkreditlag. I avsnitt 2.15 tar jag upp frågan om den nya lagens ikraftträdande m.m. och i avsnitt 2.16 behandlar jag reformens kostnadseffekter. Specialmotiveringen till den föreslagna lagen finns i avsnitt 4.

2.2 Näringsidkarens allmänna skyldigheter

Mitt förslag: En särskild regel om näringsidkarens allmänna skyldigheter införs. Näringsidkaren skall vara skyldig att iaktta "god kreditgivningssed".

Promemorians förslag: Överensstämmer väsentligen med mitt (se promemorian s. 43-45).

Remissinstanserna: Förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser. Svenska Bankföreningen, Svenska Sparbanksföreningen och Finansbolagens förening avstyrker dock.

Skälen för mitt förslag: Krediter av olika slag har blivit ett vanligt och viktigt inslag i många hushålls ekonomi. De villkor som gäller för krediterna har stor betydelse för den enskilde. Bankers och andra kreditgivares bedömningar och handlande i olika sammanhang kan påverka kredittagarnas ekonomiska förhållanden avsevärt.

Under andra hälften av 1980-talet blev den s.k. överskuldssättningen ett stort problem. En viktig orsak till problemet var en rik tillgång på krediter och en ofta skarp konkurrens kreditgivarna emellan. Krediter marknadsfördes aktivt på ett sätt som inte hade förekommit tidigare och många konsumenter föll för de frestelser som var förenade med de lätt tillgängliga krediterna. Kreditgivarnas bedömningar av kundernas återbetalningsförmåga var inte sällan alltför lättsinniga.

Marknadsläget är nu ett annat, krediter är inte längre lika lättillgängliga och hushållens skulder har börjat minska. Det är inte motiverat att nu göra omfattande ingrepp i kreditmarknaden för att

stävja en alltför expansiv kreditgivning. Jag kommer bl.a. därför inte att lägga fram några förslag som innefattar sådana ingrepp (se närmare nedan i avsnitten 2.3 och 2.4.1). Men erfarenheterna visar att kreditgivarnas handlande är en viktig faktor för hushållens skuldsättning. Det gäller särskilt marknadsföringen och kreditbedömningarna.

Kreditavtalens stora betydelse för hushållens ekonomiska förhållanden medför att det måste fordras av kreditgivarna att de känner ett visst ansvar gentemot låntagarna och tar tillvara deras intressen med tillbörlig omsorg. De flesta kreditgivare svarar redan i dag mot detta krav, men det förekommer också undantag.

För att betona näringsidkarnas skyldigheter vid kreditgivning bör det införas en allmän bestämmelse härom i konsumentkreditlagen. En motsvarande allmän bestämmelse finns redan i konsumenttjänstlagen (4 § första stycket). Regler av detta slag har, även om de inte är förenade med någon direkt sanktion, en positiv betydelse dels för att markera ett ansvar som annars kanske inte är en självklarhet för alla näringsidkare men dels också för att utgöra en grundval för lagens mer konkreta regler och en utfyllande norm när det gäller kraven på näringsidkarens handlande i situationer som inte närmare har reglerats i lagen eller i avtalet mellan parterna.

Regeln om näringsidkarens allmänna skyldigheter kan utformas i huvudsak efter mönster av den nämnda regeln i konsumenttjänstlagen. Det finns anledning att i regeln särskilt framhålla att kreditgivaren skall ta till vara konsumentens intressen med tillbörlig omsorg. I övrigt kan kraven på näringsidkarens handlande uttryckas med en hänvisning till "god kreditgivningssed".

Det har invänts mot en regel av detta slag att den inte medför någon förändring i förhållande till de allmänna krav på "god sed" som institut under finansinspektionens tillsyn måste uppfylla redan i dag. Att sådana allmänna krav redan i dag upprätthålls i fråga om vissa kreditgivares verksamhet utgör dock enligt min mening inte något vägande argument mot en regel som särskilt avser kreditgivning till konsumenter och som skall gälla och ha samma innehåll för alla kreditgivare. En särskild lagregel innebär dessutom en markering som bör medföra att genomslagskraften blir större än annars.

Vidare har det invänts att god sed vid kreditgivning är starkt föränderlig i tiden och att det därför finns en risk att det leder till stelbenthet om man drar upp riktlinjer i lag och motiv. För min del anser jag denna risk obetydlig. För det första torde det principiella synsätt som ligger till grund för begreppet god sed vara väsentligen detsamma oavsett förändringar på marknaden. För det andra bör det, som framhålls i specialmotiveringen, finnas utrymme för att utveckla begreppets innehåll allt eftersom förhållandena ändras.

Det har också hävdats att det åligger bankerna att i första hand

bevaka insättarnas intressen och att en konfliktsituation kan uppstå, om även låntagarnas intressen skall tillvaratas. För min del har jag svårt att se att det skulle ligga någon motsättning i att bankerna med tillbörlig omsorg värnar om båda dessa gruppers intressen.

Begreppet god kreditgivningssed får sitt innehåll till stor del genom de etiska regler som branschföreträdare och tillsynsmyndigheter har kommit överens om. Vidare kan uttalanden av tillsynsmyndigheterna ge vägledning vid begreppets tolkning.

När det gäller marknadsföringsåtgärder kan innebörden av begreppet god kreditgivningssed i viss utsträckning bestämmas inom ramen för det marknadsrättsliga regelsystemet. En näringsidkare som vid sin marknadsföring bryter mot god kreditgivningssed torde nämligen ofta göra sig skyldig till otillbörlig marknadsföring enligt 2 § marknadsföringslagen. Det bör ankomma på konsumentverket och finansinspektionen att genom förhandlingar och överenskommelser med näringsidkarsidan få till stånd riktlinjer för vad som skall anses vara god kreditgivningssed i detta hänseende. Myndigheterna kan också ensidigt utfärda allmänna råd eller riktlinjer. I sista hand kan det bli en uppgift för marknadsdomstolen att avgöra vad som skall anses vara god kreditgivningssed vid marknadsföring av krediter till konsumenter.

Lagrådet har inte haft något att erinra mot att en grundläggande bestämmelse av angivet slag tas in i lagen. Men lagrådet har på en punkt anmärkt på bestämmelsens innehåll i lagrådsremissen. Där föreskrivs särskilt att näringsidkaren skall "lämna konsumenten information i den utsträckning som behövs och är möjligt". Lagrådet anmärker att regler om information finns i andra paragrafer i lagen och att det därför är något osäkert vilken räckvidd som den nu angivna bestämmelsen har i fråga om kravet på information. Lagrådet föreslår att den särskilda föreskriften om information tas bort ur bestämmelsen.

Jag instämmer i lagrådets synpunkter. Regeln bör formuleras i enlighet med lagrådets förslag.

I specialmotiveringen (avsnitt 4.1) diskuteras begreppet god kreditgivningssed något ytterligare.

2.3 Kreditprövning

Min bedömning: Det bör inte i konsumentkreditlagen införas någon särskild regel med krav på kreditprövning.

Promemorians förslag: Innan en kredit beviljas skall kreditgivaren normalt vara skyldig att särskilt pröva om konsumenten har ekonomiska förutsättningar att klara åtagandet. Kreditprövning skall dock

inte krävas vid vanliga fakturakrediter, inte heller när krediten är högst 2 000 kr eller när lån lämnas i pantlånerörelse. Vid bristfällig kreditprövning kan fordringen jämkas efter vad som är skäligt (se promemorian s. 45-58).

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna avstyrker promemorieförslaget - bl.a. datainspektionen, advokatsamfundet och flertalet organisationer på näringslivssidan - eller riktar invändningar mot det. Bland de remissinstanser som tillstyrker förslaget eller förklarar sig inte ha några invändningar finns konsumentverket, riksskatteverket, kommunförbundet och de fackliga organisationerna.

Skälen för min bedömning: I lagrådsremissen föreslås kreditprövningsregler motsvarande dem i promemorian, varvid dock tillämpningsområdet begränsats avsevärt bl.a. genom att alla krediter upp till 10 000 kr undantas från kravet på kreditprövning. Vidare har regeln om jämkning gjorts mera restriktiv bl.a. för att minska tillämpningssvårigheterna.

Lagrådet godtar förslaget såvitt gäller föreskriften om att kreditprövning skall ske. Men lagrådet riktar allvarlig kritik mot den föreslagna jämningsregeln. Enligt lagrådet kan en jämningsregel av förslaget innehåll befaras vålla avsevärda problem i den praktiska tillämpningen. Lagrådet framhåller också att jämningsmöjligheten kan få negativa effekter i olika hänseenden, t.ex. i form av illojala utnyttjanden. Vidare anmärker lagrådet att det inte finns någon motsvarande regel i EG-direktivet eller i andra länder. Lagrådets slutsats är att övervägande skäl talar mot att en sanktionsbestämmelse av detta innehåll upptas i lagen.

Jag instämmer i lagrådets kritik mot den föreslagna jämningsregeln och anser att en sådan regel inte bör komma i fråga.

Förslaget om lagstiftning angående kreditprövning motiveras i lagrådsremissen främst med att det behövs regler för att motverka en fortsatt s.k. överskuldssättning. Som jag redan har nämnt i avsnitt 2.1.1 anser jag att det inte bör införas några särskilda regler för att motverka överskuldssättning. Däremot råder det ingen tvekan om att kreditprövning normalt bör göras innan en kredit beviljas. Det ligger i kreditgivarnas eget intresse att göra en i förhållande till omständigheterna i det enskilda fallet lämplig kreditprövning, inte minst i syfte att undvika framtida kreditförluster. Visserligen kan det utan tvekan konstateras att många kreditgivare under 1980-talet underskattat betydelsen av en kreditprövning och beviljat krediter alltför lättvindigt. De omfattande kreditförluster som drabbat en del kreditgivare har emellertid - tillsammans med andra omständigheter - medfört att man från kreditgivarhåll numera fäster stort avseende vid en kreditprövning innan kredit beviljas. Att avstå från varje form av kreditprövning måste för övrigt i de flesta fall enligt min mening anses stå i strid med god kreditgivningssed (jfr föregående avsnitt). Det

ankommer på tillsynsmyndigheterna att i detta avseende liksom i Prop. 1991/92:83 övrigt övervaka att god kreditgivningssed iakttas.

En särskild regel om kreditprövning av det slag som lagrådsremissen innehåller medför, som många remissinstanser påpekar, nackdelar av inte obetydligt slag. Jag vill särskilt framhålla svårigheterna att anpassa en sådan regel tillräckligt väl till de verkliga behoven i det enskilda fallet. Regeln blir lätt alltför stelbent. De detaljerade motivuttalanden som lagrådsremissen innehåller avslöjar enligt min mening tydligt detta problem och visar vilka svårigheter som uppkommer vid tillämpningen av en sådan regel.

Det jag nu sagt leder mig till slutsatsen att det inte bör införas någon särskild regel om kreditprövning i konsumentkreditlagen.

2.4 Marknadsföring och information

2.4.1 Tillhandahållande av ansökningsformulär

Min bedömning: Det bör inte införas något förbud mot att i vissa sammanhang tillhandahålla ansökningsformulär för kredit.

Promemorians förslag: Handling för ansökan eller avtal om kredit skall få tillhandahållas, förutom i lokaler som disponeras av kreditgivaren eller den som förmedlar krediten, endast om konsumenten efterfrågar krediten. Den som bryter mot regeln skall kunna åläggas att betala en avgift, lägst 5 000 kr och högst 500 000 kr (se promemorian s. 59-68).

Remissinstanserna: Remissutfallet är blandat. Ungefär hälften av de remissinstanser som uttalar sig om förslaget tillstyrker det eller lämnar det utan erinran. Övriga avstyrker eller framför invändningar. Många av de remissinstanser som är kritiska har invändningar mot den föreslagna sanktionen.

Skälen för min bedömning: Lagrådsremissen tar upp promemorians förslag om ett marknadsföringsförbud, varvid dock sanktionsregeln ändrats. I remissen föreslås att marknadsföringslagens sanktionssystem skall tillämpas, om en näringsidkare bryter mot förbudet.

Även detta förslag motiveras i lagrådsremissen främst med behovet av regler för att motverka överskuldssättningen. Jag vill därför hänvisa till vad jag sagt tidigare (avsnitten 2.1.1 och 2.3) angående min uppfattning om behovet av sådana regler. Jag menar kort sagt att detta behov har överskattats i lagrådsremissen.

Det föreslagna förbudet angående tillhandahållande av ansökningsformulär missgynnar de näringsidkare som utnyttjar postbefordran

som det huvudsakliga medlet att hålla kontakt med kunderna. För exempelvis postorderföretagen skulle förbudet medföra betydande konkurrenssnackdelar. Sådana nackdelar kan också uppkomma för svenska kreditgivare i förhållande till utländska.

Även andra nackdelar finns med förslaget. Av motiven till den föreslagna regeln framgår t.ex. att den ger upphov till svårlösta tillämpningsproblem.

Min slutsats är att inte heller detta förslag bör genomföras.

Vad jag nu har anfört innebär inte att det blir fritt fram för oseriös marknadsföring. En alltför påträngande eller vilseledande marknadsföring torde stå i strid med god kreditgivningssed. Det får anses ankomma på tillsynsmyndigheterna att bevaka att kreditgivarna inte gör sig skyldiga till övertramp i detta avseende. Det är också angeläget att man inom kreditgivarkretsar själva ser till att sådana övertramp motverkas. Det kan ske genom att man - som redan skett i viss utsträckning - kommer överens om vissa etiska regler som skall iakttas vid marknadsföringen av krediter. I arbetet på att utforma sådana etiska regler kan även tillsynsmyndigheterna spela en roll. Att också marknadsföringslagens (1975:1418) regler om otillbörlig marknadsföring kan bli tillämpliga återkommer jag till i specialmotiveringen (avsnitt 4).

2.4.2 Effektiva räntan

Mitt förslag: Skyldigheten att upplysa om effektiva räntan vid marknadsföring av krediter och i samband med att avtal ingås kvarstår. Sådan information behöver dock inte lämnas, om krediten avser ett belopp som uppgår till högst 1 500 kr eller om krediten skall återbetalas inom tre månader.

Promemorians förslag: Överensstämmer väsentligen med mitt. Undantagen från informationskravet är annorlunda utformade (se promemorian s. 68-71).

Remissinstanserna: Inga invändningar görs mot förslaget. En remissinstans föreslår att det skall införas ett krav om att räntan skall anges vid aviseringar.

Skälen för mitt förslag: I 5 och 6 §§ i den gällande konsumentkreditlagen föreskrivs att näringsidkaren i sin marknadsföring och när avtal träffas skall lämna uppgift om den s.k. effektiva räntan för krediten. Effektiv ränta är "kreditkostnaden angiven som en årlig ränta beräknad på kreditbeloppet, i förekommande fall under hänsynstagande till att delbetalningar skall göras under den löpande kredittiden". Att det behövs information om effektiv ränta vid sidan av den vanliga nominella räntan hänger samman med fyra faktorer.

För det första inkluderar den effektiva räntan avgifterna och ger därmed en fullständigare bild av de samlade kostnaderna för krediten. *För det andra* anger vissa kreditgivare den nominella räntan som en s.k. "rak ränta", vilket innebär att räntan beräknas på det ursprungliga kreditbeloppet utan hänsynstagande till att avbetalningar görs. *För det tredje* beaktas i den effektiva räntan den s.k. ränta-på-ränta-effekt som uppstår i de fall då räntebetalning sker mer än en gång per år eller i förskott. *För det fjärde* slutligen får man genom den effektiva räntan ett enhetligt mått på kreditkostnaden vid jämförelser mellan sådana krediter - exempelvis banklån - där priset för krediten i huvudsak anges som en räntesats och sådana krediter - exempelvis avbetalningsköp - där priset annars anges i kronor.

Effektiva räntan är alltså ett neutralt och i princip fullständigt mått på kreditkostnaden.

Jag kommer att föreslå att rak ränta förbjuds i den nya lagen. Ett av skälen för att kräva information om effektiva räntan försvinner därmed. Denna information kommer uppenbarligen ändå att bli av stor betydelse även i fortsättningen. Eftersom EG-direktivet innehåller en regel om effektiv ränta, fordrar även anpassningen till EG att kravet på angivande av effektiv ränta behålls.

EG-direktivets regel om effektiv ränta är mycket detaljerad (Art. 1a i tilläggsdirektivet, bilaga 2). Den innehåller bl.a. en matematisk formel och fyra exempel för illustration av beräkningssättet. Formeln överensstämmer med den som har rekommenderats av bankinspektionen och konsumentverket i Sverige. Den är väl etablerad bland kreditgivarna och torde numera vara oomtvistad.

Formeln för effektiva räntan lämpar sig mindre väl att ta in i lagen. Enligt min mening är det inte heller nödvändigt. Det är tillräckligt att formeln framgår av en särskild föreskrift som har utfärdats av regeringen eller den myndighet som regeringen utser. En sådan föreskrift är en verkställighetsföreskrift enligt 8 kap. 13 § 1 regeringsformen. Den kan således meddelas utan särskilt bemyndigande i lag.

I EG-direktivet räknas vidare upp vissa kostnader som inte ingår i "total cost of the credit to the consumer" (Art. 1a.2, som lagts till genom Art. 1.2 i tilläggsdirektivet). Detta motsvarar det svenska begreppet "kreditkostnad", som diskuteras i nästföljande avsnitt. Avgränsningen i EG-direktivet motsvarar väsentligen vad som får anses gälla enligt svensk rätt i dag. Som sägs i det följande avsnittet kommer den föreslagna nya definitionen av kreditkostnad att utesluta alla de kostnader som inte utgör kreditkostnader enligt EG-direktivet.

Undantag från kravet på information om effektiva räntan gäller i dag "om krediten är av ringa omfattning eller det annars finns särskilda skäl" (5 § andra stycket). Något motsvarande undantag finns inte i EG-direktivet, som alltså på denna punkt har en högre kon-

sumentskyddsnivå än den svenska lagen. Emellertid är EG-direktivets allmänna tillämpningsområde begränsat genom en rad undantag (Art. 2; se avsnitt 2.1.3 och bilaga 1). Undantagen omfattar delvis samma krediter som de som undantas i den nu diskuterade regeln. Skillnader finns dock. En anpassning till EGs regler kräver därför vissa ändringar i den svenska lagen.

Även i fortsättningen bör undantag göras för krediter som är av ringa omfattning. En anpassning till EG-reglerna bör föranleda att detta undantag specificeras till att gälla *dels* krediter som uppgår till högst 1 500 kr (vilket belopp, något avrundat, motsvarar 200 ECU som anges i EG-direktivet; jfr Art. 2.1 f och 13.1), *dels* sådana krediter där beloppet skall återbetalas inom tre månader.

Det i dag gällande undantaget för fall där det finns "särskilda skäl" är avsett framför allt för löpande krediter och sådana krediter som är mycket långfristiga. När det gäller löpande krediter skall dock, enligt konsumentverkets riktlinjer, effektiv ränta anges. För sådana krediter lämnar för övrigt EG-direktivet inte utrymme för undantag. Jag återkommer strax till en särskild fråga som rör beräkningen av effektiv ränta för löpande krediter.

Fastighetskrediter är generellt undantagna från EG-direktivets tillämpningsområde och det kan ifrågasättas om de borde undantas från kravet på angivande av effektiv ränta i den svenska lagen. Dessa krediter gäller i regel för lång tid och den information som före avtalsslutet lämnas om effektiva räntan är därför aktuell under en relativt kort tid. Det hindrar emellertid inte att effektiva räntan kan ha betydelse som jämförelseinstrument även för dessa krediter. Härtill kommer att kreditgivaren inte kan veta säkert om krediten verkligen är avsedd att användas för fastighetsändamål.

Något särskilt undantag bör därför inte göras heller för fastighetskrediter.

Inte heller i övrigt synes det finnas anledning till undantag från kravet på angivande av effektiv ränta.

När det gäller *löpande krediter*, dvs. avtal som innebär en rätt för kredittagaren att fortlöpande utnyttja ett kreditutrymme, finns ett speciellt problem vid beräkning av effektiva räntan. Enligt den i dag gällande definitionen på effektiv ränta skall denna ränta beräknas på "kreditbeloppet". Detta uttryck är emellertid inte definierat för löpande krediter i den gällande svenska lagen utan bara för betalningsanstånd och lån (2 §). Det framgår alltså inte hur effektiva räntan skall beräknas när det gäller löpande krediter. Enligt konsumentverkets riktlinjer (KOVFS 1985:7 p. 3.2.1) skall effektiva räntan beräknas på ett s.k. standardbelopp, varvid detta skall anses vara 4 000 kr om kreditutrymmet uppgår till högst 10 000 kr och 15 000 kr om kreditutrymmet överstiger 10 000 kr.

Inte heller i EG-direktivet eller i den danska lagen anges uttryck-

ligen hur den effektiva räntan skall beräknas för löpande krediter. I direktivets definition på effektiv ränta sägs att beräkningen skall ske på "the amount of the credit granted" (Art. 1.2 e, ändrad genom Art. 1.1 i tilläggsdirektivet). En tolkningsregel finns för det fallet att kreditutrymmet inte är bestämt i avtalet. För detta fall skall "the amount of credit granted" anses vara ett belopp som medlemsstaterna bestämmer och som inte skall överstiga 2 000 ECU, ungefär 15 000 kr. Denna tolkningsregel tyder närmast på att direktivet skall tolkas så att effektiva räntan i de fall då kreditutrymmet är bestämt skall beräknas på ett belopp motsvarande detta utrymme. Detta ger en jämförelsevis låg räntesats. Mer rättvisande är normalt att effektiva räntan beräknas på ett lägre belopp. De flesta kredittagare torde nämligen inte utnyttja kreditutrymmet fullt ut.

Det bör sägas uttryckligen i lagen hur effektiva räntan skall bestämmas i fråga om löpande krediter. För att regeln skall stämma med EG-direktivet och dessutom innebära att konsumenten får tillräckligt god information bör det föreskrivas att räntan skall anges dels för ett belopp som motsvarar hela kreditutrymmet, dels för ett eller flera belopp som motsvarar andelar av detta utrymme. En sådan regel kan preciseras ytterligare genom tillämpningsföreskrifter. Det kan nämnas att det i Danmark träffats en överenskommelse mellan myndigheter och kreditgivare om att effektiva räntan för löpande krediter skall anges för tre olika tänkta kreditbelopp, nämligen 100 %, 50 % resp. 25 % av kreditutrymmet.

Vidare bör det föreskrivas att kreditutrymmet, om detta inte är bestämt i avtalet, skall anses vara 15 000 kr.

Genom dessa regler tillgodoses i allt väsentligt en anmärkning som *lagrådet* riktar mot 2 § i förslaget, där ett antal begrepp definieras. Anmärkningen avser den omständigheten att de flesta definitioner omfattar även löpande krediter, vilket enligt *lagrådet* medför vissa tolkningsproblem. Jag återkommer till tolkningen av definitionerna i specialmotiveringen till 2 §.

Om kreditgivaren underlåter att lämna information om effektiva räntan vid marknadsföringen eller i samband med att avtal träffas, gäller marknadsföringslagens sanktionssystem. Detta innebär huvudsakligen att marknadsdomstolen kan ålägga näringsidkaren vid vite att informera om effektiva räntan i fortsättningen. För närvarande arbetar en särskild utredning (marknadsföringsutredningen, C 1991:10) med en översyn av marknadsföringslagen, däribland sanktionssystemet. Det finns därför inte anledning att nu föreslå några nya sanktionsregler.

I *lagrådsremissen* föreslås en regel som ålägger kreditgivaren att vid varje avisering upplysa konsumenten om den aktuella effektiva räntan. Enligt förslaget skall räntan beräknas på den skuld som kvarstår sedan de betalningar gjorts som aviseringen avser. Som skäl för regeln

anges (lagrådsremissen s. 42) att konsumenten, om han får kontinuerlig information om effektiva räntan, kan jämföra med andra krediter och bättre bedöma om det är motiverat att säga upp krediten i förtid. Detta skulle enligt lagrådsremissen leda till effektivare konkurrens och ökad rörlighet på marknaden.

En förpliktelse som den angivna skulle emellertid innebära en inte oväsentlig ny påлага för kreditgivarna. Att beräkna den aktuella effektiva räntan för varje enskild kredit vid alla aviseringar skulle bli tidsödande och kostnadskrävande, särskilt för de kreditgivare som är ovana vid dessa beräkningar. Kostnadsökningen skulle i sista hand komma att drabba konsumenterna. Vidare skulle informationen kunna bli missvisande för vissa typer av krediter, särskilt mot slutet av kredittiden. Härtill kommer att regeln för att bli användbar skulle behöva ges ett annat innehåll för löpande krediter.

Enligt min mening är värdet för konsumenterna av regeln inte så stort att det uppväger nackdelarna. Det bör därför inte införas någon skyldighet för kreditgivaren att upplysa om effektiva räntan vid varje avisering.

2.4.3 Annan information som skall lämnas

Mitt förslag: Reglerna om krav på information om kreditkostnad och kontantpris behålls i huvudsak oförändrade men undantagen från informationsskyldigheten utformas på samma sätt som i fråga om effektiva räntan.

Promemorians förslag: Överensstämmer med mitt, dock utan att regeln helt anpassats till EG-direktivet (se promemorian s. 71 och 72).

Remissinstanserna: Det görs inga invändningar mot förslaget. Några remissinstanser anser att kreditkostnaden skall anges även vid fristående krediter. Enligt konsumentverket behövs en föreskrift om totalpriset för varor och tjänster som köps på kredit samt en föreskrift om att kredittid eller antal delbetalningar skall anges i vissa fall.

Skälen för mitt förslag: Kravet på information om effektiva räntan gäller för alla krediter utom vissa som uttryckligen undantas. För fristående krediter är detta det enda informationskrav som uppställs i den nu gällande lagen.

För krediter som ges för förvärv av någon särskild vara, tjänst eller annan nytthet gäller ytterligare vissa informationskrav (se 5-7 §§ konsumentkreditlagen). Då skall även *kreditkostnaden* - i kronor - och *kontantpriset* anges. Dessa regler - som inte har någon motsvarighet i EG-direktivet - har till syfte främst att avhålla konsumenten från oöverlagda kreditengagemang genom att han får klart för sig hur

mycket dyrare det blir att handla på kredit. För att avhålla från otillräckligt genomtänkta åtaganden finns även för kreditköp en regel med krav på kontantinsats. Jag återkommer till denna regel i avsnitt 2.5.

Kravet på information om kreditkostnaden och kontantpriset innebär att kreditgivaren skall lämna dessa uppgifter dels vid marknadsföringen av krediten, dels innan ett avtal träffas. Liksom beträffande effektiv ränta gäller ett undantag från informationskravet för sådana fall då krediten är av ringa omfattning eller det annars finns särskilda skäl. Om kreditgivaren underlåter att upplysa om kreditkostnaden och kontantpriset, gäller, precis som i fråga om effektiva räntan, marknadsföringslagens sanktionssystem.

Mot kravet på att kreditkostnaden skall anges har invänts att den är ett dåligt mått för jämförelser med andra krediter, eftersom den inte alls tar hänsyn till betalningstidens längd. Avsikten med denna regel är emellertid inte främst att konsumenten skall få möjlighet att jämföra med andra krediter utan att han skall kunna bedöma hur mycket dyrare det blir att ta varan eller tjänsten på kredit än att betala kontant. Om kreditkostnaden och kontantpriset anges, får konsumenten enkel och lättillgänglig information om detta. Så länge det inte rör sig om stora skillnader i fråga om betalningstidens längd får informationen även anses tillräckligt rättvisande för sitt ändamål. Kravet på angivande av kreditkostnad och kontantpris bör därför finnas kvar vid köp av varor och tjänster på kredit. Som uttalas i promemorian finns det inte skäl att kräva att kreditgivaren anger kreditkostnaden som ett belopp som diskonterats till nuvärde.

Några remissinstanser anser att kreditkostnaden i kronor borde anges även vid fristående krediter. På grund av vad som nyss sagts om ändamålet med kravet på angivande av kreditkostnaden och risken för att informationen blir missvisande anser jag emellertid att någon sådan utvidgning inte bör göras. Eftersom information skall lämnas om såväl kontantpriset som kreditkostnaden, finns det inte heller tillräckliga skäl att kräva att totalkostnaden (kontantpriset + kreditkostnaden) anges.

Konsumentverket anser att marknadsföringsreglerna behöver kompletteras med en föreskrift om att kredittid eller antal delbetalningar skall anges i de fall då det lämnas uppgift om delbetalningarnas storlek. Konsumentvägledarnas förening anför liknande synpunkter. Det som ligger bakom förslaget är främst att information om delbetalningarnas storlek lätt ger ett missvisande och förskönande intryck när kredittiden är lång. Jag instämmer i denna synpunkt och har förståelse för förslaget. Lagregleringen bör emellertid inte göras alltför detaljerad och marknadsföring som är direkt vilseledande kan ofta angripas med stöd av marknadsföringslagens regelsystem. Jag menar därför att skälen för att införa en föreskrift om kredittidens

längd inte väger tillräckligt tungt. Det är dock en angelägen uppgift för tillsynsmyndigheterna att se till att kreditgivarna i sin marknadsföring håller sig inom ramarna för vad som kan anses tillbörligt och för god kreditgivningssed.

Undantag från informationsskyldigheten görs i dag - liksom beträffande effektiva räntan - för sådana fall då krediten är av ringa omfattning eller det annars föreligger särskilda skäl. I föregående avsnitt har föreslagits att denna undantagsregel, såvitt gäller information om effektiva räntan, ändras något för att anpassas till EG-direktivet. Motsvarande ändring bör göras i fråga om undantag från skyldigheten att upplysa om kreditkostnad och kontantpris. Undantaget för fastighetskrediter blir dock inte aktuellt, eftersom kravet på information om kreditkostnad och kontantpris bara skall gälla vid kreditköp.

Underlåtenhet att lämna information om kreditkostnaden och kontantpriset skall bedömas enligt marknadsföringslagen. Detsamma gäller annan information som är "av särskild betydelse från konsument synpunkt". Detta bör gälla även fortsättningsvis, åtminstone i avvaktan på resultatet av den kommande översynen av marknadsföringslagen.

När det gäller *definitionen av kreditkostnad* (2 §) bör en mindre justering göras. I dag definieras begreppet på följande sätt: "det sammanlagda beloppet av alla räntor, tillägg och andra kostnader som konsumenten har att erlägga med anledning av krediten". Denna formulering kom till när avgifter var betydligt mindre vanliga än i dag och då gränsdragningen inte innebar några större problem. I dag kan vi emellertid se att vissa avgifter, som knappast bör rymmas under begreppet kreditkostnad, med visst berättigande ändå kan beskrivas som "kostnader med anledning av krediten". Detta gäller bl.a. avgifter för småtransaktioner och avgifter för kontantuttag på en löpande kredit. Även övertrasseringsavgifter och påminnelseavgifter kan på sätt och vis sägas utgöra "kostnader med anledning av krediten", även om de i motiven till konsumentkreditlagen sägs falla utanför definitionen.

De tillägg och avgifter som man velat inrymma under begreppet kreditkostnad - vilket i sin tur ligger till grund för definitionen av effektiv ränta - är sådana som drabbar alla kredittagare och som är i princip omöjliga för dessa att påverka. Främst handlar det om avbetalningstillägg, uppläggningsavgifter (inklusive avgift för kreditupplysning), värderingsavgifter, aviseringsavgifter och fasta årsavgifter. Det som är gemensamt för dessa kan närmast sägas vara att de är kostnader *för* krediten. Detta kan inte sägas om avgifter för kontraktsbrott eller småtransaktionsavgifter.

I enlighet med det sagda bör definitionen på kreditkostnad ändras till: "det sammanlagda beloppet av de räntor, tillägg och andra

kostnader som konsumenten skall betala för krediten".

Prop. 1991/92:83

Som sagts i föregående avsnitt innehåller EG-direktivet en uppräkningslista av vissa kostnader som inte skall anses ingå i "total cost of the credit to the consumer" och därför inte ingå i underlaget för beräkning av effektiva räntan. Uppräkningslistan stämmer väl överens med vad som får anses gälla enligt den nu föreslagna definitionen av begreppet kreditkostnad.

2.5 Kontantinsats

Min bedömning: De gällande reglerna om kontantinsats bör behållas.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med min (se promemorian s. 153-156).

Remissinstanserna: Har inga invändningar. Några remissinstanser menar dock att kravet på kontantinsats bör gälla även vid kontoköp.

Skälen för min bedömning: I konsumentkreditlagen föreskrivs (8 §) att en kontantinsats skall uttas vid kreditköp "i enlighet med god sed på marknaden" och att kontantinsatsen skall motsvara minst 20 % av varans kontantpris, om inte annat föranleds av "särskilda förhållanden".

Syftet med kravet på kontantinsats är att detta skall verka återhållande på konsumenternas benägenhet att handla på kredit.

Sedan år 1986 gäller vid sidan av konsumentkreditlagen en särskild lag (1986:1202) med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp. Enligt denna lag kan regeringen utfärda särskilda föreskrifter om bl.a. kontantinsats. För närvarande finns inga sådana särskilda föreskrifter, varför regeln i 8 § konsumentkreditlagen är det enda stadgandet om kontantinsats.

Regeln om att 20 % av kontantpriset normalt skall betalas kontant fyller en värdefull tillbakahållande funktion och stämmer med vad handeln enligt lång tradition betraktar som rimligt och naturligt. Kravet på en normalt 20-procentig kontantinsats bör därför behållas.

En särskild fråga är om kravet på kontantinsats i konsumentkreditlagen bör gälla - som några remissinstanser anser - även vid kontoköp. I relativt utförliga förarbetsuttalanden motiverades i propositionen till konsumentkreditlagen (1976/77:123 s. 102 f.) varför kontoköpen i princip borde vara undantagna. Departementschefen framhöll särskilt att ordningen med kontokortskrediter på flera sätt kunde vara praktisk för konsumenten och därför inte borde kompliceras i vidare mån än konsumentskyddsintresset från andra synpunkter verkligen påkallade. Något generellt undantag borde det enligt

departementschefen inte bli fråga om, men de flesta kontoköp avsågs falla utanför regleringen genom bestämmelsens lydelse, "i enlighet med god sed på marknaden". Eftersom det inte var praxis med kontantinsats vid kontoköp kunde det inte anses strida mot god sed att underlåta att ta ut en sådan insats.

I dag torde i praktiken så gott som alla kontoköp genomföras utan någon kontantinsats över huvud taget.

Till de skäl som sålunda anförts mot ett krav på kontantinsats vid kontoköp kan fogas att det, om man vill ha kvar kontoköpen som en smidig betalningsordning, är svårt att utforma kravet så att det utgör en faktor som verkligen effektivt avhåller konsumenterna från oöverlagda kreditköp. Ställer man krav på att kontantinsats skall erläggas vid själva köpet, blir systemet svårarbetat och tanken med denna betalningsordning går till stor del förlorad. Om kravet i stället ges den innebörden att konsumenten skall amortera "kontantinsatsen" senare, tillgodoses inte tanken att konsumenten skall tvingas lägga ut en betydande del av priset för att få varan utlämnad till sig.

Slutsatsen är att det inte heller i fortsättningen bör uppställas något krav på kontantinsats vid kontoköp.

I lagrådsremissen föreslås att hänvisningen i gällande lag till "god sed på marknaden" skall behållas. *Lagrådet* påpekar att 5 § i lagförslaget innehåller en generell bestämmelse om att näringsidkaren i sitt förhållande till konsumenten skall "iaktta god kreditgivningssed". Detta aktualiserar enligt lagrådet frågan om orden "i enlighet med god sed på marknaden" behövs i lagtexten till bestämmelsen om kontantinsats. Om så anses vara fallet, torde enligt lagrådet för förståelsens skull de båda uttryckssättens förhållande till varandra böra klargöras.

Enligt min mening bör lagrummet innehålla en precisering av kravet på kontantinsats som - liksom är fallet i dag - ger utrymme för en viss flexibilitet. Uttrycket "god sed på marknaden" är etablerat och kreditgivarna är relativt väl förtroga med dess innebörd. Lagen bör emellertid inte innehålla mer än ett uttryck om "god sed", om det inte finns en bestämd skillnad mellan uttrycken. Så är knappast fallet här. Eftersom de krav som bör ställas på kreditgivaren när det gäller kontantinsats lika väl synes kunna beskrivas med uttrycket "god kreditgivningssed", bör sålunda detta uttryck tas in i regeln i stället för det gamla "god sed på marknaden".

Det förekommer att man försöker kringgå kravet på kontantinsats bl.a. genom att konsumenten får låna beloppet i fråga. Om detta finns en regel i konsumentkreditlagen (8 § andra stycket). Där stadgas att "betalning med medel som köparen får låna av säljaren eller av annan kreditgivare på grund av överenskommelse mellan denne och säljaren" *inte godtas* som kontantinsats. Kravet på kontantinsats kan alltså inte "kringgå" genom ett lån till konsumenten, låt vara att det i ett enskilt fall kan vara svårt att avgöra huruvida en lånetransaktion grundar sig

på en överenskommelse mellan kreditgivaren och säljaren.

Prop. 1991/92:83

Någon ny regel behövs alltså inte för att komma till rätta med det nu nämnda fallet. Möjligen är dock regeln i 8 § andra stycket inte tillräckligt känd i handeln, varför det kan finnas skäl att informera om den.

Vidare förekommer att varor lämnas ut till konsumenten utan kontantinsats och utan att det vid utlämningstillfället bestäms hur betalning skall erläggas. En bakomliggande tanke kan vara att kontantinsats inte behövs, eftersom det inte skulle vara fråga om ett kreditköp. Enligt min mening måste emellertid ett sådant avtal anses utgöra ett kreditköp, varvid en kontantinsats skall tas ut enligt 8 § konsumentkreditlagen. Detta måste gälla även om konsumenten - som ofta är fallet - ges rätt att ångra köpet inom viss tid. Skulle avtalet konstrueras så att en mindre "hyra" utgår efter att varan utlämnats, blir regeln i 3 § andra stycket tillämplig. Regler om kreditköp skall alltså tillämpas, om det är avsett att konsumenten skall bli ägare till varan.

Inte heller för detta fall synes det alltså behövas någon komplettering av lagen.

Innebörden av regeln om kontantinsats bestäms ytterst av marknadsdomstolen. I 9 § konsumentkreditlagen föreskrivs att försäljning i strid med kravet på kontantinsats skall anses utgöra "handling som avses i 2 § marknadsföringslagen", dvs. otillbörlig marknadsföring. Den sanktion som då står till buds är att marknadsdomstolen på talan av konsumentombudsmannen kan förbjuda näringsidkaren att fortsätta med sitt förfarande. Ett förbud skall normalt förenas med vite.

Det blir alltså i dessa fall fråga om ett förbud i efterhand. En sådan reaktion är naturligtvis i regel mindre effektiv än en "direktverkande" sanktion. Marknadsföringslagen ses emellertid över för närvarande av en särskild utredning, som bl.a. har till uppgift att överväga sanktionssystemet. I avvaktan på resultatet av utredningens arbete bör den nu aktuella regeln inte ändras.

Sammanfattningsvis bör alltså de nuvarande reglerna om kontantinsats i konsumentkreditlagen behållas.

2.6.1 Kreditgivarens rätt att ändra räntan

Mitt förslag: Kreditgivarens rätt att höja räntan under löpande avtalsperiod begränsas. Föresättningsarna för ändringar i räntesatsen skall anges i avtalet och räntan får höjas endast som en följd av vissa i lagen angivna händelser. Kreditgivaren skall vara skyldig att tillämpa avtalsvillkor om ränteändringar på samma sätt till konsumentens fördel som till hans nackdel. Dessutom skall kreditgivaren vara skyldig att underrätta konsumenten om beslutade ränteändringar.

Promemorians förslag: Enligt promemorieförslaget skall kreditgivaren få ändra räntesatsen till konsumentens nackdel endast i anslutning till variationer i en referensränta som han har hänvisat till i avtalet. Även andra ränteändringar skall dock få göras när "särskilda skäl" föreligger (se promemorian s. 72-86).

Remissinstanserna: Merparten av remissinstanserna avstyrker förslaget - däribland bankinspektionen och riksbanken - eller riktar invändningar mot det. Bland dem som tillstyrker förslaget finns konsumentverket, näringsfrihetsombudsmannen och allmänna reklamationsnämnden.

Skälen för mitt förslag: Kreditgivaren förbehåller sig ofta en rätt att ensidigt ändra räntan under löpande avtalsperiod. I regel får kreditgivaren enligt avtalet justera räntan dels vid ändringar i diskontot, dels då det motiveras av någon kreditpolitisk åtgärd och dels vid förändringar i det "allmänna ränteläget". I många avtal - bl.a. i de skuldebrevsformulär som förhandlats fram mellan bankinspektionen och bankerna - föreskrivs dessutom att kreditgivaren får ändra räntan "av annan anledning" som inte närmare specificeras. För en sådan ränteändring gäller dock att kredittagaren skall underrättas viss tid innan ränteändringen träder i kraft.

Från konsumentskyddssynpunkt framstår vissa av dessa ensidiga klausuler som tvivelaktiga. För det första ger de kreditgivarna en stor frihet att flytta över kostnadsökningar på kredittagarna. För det andra lämnar de utrymme för osäkerhet om grunderna för ränteändringar. Kredittagarna har inte någon reell möjlighet att kontrollera om och i vad mån räntehöjningar är - i en eller annan mening - motiverade. Marknadsdomstolen har i en dom år 1987 (MD 1987:13) förbjudit en kreditgivare att använda ett villkor med innebörd att räntan fick ändras "då långivaren beslutar om förändring av räntan för lån av denna art".

Svensk rätt innehåller inte någon regel som direkt avser kreditgivarens rätt att justera räntan. Däremot finns en föreskrift i EG-

direktivet. Där sägs (Art. 4.2 b) att avtalet skall innehålla en bestämmelse om de förutsättningar under vilka den effektiva räntan får ändras. Hur preciserade dessa förutsättningar behöver vara anges dock inte och det finns inte någon begränsning i fråga om vilka skäl för en ränteändring som är godtagbara.

I den nya danska kreditavtalslagen har man gått något längre för att skydda konsumenten vid ränteändringar. Det utvidgade skyddet gäller dock bara gentemot vissa kreditgivare. Beträffande avtal med rörlig ränta gäller enligt den danska lagen (§ 15) att andra kreditgivare än sådana som har tillåtelse att driva verksamhet enligt "lov om banker og sparekasser m.v." eller enligt "realkreditloven" endast får avtala att räntan helt eller delvis skall variera med "størrelsen af Nationalbankens diskonto eller lignende forhold, som kreditgiver er uden indflydelse på". För bl.a. finansbolag gäller alltså att ränteändringar skall knytas till en referensränta. Undantaget för banker m.fl. motiveras med att dessa kreditinstitut är underkastade särskild tillsyn (Forslag till Lov om kreditaftaler, L 78, 1989-90, s. 26). För dessa kreditinstitut gäller bara en regel motsvarande den i EG-direktivet.

Den svenska konsumentkreditlagstiftningen skall, enligt vad jag tidigare har anfört (se avsnitt 2.1.1), anpassas till EG-direktivet. På grund härav skall i varje fall en regel motsvarande EG-direktivets tas in i svensk lag. Det skall alltså föreskrivas att förutsättningarna för ändring av räntan skall anges i kreditavtalet. Frågan är om villkoren för kreditgivarens rätt att ändra räntan bör preciseras mer än så.

Obligatorisk referensränta?

Från ren konsumentsynpunkt ter det sig rimligt att förutsättningarna för ränteändringar preciseras exakt i förväg, så att kreditgivaren inte ensidigt kan bestämma räntan. Det blir då också möjligt för konsumenten att kontrollera att gjorda räntejusteringar står i överensstämmelse med avtalet. Förslaget i promemorian bygger på denna utgångspunkt. Det föreslås att kreditgivaren skall få ändra räntesatsen till konsumentens nackdel endast i anslutning till variationer i en referensränta som kreditgivaren har hänvisat till i avtalet och som han saknar inflytande på. När "särskilda skäl" föreligger skall dock även andra ränteändringar få göras.

Det står emellertid klart att en regel som den föreslagna innefattar betydande olägenheter. En del av invändningarna behandlas i promemorian (s. 79 f.) och under remissbehandlingen har argumenten mot förslaget preciserats och skärpts. De argument som de flesta kritiska remissinstanserna - bland dem bankinspektionen och riksbanken - har lagt störst vikt vid kan sammanfattas enligt följande.

Kreditinstitutens upplåning sker ofta på olika marknader, såväl inhemska som utländska. Institutet strävar efter att uppnå så förmån-

liga upplåningsvillkor som möjligt. Det går inte att bestämma en referensränta på ett sådant sätt att den avspeglar de faktiska upplåningskostnaderna. Detta gäller även om kreditgivaren får full frihet att själv bestämma hur referensräntan skall vara utformad.

Det sagda betyder att en obligatorisk anknytning till en referensränta skulle innebära en introduktion av en ny ränterisk för kreditinstituten. Att införa en sådan ränterisk är olämpligt, särskilt när det gäller bankerna, och står i motsatsställning inte minst till internationella strävanden att minska sådana risker. Ökad ränterisk medför också ökade kostnader, vilka får betalas av kredittagarna.

För att undgå ränterisken skulle kreditinstituten tvingas att begränsa sin upplåning till enstaka förutbestämda marknader och sålunda tvingas agera med minskad flexibilitet. Detta påverkar marknadens struktur i en stagnerande riktning och innebär bl.a. dyrare krediter för de svenska konsumenterna.

En referensränta som har konstruerats vid en viss tidpunkt tenderar också att bli inaktuell genom förändringarna på marknaden. När referensräntan blir föråldrad måste den kunna bytas ut. Detta orsakar problem i de kreditavtal som löper.

Jag har kommit till slutsatsen att olägenheterna med en obligatorisk referensränta är så stora att promemoriaförslaget inte bör genomföras. Som bankinspektionen påpekar står det fritt för varje kreditgivare att som ett alternativ för kunderna erbjuda krediter där räntan knyts till en referensränta. Om sådana krediter erbjuds kan konsumenternas intresse för dem avläsas, vilket på sikt kan få till följd att denna typ av krediter blir ett konkurrenskraftigt alternativ.

En mindre långtgående regel bör införas

Flera remissinstanser som avstyrker förslaget om en obligatorisk referensränta instämmer i bedömningen att räntejusteringsklausulerna behöver vara tydligare och ge bättre kontrollmöjligheter för konsumenterna. Många vitsordar behovet av en lagbestämmelse. Bl.a. riksbanken och bankinspektionen antyder egna förslag om hur en mindre långtgående regel skulle kunna utformas.

Med hänsyn till konsumenternas utsatta läge i kreditavtal med rörlig ränta är det enligt min mening angeläget att konsumentskyddet förstärks på denna punkt. En bestämmelse som kan åstadkomma det bör därför införas i konsumentkreditlagen.

Förhållandena på kreditmarknaden medför att det torde få accepteras att de flesta kreditinstitut erbjuder krediter där utlåningsräntan i huvudsak är beroende av institutets kostnader på ett sådant sätt att det är svårt för konsumenten att kontrollera om räntehöjningar står i överensstämmelse med avtalet. Det innebär att det väsentligen får överlämnas åt tillsynsmyndigheterna att svara för sådan kontroll.

En lagbestämmelse om ränteändringar bör bl.a. syfta till att förbättra förutsättningarna för en effektiv tillsyn. I bestämmelsen bör preciseras vilka slags omständigheter som kan ge kreditgivaren rätt att höja räntan. Härmed vinner man framför allt att det klarläggs att inga andra omständigheter får åberopas som skäl för en räntehöjning. Detta klargör rättsläget och underlättar tillsynsmyndigheternas arbete.

I de skuldebrevsformulär som används av de flesta banker anges de omständigheter som enligt kreditavtalet kan ge kreditgivaren rätt att höja räntan:

- ändring av riksbankens diskonto,
- annan kreditpolitisk åtgärd,
- ändring i det allmänna ränteläget.

Dessutom får räntesatsen ändras "av annan anledning" men endast med verkan från och med dagen efter förfallodag för ränta.

Med hänsyn till vad jag nyss har anfört anser jag att det i skuldebrevsformulären använda uttrycket "av annan anledning" är alltför oprecist för att vara godtagbart i detta sammanhang. I en lagregel bör därför i stället - som jag nyss har varit inne på - preciseras vilka slags omständigheter som kan utgöra grund för en ränteändring.

För det första bör räntan få ändras till följd av sådana förändringar som innebär att kreditgivarens upplåning fördyras. Det finns knappast anledning att närmare precisera förutsättningarna. Att förändringarna måste ha inträffat sedan föregående ränteändring är självklart. Diskontots roll är numera så begränsad att det inte finns skäl att särskilt anknyta till diskontot i regeln.

För det andra bör räntan få ändras till följd av sådana beslut av statsmakterna som direkt påverkar förutsättningarna för kreditgivning, exempelvis ändrade kassa- och kapitalkrav för bankerna. Denna typ av beslut har i kreditavtalen brukat sammanfattas under benämningen "kreditpolitiska åtgärder" eller "kreditpolitiska beslut". Det kan visserligen ifrågasättas om detta är en helt adekvat benämning. Ser man begreppet "kreditpolitiska beslut" i vid mening - innefattande alla offentligrättsliga beslut som direkt avser kreditmarknaden - är det dock godtagbart. Det bör därför kunna användas även i en lagregel.

För det tredje är det rimligt, med hänsyn till att avtalen ofta sträcker sig över lång tid, att även andra förändringar som påverkar kreditgivarens kostnader får föranleda räntehöjningar. Sådana kostnadsökningar som kan förutses redan när kreditavtalet ingås bör därvid inte kunna åberopas. De kostnadsökningar som här kan godtas som skäl för en räntehöjning bör därför lämpligen preciseras som "andra kostnadsökningar som kreditgivaren inte skäligen kunde förutse när avtalet ingicks".

Givetvis kan inte varje förändring av de slag som nu nämnts ge kreditgivaren rätt till en obegränsad höjning av räntan. Höjning bör få ske endast i den utsträckning som det motiveras av förändringen.

Det är visserligen ofta svårt att avgöra vilken räntehöjning som är motiverad i ett enskilt fall. Dels går det ofta inte att avgöra säkert hur en viss kreditgivares kostnader påverkas av en förändring, dels är det ofta inte givet om och i vilken utsträckning en kostnadsökning skall inverka på räntan för en viss kredit.

På grund av det senast sagda är det ofrånkomligt att en bestämmelse av detta slag får fungera som en allmän handlingsregel snarare än som en preciserad föreskrift. En sådan regel har dock ett värde genom att den ger tillsynsmyndigheterna hållpunkter för en kontroll samtidigt som den klargör för kreditgivarna vad som under alla förhållanden *inte* är acceptabelt.

Vissa kreditgivare har kritiserats för att de är snabba när det gäller att ändra räntan i egen favör, medan de är mera senfärdiga när det blir aktuellt att sänka räntan. Såväl konsumentverket som bankinspektionen har noterat att många kreditgivare över huvud taget är avgjort mer benägna att höja räntan under löpande avtalstid än att sänka den. Detta är givetvis oacceptabelt från konsumentsynpunkt.

I lagen bör därför också tas in en föreskrift om att kreditgivaren är skyldig att tillämpa ett avtalsvillkor om ränteändringar på samma sätt till konsumentens förmån som till hans nackdel. Promemorian innehåller ett förslag om en sådan regel. Detta förslag tillstyrks eller lämnas utan erinran av remissinstanserna.

Som bankinspektionen framhåller i sitt yttrande bör kreditgivaren slutligen åläggas en viss *informationsskyldighet* i förhållande till konsumenten. Det är ett minimikrav att konsumenten får information i rimlig tid om beslutade ränteändringar. Ofta kan konsumenten ha anledning att överväga att slutbetala krediten i förtid, eventuellt att byta kreditgivare, vid en räntehöjning. I sådana fall då en räntehöjning motiveras framför allt av den enskilde kreditgivarens förhållanden, bör konsumenten därför få ett meddelande i så god tid att han ges möjlighet att agera innan ränteändringen träder i kraft. Att ge ett sådant meddelande senare får anses strida mot god kreditgivningssed.

I övriga fall bör det vara tillräckligt att konsumenten får ett besked om ränteändringen senast när ändringen börjar gälla. En sådan regel finns i EG-direktivet (Art. 6.3). Konsumenten bör alltid få ett personligt meddelande om ränteändringar. I normalfallet bör det dock räcka om ett sådant meddelande kommer med nästa avisering eller kontoutdrag, under förutsättning att kreditgivaren senast när ändringen börjar gälla annonserar om den i dagspressen. Detta torde stå i överensstämmelse med den praxis som de flesta kreditgivare tillämpar redan i dag. En likadan regel har tagits in i den nya danska lagen.

Reglerna om ändringar av räntesatsen bör gälla för i princip alla kredittyper som berörs. I fråga om lån i pantlån rörelse är situationen speciell genom de regler som gäller enligt lagen om pantlån rörelse

och som innebär att länsstyrelsen skall fastställa räntan. Som jag återkommer till i avsnitt 2.14 är emellertid förhållandena i pantlåneverksamheten även i andra avseenden på olika sätt så särpräglade att det finns skäl att hålla sådan verksamhet helt och hållet utanför konsumentkreditlagens tillämpningsområde.

2.6.2 Hur räntan skall anges i avtalet

Mitt förslag: Det skall inte vara tillåtet att ange räntesatsen som en månadsränta, inte heller i form av s.k. rak ränta.

Promemorians förslag: Överensstämmer med mitt (se promemorian s. 87).

Remissinstanserna: Förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran.

Skälen för mitt förslag: Särskilt vid kontokrediter är det vanligt med *månadsräntor*, dvs. räntesatser som inte är beräknade på årsbasis utan per månad. Räntesatsen motsvarar då relationen mellan kreditkostnaderna per månad och kapitalbeloppet. Månadsräntan är en tolfedel av årsräntan.

Att räntan anges per månad är ägnat att försvåra konsumentens bedömning av krediten. Det vanligaste är att räntan anges per år och det är dessa tal som konsumenterna lättast känner igen. Det kan inte finnas något rimligt behov för kreditgivarna att få uttrycka räntesatsen som en månadsränta. Det bör därför föreskrivas i lagen att räntan skall anges per år.

Det förekommer också kreditavtal med s.k. *rak ränta*. Räntesatsen anges då som en viss procent av det ursprungliga kreditbeloppet, trots att den utestående krediten successivt minskar genom delbetalningar. Det normala är s.k. fallande ränta, som innebär att räntan beräknas på det vid varje tid kvarstående kapitalbeloppet. Det säger sig självt att räntesatsen för ett lån som avbetalas efter hand blir betydligt lägre om den anges som rak ränta. De flesta konsumenter torde sakna kunskap om vad rak ränta innebär. Även om det uttryckligen sägs i avtalet att räntesatsen avser rak ränta, har de därför inga realistiska möjligheter att bedöma den faktiska räntenivån och jämföra med de räntesatser som de är vana att se. Det torde inte vara ovanligt att man får intrycket att krediten är billigare än den verkliga är. Härtill kommer att rak ränta i regel är ett dåligt och missvisande mått på den verkliga kostnaden för krediten.

Användandet av rak ränta innebär alltså avsevärda nackdelar för konsumenterna. Det är svårt att finna att kreditgivarna skulle ha något befogat intresse av att ange räntan på detta sätt. I konsumentkredit-sammanhang bör därför endast fallande ränta accepteras. En särskild lagbestämmelse härom bör införas.

Att räntesatsen anges med en månadsräntesats eller som rak ränta behöver inte i och för sig innebära att räntan är oskäligen. Den kan rentav vara mycket förmånlig för konsumenten. Det är därför inte lämpligt att föreskriva att avtalsvillkor om rak ränta eller månadsränta är ogiltiga. I stället bör det marknadsrättsliga regelsystemet tillämpas. Har kreditgivaren använt rak ränta eller månadsränta torde det i regel få anses att han har "underlåtit att lämna information som är av särskild betydelse från konsumentsynpunkt". Därmed blir marknadsföringslagens regler tillämpliga (jfr 7 § i den gällande konsumentkreditlagen).

2.7 Avgifter

Mitt förslag: Kreditgivaren får ta ut avgifter för krediten endast om avgiften anges särskilt i avtalet och avser en kostnad som kreditgivaren har för krediten. I avtalet skall anges under vilka förutsättningar avgifterna får ändras under löpande avtalsperiod. Höjningar får ske bara i den utsträckning som det motiveras av öknings i de kostnader som avgifterna skall täcka. Kreditgivaren skall vara skyldig att informera konsumenten om avgiftsändringar.

Promemorians förslag: Med ett par undantag förbjuds alla avgifter som avser kostnader för krediten i egentlig mening (se promemorian s. 90-100).

Remissinstanserna: Merparten av remissinstanserna är starkt kritiska mot förslaget. Endast få remissinstanser tillstyrker.

Skälen för mitt förslag: Det har blivit allt vanligare med olika typer av avgifter för krediter. Bland avgifter som ofta förekommer kan nämnas uppläggningsavgifter, aviseringsavgifter, årsavgifter för kontokrediter, avgifter för småtransaktioner, uttagsavgifter, övertrasseringsavgifter och påminnelseavgifter. Vid avbetalningsköp tas ofta s.k. avbetalningstillägg ut.

Avgifterna har medfört vissa nackdelar från konsumentskyddssynpunkt. De gör det många gånger svårt för konsumenterna att bedöma den verkliga kostnaden för en kredit och att jämföra olika krediter. Vidare finns det skäl att tro att avgifterna kan tendera att i någon mån fördröja krediterna för konsumenterna, inte minst därför att det kan förmodas att de flesta konsumenter är mindre observanta på avgifterna än på räntan.

Ett särskilt problem med avgifterna är att kreditgivarnas information om dessa många gånger är bristfällig och att kreditavtalen ofta inte

alls specificerar avgifterna vare sig till art eller till belopp. Det är vanligt med formuleringar i avtalen av typen "för krediten uttas de avgifter som kreditgivaren vid varje tid tillämpar för krediter av detta slag". Kreditgivarna förbehåller sig alltså ofta frihet både att höja avgifterna och att införa nya avgifter.

Förbud mot vissa avgifter?

För att komma till rätta med de konsumentskyddsproblem som följer med avgifterna föreslås i promemorian att avgifter för krediter i princip skall förbjudas. Ett par undantag föreslås från detta förbud och avgifter som inte är kostnader "för krediten" i egentlig mening skall enligt förslaget inte alls omfattas av förbudet.

Förslaget avstyrks av en rad remissinstanser, bl.a. bankinspektionen, NO och SPK. Det möts av invändningar från många andra och tillstyrks av bara ett fåtal.

Den kritik som riktas mot förslaget grundar sig väsentligen på de invändningar som diskuteras i promemorian (s. 92 f.). Särskilt betonas att varje kredittagare i princip bör bära de kostnader som han själv förorsakar och att kostnadsöverbältringar till nackdel för de konsumenter som föranleder små kostnader bör motverkas. Det framhålls att de flesta hanteringskostnader för en kredit är i huvudsak lika stora oberoende av kreditens storlek, medan finansieringskostnaden är proportionell mot kreditbeloppet; det anses motiverat att detta får avspeglats även i prissättningen gentemot kredittagarna. Vidare framhålls att gränsen mellan avgifter som enligt förslaget får förekomma och sådana som förbjuds är oskarp och därför medför tillämpnings- och rättssäkerhetsproblem. Några remissinstanser nämner också att avgifterna inom bankväsendet har strukturell betydelse och bl.a. påverkar datoriseringen, personaltätheten och möjligheterna att erbjuda service även i glesbygdsområden.

Jag anser att kritiken mot förslaget är berättigad och noterar att det redan i promemorian konstateras att ett avgiftsförbud skulle medföra nackdelar av betydelse. Enligt min mening finns det därför anledning att först pröva om en mindre långtgående konsumentskyddsregel beträffande avgifterna kan tillgodose de behov av ett förstärkt konsumentskydd som föreligger på detta område. Skulle det visa sig att så inte är fallet, kan det senare finnas anledning att återkomma i saken.

Förslaget om ett avgiftsförbud bör alltså inte genomföras.

En mindre långtgående regel bör införas

Som jag nyss framhöll bör konsumentskyddet i fråga om avgifter förstärkas på annat sätt än genom ett avgiftsförbud. Särskilt viktigt är att kreditgivarnas möjlighet att införa nya avgifter i gällande avtal och

att ensidigt höja befintliga avgifter begränsas. En begränsning i kreditgivarnas rätt att ändra räntan (se ovan i avsnitt 2.6.1) kan bli näst intill meningslös om kreditgivarna i stället kan fritt höja vissa avgifter.

Det finns också skäl att även i övrigt begränsa kreditgivarnas möjligheter att ersätta räntan med avgifter. Om detta kan ske obegränsat, försämrar konsumenternas möjligheter att bedöma de verkliga kostnaderna för krediten. Det gäller även om den effektiva räntan anges. En förutsättning för att kreditgivaren skall ha rätt att ta ut särskilda avgifter för krediten bör därför vara att avgiften avser en kostnad som kreditgivaren har för just den ifrågavarande krediten. Kostnaden för en resurs hos kreditgivaren bör därvid anses hänförlig till krediten i den mån resursen används för hanteringen av krediten.

Den nu angivna begränsningen i kreditgivarens rätt att ta ut avgifter bör inte gälla för sådana avgifter som inte kan sägas utgöra ersättning för krediten i egentlig mening, t.ex. övertrasseringsavgifter, påminnelseavgifter och avgifter för små eller många uttag. Dessa avgifter syftar till att styra konsumenternas beteende och de skulle fungera mindre effektivt, om det krävdes att de var direkt knutna till kreditgivarens egna kostnader.

En regel av nu angivet slag kan visserligen föranleda vissa gränsdragningsvårigheter. Den synes dock kunna fylla en viktig funktion som stöd för tillsynsmyndigheternas övervakning av kreditgivarnas avgiftsuttag.

Det bör vidare krävas att avgifterna anges särskilt i kreditavtalet. Jag kommer visserligen att förorda (avsnitt 2.11.1) att ett krav på skriftlig form för kreditavtal införs och att villkor som är till nackdel för konsumenten skall vara ogiltiga om de inte tas in i det skriftliga avtalet. Redan denna regel innebär i och för sig att kreditgivaren har anledning att ange avgifterna i det skriftliga avtalet. Av skäl som jag återkommer till i det följande (avsnitt 2.9) bör det emellertid föreskrivas uttryckligen att avgifterna skall anges.

Även när det gäller rätten för kreditgivaren att ändra befintliga avgifter under löpande avtal finns det anledning att hålla isär olika typer av avgifter. Konsumenternas situation är uppenbarligen känsligast i fråga om de avgifter som de inte kan undgå så länge avtalet löper, t.ex. aviseringsavgifter. När det gäller sådana avgifter som konsumenten kan påverka genom sitt beteende - exempelvis övertrasseringsavgifter och avgifter för små transaktioner - har konsumenten mindre behov av ett skydd genom lagstiftning. Beträffande den sistnämnda typen av avgifter tillkommer dessutom att det är effektivt från allmän kostnadssynpunkt, om kreditgivaren - inom skäligen ramar - har relativt stora möjligheter att styra kredittagarnas beteende genom att ändra avgifterna. Många remissinstanser har framhållit vikten av att sådana avgifter inte regleras i lag.

En lagregel om ändringar i avgifterna bör inriktas på "avgifter för krediten" i egentlig mening. Detta är för övrigt samma avgifter som ingår i beräkningsunderlaget för den s.k. effektiva räntan (jfr avsnitt 2.4.2).

Det som motiverar att kreditgivaren över huvud taget får höja avgifterna under löpande avtal är att avtalet ofta gäller under lång tid och att de kostnader som avgiften avses täcka kan stiga avsevärt under denna tid. En begränsning i kreditgivarens rätt att höja avgifterna bör därför formuleras så att avgifterna får höjas i den utsträckning som det motiveras av öknings i de kostnader som avses bli täckta genom avgifterna. Detta överensstämmer med den nyss angivna principen att avgifter skall avse kostnader som kreditgivaren har för krediten.

I EG-direktivet sägs att förutsättningarna för ändringar av effektiva räntan måste anges i avtalet (Art. 4.2 b). Som tidigare sagts ingår de avgifter som är avgifter "för krediten" i egentlig mening i underlaget för beräkning av den effektiva räntan. EG-regeln innebär därför att avtalet måste ange förutsättningarna för ändringar av inte bara nominella räntan utan även avgifterna. En sådan regel är väsentlig från konsumentskyddssynpunkt genom att det därmed klargörs att avgifterna inte får ändras av någon annan anledning än som angetts i avtalet.

Även en regel om att förutsättningarna för avgiftsändringar skall anges i avtalet bör - liksom i EG-direktivet - begränsas till de avgifter som ingår i beräkningsunderlaget för effektiva räntan. När det gäller övriga avgifter har jag konstaterat att kreditgivarna bör ha en viss frihet att ändra dem med hänsyn till även annat än kostnadsökningar. Den inskränkning som bör gälla därvidlag är den som ligger i kravet på god kreditgivningssed. Detta krav får här anses innebära att de avgifter som tas ut måste vara skäligen.

Liksom i fråga om ränteändringar (se avsnitt 2.6.1) gäller beträffande avgiftsändringar att konsumenten har ett befogat intresse av information. Detta gäller för alla typer av avgifter, således inte bara avgifter "för krediten". Kravet på information synes lämpligen kunna utformas på samma sätt som beträffande ränteändringar. Kreditgivaren skall alltså underrätta kredittagaren om avgiftshöjningar senast när ändringen träder i kraft. Underrättelsen skall lämnas genom ett särskilt meddelande till konsumenten eller genom annonsering i dagspressen. I det senare fallet skall ett meddelande om ändringen också lämnas med nästa avisering eller kontoutdrag.

Mitt förslag: Enligt gällande regler får kreditgivaren vid kreditköp ta betalt i förtid endast vid väsentliga betalningsdröjsmål. Väsentligt dröjsmål skall i fortsättningen krävas vid alla konsumentkrediter. Därjämte skall kreditgivaren ha rätt till förtida betalning när en säkerhet som har ställts för krediten har försämrats avsevärt. Om säkerheten utgörs av återtagandeförbehåll, skall det därvid också krävas att konsumenten har orsakat försämringen uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet. Vidare skall kreditgivaren kunna få betalt i förtid när det står klart att kredittagaren undandrar sig betalning. Vid betalningsdröjsmål skall konsumenten ha rätt till fyra veckors uppsägningstid, räknat från den tidpunkt då meddelande om uppsägning avsändes i rekommenderat brev till konsumentens vanliga adress eller utan en sådan åtgärd kom konsumenten till handa. Konsumenten skall också ha vissa möjligheter att oimtetgöra en uppsägning genom att betala före uppsägningstidens utgång. När uppsägningen beror på att säkerheten har försämrats eller betalningsundandragande befaras kan konsumenten häva uppsägningen genom att genast eller inom medgiven uppsägningstid ställa godtagbar säkerhet för sin betalning.

Promemorians förslag: Överensstämmer i stor utsträckning med mitt men skiljer sig från detta på några punkter. Enligt promemorian skall det krävas att säkerhet som har ställts för krediten har försämrats avsevärt genom uppsåt eller grov vårdslöshet för att uppsägning skall få ske. För rätt till uppsägning vid befarat betalningsundandragande räcker det enligt promemorian att detta kan *skäligen befaras*. Konsumentens möjligheter att undgå uppsägningen är vidare mera begränsade än enligt mitt förslag. Slutligen skall uppsägningstiden enligt promemorian räknas från den tidpunkt då uppsägningen kom konsumenten till handa (se promemorian s. 105-114).

Remissinstanserna: Remissutfallet är blandat. Ungefär hälften av de remissinstanser som uttalar sig om förslaget tillstyrker det eller lämnar det utan erinran. Till dessa hör bankinspektionen och konsumentverket. Övriga - främst näringslivsorganisationer - avstyrker eller framför invändningar.

Skälen för mitt förslag: Så gott som alla kreditavtal innehåller förbehåll om rätt för kreditgivaren att i vissa fall säga upp krediten till betalning i förtid (s.k. förfalloklausuler). Beträffande *kreditköp* och vissa *tjänster på kredit* innehåller konsumentkreditlagen en regel (12 § andra stycket) om sådana klausuler. Denna lyder:

Kreditgivaren får kräva betalning i förtid endast om han gjort förbehåll härom samt köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlägga förfallen del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen eller, om dröjsmålet avser två eller flera vid olika tidpunkter förfallna poster, till mer än en tjugondel av hela kreditfordringen.

Att märka är att denna regel inte ger kreditgivaren rätt att säga upp krediten i förtid på grund av några andra omständigheter än betalningsdröjsmål. Att exempelvis en säkerhet som lämnats för krediten försämrats avsevärt medför således enligt regeln inte någon rätt till betalning i förtid, inte heller den omständigheten att det finns anledning att befara att konsumenten kommer att undandra sig betalning. Som sägs i promemorian (s. 101 f.) är det dock möjligt att kreditgivaren i vissa fall har rätt till omedelbar betalning på andra grunder.

För *konsumentkrediter* i övrigt saknas reglering av kreditgivarens rätt till förtidsbetalning. Den allmänna regeln i 36 § avtalslagen ger dock ett visst skydd åt konsumenten.

EG-direktivet innehåller över huvud taget inte någon regel om förfalloklausuler. Den danska kreditavtalslagens regel härom (§ 29) avser enbart kreditköp och överensstämmar i sak med 12 § andra stycket i den gällande svenska lagen.

Utgångspunkter för en ny reglering

Promemrieförslaget bygger på några grundläggande utgångspunkter, nämligen *dels* att den regel som i dag gäller för kreditköp och vissa tjänster bör behållas väsentligen oförändrad, *dels* att regleringen bör vara densamma för alla konsumentkrediter i den mån det inte finns sakliga skäl för en annan ordning, *dels slutligen* att förtida uppsägning inte skall kunna ske i andra fall än sådana som preciseras i lagen. Vidare bygger förslaget i väsentliga delar på de avtalsvillkor som i dag tillämpas av de flesta banker och finansbolag (s. 103 f. i promemorian).

Remissinstanserna har inte några invändningar mot de angivna utgångspunkterna. Kritiken riktar sig i stället mot vissa enskildheter i förslaget. Det gäller särskilt frågan om uppsägningsrätten när en säkerhet har gått ner i värde och frågan om konsumentens rätt till uppsägningstid.

De föreslagna reglerna är förhållandevis detaljerade och jag avser att behandla förslaget punkt för punkt. Jag vill dock inledningsvis säga att jag har samma principiella uppfattning i fråga om utgångspunkterna för en ny reglering som den som kommer till uttryck i promemrieförslaget och som jag nyss redovisat.

Som har framgått tidigare innebär den nuvarande regeln i konsumentkreditlagen att betalning i förtid bara får krävas vid vissa väsentliga betalningsdröjsmål. Regeln har kritiserats för att vara svårtillgänglig men är i fråga om materiellt innehåll allmänt godtagen. Som jag redan har nämnt bör den nuvarande regeln (12 § andra stycket) göras tillämplig på alla konsumentkrediter. En omformulering med den innebörden föreslås i promemorian (23 § första stycket punkterna 1 och 2). Den torde också medföra att regeln blir lättare att förstå.

Emellertid är den gällande regeln inte godtagbar för alla typer av krediter. Den har tillkommit främst med tanke på sådana fall där avbetalningar görs relativt tätt och den är inte alls avpassad för sådana lån där avbetalningar görs mycket sällan. För att regeln skall passa även för sådana krediter bör det läggas till en punkt som medför att uppsägning får ske också när konsumenten på annat sätt är i väsentligt dröjsmål med betalning. Uttrycket "väsentligt dröjsmål" bör därvid tolkas efter samma principer som andra förekommande väsentlighetsrekvisit (se bl.a. 40 § första stycket konsumentköplagen). Vid bedömningen bör sålunda främst beloppets storlek och dröjsmålets varaktighet tillmätas betydelse. Rekvisitet "väsentligt dröjsmål" diskuteras ytterligare i specialmotiveringen (avsnitt 4.1).

Ett undantag från dessa begränsningar i uppsägningsrätten bör göras för vissa fall då lagen kräver att kreditgivaren förbehåller sig en längre gående uppsägningsrätt. Till den frågan skall jag strax återkomma.

Försämring av säkerhet som ställts för krediten

Vid fristående krediter är det brukligt att kreditgivarna förbehåller sig en rätt att säga upp krediten när säkerheten inte längre är betryggande. Detta har hittills i huvudsak godtagits. Vid kreditköp medför emellertid en försämring av säkerheten i princip ingen uppsägningsrätt. I propositionen till konsumentkreditlagen uttalades att det när köparen sköter sina betalningar inte finns anledning att likväl tillåta kreditgivaren att fordra betalning med frångående av gällande betalningsplan (prop. 1976/77:123 s. 119).

Det är svårt att motivera en skillnad mellan olika typer av krediter. Om en konsument har ställt exempelvis en bostadsrätt eller aktier som säkerhet, bör samma regler gälla oavsett om säkerheten avser en kredit för ett köp eller en fristående kredit. Det kan däremot finnas anledning att behandla vissa typer av säkerheter annorlunda än andra. Jag återkommer till det.

Säkerheten är oftast ett avgörande villkor för krediten. Försämrar säkerheten allvarligt har en viktig förutsättning för avtalet brustit. Att säkerheten försämrats kan i vissa fall rentav äventyra kreditgivarens

möjligheter att fortsätta sin verksamhet, vilket inte minst visas av utvecklingen på fastighetsmarknaden under hösten 1990. Detta talar för att kreditgivaren bör ha rätt att säga upp avtalet, dvs. kräva betalt i förtid, när säkerheten inte längre är betryggande.

Det står klart att en förtida uppsägning kan få mycket besvärande konsekvenser för konsumenten. Att tvingas betala skulden i förtid kan medföra stora ekonomiska svårigheter. Särskilt om konsumenten hamnat i denna situation utan egen förskyllan, ter det sig från ren konsumentsynpunkt hårt att konsumenten skulle drabbas på detta sätt.

Slutsatsen i lagrådsremissen är att konsumentens intresse bör äga företräde i detta fall och att kreditgivaren skall kunna säga upp krediten till betalning i förtid endast om konsumenten själv har orsakat försämringen i säkerhetens värde uppsåtligen eller av vårdslöshet. Dessutom skall det enligt lagrådsremissens förslag gälla ett väsentlighetskrav på det sättet att rätt till betalning i förtid skall föreligga endast om säkerheten har försämrats avsevärt. Samma regel skall gälla för alla typer av säkerheter, dock att undantag skall göras för de situationer som är särskilt reglerade i andra lagar och för vilka det föreskrivs en längre gående uppsägningsrätt.

Lagrådet menar att det kan diskuteras om den föreslagna bestämmelsen är ändamålsenlig för fristående krediter. Ett upphävande av rätten att avtala om förtida betalning vid försämrad säkerhet kommer, enligt lagrådet, allmänt sett att minska betydelsen av realsäkerhet när kreditgivaren skall bedöma om en fristående kredit kan beviljas. Detta torde, enligt lagrådet, försvåra konsumentens möjlighet att få kredit och är ägnat att medföra oförmånligare lånevillkor än vad som annars skulle ha gällt. Lagrådet påpekar att systemet inte lämnar utrymme för att ge en låntagare, som accepterar att lånet kan komma att sägas upp om säkerheten försämrats, bättre lånevillkor än en låntagare som motsätter sig en sådan uppsägningsrätt.

Lagrådet pekar vidare på vissa tillämpningssvårigheter samt på uppkommande lagkonflikter. Jag återkommer strax till dessa frågor.

Lagrådets slutsats är att det kan finnas skäl att överväga om inte den föreslagna begränsningen av kreditgivares rätt att få betalning i förtid vid försämrad säkerhet kan undvaras i fråga om fristående krediter. Om de föreslagna reglerna likväl anses böra behållas, synes enligt lagrådet uppsägningsförbudets räckvidd böra preciseras ytterligare.

Jag instämmer i lagrådets betänkligheter mot den föreslagna regeln. Det kan tilläggas att - som framhållits av ett par remissinstanser - en regel som den föreslagna kan negativt påverka svenska kreditinstituts ställning på den internationella marknaden och därmed försämrat institutens möjligheter till upplåning på förmånliga villkor. Detta skulle öka kostnaderna för de svenska kredittagarna.

Enligt min mening väger skälen mot den föreslagna regeln så tungt att lagrådsremissens förslag inte bör genomföras. Kreditgivaren bör

sålunda ha rätt till betalning i förtid när säkerheten har försämrats, även om försämringen inte har orsakats av kredittagaren.

Krediten bör dock inte kunna sägas upp i förtid, om inte försämringen av säkerheten är väsentlig. En möjlighet för kreditgivaren att få betalt i förtid så snart en ringa försämring skett skulle innebära en alltför kraftig obalans till konsumentens nackdel.

En reglering som den nu angivna skulle försämbra konsumentskyddet vid kreditköp avsevärt. Detta framstår som olyckligt när det gäller sådana krediter för vilka säkerhet ställts i form av återtaganderätt till den köpta varan. En sådan säkerhet, exempelvis en bil, kan relativt ofta vara utsatt för påtaglig värdeminskning utan att det kan anses anmärkningsvärt. Att så sker bör inte medföra att konsumenten måste betala sin skuld omedelbart. Så länge denne sköter sina betalningar bör kreditgivaren i princip anses tillräckligt tillgodosedd. Som sägs i promemorian (s. 109) bör dock konsumenten få bära konsekvenserna av sitt handlande om han med uppsåt eller av grov vårdslöshet orsakar att säkerheten försämrats. En vårdslöshet som inte är grov bör enligt min mening inte vara nog i dessa fall. Det skulle innebära en betydande försämring för konsumenten jämfört med gällande rätt.

Jag föreslår alltså att kreditgivare som huvudregel får rätt att ta betalt i förtid när en säkerhet som ställts för krediten försämrats avsevärt men att när säkerhet ställts i form av återtagandeförbehåll det dessutom skall krävas att konsumenten orsakat försämringen uppsåtligt eller genom grov vårdslöshet.

En sådan regel överensstämmer i väsentlig utsträckning med motsvarande regler angående minskning av säkerheters värde i vissa andra lagar (se t.ex. 6 kap. 6 § jordabalken, 2 kap. 7 § första stycket andra punkten lagen, 1984:649, om företagshypotek och 10 kap. 10 § handelsbalken). Behovet av en undantagsregel av innebörd att sådana bestämmelser har företräde framför konsumentkreditlagens regel - som föreslås i promemorian, 24 § första meningen - minskar därför avsevärt. Utan en sådan regel kan dock i vissa fall tveksamheter uppkomma om vad som gäller. För att undvika problem av detta slag bör därför en undantagsregel trots allt tas med i lagen.

Det finns dock inte anledning att göra undantag från konsumentkreditlagens regel på ett sådant sätt att vissa kreditgivare får avgjort större möjligheter än andra att ta betalt i förtid på grund av försämrad säkerhet. Det betyder att det i ett par bestämmelser angående hypoteksinstitut bör göras tillägg av innebörd att konsumentkreditlagens regel äger företräde. Jag återkommer till detta nedan under rubriken "Konflikter med regler i andra författningar".

Som föreslås i promemorian (24 § andra meningen) bör emellertid undantag göras för de situationer då det i någon författningsbestämmelse *krävs* av kreditgivaren att han förbehåller sig en mera långtgående uppsägningsrätt än den som medges enligt konsumentkredit-

lagen. Detta undantag skall jag strax återkomma till under rubriken "Kreditgivaren har skyldighet att förbehålla sig uppsägningsrätt". Prop. 1991/92:83

Konsumenten undandrar sig att betala

Det kan förekomma att kreditgivaren får anledning att befara att konsumenten tänker fly från sin betalningsskyldighet genom att exempelvis lämna landet eller göra sig av med sina tillgångar. För sådana fall är det rimligt att borgenären kan förbehålla sig en rätt att kräva omedelbar betalning. En sådan rätt torde för övrigt stämma med vad som i allmänhet antas gälla.

Som sägs i promemorian bör uppsägningsrätt inte föreligga bara för att konsumenten har manifesterade betalningssvårigheter. En uppsägningsrätt bör i stället grundas på kreditgivarens behov av att snabbt kunna skaffa sig en exekutionstitel. Promemoriaförslaget bygger på denna utgångspunkt. Enligt förslaget skall uppsägningsrätt föreligga när det kan "skäligen befaras att konsumenten genom att avvika, skaffa undan egendom eller förfara på annat sätt undandrar sig att betala sin skuld". Förslaget godtas av så gott som alla remissinstanser.

Enligt min mening går emellertid kreditgivarens uppsägningsrätt i promemoriaförslaget för långt. Det bör inte vara tillräckligt att det kan "skäligen befaras" att konsumenten undandrar sig att betala. Ett så försiktigt beviskrav innebär att kreditgivaren många gånger kan säga upp krediten fastän konsumenten i verkligheten inte alls gjort något för att undandra sig att betala. Att märka är också att konsumenten enligt promemoriaförslaget har mycket begränsade möjligheter att omintetgöra uppsägningen.

Här bör i stället gälla samma beviskrav som föreskrivs för ett likartat fall i exempelvis köplagen (62 §). Det innebär att det för rätt till uppsägning bör krävas att det *står klart* att konsumenten kommer att undandra sig att betala.

Någon remissinstans menar att omedelbar uppsägningsrätt borde föreligga även i det fallet att kredittagaren under viss tid inte går att nå och inte hör av sig. Detta kan dock enligt min mening inte vara tillräckligt, om det inte står klart att kredittagaren håller sig undan betalning. Kreditgivaren får avvakta att dröjsmålet blir så väsentligt som krävs för att uppsägning skall få ske på den grunden.

Uppsägningstid och rätten att omintetgöra uppsägning

Vid uppsägning av skulden på grund av betalningsdröjsmål har kredittagaren enligt de flesta kreditavtal rätt till fyra veckors uppsägningstid samt en möjlighet att omintetgöra uppsägningen genom att betala de förfallna delarna av skulden jämte dröjsmålsränta före utgången av uppsägningstiden. Promemoriaförslaget innebär att en

regel med detta innehåll införs i lagen. Enligt förslaget skall uppsägningstiden räknas från den tidpunkt "då uppsägningen kom konsumenten till handa".

Huvudpunkterna i förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran av så gott som alla remissinstanser. Några invänder dock att tiden mellan ett första betalningsdröjsmål och uppsägningstidens utgång blir för lång genom att det även krävs ett väsentligt betalningsdröjsmål innan uppsägning kan ske. Det sägs att kreditgivare kan komma att se sig nödsakade att gå till domstol och söka indrivning redan på grund av att enstaka avbetalningar försummas. Vidare anförts att en säkerhet som ställts för krediten kan komma att förlora i värde under den relativt långa tid som gäldenären får möjlighet att disponera över säkerheten.

Dessa invändningar bör vägas noggrant mot de fördelar som ligger i att konsumenten får en viss uppsägningstid. Dessa fördelar är påtagliga. För konsumenten kan det, som tidigare sagts, leda till stora svårigheter att behöva betala hela skulden. Det är viktigt - inte minst psykologiskt - att han har en viss tid på sig att reda upp situationen sedan den blivit akut genom en uppsägning. Det framhålls från flera håll att många konsumenter ser till att förhindra en hotande uppsägning först sedan den tidpunkt börjat närma sig då hela skulden förfaller till betalning. Trots invändningarna anser jag därför att en uppsägningstid bör finnas vid sidan av kravet på att betalningsdröjsmålet skall vara väsentligt.

Rätten till en viss frist bör gälla inte bara när hela skulden sägs upp till betalning utan också när kreditgivaren säger upp en del av skulden eller kräver att amorteringstakten skall öka.

Flera remissinstanser framhåller att det är olämpligt att uppsägningstiden räknas från den dag då uppsägningen kommer konsumenten till handa. Jag har förståelse för den invändningen. En sådan regel skulle göra det möjligt för vissa gäldenärer att hålla sig undan uppsägningen och därigenom äventyra kreditgivarens rätt. Vid kreditköp med återtagandeförbehåll skulle detta innebära en betydande försvagning av den påtryckningsmöjlighet som kreditgivaren annars har genom sin rätt att begära handräckning för att återta varan. Värdet av återtagandeförbehåll som säkerhet skulle därmed försämrast.

Konsumenten ges ett betydande skydd vid betalningsdröjsmål, dels genom att dröjsmålet måste vara väsentligt för att uppsägning skall få ske, dels genom att han kan ointetgöra uppsägningen genom att betala under uppsägningstiden. Härigenom kan konsumenten i regel undgå uppsägning i de fall då han förhindrats att betala på grund av något "socialt prestationshinder", exempelvis för att han varit allvarligt sjuk när betalning skulle ske och därför inte kunnat fullgöra sina skyldigheter. Som skydd mot återtagande tillkommer dessutom att konsumenten kan undgå detta genom att betala innan varan återtas

(16 § i den gällande konsumentkreditlagen). Vidare finns en "återlösningsrätt" (19 § i den gällande konsumentkreditlagen).

Prop. 1991/92:83

Med hänsyn till det anförda anser jag det inte tillräckligt motiverat att konsumenten också ges det skydd som skulle ligga i att uppsägningstiden räknas först från den tidpunkt då uppsägningen kommer honom till handa.

I stället bör uppsägningstiden räknas från det att kreditgivaren vidtar en åtgärd som normalt är tillräcklig för att kredittagaren skall få besked om uppsägningen. Detta är fallet om kreditgivaren sänder ett meddelande om uppsägningen till kredittagaren under dennes vanliga adress (jfr t.ex. 12 kap. 8 § tredje stycket jordabalken). Med hänsyn till vikten av att kredittagaren verkligen får del av uppsägningen - på grund av de allvarliga konsekvenser som den kan få för kredittagaren - är det lämpligt att kräva att försändelsen rekommenderas. Att försändelsen rekommenderas innebär att den hanteras på ett sådant sätt att man kan vara förvissad om att den kommer fram till adressaten. Det innebär också att kreditgivaren får ett bevis om att försändelsen har skickats. Härtill kommer att kostnaden för ett sådant förfarande är relativt begränsad. Uppsägningstiden bör i dessa fall räknas från den tidpunkt då meddelandet sänds. För kredittagaren meddelandet på något annat sätt, bör uppsägningstiden räknas från den tidpunkt då meddelandet kommer honom till handa.

Promemorieförslaget innehåller också att kredittagaren i vissa fall skall kunna omintetgöra även en uppsägning som görs på grund av *försämrad säkerhet eller anteciperat betalningsundandragande*. I sådana fall bör konsumenten inte ha rätt till uppsägningstid, men om kreditgivaren ändå ger kredittagaren en frist skall kredittagaren enligt förslaget kunna undgå uppsägningen genom att undanröja grunden för den före fristens utgång.

Promemorieförslaget innebär alltså att konsumenten har möjlighet att undgå uppsägningen endast om kreditgivaren har gett en betalningsfrist. Enligt min mening ger detta konsumenten ett alltför dåligt skydd. Särskilt när kreditvillkoren är förmånliga för konsumenten är det viktigt att det är möjligt för honom att undgå uppsägningen. Konsumenten bör vara skyldig att betala sin skuld genast endast om detta verkligen fordras för att kreditgivarens rätt skall vara tryggad.

Konsumenten bör i enlighet med vad jag nu har anfört kunna undgå uppsägningen om han förmår att *genast ställa säkerhet* för sin skuld. Detta framstår som en naturlig regel i det fallet att säkerheten har försämrats; kan konsumenten genast skaffa fram en ny säkerhet försämrats inte kreditgivarens rätt. För det andra fallet - befarat betalningsundandragande - motsvarar en sådan regel vad som gäller enligt köplagen (62 §). I det fallet att kreditgivaren har gett en betalningsfrist bör konsumenten ha möjlighet att ställa säkerhet fram till fristens utgång.

Enligt promemorieförslaget skall konsumenten kunna undgå uppsägningen genom att "undanröja grunden" för denna. Vid uppsägning på grund av befarat betalningsundandragande sägs grunden kunna undanröjas genom att konsumenten vidtar åtgärder som gör att det inte längre kan skäligen befaras att han skall undandra sig att betala sin skuld. Som jag tidigare har anfört bör beviskravet skärpas i detta fall; det bör krävas att det "står klart" att konsumenten kommer att undandra sig betalning. Med ett sådant beviskrav - som stärker konsumentens ställning betydligt jämfört med promemorieförslaget - behövs inte den nu angivna möjligheten.

Rätten att omintetgöra en uppsägning genom att erlägga betalning eller ställa säkerhet bör inte kunna utnyttjas mer än en gång för varje skuld. Promemorieförslaget har detta innehåll och godtas i denna del av alla remissinstanser. Även jag ansluter mig till förslaget. En regel av detta slag bör gälla även med de justeringar i bestämmelserna som jag har föreslagit ovan.

Jag vill slutligen framhålla att en förutsättning för att konsumenten skall vara skyldig att betala i förtid bör vara att kreditgivaren framställer ett uttryckligt krav. Bestämmelsen bör formuleras så att det inte kan råda någon tvekan om detta.

Kreditgivaren har skyldighet att förbehålla sig uppsägningsrätt

Bankerna har en skyldighet, enligt 2 kap. 19 § bankrörelselagen, att förbehålla sig rätt att säga upp krediter inom ett år, om krediten enligt avtalet löper under längre tid än så. Denna skyldighet beror på önskemålet om balans mellan inlåning och utlåning i bankerna, vilket i sin tur hänger samman med att insättarnas medel skall vara väl skyddade.

I den gällande konsumentkreditlagen görs ett undantag i 12 § tredje stycket för dessa fall. Den begränsning i kreditgivarens uppsägningsrätt som annars gäller hindrar sålunda inte att banker eller andra kreditgivare gör gällande strängare förbehåll om betalning i förtid, om de har en skyldighet att uppställa förbehållet enligt någon annan författning.

Förbehåll om uppsägningsrätt som grundar sig på den nämnda lagstadgade skyldigheten utnyttjas mycket restriktivt av bankerna. Enligt bankerna själva sker det bara i sådana fall då bankrörelselagens bestämmelser annars inte kan följas, t.ex. om bankens likviditet äventyras, eller om uppsägning framtvingas genom något beslut av riksbanken. Bankinspektionen vitsordar att uppsägningsrätten tillämpas på detta sätt.

Så länge bankerna tillämpar uppsägningsrätten så som nyss sagts finns det, som framhålls i promemorian, inte skäl att begränsa denna rätt i konsumentkreditlagen, särskilt som en sådan begränsning

uppenbarligen skulle medföra komplikationer sett utifrån andra synpunkter som måste beaktas i bankernas verksamhet. Enligt min mening bör en motsvarande reglering av saken tas med även i den nya konsumentkreditlagen.

Lagrådet påpekar att de allmänna krav som ställs på bl.a. banker om en sund utveckling av verksamheten skulle kunna anses innebära att det föreligger en skyldighet för kreditgivaren att uppställa sådana strängare förbehåll om betalning i förtid som nu sagts.

Regeln i fråga bör emellertid gälla endast för de fall då skyldigheten för kreditgivaren framgår direkt av en författning. Den bör sålunda inte omfatta de fall då kreditgivaren har en lagstadgad skyldighet som möjligen *indirekt* innebär att kreditgivaren i vissa fall borde ta betalt i förtid. Om regeln skulle omfatta även dessa fall, skulle den bli alltför svårtillämpad.

Lagrådet påpekar vidare att det finns regler i 40 § reglementet (1968:654) för Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och för stadshypoteksföreningarna samt i 21 § fondkommissionslagen (1979:748) som skulle kunna anses innefatta en skyldighet att uppställa strängare förbehåll om betalning i förtid. *Lagrådet* anser det ovisst om dessa regler skall anses omfattade av det nu diskuterade undantaget men framhåller att uppsägningsförbudet inte gäller om så är fallet.

Jag vill framhålla att det nu angivna undantaget är avsett att gälla för sådana fall då kreditgivaren verkligen enligt lagen har en *skyldighet* att förbehålla sig en längre gående uppsägningsrätt. Så får anses vara fallet om det i lagen sägs att kreditgivaren "skall" se till att avtalet utformas på ett visst sätt eller kräva betalt i förtid under vissa omständigheter. Detta innebär att undantaget kommer att omfatta bl.a. även vissa bestämmelser i reglementet (1968:654) för Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och för stadshypoteksföreningar.

Sågs det däremot att kreditgivaren "kan" eller "får" agera på ett visst sätt, föreligger inte någon sådan skyldighet som nu sagts. Däremot kan det i sådana fall uppkomma en lagkonflikt. Den frågan återkommer jag strax till (se under den följande rubriken).

Konflikter med regler i andra författningar

I ett par författningar finns i dag regler som kan komma i konflikt med bestämmelserna i en ny konsumentkreditlag enligt mitt förslag. Det gäller dels lagen (1968:576) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar (10 § jämförd med 29 §), dels reglementet (1968:654) för Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och för stadshypoteksföreningar (39, 40 och 44 §§). Reglerna gäller kreditgivarens rätt att få betalt i förtid resp. dennes rätt till ersättning vid förtida betalning (se sist i avsnitt 2.9).

Avsikten är att de nya tvingande reglerna om förtidsbetalning i konsumentkreditlagen skall gälla för i princip alla konsumentkrediter, dvs. även sådana som ges av hypoteksföreningar. Bestämmelserna i de nämnda båda författningarna gäller emellertid inte bara konsumentkrediter. Det är därför inte möjligt att upphäva de aktuella bestämmelserna för att på det sättet uppnå överensstämmelse med konsumentkreditlagen. I stället bör särskilda regler tas in i de nämnda författningarna om att konsumentkreditlagens bestämmelser gäller i den mån lagkonflikter uppkommer.

De båda nämnda författningarna innehåller också bestämmelser enligt vilka kreditgivaren är *skyldig* att ta betalt i förtid. På grund av vad som sagts under den föregående rubriken kommer dessa regler inte i konflikt med konsumentkreditlagen. De kommer att fortsätta att gälla även för konsumentkrediter.

Hur mycket skall konsumenten betala?

När kreditgivaren har rätt till betalning i förtid enligt en förfalloklausul i avtalet uppkommer frågan hur fordringen skall beräknas. I vad mån skall kreditgivaren ha rätt att tillgodoräkna sig ränta och andra kostnader? Samma fråga uppkommer när kredittagaren på eget initiativ löser krediten i förtid (se nedan i avsnitt 2.9). Enligt den gällande konsumentkreditlagen skall beräkningen i dessa båda fall göras på samma sätt (13 §). Jag återkommer därför till dessa frågor efter att jag i nästföljande avsnitt har behandlat frågan om konsumentens rätt att lösa krediten i förtid.

2.9 Kredittagarens rätt att lösa krediten i förtid

Mitt förslag: Konsumenten skall ha rätt att utan kostnad betala sin skuld i förtid. Kreditgivaren skall få tillgodoräkna sig endast ränta och ersättning för kostnader som är hänförliga till tiden före betalningen, bl.a. hela kostnaden för uppläggning av krediten. När räntan är bunden för hela eller en del av avtalstiden skall kreditgivaren dessutom ha rätt till skälig ersättning för eventuell ränteförlust för återstående del av den tiden.

Promemorians förslag: Överensstämmer med mitt utom i fråga om andra kostnader än ränta. Enligt promemorian skall kreditgivaren inte ha rätt att tillgodoräkna sig ersättning för kostnader över huvud taget (se promemorian s. 115-122).

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. De invändningar som riktas mot förslaget avser främst två frågor. Flera remissinstanser menar att

kreditgivaren bör ha rätt att tillgodoräkna sig ersättning för uppläggningskostnad och andra kostnader som är hänförliga till tiden före betalningen. Några menar att vid lån med bunden ränta kreditgivaren bör ha rätt till ersättning i vidare mån än som föreslås i promemorian.

Skälen för mitt förslag: Vid *kreditköp* enligt konsumentkreditlagen har köparen alltid rätt att betala sin skuld till kreditgivaren i förtid (12 § första stycket). I 13 § finns en regel om hur köparens skuld skall beräknas i dessa fall. Vid beräkningen skall den obetalda delen av kreditfordringen minskas med "den del av kreditkostnaden som enligt beräkningsgrunder, som står i överensstämmelse med god sed på marknaden, är att hänföra till den ej utnyttjade kredittiden". I fordringen ingår bl.a. ränta beräknad för hela kredittiden. Eftersom kredittagaren inte utnyttjar hela denna kredittid, blir han inte heller skyldig att betala ränta för hela tiden. Detsamma gäller kostnader som kan vara inräknade i kreditfordringen men som avser tiden efter betalningen.

Enligt en särskild regel i 13 § andra stycket måste kredittagaren betala kreditgivarens hela kostnad för uppläggning av krediten, under förutsättning att denna kostnad angetts i avtalet och att den är skälig. Att kredittagaren får svara för denna kostnad beror på att den helt och hållet hänför sig till tiden före uppsägningen.

Genom en hänvisning i 23 a § gäller bestämmelserna om rätt till förtidsbetalning och avräkning även för krediter som ges i samband med *tjänster* enligt konsumenttjänstlagen.

För *fristående krediter* finns i dag inte någon regel om rätt till förtidsbetalning. Kreditgivaren förbehåller sig i många fall en rätt till viss ersättning om betalning sker för tidigt. Det förekommer också att kredittagaren helt nekas att betala i förtid. Detta sammanhänger naturligtvis med att kreditgivaren ofta har ett intresse av att inte förlora de ränteinkomster som avtalet ger. Det är inte säkert att han kan få samma avkastning genom en annan placering av kapitalet. Särskilt svårt är detta i tider när räntorna sjunker och konkurrensen om låntagarna är hård.

Ofta är det dyrt för konsumenten att komma ifrån krediten. Kostnaden består inte sällan av en särskild avgift som utgör en viss procentandel av kvarstående kapitalbelopp. Många konsumenter reagerar starkt mot att bli avkrävda en sådan särskild avgift för att få betala krediten i förtid. Både konsumentverket och finansinspektionen får många klagomål som avser just förtidsbetalningar. I flera sammanhang har framförts den synpunkten att rätten till förtidsbetalning utan kostnad borde gälla inte bara vid kreditköp utan vid alla konsumentkrediter. För en sådan ordning har anförts, förutom konsumentskyddsaspekter, att den skulle främja rörligheten på marknaden och därmed öka konkurrensen.

I EG-direktivet föreskrivs (Art. 8) att konsumenten alltid skall ha rätt att betala i förtid. Han skall då enligt direktivet vara berättigad till en rimlig nedsättning ("an equitable reduction") av den totala kreditkostnaden. Den nya danska lagen innehåller motsvarande regel (§ 26) och dessutom bestämmelser om hur avräkningen närmare bestämt skall ske (§ 27). Avräkningsreglerna liknar mycket de svenska men är något mer detaljerade.

Att regeln om kredittagarens rätt att lösa krediten inte gäller för fristående krediter har sin huvudsakliga förklaring i att lagstiftaren hittills valt att helt avstå från en avtalsrättslig reglering av dessa krediter. Vid den reformering av konsumentkreditlagstiftningen som nu är aktuell är emellertid utgångspunkten den att samma regler skall gälla för alla konsumentkrediter i den mån det inte finns särskilda skäl att göra skillnad (jfr avsnitt 2.1.4).

Liksom majoriteten av remissinstanserna anser jag att det finns lika starka skäl för att ge kredittagaren rätt att lösa krediten i förtid vid fristående krediter som vid köpkrediter. Särskilt tungt väger konsumentens intresse av att kunna avsluta ett kreditavtal för att därigenom minska sina kreditkostnader. Härtill kommer att en EG-anpassning förutsätter att rätten att lösa krediten i förtid utvidgas till att gälla även för fristående krediter.

Jag anser därför att kredittagarens rätt att lösa krediten i förtid bör utsträckas till att omfatta i princip alla konsumentkrediter. Liksom i dag är fallet beträffande köpkrediter bör kreditgivaren vid betalning i förtid få tillgodoräkna sig ränta och kostnader som är hänförliga till tiden före betalningen men inte för tiden därefter. Någon särskild ersättning därutöver bör kreditgivaren i princip inte få ta ut.

Av det sagda följer att kreditgivaren bör ha rätt att tillgodoräkna sig full ersättning för uppläggningskostnad. Denna kostnad måste nämligen anses helt hänförlig till tiden före betalningen. I promemorian föreslås att kreditgivaren inte alls skall få ta ut ersättning för denna kostnad. Detta förslag är en konsekvens av promemoriaförslaget om ett förbud mot avgifter. Som framgått i avsnitt 2.7 föreslår jag emellertid inte något sådant förbud.

I praktiken har regeln såvitt gäller uppläggningskostnad sällan någon betydelse vid fristående krediter, eftersom kostnaden normalt betalas helt och hållet redan när krediten läggs upp. Då skall kredittagaren naturligtvis inte betala något ytterligare i samband med att han löser krediten i förtid. Men om i stället uppläggningskostnaden slås ut på avbetalningarna, bör kreditgivaren alltså ha rätt till ersättning för vad som inte redan har betalats av denna kostnad.

I den gällande lagen (13 § andra stycket) sägs att kreditgivarens rätt till full kompensation för uppläggningskostnad förutsätter att kostnaden särskilt har angetts i avtalet och inte är oskäligen. Frågan är om det behövs en sådan uttrycklig bestämmelse i den nya lagen.

I det följande (avsnitt 2.11.1) kommer jag att förorda att kreditavtal i fortsättningen skall vara skriftliga. Detta innebär att kostnader skall anges i det skriftliga avtalet för att kredittagaren skall vara skyldig att betala dem. Detta gäller alla kostnader, således även uppläggningskostnad. Även om det alltså redan av kravet på skriftligt avtal följer att kostnader som kredittagaren skall betala måste anges i avtalet, finns det enligt min mening, med hänsyn till de konsumentskyddsskäl som ligger bakom utformningen av 13 § andra stycket i den gällande konsumentkreditlagen, anledning att också i den nya lagen ta in en motsvarande uttrycklig bestämmelse om att kostnaderna måste anges särskilt. Med hänsyn till att - enligt vad jag nyss har anfört - kravet på skriftligt avtal är generellt bör den nya bestämmelsen gälla inte bara uppläggningskostnad utan också andra kostnader som kredittagaren skall betala. Den bör vidare av samma skäl gälla också i andra situationer än vid förtida betalning.

I den nya bestämmelsen behöver inte anges att kostnaden inte får vara oskäligen. Detta följer redan av allmänna avtalsrättsliga regler.

Jag går nu över till att behandla ett särskilt problem vid förtidsinlösen, nämligen hur man i sådana fall skall förfara med *lån där räntesatsen enligt avtalet är bunden* för hela avtalstiden eller för en del av denna tid. I dessa fall är avtalssituationen sådan att det måste diskuteras om konsumenten skall vara skyldig att betala en särskild ersättning till kreditgivaren för att lånet löses i förtid.

En överenskommelse om att räntesatsen skall ligga fast under hela eller en del av kredittiden har den fördelen för konsumenten att han inte behöver riskera räntestegringar under denna tid. Omvänt har avtalet den nackdelen för konsumenten att han inte får del av räntesänkningar som inträffar på marknaden. Om konsumenten ges rätt att säga upp ett sådant avtal när som helst utan ersättningskyldighet, kan han utnyttja fördelarna med avtalet utan att behöva beröras av nackdelarna. En sådan ordning skulle helt förrycka förutsättningarna för avtalet. Detta talar starkt för att konsumenten skall kunna bli skyldig att betala ersättning till kreditgivaren om han väljer att säga upp ett sådant avtal i förtid.

Till det sagda kommer att kreditgivaren vid lån med bunden ränta ofta själv har lånat upp kapital till en ränta som är bunden för motsvarande tid och som står i ett visst förhållande till den bundna utlåningsräntan. En rätt för konsumenten att utan kostnad säga upp krediten i förtid skulle därför öka kreditgivarens finansiella risk och nödvändiggöra större marginaler mellan utlånings- och upplåningsräntor.

På grund av det sagda bör kredittagaren vara skyldig att betala ersättning för den förlust som kan drabba kreditgivaren vid betalning i förtid. En förutsättning bör dock vara, som föreslås i promemorian,

att kreditgivaren gjort förbehåll om rätt till sådan ersättning. Frågan är då när en förlust uppstår och hur ersättningen skall beräknas.

Enligt promemorian skall kredittagaren betala "skälig ersättning för ränteförlust". Av motiven framgår att avsikten är att ersättning skall betalas när den bundna räntan är högre än den aktuella marknadsräntan för motsvarande lån. Det sägs vidare att en utgångspunkt för skälighetsbedömningen kan vara det belopp som motsvarar ränteskillnaden vid betalningstidpunkten för det förtidsbetalade beloppet under återstoden av den räntebundna tiden (se promemorian s. 211).

En remissinstans invänder att kreditgivaren även bör ges kompensation för den *risk* som ligger i att nyutlåningsräntan på marknaden under lånets resterande löptid kan komma att sjunka under nivån för institutets upplåningsränta. Det påpekas att kreditgivaren inte alltid har möjlighet att omedelbart placera om kapitalet till gällande marknadsränta. Vidare invänds det att kreditgivarna i dag kan erbjuda en relativt låg bunden ränta på grund av de fördelar som det innebär att ha pengarna säkert placerade och att kreditgivarna, för att de även fortsättningsvis skall kunna erbjuda en låg ränta, måste kompenseras för risken att lånet sägs upp i förtid.

Den föreslagna regeln innebär att låneinstitutet inte gör någon förlust, om det kan placera om pengarna till gällande marknadsränta. Om en "riskersättning" utgår, kommer institutet därmed att bli överkompenserat i dessa fall. Med hänsyn till att marknadsläget är starkt föränderligt är det också svårt att i förväg bestämma en rimlig nivå för en riskersättning. En sådan ersättning innebär vidare att rörligheten på marknaden minskar. Slutligen är det inte givet att konsumenten skall svara för den ifrågavarande risken; att utlåning inte kan ske till gällande ränta är ju i fri konkurrens strängt taget ett uttryck för att räntan är för hög.

I promemorian nämns inte den reglering som numera gäller beträffande statliga bostadslån. Enligt 30 a § förordningen (1986:694) om handläggning, förvaltning, m.m. av bostadslån och räntebidrag skall vid förtida betalning låntagaren betala "ränteskillnadsersättning", om den ränta som har fastställts för lånet överstiger kreditgivarens upplåningsränta. Boverket får meddela ytterligare föreskrifter om ränteskillnadsersättning (senast i BFS 1991:4). Denna regel gäller lån som har lämnats av Statens Bostadsfinansieringsaktiebolag (SBAB) efter den 1 juli 1988. Nyligen har riksdagen beslutat (prop. 1990/91:193, BoU 21, rskr. 381) att ränteskillnadsersättning skall betalas även för äldre lån som sägs upp i förtid. Detta sammanhänger med de ändringar som skett i systemet för bostadsfinansiering (prop. 1990/91:34, BoU4, rskr. 92) och som bl.a. innebär att låntagarna i fortsättningen kan se anledning att säga upp äldre bostadslån i förtid. Enligt den nya regeln - som tagits in i 3 § lagen om ändring i lagen (1989:567) om ändrade betalningsvillkor för vissa statliga bostadslån

m.m. - har SBAB "rätt att av låntagaren ta ut ersättning för skillnaden mellan räntan på lånet och räntan på nya lån". Bestämmelsen träder i kraft den 1 januari 1992.

Den sist citerade formuleringen tillkom på förslag av lagrådet. Regeln synes stämma väl överens med de i promemorian förordade principerna för beräkning av ränteförlust. Det finns enligt min mening goda skäl för att tillämpa väsentligen samma ersättningsgrunder vid alla lån med bunden ränta.

Regeln i konsumentkreditlagen kan lämpligen formuleras i nära anslutning till den nyss citerade regeln. Formuleringen har den fördelen framför promemoriaförslaget ("rätt till skälig ersättning för ränteförlust") att den tydligare anger principerna för beräkning av ersättningen.

Beträffande problem som ändå uppkommer vid denna beräkning hänvisas till specialmotiveringen.

Jag går nu över till att behandla den närmare utformningen av de bestämmelser som bör gälla för *avräkningen* mellan parterna i samband med en förtidsbetalning.

Den regel som i dag gäller vid avräkning i samband med förtidsbetalning (se 13 § i den gällande konsumentkreditlagen) gör inte någon skillnad mellan de fall då kreditgivaren begär betalt och de fall då konsumenten tar initiativet. I promemorian föreslås att även i fortsättningen samma avräkningsregel skall gälla. Regeln gäller ju i dag bara för kreditköp och vissa tjänster på kredit men skulle i fortsättningen bli tillämplig för alla konsumentkrediter.

Ingen remissinstans invänder mot förslaget i denna del. Även jag menar att samma avräkningsregel bör gälla oavsett om det är kreditgivaren eller kredittagaren som tar initiativ till förtidsbetalningen.

Den gällande bestämmelsen innebär, som jag nyss framhållit, att den obetalda delen av kreditfordringen skall minskas med den del av kreditkostnaden som "enligt beräkningsgrunder, som står i överensstämmelse med god sed på marknaden" är hänförlig till den del av kredittiden som inte har utnyttjats. Kreditgivaren får tillgodoräkna sig hela kostnaden för uppläggning av krediten, om denna kostnad särskilt anges i avtalet och ej är oskälig.

Detta stämmer i sak väl överens med det som jag redan anfört om principerna för avräkningen. Det finns därför inte anledning att göra någon saklig ändring i regeln. Ett tillägg behöver dock göras angående konsumentens ersättningskyldighet vid lån med bunden ränta.

Den gällande bestämmelsen har kritiserats för att den ger dålig ledning. Bl.a. därför föreslås i promemorian en ny lydelse som på ett mera konkret sätt anger att avräkningen skall göras med utgångspunkt från tiden för förtidsbetalningen. Som påpekas av en remissinstans

saknar emellertid den föreslagna regeln helt anvisning om vilka beräkningsgrunder som skall tillämpas när det skall avgöras vad som är att hänföra till tiden före resp. efter betalningen. Matematiskt är detta i själva verket relativt komplicerat. Att i lagen precisera beräkningsgrunderna låter sig därför inte göra. Det bör dock finnas någon form av anvisning. Den bästa lösningen synes vara att behålla den nuvarande hänvisningen till "god sed på marknaden". Även om detta är ett oprecist uttryck föranleder det i dag knappast några problem. Som sägs i promemorian används nämligen numera ett väl etablerat beräkningssätt som ger ett matematiskt exakt resultat. Enligt konsumentverket fungerar detta väl för alla typer av krediter.

Riksskatteverket påpekar att kronofogdemyndigheterna fortfarande använder den s.k. 78-regeln (se bl.a. LU 1977/78:5 s. 31 f.) för att beräkna kredittagarens skuld. Även denna beräkningsmetod får i och för sig anses stå i överensstämmelse med "god sed på marknaden". Det är dock tydligt att den matematiskt exakta beräkningsmetoden är att föredra, eftersom 78-regeln ger missvisande resultat i vissa fall.

Lagrådet hänvisar beträffande uttrycket "god sed på marknaden" till sitt påpekande angående detta uttryck i anslutning till regeln om kontantinsats (avsnitt 2.5). Sålunda ifrågasätter lagrådet om uttrycket behövs i lagtexten. Vidare anser lagrådet att förhållandet mellan detta uttryck och orden "god kreditgivningssed" bör klargöras.

Som jag har sagt tidigare behöver regeln innehålla någon form av anvisning om vilken beräkningsgrund som skall tillämpas. Emellertid bör uttrycket "god sed på marknaden" ersättas med det uttryck som i övrigt används i lagen enligt mitt förslag, "god kreditgivningssed" (jfr avsnitt 2.5 angående motsvarande fråga). De båda uttrycken får anses ha samma innebörd i detta sammanhang, varför ändringen inte innebär någon skillnad jämfört med gällande rätt.

Den gällande regeln i 13 § första stycket innehåller också en bestämmelse om vad som skall gälla, om betalningen sker på annan tid än i avtalet bestämd förfallodag. Då skall den utnyttjade kredittiden räknas från första förfallodagen efter betalningen. Denna regel sammanhänger med att det vid kreditköp skulle vara mycket komplicerat att göra avräkningen med utgångspunkt från en betalningsdag som ligger mellan två förfallodagar. Konsumenterna har därför ansetts böra få finna sig i den lilla nackdel som det innebär att få räkna tiden fram till nästa förfallodag som utnyttjad kredittid. Skälen för denna regel består även fortsättningsvis och den bör därför behållas i den nya konsumentkreditlagen. När det gäller fristående krediter är emellertid praxis i dag att avräkning vid förtidsbetalning normalt sker med utgångspunkt från betalningsdagen, oavsett när denna infaller. För de fristående krediterna innebär detta inte någon större komplikation. Att låta den nu angivna regeln gälla även för fristående krediter skulle innebära en försämring för konsumenterna

jämfört med den praxis som nu tillämpas. Det saknas därför anledning att låta den gälla även för fristående krediter.

Prop. 1991/92:83

Det bör till sist noteras att de regler som sålunda föreslås står väl i överensstämmelse med EG-direktivets föreskrift om att konsumenten skall vara berättigad till en "rimlig nedsättning" av kreditkostnaderna (se Art. 8).

2.10 Trepartsförhållanden

Mitt förslag: Konsumentskyddet i s.k. trepartsförhållanden förstärks. Om konsumenten efter ett kreditköp felaktigt betalar till säljaren i stället för till kreditgivaren, skall betalningen gälla mot kreditgivaren. På motsvarande sätt skall kreditgivaren bli bunden, om konsumenten felaktigt ingår en överenskommelse med säljaren som berör krediten. Endast om konsumenten vet att säljaren saknar behörighet eller om han uppsåtligt eller grovt oaktsamt underlåter att skaffa sig sådan kunskap, får han själv svara för sitt fel.

Om en kreditgivare överlåter en fordran som han har mot en konsument, skall konsumenten alltid ha rätt att gentemot förvärvaren göra gällande alla invändningar som han kunde göra mot överlåtare.

Promemorians förslag: Överensstämmer med mitt utom på en punkt. Enligt promemorieförslaget saknar det betydelse att konsumenten underlåtit att skaffa sig vetskap om säljarens bristande behörighet (se promemorian s. 131-140).

Remissinstanserna: Förslaget lämnas utan erinran av nästan alla som över huvud taget berör det. Sveriges advokatsamfund och Sveriges Föreningsbankers Förbund avstyrker förslaget.

Skälen för mitt förslag: Det är inte ovanligt att tre parter är inblandade i kreditavtal. Komplikationer vid sådana "trepartsförhållanden" uppkommer särskilt i samband med *kreditköp*. Det är vanligt att någon annan än säljaren svarar för finansieringen av sådana köp. Det kan ske exempelvis genom att säljaren överlåter eller pantsätter en avbetalningsfordran mot köparen, genom att köparen efter förmedling av säljaren tar upp ett lån för att kunna genomföra köpet (s.k. låneköp) eller genom att köparen utnyttjar en kontokredit som han har beviljats hos någon fristående kreditgivare (se vidare promemorian s. 122-128).

I alla de nämnda situationerna kan det uppstå frågor rörande *köparens möjligheter att gentemot kreditgivaren åberopa invändningar som han har mot säljaren*. Sådana invändningar kan exem-

pelvis ha sin grund i att den köpta varan är felaktig eller att köparen har betalat till säljaren fastän det rätteligen skulle ha skett till kreditgivaren.

Prop. 1991/92:83

Gällande rätt m.m.

I den nuvarande konsumentkreditlagen finns en regel (10 § första stycket) med den innebörden att köparen mot kreditgivarens krav får framställa samma invändningar *på grund av köpet* som han kan göra mot säljaren. Det sägs också (i andra stycket) att kreditgivaren svarar "lika med säljaren" för fullgörande av penninganspråk som köparen har mot säljaren på grund av köpet. Kreditgivaren svarar dock inte för ett större belopp än han mottagit av köparen med anledning av krediten. För att köparen över huvud taget skall kunna åberopa dessa rättigheter mot kreditgivaren fordras att det rör sig om ett "kreditköp" i lagens mening. Det betyder i detta sammanhang att det måste finnas en bakomliggande överenskommelse mellan säljaren och kreditgivaren.

Regeln i 10 § gäller alltså bara för invändningar "på grund av köpet". Detta innebär en viktig begränsning i skyddet för konsumenten. I praxis har sålunda slagits fast (NJA 1986 s. 44 och NJA 1986 s. 696) att bestämmelsen inte gäller för det viktiga fallet att konsumenten av misstag har erlagt betalning till säljaren eller ingått en överenskommelse med denne som rör krediten. I de fall då säljaren själv gett krediten och överlåtit sin fordran har dock konsumenten ett visst skydd genom regeln i 29 § skuldebrevslagen. Denna bestämmelse - som gäller direkt bara för enkla skuldebrev men som tillämpas analogt på andra fordringar (se bl.a. Walin, Lagen om skuldebrev m.m., 1977, s. 180) - innebär att konsumenten får tillgodoräkna sig en betalning till säljaren, om han var i god tro om att denne inte längre hade rätt att uppbära betalning (inte "visste ... eller hade skälig anledning att det misstänka"). Vid pantsättning av fordringen gäller detsamma som vid överlåtelse (10 § skuldebrevslagen). När gäldenären inte har betalat till säljaren men träffat en överenskommelse med denne som påverkar skulden, anses regeln i 29 § skuldebrevslagen analogt tillämplig (se bl.a. NJA 1989 s. 671 och Walin, a.a. s. 194).

När säljaren har överlåtit fordringen finns alltså ett visst skydd för konsumenten även vid felaktiga betalningar. Att detta skydd emellertid är bräckligt framgår av de nämnda rättsfallen. Skyddet kan också elimineras genom en avtalsklausul som sätter 29 § skuldebrevslagen ur spel. I de fall då ett trepartsförhållande uppkommer utan att fordringen har överlåtit från säljaren är skyddet för konsumenten vid felbetalningar ännu sämre. Sålunda kan denne vid låneköp och kontoköp aldrig gentemot kreditgivaren tillgodoräkna sig en felaktig betalning, även om den skulle ha gjorts i god tro.

Det som nu har sagts om kreditköp gäller även - på grund av en hänvisning i 23 a § i den nuvarande lagen - när *tjänster enligt konsumenttjänstlagen* köps på kredit.

Även vid *fristående krediter* kan konsumentskyddsproblem uppkomma i samband med trepartsförhållanden. Vad det då handlar om är kredittagarens skydd när kreditgivaren överlåter fordringen. Som nyss sagts gäller för dessa fall 29 § skuldebrevslagen, som innebär att kredittagaren får tillgodoräkna sig en felbetalning till den ursprunglige kreditgivaren, om han är i god tro om att denne inte längre har rätt till betalningen. Av betydelse är också 27 § skuldebrevslagen, som innebär att kredittagaren har rätt att åberopa alla invändningar mot förvärvaren som han vid överlåtelsen kunde åberopa mot den förste kreditgivaren.

Båda de nu angivna bestämmelserna i skuldebrevslagen är emellertid dispositiva. Kreditgivaren har alltså möjlighet att avtala bort det skydd som bestämmelserna ger åt konsumenten. Vidare gäller reglerna bara för enkla skuldebrev och - analogt - för andra enkla fordringar. Har fordringen manifesterats i ett löpande skuldebrev, är konsumentens möjligheter att göra invändningar mot förvärvarens krav ytterligt begränsade (se 15-17 §§ skuldebrevslagen).

Det finns alltså vissa brister i konsumentskyddet vid trepartsförhållanden. Jag skall nu ta upp frågan huruvida detta skydd bör förstärkas.

EG-direktivet

I EG-direktivet behandlas konsumentskyddet i trepartsförhållanden i två artiklar (Art. 9 och Art. 11). Dessa återges och analyseras i promemorian (s. 128 f.). Direktivet finns i bilaga 1.

Direktivet går på en punkt längre i fråga om konsumentskydd än svensk rätt. Enligt direktivet skall konsumenten vid överlåtelse av fordringen alltid ha rätt att mot förvärvaren rikta alla invändningar som han vid överlåtelseögonblicket kunde göra gällande mot överlåtare. Det innebär att den regel som i Sverige finns i 27 § skuldebrevslagen görs tvingande till konsumentens förmån.

När det gäller kreditköp är direktivets regel betydligt mindre konsumentvänlig än gällande svenska bestämmelser. För det första gäller direktivets regel bara gentemot kreditgivare som har ensamrätt till kreditgivning hos säljaren. För det andra skall konsumenten, enligt EG-regeln, ha misslyckats med att få ersättning från säljaren innan han har rätt att vända sig mot kreditgivaren med sina krav.

På en punkt är EG-direktivet förmånligare för kreditköparen än gällande svensk rätt. Konsumentens rätt till ersättning från kreditgivaren (jfr 10 § andra stycket) är inte begränsad till vad denne har mottagit av konsumenten med anledning av krediten. Enligt direk-

tivet får emellertid medlemsstaterna själva bestämma i vilket omfång och på vilka villkor konsumenten kan göra sina påföljder gällande. Direktivet hindrar alltså inte en regel som den svenska.

Prop. 1991/92:83

Invändning om betalning m.m. vid kreditköp

Den praktiskt sett viktigaste frågan när det gäller att förstärka konsumentskyddet i trepartsförhållanden är om konsumenten bör ges en mera vidsträckt rätt att åberopa felaktiga betalningar eller överenskomelser som är att jämställa med betalningar. Särskilt när det gäller kreditköp har denna fråga stor betydelse, i synnerhet när kreditfordringen har *överlåtit* eller *pantsatts*.

Det är uppenbarligen många gånger svårt för en kreditköpare att förstå den fulla innebörden av en anteckning på ett köpeavtal om att säljaren har överlåtit eller pantsatt sin fordran. Många konsumenter nöjer sig med att betala i enlighet med de anvisningar som de får angående tidpunkter och sätt för betalning. De reflekterar inte över vem det är som uppbär betalningarna. De flesta har inte heller anledning att fundera över huruvida säljaren har någon kvarstående rätt enligt kontraktet. Om säljaren uppträder som om han har en sådan rätt, finner många därför inte anledning att ifrågasätta detta. Särskilt i de fall när det blir aktuellt att ingå en ny överenskommelse med säljaren, som berör det tidigare kontraktet, torde många se säljaren som den naturlige motparten även enligt det gamla kontraktet (jfr NJA 1986 s. 696).

Denna situation skall alltså i dag bedömas enligt regeln i 29 § skuldebrevslagen. Där stadgas att gäldenären/konsumenten får tillgodoräkna sig en (felaktig) betalning till en förutvarande borgenär om han inte "visste, att den andre ej längre ägde uppbära betalning, eller hade skälig anledning att det misstänka". När detta godtrosrekvisit formulerades avsågs givetvis främst frågan om gäldenären har eller borde ha någon kännedom om överlåtelsen som sådan. Det är tveksamt om man över huvud taget övervägde frågan om samma sak borde gälla när det i stället är tveksamt om gäldenären har eller borde ha kännedom *om den fulla innebörden* av överlåtelsen. Detta diskuterades inte i förarbetena till skuldebrevslagen (se NJA II 1936 s. 110 f.).

Frågan vad en konsument förstått angående innebörden av en överlåtelse avser i själva verket en helt annan typ av bedömning än frågan huruvida han känt till överlåtelsen. Bl.a. de rättsfall som finns (NJA 1986 s. 44, 1986 s. 696 och 1989 s. 671) visar att regeln i 29 § skuldebrevslagen inte fungerar alldeles tillfredsställande när det är den förstnämnda frågan som aktualiseras. Detta beror bl.a. på att tillämpningssvårigheterna är stora. Vidare kan konsumenter genom regelns utformning drabbas hårt av en bristande uppmärksamhet som

för de flesta vanliga människor framstår som ursäktlig.

Prop. 1991/92:83

Det nuvarande rättsläget medför att konsumenten i dessa situationer blir skyldig att göra rätt för sig ytterligare en gång och därefter får kräva tillbaka från säljaren vad han har betalat för mycket. Det alternativ som enligt min mening bör övervägas är att rättsförlusten på grund av konsumentens misstag i stället får drabba kreditgivaren, som sedan i sin tur får kräva säljaren.

Redan i dag har kreditgivaren ett relativt vidsträckt ansvar mot köparen genom regeln i 10 §. Detta ansvar har motiverats huvudsakligen med att kreditgivaren genom sin överenskommelse med säljaren möjliggör att kreditköpsformen kan användas och även själv drar fördel av detta. Denna omständighet talar med viss styrka för att kreditgivaren bör få bära kreditförlusten i samtliga fall då konsumenten har gjort ett misstag som kan anses ursäktligt. Härtill kommer att kreditgivaren normalt drabbas betydligt mindre hårt än konsumenten av en eventuell förlust och att det i regel är lättare för kreditgivaren än för konsumenten att bevaka sitt anspråk gentemot säljaren. Kreditgivaren har dessutom själv i sin hand att se till att konsumenten verkligen får helt klart för sig att han inte får betala till säljaren.

Övervägande skäl talar för att skyddet för konsumenten förbättras i den nu diskuterade situationen. Konsumenten bör ges rätt att tillgodoräkna sig en felaktig betalning i alla de fall då hans misstag kan anses ursäktligt.

Konsumentens "misstag" är naturligtvis inte ursäktligt om han har helt klart för sig att säljaren inte är behörig. Jag delar emellertid den uppfattning som har framförts under remissbehandlingen att ett krav på faktisk kunskap är för långtgående. Misstaget är inte heller ursäktligt om konsumenten medvetet låter bli att sätta sig in i vad som gäller. I övrigt bör det läggas ett ansvar på kreditgivaren att se till, så långt det över huvud taget är möjligt, att misstag undviks.

Med denna utgångspunkt bör konsumenten skyddas i sådana fall då han kan anses ha varit oaktsam i vanlig mening men inte grovt oaktsam.

I lagen bör ett nytt godtrosrekvisit formuleras så tydligt som möjligt. Det bör uttryckas så att köparen får tillgodoräkna sig en felaktig betalning utom om han *visste* att säljaren saknade behörighet eller *av uppsåt eller grov oaktsamhet underlät att skaffa sig sådan kunskap*. Konsumenten bör också under motsvarande förutsättningar få åberopa en överenskommelse, som han ingår med säljaren trots att denne inte är behörig.

I promemorian diskuteras (s. 134 f.) om motsvarande regel bör gälla beträffande invändning om *kvittning*. Den situation som diskuteras är den att köparen får en kvittningsskilling motfordran mot säljaren sedan huvudfordringen har överlåtits eller pantsatts. Frågan är om han skall kunna utnyttja denna motfordran för kvittning mot

kreditgivarens krav. Slutsatsen i promemorian är att det praktiska behovet är så begränsat att regleringen inte bör kompliceras med en sådan skyddsregel. Ingen av remissinstanserna har någon invändning mot denna slutsats. I denna fråga har jag samma uppfattning som den som redovisas i promemorian.

Hittills har diskuterats det fallet att en kreditköpsfordran har överlåtit eller pantsatts. Det är inte självklart att samma regel skall gälla för andra trepartssituationer som uppkommer i samband med kreditköp. Vad bör gälla när köparen felaktigt betalar eller på annat sätt gör upp med säljaren vid *låneköp och kontoköp*?

Risken för att konsumenten i dessa fall felaktigt gör upp med säljaren torde normalt vara betydligt mindre än när säljaren först gett kredit och sedan överlåtit sin fordran. Det kan dock förekomma. Man kan exempelvis tänka sig det fallet att en konsument köper en kapitalvara med användande av en fristående kontokredit och kort tid därefter byter varan hos säljaren mot en annan modell. Säljaren tar den första apparaten i byte och räknar därvid ut vad som skall betalas för den nya apparaten. Om han därvid själv tillgodoräknar sig vad konsumenten har kvar att betala till kreditgivaren för den första apparaten, kan det vara svårt för konsumenten att genomskåda att säljaren egentligen inte har rätt till detta.

Även här finns alltså ett visst behov av skydd för konsumenten. Detta talar för att det inte görs någon skillnad mellan överlåtelsefallet och övriga kreditköpsituationer. Det framstår även i övrigt som mindre lämpligt att göra en sådan skillnad. Ofta är det mer eller mindre en tillfällighet vilken kreditform som används och det är svårt att finna något bärande skäl för att missgynna exempelvis en kontokortsköpare jämfört med en avbetalningsköpare vars kontrakt säljaren kanske redan i förväg överlåtit eller pantsatt till ett kreditinstitut. Särskilt gäller detta om kontokortsföretaget är närstående till säljaren.

Av betydelse i detta sammanhang är vidare att den nuvarande regeln i 10 § konsumentkreditlagen - angående invändningar "på grund av köpet" - inte gör skillnad mellan de olika kreditköpsfallen. En reglering som gör en sådan åtskillnad beträffande en typ av invändningar men inte beträffande en annan skulle bli komplicerad och svår att förstå, inte minst för vanliga konsumenter.

Med hänsyn till vad jag nu har anfört anser jag att den föreslagna regeln bör gälla vid alla kreditköp.

Som jag har sagt tidigare gäller regeln i 10 § konsumentkreditlagen även för krediter i samband med tjänster enligt konsumenttjänstlagen. Det saknas anledning att nu göra skillnad mellan köp och sådana tjänster. Även den nya regeln bör alltså gälla för tjänster enligt konsumenttjänstlagen.

Som framgått finns det i fråga om fristående krediter inte några särskilda regler till skydd för konsumenten i trepartsförhållanden. Konsumenten får lita till de dispositiva bestämmelserna i skuldebrevslagen, främst 27 och 29 §§.

Jag har tidigare framhållit att utgångspunkten i en ny konsumentkreditlagstiftning bör vara att samma regler skall gälla för alla konsumentkrediter i den mån det inte finns särskilda skäl för att göra skillnad mellan olika situationer (se avsnitt 2.1.4). Frågan är då om det beträffande trepartsförhållanden finns anledning att ha olika regler eller om de skyddsregler som jag föreslår för kreditköp och vissa tjänster bör gälla generellt för alla konsumentkrediter. En sådan generellt giltig regel skulle innebära att alla konsumenter, bl.a. den som tar ett fristående lån i en bank, får rätt att åberopa en felaktig betalning till överlåtaren så länge felet inte är uppsåtligt eller grovt oaksamt på det sätt som sagts ovan.

Man kan mycket väl tänka sig situationer där ett utvidgat konsumentskydd ter sig befogat även i fråga om fristående krediter. Antag exempelvis att ett finansbolag i ekonomiska svårigheter överlåter alla sina konsumentfordringar till en konkurrent och att konsumenterna underrättas om överlåtelsen men att det överlåtande bolaget sänder ut betalningsanmaningar som vanligt. Om någon konsument då av misstag följer anmaningen, kan detta många gånger betraktas som ursäktligt, fastän konsumenten i regel inte kan anses vara i god tro vid en bedömning enligt 29 § skuldebrevslagen.

Till förmån för att konsumentskyddsregeln bör gälla även för fristående krediter talar även den omständigheten att situationer som i praktiken framstår som i stort sett likvärdiga annars kommer att behandlas olika. Detta blir särskilt märkbart i fråga om tjänster, om endast vissa sådana inordnas i samma kategori som kreditköp.

Emellertid är det uppenbart att det praktiska behovet av ett utsträckt konsumentskydd i trepartsförhållanden främst sammanhänger med de partsrelationer som uppkommer på grund av finansieringsbehovet i samband med köp av kapitalvaror och liknande avtal. För fristående krediter har över huvud taget inte framkommit något praktiskt sådant behov. Detta talar mot att nu införa en tvingande reglering på detta område.

Mot en utvidgning av konsumentskyddet i nu aktuellt hänseende kan också åberopas att detta skulle innebära ett ingrepp i en allmänt erkänd princip i fordringsrätten, nämligen den princip som finns uttryckt i 29 § skuldebrevslagen. Gentemot detta kan visserligen å andra sidan sägas att redan förslaget beträffande kreditköp och vissa tjänster innebär att principen urholkas. Det kan emellertid med fog hävdas att ett ingrepp i en vedertagen grundsats bör göras med

försiktighet och inte alls i den mån det är opåkallat.

Mot den diskuterade utvidgningen talar slutligen att EG-direktivet gör skillnad mellan kreditköp och andra konsumentkrediter. Avsteg från direktivet bör inte göras i onödan.

En samlad bedömning leder enligt min mening till slutsatsen att det *inte* finns tillräckliga skäl att utsträcka reglerna om konsumentskyddet vid trepartsförhållanden till att gälla även för fristående krediter.

Som framgått tidigare behandlas i dag vissa kreditavtal som fristående krediter, fastän de inte är fristående i egentlig mening. Det gäller krediter som har samband med hyresavtal eller med andra tjänster än sådana som omfattas av konsumenttjänstlagen, exempelvis reseavtal. Det kan ifrågasättas om inte reglerna för kreditköp borde gälla för åtminstone dessa avtalstyper.

När det gäller *hyresavtal* är konsumentskyddsbehovet i trepartsförhållanden påtagligt. Detta framgår inte minst av rättsfallet NJA 1989 s. 671, vilket refereras på s. 126 i promemorian. Frågor rörande konsumentskyddet i hyresförhållanden aktualiseras emellertid på flera områden och gäller långtifrån bara felaktiga betalningar i trepartsförhållanden. Den pågående leasingutredningen skall enligt sina direktiv (dir. 1988:15) analysera konsumentskyddsaspekterna vid s.k. finansiell leasing och får därvid enligt direktiven ta upp även traditionella hyresavtal ("operationell leasing"). I direktiven nämns särskilt att utredaren bör belysa gränsdragningsproblemen mellan finansiell leasing och kreditköp. Olika leasingformer torde härvid stå i ett sådant samband med varandra att en samordning behöver ske vid en eventuell lagreglering.

Även när det gäller krediter i samband med vissa *andra tjänster* än sådana som regleras i konsumenttjänstlagen finns ett klart konsumentskyddsbehov för trepartsförhållanden. Det gäller exempelvis reseavtal. Här finns emellertid, bl.a. vad gäller gränsen mellan hyra och tjänster, problem som behöver övervägas noggrant. Också beträffande tjänster finns dessutom ett vidare lagstiftningsbehov. Frågor om konsumentskyddet vid tjänster bör därför övervägas samlat vid en kommande översyn av konsumenttjänstlagen.

I avvaktan på en lagreglering rörande hyresavtal och andra tjänsteavtal än dem som omfattas av konsumenttjänstlagen torde den nya regeln för kreditköp ofta kunna tillämpas analogt. Från allmänna reklamationsnämnden har upplysts att nämnden har tillämpat de nuvarande bestämmelserna analogtvis på reseavtal.

Som tidigare sagts innehåller EG-direktivet en regel som innebär att den regel som i svensk rätt återfinns i 27 § skuldebrevslagen görs tvingande i konsumentförhållanden. Konsumenten skall alltså alltid ha rätt att gentemot en förvärvare av fordringen åberopa samma invändningar som han vid överlåtelsen kunde göra mot överlåtaren. En sådan regel bör införas även i svensk rätt. Som framgår av

analysen i promemorian är emellertid EG-regeln något oklart formulerad. För tydlighets skull bör i den svenska regeln uttryckligen sägas att den avser invändningar som kredittagaren kunde göra mot överlåtaren redan vid överlåtelsen. Därmed kommer regeln att omfatta exempelvis sådana avbetalningar som skett före överlåtelsen men inte betalningar som görs därefter.

Givetvis bör den nu nämnda bestämmelsen gälla inte bara vid överlåtelse av fordringar utan också vid pantsättning (jfr 10 § skuldebrevslagen). Detta bör sägas uttryckligen i lagen.

Man kunde även ifrågasätta att göra regeln i 29 § skuldebrevslagen tvingande. Frågan berörs inte i promemorian eller av någon remissinstans. För de krediter som jag nu behandlar torde det dock knappast föreligga något praktiskt behov av att göra regeln tvingande.

Konsumentens betalningsanspråk

Enligt 10 § andra stycket konsumentkreditlagen svarar kreditgivaren "lika med säljaren" för fullgörande av penninganspråk som köparen har mot säljaren på grund av köpet. Det har inte kommit fram någon anledning att ändra på denna regel. I samma stycke anges vidare att kreditgivaren dock aldrig behöver betala mer än vad han har mottagit av köparen med anledning av krediten. När den regeln infördes (se prop. 1976/77:123 s. 45 och s. 114) motiverades den med att det annars skulle kunna bli fråga om mycket långtgående krav mot kreditgivaren samt att det huvudsakliga syftet med regleringen - att garantera konsumenten att få tillbaka vad han betalat - ändå skulle vara tillgodosett. Dessa argument äger fortfarande bärkraft.

Till förmån för begränsningen kan också anföras att den som köper på kredit med anlitan av en utomstående kreditgivare annars får en bättre ställning än den som betalar kontant.

Regeln får anses innebära en rimlig avvägning mellan kreditgivarens och konsumentens befogade intressen. Jag förordar därför att den behålls oförändrad. Eftersom EG-direktivet - som jag redan nämnt - överlämnar åt medlemsstaterna att bestämma i vilket omfång och på vilka villkor konsumenten kan göra påföljder gällande, blir det inte fråga om något otillåtet avsteg från direktivet.

I den gällande svenska konsumentkreditlagen uppställs inte - som i EG-direktivet - något krav på att konsumenten först skall framställa sitt anspråk mot säljaren och visa att han har misslyckats med att få ersättning från denne (jfr prop. 1976/77:123 s. 115). Det finns inte skäl att nu försämra det svenska konsumentskyddet genom att införa en regel som denna.

Beträffande 10 § andra stycket i gällande konsumentkreditlag anser jag således sammanfattningsvis att bestämmelserna bör behållas som de är.

En speciell fråga är vad som gäller i de fall då det vid ett kreditköp upprättas en löpande fordringshandling. I dag anses det - utan att det finns någon uttrycklig regel härom - att reglerna i skuldebrevslagen och växellagen har företrädare framför regeln i 10 § konsumentkreditlagen. Detta innebär i praktiken att konsumenten nästan aldrig kan göra gällande invändningar och anspråk enligt denna paragraf gentemot en godtroende förvärvare av ett löpande skuldebrev eller en växel. Som sägs i promemorian bör denna ordning behållas.

Det kan då ifrågasättas om det borde synas i lagen att skuldebrevslagens regler äger företrädare. Det behövs dock knappast, eftersom detta framgår indirekt av bestämmelsen i 11 § konsumentkreditlagen och med hänsyn till att det i realiteten inte råder någon tvekan om vad som gäller.

11 § konsumentkreditlagen innehåller ett förbud mot vissa fordringsbevis i samband med kreditköp. De handlingar som förbjuds är växlar (dock med undantag för vissa s.k. egna växlar) och löpande skuldebrev samt "annan ... skuldförbindelse, vars överlåtande eller pantsättning inskränker köparens rätt att framställa invändningar på grund av köpet, om en ny borgenär i god tro förvärvar fordringshandlingen". Av detta citat framgår syftet med bestämmelsen. Om konsumentens skuld manifesteras i en löpande fordringshandling, riskerar han att förlora det skydd som han har enligt 10 §. En godtroende förvärvare av en sådan handling berörs nämligen nästan aldrig av sådana gäldenärens invändningar som grundar sig på ett bakomliggande köp (se 15 och 17 §§ skuldebrevslagen samt 17 § växellagen).

Förbudet mot löpande fordringshandlingar är straffsanktionerat i tredje stycket i 11 § konsumentkreditlagen. Men förbudet får inte någon effekt på handlingens giltighet; den är alltså fullt giltig.

Det råder ingen tvekan om att förbudet mot löpande fordringsbevis bör vara kvar. Vad som kan ifrågasättas är om förbudet bör utsträckas till även andra konsumentkrediter än sådana som har samband med kreditköp. Det kan inte uteslutas att det förekommer situationer där det vore befogat med en sådan regel. För närvarande saknas emellertid underlag för att bedöma om ett förbud är motiverat. Det har inte kommit fram att det i några konkreta fall skulle ha behövts en sådan regel.

Det har någon gång uttalats att fordringshandlingar som är förbjudna enligt denna regel borde vara ogiltiga och således över huvud taget inte kunna göras gällande mot konsumenten. En sådan ogiltighet skulle emellertid komma i konflikt med de principer i skuldebrevslagen som skyddar en godtroende förvärvare av löpande

skuldebrev. Dessa principer är grundläggande inom värdepappersrätten och överensstämmar med motsvarande regler i Danmark, Finland och Norge. De bör därför inte ändras annat än om det bedöms vara mycket starkt påkallat. Så är inte fallet här.

Prop. 1991/92:83

Inte heller i övrigt har det kommit fram någon anledning att ändra innehållet i 11 §. Enligt min mening bör den således överföras till den nya konsumentkreditlagen utan några ändringar i sak.

2.11 Andra civilrättsliga frågor

2.11.1 Krav på skriftlig form

Mitt förslag: Kreditavtal skall enligt huvudregeln ingås skriftligen och undertecknas av konsumenten. Ett avtal som inte har ingåtts skriftligen skall ändå vara giltigt utom i fråga om villkor som är till nackdel för konsumenten. Skriftlig form skall inte krävas för sådana krediter där kreditbeloppet är högst 1 500 kr eller för sådana engångskrediter där kredittiden är högst 45 dagar och hela kreditbeloppet skall betalas på en gång.

Promemorians förslag: Överensstämmar med mitt utom på två punkter. Enligt promemoriaförslaget skall även kreditgivaren skriva under avtalet och innan så skett skall konsumenten ha rätt att ångra sitt åtagande. Undantaget från kravet på skriftlig form skall gälla krediter på högst 2 000 kr (se promemorian s. 141-146).

Remissinstanserna: Många remissinstanser invänder mot förslaget om att kreditgivaren skall skriva under avtalet och att konsumenten skall kunna ångra sig fram till dess. I övrigt tillstyrks förslaget eller lämnas det utan erinran av så gott som alla.

Skälen för mitt förslag: I gällande svensk rätt finns inte något krav på att konsumentkreditavtal skall ha skriftlig form. I de allra flesta fall då avtalet innefattar åtaganden från kredittagarens sida utöver att betala skulden efter ett visst anstånd ingås ändå kreditavtal skriftligen. I EG-direktivet uppställs ett krav på skriftform. Som tidigare sagts undantas dock många kreditavtal från direktivets tillämpningsområde, bl.a. alla sådana avtal som avser ett mindre belopp än 200 ECU (ca 1 500 kr) och alla sådana som avser en kredittid kortare än tre månader.

En väsentlig fördel med ett krav på skriftlig form i detta sammanhang är att de åtaganden som konsumenten gör måste tas in i det skriftliga avtalet för att konsumenten skall vara bunden av dem. Därmed motverkas bevisproblem och tvister liksom risken för att konsumenten utsätts för avtalsvillkor som står i strid med lagens tvingande bestämmelser.

En annan viktig fördel med ett krav på skriftform är att konsumenten får anledning att bättre än annars överväga sitt åtagande. Det blir bl.a. inte möjligt för konsumenter att binda sig för ett kreditåtagande genom en ansökan om kredit per telefon.

Några påtagliga nackdelar med ett skriftlighetskrav finns knappast, förutsatt att det görs erforderliga undantag i lagen. Ett skriftlighetskrav får sålunda inte bli till en tyngande formalitet i avtalsrelationer som är så okomplicerade att en skriftlig handling skulle vara meningslös.

Skriftlig form bör krävas för alla kreditavtal där ett sådant formkrav är meningsfullt utifrån de nu angivna synpunkterna. På grund av anpassningen till EG skall skriftform krävas för åtminstone alla avtal som måste vara skriftliga enligt EG-direktivet.

Kravet på skriftlig form bör naturligtvis inte gälla för helt obetydliga krediter, exempelvis vid kortare betalningsanstånd i handeln. Det är uppenbarligen inte heller lämpligt vid vanliga "fakturakrediter". Detta gäller även om kreditgivaren förbehåller sig rätten att ta ut en faktureringsavgift. Däremot bör skriftlighetskravet gälla för alla löpande krediter, dvs. även sådana där kredittiden är mycket kort. Ett undantag för fakturakrediter kan då formuleras så att det gäller för engångskrediter när kredittiden är högst 45 dagar eller hela kreditbeloppet skall betalas på en gång (jfr promemorian s. 49 f. och s. 142 f.).

Vidare bör generellt undantas alla krediter med ett förhållandevis obetydligt kreditbelopp. Här framstår det som lämpligt att direkt anknyta till den beloppsgräns som gäller i EG-direktivet. Gränsen bör då sättas vid 1 500 kr. I övrigt synes det inte finnas anledning till undantag.

I promemorian föreslås att både konsumenten och kreditgivaren skall underteckna avtalet. En rad remissinstanser invänder mot detta förslag och menar att det inte bör vara nödvändigt med kreditgivarens underskrift. I dag förekommer det, enligt de kritiska remissinstanserna, knappast över huvud taget att kreditgivaren skriver under och det skulle innebära en avsevärd omgång och stora kostnader om ett sådant krav blir infört. Det ifrågasätts om det spelar någon roll från konsumentskyddssynpunkt om kreditgivaren skriver under avtalet.

Promemorians förslag om att kreditgivaren skall skriva under avtalet har samband med ett förslag om att konsumenten skall ha rätt att ångra sig fram till dess att kreditgivaren har skrivit under. Det sägs i promemorian att en sådan ångerrätt visserligen inte har stor betydelse vid sidan av den rätt, som också föreslås, att när som helst betala skulden i förtid utan kostnader. Denna rätt innebär ju bl.a. att konsumenten kan säga upp avtalet innan han ens fått ut kreditbeloppet. Inte minst psykologiskt torde det dock, enligt promemorian, vara en fördel för konsumenten om han har rätt att ångra sig innan

kreditgivaren blivit bunden av avtalet; för de flesta konsumenter bär det emot mera att säga upp ett avtal som de vet att de blivit bundna av.

Jag instämmer i att det från konsumentskyddssynpunkt skulle ligga ett visst värde i om konsumenten hade möjlighet att ångra sig innan kreditgivaren för sin del tagit ställning till avtalet. Enligt allmänna avtalsrättsliga grundsatser är han annars bunden av det "anbud" som han anses ha avgett genom en skriftlig ansökan. Med hänsyn till att jag tidigare förordat att reglerna om konsumentens rätt att betala skulden i förtid och reglerna om avgifter vid konsumentkrediter skall få en delvis annan utformning än i promemorians förslag kan det sägas att behovet av en ångerrätsregel i viss mån ökat. Det kan emellertid ändå antas att en sådan ångerrätt skulle komma att utnyttjas mycket sällan. I praktiken förutsätter ångerrätten att det samtidigt krävs att kreditgivaren skriver under avtalet för att det skall bli bindande. Med hänsyn till de påtagliga praktiska nackdelar som skulle följa med ett sådant krav bör promemoriaförslaget i denna del trots allt inte genomföras.

Ingen remissinstans har riktat invändningar mot förslaget om att konsumenten skall underteckna avtalet. Att konsumenten bör underteckna är enligt min mening uppenbart och en naturlig konsekvens av att avtalet skall vara skriftligt.

Sammanfattningsvis skall alltså enligt mitt förslag kreditavtal vara skriftliga i den mån de inte avser krediter på högst 1 500 kr eller sådana engångskrediter där kredittiden är högst 45 dagar och hela kreditbeloppet skall betalas på en gång (fakturakrediter). Konsumenten men inte kreditgivaren skall skriva under avtalet.

I enlighet med vad som föreskrivs i EG-direktivet bör även i den svenska lagen tas in en regel om att konsumenten skall erhålla en kopia av det skriftliga avtalet.

Rättsföljden av att kravet på skriftform åsidosätts

Det är inte självklart vad som bör gälla om ett kreditavtal helt eller delvis har ingåtts utan iakttagande av skriftlighetskravet. Om detta sägs inget i EG-direktivet. Huvudfrågan är om avtalet bör anses ogiltigt eller inte.

Många gånger har kredittagaren ordnat sin ekonomi med hänsyn tagen till krediten på ett sådant sätt att han inte har något intresse av att avtalet ogiltigförklaras. Att avtalet har ingåtts muntligen behöver vidare inte betyda att det är oförmånligt för kredittagaren. En ogiltighetspåföljd skulle också många gånger - särskilt vid kreditköp - medföra besvärande komplikationer i samband med att prestationerna skall återgå.

Det sagda talar med styrka för att kreditavtal som har ingåtts helt

eller delvis muntligen *inte* för den skull skall anses ogiltiga. Detta är också promemorians inställning och endast en remissinstans har en avvikande uppfattning.

Den från konsumentskyddssynpunkt mest adekvata rättsföljden är, som framhålls i promemorian, att *avtalsvillkor som är till nackdel för konsumenten* blir ogiltiga. På så sätt får kreditgivaren ansvaret för att skriftform iakttas, vilket är naturligt bl.a. med hänsyn till styrkeförhållandet mellan parterna. Kreditgivaren tvingas se till att alla konsumentens åtaganden preciseras i det skriftliga avtalet, vilket står i överensstämmelse med tankarna bakom skriftlighetskravet.

Det sagda betyder att bl.a. eventuella avgifter som följer eller kan följa med krediten måste anges i avtalet (jfr avsnitt 2.7 och 2.9). Detsamma gäller andra åtaganden som konsumenten gör liksom villkor som ger kreditgivaren en rätt att säga upp avtalet före avtalstidens utgång. Också villkor som ger kreditgivaren rätt att ändra förutsättningarna för krediten till kredittagarens nackdel på något sätt måste tas in i det skriftliga avtalet.

När skall i övrigt ett villkor anses vara till "nackdel" för konsumenten? Vid denna bedömning bör man i princip jämföra med vad som skulle ha gällt utan villkoret. Om det exempelvis framgår av det skriftliga avtalet att ränta skall utgå men räntesatsen bestämts muntligen, bör man jämföra med en situation där inget sagts om räntesatsen över huvud taget. I enlighet med vad som numera får anses vara allmänna principer för bestämmande av pris i konsument-sammanhang (se t.ex. 36 § konsumenttjänstlagen och 35 § konsument-köplagen) betyder detta att räntan i dessa fall torde få fastställas efter vad som är skäligt med hänsyn till kreditens art, gängse ränta vid tiden för avtalet och övriga relevanta omständigheter. I praktiken innebär detta att en muntligt avtalad ränta ofta får godtas. Med en regel som den nu sagda kommer alltså även avtal som har träffats *helt och hållet* muntligen att vara i princip giltiga. Undantag gäller dock för sådana delar av avtalet som är till nackdel för konsumenten vid en jämförelse med vad som skulle ha gällt utan villkoret i fråga.

Lagrådet anmärker att en regel som den angivna får anses innebära att såväl skriftliga som muntliga avtal i princip är giltiga och bindande mellan parterna. Bestämmelsen om skriftlig form kan därför, enligt lagrådet, till en del ses som en ordningsföreskrift som kan få betydelse vid bedömningen av om näringsidkaren iakttar god kreditgivningssed.

Jag instämmer i denna beskrivning av bestämmelsernas innebörd.

Lagrådet menar vidare att det trots vissa exempel i special-motiveringen kvarstår en viss osäkerhet om regelns innebörd. Detta gäller, enligt lagrådet, framför allt det fallet att avtalet om kredit i sin helhet är muntligt. Det kan då enligt lagrådet vara svårt att avgöra hur avtalet skall tillämpas om vissa villkor är bättre för konsumenten

än vad som är normalt på kreditmarknaden medan andra villkor är oförmånligare. En tillämpning av avtalet med uteslutning enbart av de oförmånligare villkoren kan, enligt lagrådet, leda till ett resultat som knappast framstår som rimligt. Mot detta kan dock invändas, framhåller lagrådet, att en ordning som innebär att muntliga avtal eller avtalsdelar är giltiga bara när de är till konsumentens fördel, är ägnad att inskräpa för kreditgivaren att samtliga villkor för en kredit skall ges skriftlig form. Vidare finns det enligt lagrådet anledning anta att förekomsten av muntliga villkor är kopplad till krediter avseende smärre belopp och att den föreslagna ogiltighetsregeln därför kommer att få förhållandevis begränsad betydelse. Mot bakgrund härav godtar lagrådet förslaget. För att bestämmelsens innebörd skall framgå tydligare föreslår dock lagrådet att andra stycket formuleras om.

Jag har samma uppfattning som lagrådet. För tydlighets skull vill jag dock framhålla att muntliga avtal och avtalsvillkor kan vara giltiga även om de inte direkt kan sägas vara till konsumentens fördel, nämligen så länge de inte är till hans nackdel.

2.11.2 Avräkningsförbehåll och kopplingsförbehåll

Mitt förslag: Ett belopp som kredittagaren erlägger för avräkning på en viss kreditfordran skall kreditgivaren inte först få avräkna på en annan fordran. Detta förbud mot "avräkningsförbehåll" gäller i dag vid kreditköp och vissa tjänster men skall i fortsättningen gälla för alla konsumentkrediter. Däremot införs inte något särskilt förbud mot s.k. kopplingsförbehåll, dvs. avtalsklausuler enligt vilka kreditgivaren kan utnyttja en säkerhet som har ställts för en kredit även för en annan kredit till samma kredittagare.

Promemorians förslag: Överensstämmer med mitt (se promemorian s. 146-148).

Remissinstanserna: En remissinstans föreslår ett uttryckligt förbud mot kopplingsförbehåll. I övrigt tillstyrks förslaget eller lämnas det utan erinran.

Skälen för mitt förslag: Av 14 § konsumentkreditlagen framgår att ett belopp som köparen erlägger för avräkning på en viss kreditfordran i anledning av ett kreditköp skall avräknas på denna fordran och att kreditgivaren således inte får räkna av beloppet på någon annan fordran som han har mot konsumenten. Genom en hänvisning i 23 a § gäller regeln även vid tjänster enligt konsumenttjänstlagen.

Bakgrunden till denna regel är följande. Den som har flera förfallna skulder till samma kreditgivare har i princip rätt att själv bestämma på vilken av skulderna en betalning som han erlägger skall avräknas.

Det förekommer emellertid att det i kreditavtalet tas in förbehåll som flyttar över denna bestämmanderätt på kreditgivaren, s.k. *avräkningsförbehåll*. Anledningen till att kreditgivaren vill ha en sådan bestämmanderätt är främst att den kan ge honom fördelar när det gäller möjligheten att utnyttja en säkerhet som kredittagaren har ställt.

Vid konsumentkreditlagens tillkomst ansåg man att avräkningsförbehåll borde förbjudas vid kreditköp, bl.a. eftersom de kan medföra att konsumenten hamnar i ett slags beroendeförhållande till kreditgivaren och eftersom stötande konsekvenser kan uppkomma för konsumenten, t.ex. när han har betalat större delen av sin skuld på grund av själva köpet (se prop. 1976/77:123 s. 124 f.). Avräkningsförbehållen är även till nackdel för konsumenten därför att de ger kreditgivaren möjlighet att låta avbetalningar först avräknas på det kreditavtal som har de för konsumenten bästa villkoren, vilket medför att det blir avtal med sämre - men för kreditgivaren förmånligare - villkor som blir kvar.

Avräkningsförbehållen är nära besläktade med de s.k. *kopplingsförbehållen*. Dessa är förbehåll enligt vilka två eller flera kreditavtal mellan samma parter kopplas till varandra på ett sådant sätt att kreditgivaren kan utnyttja en säkerhet som har ställts för enbart en av krediterna som säkerhet också för den eller de andra. Kopplingsförbehåll vid avbetalningsköp var förbjudna enligt den tidigare gällande lagen om avbetalningsköp. I konsumentkreditlagen är de inte uttryckligen förbjudna, men reglerna om återtagande av den köpta varan är så utformade att kopplingsförbehåll blir utan verkan vid kreditköp.

Reglerna i den nya konsumentkreditlagen skall gälla för alla konsumentkrediter i den mån det inte finns särskilda skäl för att göra skillnad mellan olika typer av krediter. Finns det då anledning att göra skillnad mellan olika krediter när det gäller förbudet mot avräkningsförbehåll?

Det är svårt att finna något godtagbart skäl för att avräkningsförbehåll skall få förekomma i konsumentkreditavtal över huvud taget. Förutom de tidigare nämnda nackdelarna för konsumenten med sådana förbehåll är det ett starkt skäl för ett förbud att konsumenten sällan förmår inse den verkliga innebörden av ett avräkningsförbehåll och därför i realiteten har dåliga möjligheter att skydda sig mot det.

Förbudet mot avräkningsförbehåll bör sålunda utvidgas till att gälla även för fristående krediter.

När det gäller kopplingsförbehållen förhåller det sig något annorlunda. Dessa förbehåll har betydelse för en eventuell säkerhet enbart och kan alltså inte, som ett avräkningsförbehåll, få någon inverkan på frågan om vilket skuldförhållande som avslutas först och vilket som blir kvar. Kopplingsförbehåll är vidare tydligare till sin innebörd och lättare att förstå för konsumenten. Att kopplingsförbehållen gjordes

overksamma i samband med kreditköp är naturligt, eftersom konsumenten inte skall behöva vänta på att få full förfoganderätt över den köpta varan till dess att han har betalat även andra skulder till kreditgivaren. När det gäller andra former av säkerheter är detta argument inte på samma sätt relevant. Ett generellt förbud mot kopplingsförbehåll vid konsumentkrediter skulle dessutom sällan fylla någon funktion. Det torde endast medföra att kreditgivaren, när han anser sig behöva säkerhet för ett nytt lån, i stället begär en särskild utfästelse härom från kredittagaren. För det nya lånet kan då ställas samma säkerhet som för ett tidigare. Att en viss tillgång kan användas som säkerhet för flera skulder är i sig ofta önskvärt även för konsumenten.

Det man vänder sig mot när det gäller kopplingsförbehållen är främst att kreditgivaren i efterhand skaffar sig säkerhet för ett lån som tidigare har lämnats utan säkerhet. Kreditgivaren kan ju dock som villkor för den nya krediten kräva, i stället för ett kopplingsförbehåll, att säkerheten i fråga skrivs in i det gamla kreditavtalet.

På grund av det sagda och då regeln i 36 § avtalslagen gör det möjligt att jämka oskäligen verkningar av kopplingsförbehåll bör det enligt min mening inte införas något generellt förbud mot sådana förbehåll.

2.11.3 Återtagande av vara

Mitt förslag: Vid kreditköp skall kreditgivaren ha rätt att återta varan i samma mån som han har rätt att säga upp avtalet i förtid (jfr avsnitt 2.8). Konsumenten skall dock ha möjlighet att förhindra återtagande ända fram till dess att varan återtas.

Promemorians förslag: Överensstämmer med mitt utom på en punkt. Enligt promemorian måste konsumenten agera före uppsägningstidens utgång för att kunna hindra återtagande (se promemorian s. 148-152).

Remissinstanserna: Förslaget godtas allmänt. Riksskatteverket påpekar dock att förslaget innebär den försämringen för konsumenten att denne får mindre tid på sig än enligt gällande rätt för att förhindra ett återtagande.

Skälen för mitt förslag: I 15-19 §§ i den nuvarande konsumentkreditlagen finns bestämmelser om kreditgivarens rätt att vid kreditköp återta den köpta varan. Reglerna i 15 och 16 §§ handlar om återtaganderätten som sådan, medan 17-19 §§ handlar om den uppgörelse som skall göras i samband med att varan återtas samt om konsumentens rätt att återlösa varan efter återtagandet. Reglerna är tillämpliga enbart på kreditköp och kan helt naturligt inte bli aktuella

I 15 § finns bl.a. den regel som jag nämnt i avsnitt 2.11.2 och som medför att kopplingsförbehåll inte får verkan vid kreditköp. I regeln sägs att återtagandeförbehåll får göras gällande "endast under förutsättning att förbehållet har gjorts av säljaren i samband med köpet för att trygga säljarens rätt till betalning". En eventuell misskötsel av *andra* skulder som konsumenten har till kreditgivaren kan således inte medföra att kreditgivaren får utöva återtaganderätten. Att förbehållet skall ha gjorts för att trygga säljarens rätt till betalning innebär vidare att återtagandeförbehållet inte kan användas vid låneköp eller vid kontoköp med fristående kreditgivare (se prop. 1976/77:123 s. 178).

I 15 § anges även förutsättningarna i övrigt för återtaganderätt. Reglerna anknyter nära till bestämmelserna i 12 § andra stycket om kreditgivarens rätt att kräva betalning i förtid. Det är naturligt att förutsättningarna för uppsägningsrätten och för återtaganderätten är väsentligen desamma.

I avsnitt 2.8 har jag föreslagit att reglerna om uppsägningsrätt vid betalningsdröjsmål behålls som i dag med ett visst tillägg som föranleds av att reglerna föreslås gälla även för fristående krediter, att kreditgivaren ges en rätt att säga upp krediten till omedelbar betalning när värdet av ett återtagandeförbehåll har försämrats avsevärt genom uppsåtligt eller grovt vårdslöst handlande från konsumentens sida *samt* att kreditgivaren skall ha en uppsägningsrätt i vissa fall när det kan befaras att konsumenten kommer att undandra sig sin betalningsskyldighet. Som jag nyss har sagt bör förutsättningarna för uppsägningsrätten vid kreditköp med återtagandeförbehåll väsentligen överensstämma med förutsättningarna för att återtaganderätten skall få utnyttjas.

Vidare har jag i avsnitt 2.8 föreslagit regler om uppsägningstid när krediten sägs upp på grund av betalningsdröjsmål och om rätt för konsumenten att omintetgöra uppsägningen genom att före uppsägningstidens utgång ställa godtagbar säkerhet för fordringen. Som framgår av promemorian bör dessa regler motsvaras av bestämmelser som förhindrar återtagande före uppsägningstidens utgång.

Riksskatteverket påpekar emellertid att promemrieförslaget innebär en försämring för konsumenten genom att denne skulle förlora den rätt han har - enligt 16 § i den nuvarande lagen - att förhindra återtagande ända fram till dess att återtagandet kommer till stånd. Enligt riksskatteverket är det vanligt att konsumenter utnyttjar hela tiden fram till återtagandet innan de betalar det som behövs för att få behålla varan.

Det finns knappast anledning att genomföra en sådan försämring för konsumenterna som nu sagts. Den nuvarande regeln om rätt för köparen att ända fram till återtagandet förhindra att återtagande sker

bör sålunda behållas. Återtagandet bör som i dag alltid kunna förhindras genom att konsumenten betalar vad han är skyldig jämte ränta och kostnader. I de fall då uppsägningen beror på att säkerheten har försämrats eller det står klart att köparen undandrar sig att betala sin skuld, bör köparen få möjlighet att förhindra återtagandet genom att ställa godtagbar säkerhet för fordringen. Säkerheten skall då ställas innan återtagande sker.

Det särskilda problem som jag har diskuterat i avsnitt 2.8 rörande bankernas skyldighet i vissa fall att ställa upp strängare förbehåll om betalning i förtid blir inte aktuellt när det gäller krediter med återtagandeförbehåll, eftersom det i dessa fall alltid är säljaren som är förste kreditgivare. Återtagandeförbehåll måste ju ha uppställts för att säkra *säljarens* rätt till betalning. Skulle en bank inträda som kreditgivare, dvs. överta säljarens rätt, gäller enligt allmänna rättsgrundsatser (27 § skuldebrevslagen analogt) att den nye kreditgivaren inte mot köparen förvärvar någon bättre rätt än säljaren själv hade. I dessa fall kan banken alltså inte åberopa de speciella bankreglerna till stöd för en särskilt långtgående uppsägningsrätt (se prop. 1976/77:123 s. 178).

Så långt har jag diskuterat återtaganderätten som sådan, dvs. det som i dag regleras i 15 och 16 §§. De delar av 15 § som jag inte särskilt har berört - en definition av återtagandeförbehåll, första stycket, och en regel med möjlighet att förbjuda näringsidkare att använda återtagandeförbehåll i fråga om varor som inte är lämpade som kreditsäkerhet, tredje stycket - bör överföras till den nya konsumentkreditlagen utan några ändringar i sak.

När det gäller övriga regler som hör till detta avsnitt, alltså reglerna om uppgörelsen vid återtagande och om köparens rätt att återlösa vara som har återtagits (17 - 19 §§ i den gällande lagen), har det inte kommit fram något som gör att reglerna behöver ändras. De bör därför behållas.

Ett nära samband med de nu nämnda civilrättsliga bestämmelserna har de exekutionsrättsliga regler som finns i 20 - 23 §§ i den nuvarande lagen. Dem behandlar jag senare i avsnitt 2.12.

2.11.4 Betalningsansvar vid förlust av kontokort, m.m.

Min bedömning: De nuvarande reglerna om betalningsansvar vid förlust av kontokort bör tills vidare behållas i sak oförändrade.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med min (se promemorian s. 152 och 153).

Remissinstanserna: Bedömningen har lämnats utan erinran.

Skälen för min bedömning: Regeln i 24 § nuvarande konsumentkreditlag skiljer sig en del från de övriga bestämmelserna i lagen. Den är inte inriktad på kreditgivningen som sådan utan i stället på det hjälpmedel - kontokortet - som används för förmedling av betalningar från ett konto. Huruvida kontot är ett kreditkonto eller ett tillgångskonto borde egentligen sakna betydelse för frågan om vilka regler som skall gälla när kontokortet används obehörigen. Regeln i 24 § är emellertid avsedd att gälla enbart för sådana kontokort som är knutna till en kredit (se Westerlind m.fl., Kommentarer till konsumentkreditlagen s. 221 f.).

Det huvudsakliga innehållet i bestämmelsen är att konsumenten/kontohavaren blir ansvarig för obehöriga uttag på kontot endast när han har hanterat kortet på vissa särskilt klandervärda sätt. Sålunda blir han ansvarig om han har lämnat ifrån sig kortet till någon annan, om han har förlorat det "genom grov oaksamhet" samt om han har förlorat det på något annat sätt och inte "snarast efter upptäckten anmält förlusten hos kreditgivaren". Om något belopp påförs kontot efter det att kreditgivaren har mottagit anmälan om att kortet har förlorats, blir kontohavaren ansvarig för beloppet i fråga endast om han har förfarit svikligt.

Inom EG finns på detta område en s.k. rekommendation, utfärdad av EG-kommissionen. Rekommendationen avser "betalningssystem, särskilt relationen mellan kortinnehavare och kortutställare". Rekommendationen innehåller regler (punkterna 8.1 - 8.4) om förlust av kontokort. Reglerna är för de flesta fall något mindre fördelaktiga för konsumenten än de svenska reglerna. De stora bankorganisationerna inom EG har i sina förhållningsregler för bankerna i huvudsak anammat rekommendationen. Enligt uppgift betyder detta att det för närvarande inte är aktuellt med något EG-direktiv på området.

Obehöriga förfaranden med kontokort kan sägas i princip förekomma i två olika typer av fall. Den ena typen av fall är sådana då *någon annan än kontohavaren* har obehörigen använt kortet. Det är denna situation som behandlas i den nämnda 24 §. Den andra situationen är den att *kontohavaren själv* använder kortet på ett obehörigt sätt. Det vanligaste missbruket av detta slag är att kontohavaren övertrasserar sitt konto.

För kontohavarens eget missbruk av kontokortet finns inga särskilda lagbestämmelser. På handels och kreditkortsföretagens eget initiativ har emellertid införts s.k. spärllistor där "spärrade" kort - dvs. sådana som inte får användas - förtecknas. I spärllistorna antecknas även borttappade kort, varför listorna även motverkar att kontokorten kan användas obehörigen av någon annan än kontohavaren.

En annan åtgärd som har tillkommit till förebyggande av missbruk är legitimationskontroll vid betalningar som överstiger ett visst belopp.

Trots de åtgärder som har företagits förekommer ett visst missbruk av kontokorten, både från kredittagarna själva och från personer som har kommit över kort obehörigen. I riksdagen har flera gånger motionerats rörande dessa frågor, se senast 1989/90:LU4, s. 5 f. och s. 16. I sitt av riksdagen godkända betänkande hänvisade lagutskottet till en inom regeringskansliet pågående kartläggning av de juridiska och tekniska frågor som kan tänkas uppkomma från konsumentskyddssynpunkt i samband med användande av olika elektroniska former för betalning, en kartläggning som då beräknades pågå till årsskiftet 1989-90. Vidare uttalade lagutskottet, i fråga om legitimationskontroll av kontokortsinnehavare, att utskottet utgick från att spørgsmålet uppmärksammades i samband med den pågående översynen av konsumentkreditlagen.

Den nämnda kartläggningen av frågor rörande olika frågor hänförliga till elektroniska betalningsformer sker i samarbete med det finska justitieministeriet. Analysen av olika problem som har kommit fram under kartläggningen pågår alltjämt. Resultatet av arbetet, som innefattar även frågor rörande legitimationskontroll vid användande av kontokort, kan väntas få betydelse för bl.a. frågan om hur betalningsansvaret vid förlust av kontokort bör regleras.

I avvaktan på resultatet av det arbete som sålunda pågår saknas det anledning att nu gå närmare in på dessa frågor. Jag anser därför att reglerna i 24 § konsumentkreditlagen tills vidare bör behållas oförändrade i sak.

2.12 Handräckning och utmätning

Min bedömning: De nuvarande reglerna om handräckning och utmätning bör behållas i sak oförändrade.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med min (se promemorian s. 156 och 157).

Remissinstanserna: Lämna bedömningen utan erinran.

Skälen för min bedömning: Vissa exekutionsrättsliga regler finns i den nuvarande konsumentkreditlagen i 20-23 §§. Dessa regler avser alla den situationen att konsumenten gjort sig skyldig till betalningsdröjsmål efter att ha köpt en vara på kredit med återtagandeförbehåll. I 20 - 22 §§ finns regler om förutsättningarna för handräckning för återtagande av varan och om förfarandet vid sådan handräckning. I 23 § finns en bestämmelse med den innebörden att en vara som har sålts med förbehåll om återtaganderätt inte får utmätas för en fordran på grund av kreditköpet. Den sistnämnda bestämmelsen är till för att de konsumentskyddande reglerna om återtagandeförbehåll inte skall kunna omintetgöras genom att kreditgivaren i stället går vägen över

utmätning för att tillgodogöra sig värdet av varan.

Prop. 1991/92:83

Det har inte kommit fram något som ger anledning att ändra reglerna om handräckning och utmätning. Dessa bör därför - med ett tillägg som innebär en anpassning till de nya reglerna om återtaganderätt - överföras till den nya lagen.

2.13 Tillsyn

Mitt förslag: Beloppsbegränsningen för det vite som konsumentverket kan förelägga för att få näringsidkare att tillhandahålla handlingar och lämna upplysningar tas bort. I övrigt ändras inte reglerna om tillsyn.

Promemorians förslag: Överensstämmer med mitt (se promemorian s. 157).

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har någon invändning mot förslaget om obegränsat vitesbelopp. Sveriges domareförbund menar att konsumentverkets beslut bör överklagas till länsrätten i stället för kammarrätten. Någon remissinstans anser att all tillsyn enligt lagen bör anförtros åt konsumentverket.

Skälen för mitt förslag: Tillsyn över efterlevnaden av konsumentkreditlagen utövas av konsumentverket. Verkets befogenheter omfattar dock inte sådan verksamhet som står under finansinspektionens tillsyn. Verksamhet hos Sveriges riksbank och exekutiva myndigheter är undantagen från tillsyn. Med utformningen av den nya konsumentkreditlagen - som i betydligt större utsträckning än den gamla kommer att gälla för fristående krediter - blir finansinspektionens andel av tillsynsområdet betydande.

Den nuvarande organisationen av tillsynen innebär visserligen dels en splittring av tillsynen, dels att konsumentverkets resp. finansinspektionens tillsyn överlappar varandra i vissa delar. De båda myndigheterna har emellertid hittills kunnat lösa detta på ett praktiskt sätt genom olika former av samverkan. Jag utgår från att det kan ske även i fortsättningen. Enligt min mening finns det därför inte anledning att nu överväga någon ändring i fråga om organisationen av tillsynen.

Här bör anmärkas att pantlåneverksamhet står under länsstyrelsens tillsyn. Jag kommer i det följande avsnittet att föreslå att denna verksamhet helt undantas från konsumentkreditlagens tillämpningsområde. Detta innebär bl.a. att verksamheten blir kvar under länsstyrelsernas tillsyn.

Reglerna om konsumentverkets tillsyn, bl.a. verkets befogenheter för att utöva denna tillsyn, finns i 25, 26 och 29 §§ i den gällande

konsumtcreditlagen (27 och 28 §§ är upphävda). Det saknas anledning att nu överväga några ingripande ändringar i dessa bestämmelser. En ändring bör dock göras.

Det vitesbelopp som konsumentverket kan tillgripa enligt 26 § andra stycket, 10 000 kr, framstår numera som alltför lågt för att vara effektivt. Det synes över huvud taget inte nödvändigt att regeln innehåller någon beloppsbegränsning, särskilt som numera lagen (1985:206) om viten är tillämplig på myndigheters lagstadgade viten i den mån det inte finns särskilda föreskrifter.

Sveriges domareförbund har anfört att det, bl.a. efter tillkomsten av lagen (1985:206) om viten, framstår som egendomligt att konsumentverkets vitesförelägganden överklagas till kammarrätt, medan länsrätt skall pröva frågan om utdömande av samma vite. Med hänsyn till att det kan röra sig om affärshemligheter finns det, enligt domareförbundet, skäl att låta även länsrätten pröva krav från konsumentverket att få ut handlingar m.m.

Frågan om besvärsordningen vid sådana myndighetsbeslut som i dag överklagas till kammarrätt övervägs för närvarande av domstolsutredningen. I avvaktan på ett brett ställningstagande till denna fråga, bör de nuvarande reglerna i konsumtcreditlagen behållas.

2.14 Tillämpningsområde

Mitt förslag: Den nya konsumtcreditlagen bör inte gälla för författningsreglerade lån som lämnas av statsmedel och inte heller för krediter som ges enligt lagen (1949:722) om pantlånerörelse.

Promemorians förslag: Överensstämmer med mitt såvitt gäller författningsreglerade lån som lämnas av statsmedel (se promemorian s. 158-160).

Remissinstanserna: Endast en remissinstans har ifrågasatt förslaget i promemorian.

Skälen för mitt förslag: I avsnitt 2.1.4 har jag lagt fast några huvudlinjer för den nya konsumtcreditlagens tillämpningsområde och de lagtekniska lösningarna. Beträffande några frågor rörande lagens tillämpningsområde har jag där hänvisat till senare ställningstaganden. Jag återkommer nu till dessa ställningstaganden. Ytterligare någon fråga som rör tillämpningsområdet behöver dessutom beröras.

Jag återkommer först till frågan huruvida vissa konsumtcrediter bör *undantas* helt eller delvis från lagens tillämpningsområde. I denna fråga har jag i avsnitt 2.1.4 uttalat att utgångspunkten bör vara att reglerna skall gälla för alla konsumtcrediter, att undantag skall

göras endast i den mån det finns speciella och tungt vägande skäl samt att eventuella undantag i princip bör avse enskilda bestämmelser, inte hela lagen. Jag har sedan berört frågan om undantag i samband med att jag har diskuterat de olika bestämmelserna.

Enligt min mening bör man alltså vara restriktiv när det gäller *generella undantag* från lagens tillämpningsområde. Sådana undantag är förenade med avgränsningssvårigheter och medför tröskel-effekter som framstår som oacceptabla. Även rättslikhetsprinciper och intresset av en effektiv konkurrens talar mot generella undantag. Vidare har genomgången av de olika bestämmelserna i lagen inte gett mig anledning att överväga generella undantag, utom på någon punkt som jag strax skall återkomma till.

Det sagda betyder att det enligt min mening inte bör göras några vidsträckta undantag från tillämpningsområdet av det slag som görs i EG-direktivet (Art. 2, jfr avsnitt 2.1.3). Sådana undantag skulle för övrigt på vissa punkter innebära inskränkningar i det nuvarande svenska konsumentskyddet.

I promemorieförslaget görs ett enda generellt undantag från tillämpningsområdet, nämligen för "författningsreglerade lån som lämnas av statsmedel". Skälen för att uttryckligen undanta dessa krediter är, enligt promemorian, att det utan ett sådant uttryckligt undantag skulle kunna uppstå tvekan om lagens tillämplighet, att det uppkommer vissa komplikationer om även konsumentkreditlagen är tillämplig på lånen samt att konsumentskyddsbehovet får anses tillräckligt tillgodosett genom lånens ändamål och innehållet i de särskilda författningarna. Endast en remissinstans har ifrågasatt detta undantag. Jag instämmer för min del i promemorians ståndpunkt.

När jag har gått igenom de olika bestämmelserna har jag kommit till slutsatsen att flera av reglerna inte bör tillämpas på pantlånerörelse. Detta hänger samman dels med de speciella förhållandena vid den typen av kreditgivning, dels också med den omständigheten att verksamheten är reglerad genom en särskild lag, lagen (1949:722) om pantlånerörelse. I den lagen är bl.a. tillsynen ordnad på ett sätt som inte har någon motsvarighet i fråga om annan kreditgivning till konsumenter. På grund av det sagda, och då det såvitt framkommit inte uppdragats några anmärkningsvärda konsumentskyddsproblem vid denna typ av verksamhet, är det enligt min mening lämpligast att pantlånerörelse undantas helt från konsumentkreditlagens tillämpningsområde.

I övrigt bör det alltså inte göras några generella undantag från lagens tillämpningsområde.

Ett par remissinstanser menar att den nya konsumentkreditlagen bör göras generellt tillämplig på *tjänster*. På denna punkt instämmer jag i slutsatsen i promemorian (s. 159 f.), nämligen att förnyade överväganden kring konsumentskyddet i samband med tjänster inte

bör göras nu utan under en kommande översyn av konsumenttjänstlagen. Jag vill understryka att den stora utvidgningen av tillämpningsområdet som görs i den nya konsumentkreditlagen, dvs. att lagen i princip görs tillämplig på alla typer av konsumentkrediter, får stor betydelse för konsumentskyddet även när det gäller tjänster. Jag vill också framhålla, liksom har gjorts i promemorian, att lagens regler om kreditköp i stor utsträckning torde kunna tillämpas analogt. Jag har för övrigt nämnt detta även i samband med genomgången av de regler där en sådan tillämpning kan komma att aktualiseras.

Lagrådet har - mot bakgrund av att den nya lagen avses få ett betydligt vidare tillämpningsområde än den nu gällande - pekat på vissa tillämpningsproblem. Fråga uppkommer, påpekar lagrådet, om uttrycket "för enskilt bruk" kan anses innefatta den begränsningen att krediten skall avse något som kan brukas av konsumenten. Tvekan kan enligt lagrådet uppstå exempelvis om en enskild person avser att använda ett lån för inköp av aktier eller andra värdepapper. Vad särskilt gäller aktier kan det vidare diskuteras, anför lagrådet, om ett köp, som görs i syfte att den nye ägaren skall bli företagsledare i bolaget, är enskilt eller hänförligt till förvärvarens näringsverksamhet. Med hänsyn inte minst till att krediter för förvärv av detta och liknande slag kan avse mycket stora belopp är det enligt lagrådets mening önskvärt att tillämpningsområdet för den nya lagen preciseras ytterligare.

De tillämpningsproblem som lagrådet pekar på har inte tillräckligt uppmärksamats i promemorian eller lagrådsremissen. Jag återkommer till dem i specialmotiveringen (1 §).

2.15 Ikraftträdande m.m.

Mitt förslag: Den nya konsumentkreditlagen skall träda i kraft den 1 oktober 1992. För kreditavtal som ingåtts dessförinnan gäller äldre lag. För vissa trepartsförhållanden skall den nya lagen dock gälla, även om avtalet om köp av varan har ingåtts före ikraftträdandet.

Promemorians förslag: Överensstämmer med mitt utom på en punkt. I promemorian föreslås att konsumenten skall ha rätt att lösa lån i förtid enligt bestämmelserna i den nya lagen även om kreditavtalet ingåtts före ikraftträdandet (se promemorian s. 160-162).

Remissinstanserna: Flera remissinstanser framhåller att ikraftträdandetidpunkten inte bör ligga för nära inpå att lagen antagits. I övrigt görs inga erinringar.

Skälen för mitt förslag: Den nya konsumentkreditlagen bör träda

i kraft så snart som möjligt och måste vara i kraft senast den 1 januari 1993 för att Sverige skall uppfylla sina förpliktelser enligt det blivande EES-avtalet. En del av de föreslagna lagändringarna förutsätter dock betydande omläggningar av avtalstexter och rutiner hos kreditgivarna. De medför också en del förberedelsearbete för de berörda myndigheterna. Det bör vidare gå viss tid, inte understigande tre månader, mellan riksdagsbeslutet om den nya lagen och lagens ikraftträdande. Mot denna bakgrund förordar jag att den nya lagen får träda i kraft den 1 oktober 1992.

Den nya lagen skall tillämpas på alla kreditavtal som ingås efter ikraftträdandet och på marknadsföring och information efter denna tidpunkt.

På avtal som har träffats före ikraftträdandedagen bör, i enlighet med vad som är normalt inom avtalsrätten (även i konsumentförhållanden, se bl.a. prop. 1989/90:89, Ny konsumentköplag, s. 58), den gamla konsumentkreditlagen tillämpas. Det innebär att kreditgivarna i fråga om sådana avtal får fortsätta att tillämpa gamla avtalsvillkor om bl.a. ränta, avgifter och rätt till återtagande av varor.

Ett undantag från det sist sagda bör dock gälla beträffande reglerna om trepartsförhållanden för de fall då dessa handlar om övergång av fordringsrätten. I dessa fall handlar reglerna om en intressekollision mellan konsumenten å ena sidan och en kreditgivare som övertagit fordringsrätten å den andra. Då är det naturligt och rimligt att tidpunkten för *övergången* av fordringsrätten blir avgörande för vilket regelsystem som skall tillämpas. Detta får betydelse när konsumenten har köpt en vara före ikraftträdandet men kreditgivaren förvärvar fordringsrätten efter denna tidpunkt. Då blir de nya reglerna om bl.a. rätt för konsumenten att tillgodoräkna sig en betalning till säljaren gällande.

I sådana trepartsförhållanden som uppkommer på grund av låneköp eller kontoköp bör dock de gamla bestämmelserna tillämpas om kreditavtalet ligger i tiden före ikraftträdandet. Tidpunkten för köpet bör alltså inte bli avgörande. Man bör nämligen utgå från att kreditgivaren vid avtalstidpunkten handlar med utgångspunkt från de då gällande reglerna och således inte har anledning att vidta de åtgärder för sitt eget rättsliga skydd som de nya reglerna aktualiserar. Då bör inte heller de nya reglerna tillämpas.

I lagrådsremissen föreslås också ett annat undantag från huvudregeln att den gamla lagens bestämmelser skall tillämpas på avtal som ingåtts före ikraftträdandet. Det gäller konsumentens rätt att säga upp lånet i förtid. Enligt förslaget i lagrådsremissen skall konsumenten ha rätt att säga upp även gamla lån i förtid, dvs. sådana lån som tagits innan den nya lagen trätt i kraft.

Lagrådet ställer sig tveksamt till detta förslag. Lagrådet framhåller att konsumentens uppsägningsrätt enligt de föreslagna nya reglerna

kan medföra beaktansvärda ränteförluster för kreditgivaren. Enligt lagrådets mening ger grundsatsen, att ny civillagstiftning inte skall rubba innehållet i avtal som träffats innan lagen trätt i kraft, uttryck för en viktig rättssäkerhetsprincip. Avsteg från denna bör enligt lagrådet komma i fråga endast om starka skäl talar därför. Den allmänna hänvisningen i remissen till konsumentskyddsintresset kan enligt lagrådet knappast utgöra ett skäl av sådan natur. Med tanke på frågans principiella vikt anser lagrådet att ett slopande av punkten 4 i övergångsbestämmelserna bör övervägas.

Jag instämmer i lagrådets kritik även på denna punkt. Det ifrågasatt undantaget från huvudprincipen att nya regler skall gälla endast för avtal som har träffats efter ikraftträdandet bör slopas.

Den nya konsumentkreditlagen medför också behov av följdändringar i vissa lagar. Tidigare har nämnts (avsnitt 2.8) lagen (1968:576) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar samt reglementet (1968:654) för Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och för stadshypoteksföreningar. Ifrågasatt bestämmelser i reglementet är sådana att de skall ändras genom beslut av riksdagen. Till dessa kommer lagen (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl., utskökningsbalken och lagen (1968:430) om mervärdeskatt. Jag återkommer till dessa lagändringar i specialmotiveringen (avsnitt 4.2).

2.16 Förslagets kostnadseffekter

Det är att räkna med att den föreslagna nya konsumentkreditlagen kommer att medföra en del initialkostnader för företagen inom konsumentkreditbranschen, t.ex. i samband med att standardavtal behöver ändras. Dessa initialkostnader är dock av engångskaraktär och torde inte bli betungande.

Genom de regler som föreslås i den nya lagen försämrars kreditgivarnas ställning i vissa hänseenden. Detta verkar i höjande riktning på det pris konsumenterna får betala för krediterna. Å andra sidan syftar reglerna till att främja konkurrensen på marknaden för konsumentkrediter, varigenom priserna hålls nere. Det går inte att säga vilken av dessa varandra motverkande effekter som kommer att ge kraftigast utslag. Genom de förändringar av reformen som mitt förslag innebär jämfört med promemorians och lagrådsremissens förslag torde risken för kostnadsökningar ha minskat väsentligt. Allmänt sett finns det inte anledning att befara någon nämnvärd prisökning.

Som tillsynsmyndigheter kommer konsumentverket och finansinspektionen att få spela betydelsefulla roller när den nya lagen införs. Deras medverkan kommer att krävas bl.a. när det gäller information

om de nya reglerna och vid förhandlingar om avtalsvillkor m.m. Härvidlag är det dock inte fråga om uppgifter som är nya för dessa myndigheter.

Prop. 1991/92:83

När den nya lagen har trätt i kraft kommer tillsynsmyndigheterna - liksom hittills - att ha viktiga uppgifter i samband med lagens tillämpning. Exempelvis ankommer det på dem att övervaka de nya reglerna om ränteändringar och avgiftsändringar. Inte heller detta är uppgifter som innebär principiella nyheter för myndigheterna. Uppgifterna ryms inom befintliga organisatoriska och ekonomiska ramar.

I övrigt torde de framlagda förslagen inte komma att medföra några beaktansvärda kostnadseffekter för det allmänna.

3 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag har anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. konsumentkreditlag,
2. lag om ändring i utsökningsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1968:430) om mervärdeskatt,
4. lag om ändring i lagen (1968:576) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar,
5. lag om ändring i reglementet (1968:654) för Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och för stadshypoteksföreningar,
6. lag om ändring i lagen (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl.

Lagrådet har granskat förslagen under punkterna 1-3 och 6.

Samråd har skett med chefen för civildepartementet och statsrådet Lundgren.

4 Specialmotivering

4.1 Förslaget till ny konsumentkreditlag

En ny konsumentkreditlag föreslås ersätta den nu gällande. Den nya lagen är i stora delar uppbyggd som den tidigare men har ett betydligt vidare tillämpningsområde. Medan den nuvarande lagen nästan enbart avser kreditköp, gäller de allra flesta bestämmelserna i den nya lagen för i princip alla konsumentkrediter. Dessutom finns vissa nya regler om det materiella avtalsinnehållet i kreditavtal, bl.a. regler som begränsar kreditgivarens rätt att höja ränta och avgifter under löpande avtalstid.

Först i den nya lagen finns inledande bestämmelser som nästan helt motsvarar de gamla reglerna samt en regel om näringsidkarens allmänna skyldigheter. Därefter följer paragraferna i huvudsak den ordning som ett händelseförlopp följer i verkligheten. Först kommer regler om marknadsföring och information, därefter regler om vad kreditavtalet skall resp. får innehålla, vissa regler om parternas befogenheter under avtalstidens gång samt civilrättsliga och exekutionsrättsliga regler avseende upplösning av avtalsförhållandet. Avslutningsvis finns en regel om förlust av kontokort m.m. samt regler om tillsyn.

Många av bestämmelserna i den nya lagen är identiska med de gamla reglerna eller ändrade enbart språkligt. När det gäller dessa bestämmelser lämnas i specialmotiveringen i regel enbart hänvisningar till de uttalanden som gjordes när de gamla bestämmelserna tillkom.

Som *bilaga 8* till protokollet i detta ärende bör fogas en sammanställning där det kan utläsas vilka bestämmelser i den gällande resp. den föreslagna lagen som närmast motsvarar varandra och hur dessa förhåller sig till artiklarna i EG-direktivet om konsumentkrediter.

Inledande bestämmelser

Under rubriken inledande bestämmelser finns fyra paragrafer. Den första behandlar lagens tillämpningsområde. Därefter följer en paragraf med vissa definitioner (2 §) och en som klargör innebörden av begreppet kreditköp (3 §). I 4 § anges att lagen är tvingande till konsumentens förmån.

1 § Denna lag gäller kredit som är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk och som lämnas eller erbjuds en konsument av en näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet.

Lagen gäller under motsvarande förutsättningar även i fråga om kredit som lämnas av någon annan än en näringsidkare, om krediten förmedlas av en näringsidkare som ombud för kreditgivaren.

Lagen gäller inte författningsreglerade lån som lämnas av statsmedel och inte heller lån som lämnas i pantlånerörelse enligt lagen (1949:722) om pantlånerörelse.

(Jfr 1 § i promemorians lagförslag)

Paragrafen, som anger lagens tillämpningsområde, är jämfört med den gamla lagen (1 §) i sak oförändrad bortsett från att ett nytt tredje stycke med generella undantag från tillämpningsområdet har lagts till.

Den tidigare i första stycket inom parentes angivna definitionen på kredit ("betalningsanstånd eller lån") har slopats. Att så skett beror på att uttrycket kredit i dagligt tal används även för s.k. löpande kredit, dvs. en rätt för kredittagaren att fortlöpande utnyttja ett kreditutrymme som kreditgivaren ställer till förfogande. Lagen gäller även

för löpande krediter och det finns ett behov av att kunna använda uttrycket kredit i denna vidare mening i lagtexten. Det har därför ansetts olämpligt att behålla den tidigare definitionen. I lagtexten har alltså ordet kredit i princip en mer vidsträckt betydelse och omfattar även löpande krediter.

I tredje stycket anges två undantag från tillämpningsområdet. Det sägs först att lagen inte gäller författningsreglerade lån som lämnas av statsmedel. Bland lån som undantaget syftar på kan nämnas lån enligt studiestödslagen (1973:349). När det gäller dessa lån har det ansetts att den särskilda författningsregleringen tillgodoser konsument-skyddsbehovet. Härtill kommer att en reglering av dessa lån i konsumentkreditlagen skulle medföra komplikationer på de punkter där de särskilda författningarna har regler som delvis motsvarar konsumentkreditlagens bestämmelser.

Det görs också undantag för pantlåneverksamhet enligt lagen härom. Undantaget beror främst på att pantlåneverksamheten på flera sätt skiljer sig från annan verksamhet på konsumentkreditområdet. Flera av bestämmelserna i konsumentkreditlagen passar illa för pantlåneverksamheten, som dessutom är reglerad i en särskild lag. Frågan har behandlats i avsnitt 2.14 i den allmänna motiveringen.

I 1 § har i övrigt gjorts endast smärre språkliga justeringar. Här kan därför hänvisas till förarbetena till konsumentkreditlagen, prop. 1976/77:123 s. 152 f. (specialmotiveringen).

I fortsättningen aktualiseras dock vissa delvis nya avgränsningsproblem som en följd av att större delen av den nya lagen gäller även för fristående krediter, medan i den gamla lagen flertalet bestämmelser gällde enbart för kreditköp. Särskilt vid tolkningen av rekvisitet "huvudsakligen för enskilt bruk" ställs man inför delvis nya och ganska besvärliga problem.

Uttrycket "för enskilt bruk" får dock anses ha samma innebörd oavsett vilken typ av kredit det handlar om. Däri ligger att krediten skall vara avsedd för kredittagarens privata ändamål och inte för användning i exempelvis ett företag eller en förening. Men däri ligger också att krediten inte får användas yrkesmässigt eller i ett sådant sammanhang att en rörelse får anses föreligga. Avser krediten förvärv av en vara, en fastighet eller en tjänst, är det avgörande om varan, fastigheten resp. tjänsten skall användas för enskilt bruk. Finns det inte någon sådan anknytning till ett specifikt förvärv skall frågan bedömas i princip efter hur kredittagaren tänker sig att använda pengarna eller - i fråga om löpande krediter - kreditutrymmet. Avgörande är det huvudsakliga ändamålet.

Beträffande vissa användningsområden kan det vara tveksamt om de skall ses som "enskilda" eller inte. Den omständigheten att kredittagaren tänker använda krediten för exempelvis spekulation hindrar inte i och för sig att krediten anses vara för enskilt bruk. Men

så snart sådan verksamhet bedrivs yrkesmässigt eller får karaktär av näringsverksamhet faller krediterna utanför konsumentkreditlagen.

Prop. 1991/92:83

Som exempel kan sägas att en kredit får anses vara för enskilt bruk om den används för inköp av ett konstverk även om köparen ser köpet som en investering. Används krediten däremot för omfattande konstköp för magasinerings och spekulation i en värdestegring, kan det knappast anses vara fråga om en konsumentkredit. En kredit som en privatperson tar för ett aktieköp för egen räkning är normalt "för enskilt bruk", men är det fråga om omfattande affärer eller uppköp av en majoritetspost kan det i allmänhet inte längre anses röra sig om "enskilt bruk" i lagens bemärkelse.

EG-direktivets motsvarande uttryck är "outside his trade or profession". Det finns visserligen en viss nyansskillnad mellan detta uttryck och det svenska "huvudsakligen för enskilt bruk". Man torde dock ha anledning att räkna med att de båda uttrycken kommer att ges i allt väsentligt samma innebörd i rättspraxis.

Det får överlämnas åt rättstillämpningen att lägga fast innebörden närmare.

2 § I lagen avses med

kreditgivare: den som lämnar krediten eller övertar den ursprungliga kreditgivarens fordran,

kontantpris: det pris till vilket en vara, tjänst eller annan nytthet vanligen erbjuds konsumenter mot kontant betalning,

kreditbelopp: vid betalningsanstånd den del av kontantpriset varmed anstånd lämnas samt vid lån det lånade beloppet,

kreditkostnad: det sammanlagda beloppet av de räntor, tillägg och andra kostnader som konsumenten skall betala för krediten,

effektiv ränta: kreditkostnaden angiven som en årlig ränta beräknad på kreditbeloppet, i förekommande fall under hänsynstagande till att delbetalningar skall göras under den löpande kredittiden,

kreditfordran: summan av kreditbeloppet och kreditkostnaden.

(Jfr 2 § i promemorians lagförslag)

Paragrafen motsvarar i huvudsak 2 § i den gamla konsumentkreditlagen. Utöver ett par språkliga justeringar har en ändring gjorts i en av definitionerna.

Den definition som ändrats avser "kreditkostnad". Det gamla uttrycket "med anledning av krediten" har där ersatts av uttrycket "för krediten". Denna ändring är föranledd av att det numera förekommer vissa avgifter som inte bör anses som kreditkostnader men som med den gamla lydelsen möjligen kunde anses falla under detta begrepp. Det gäller bl.a. sådana särskilda avgifter som tas ut för transaktioner avseende små belopp. Den nya definitionen utgör alltså en precisering som medför att begreppet kreditkostnad omfattar direkta kostnader för krediten, men däremot inte kostnader som har ett mindre omedelbart

samband med krediten. Något avsteg från de uttalanden som gjordes i förarbetena till den gamla konsumentkreditlagen (se prop. 1976/77:123 s. 156) är dock inte avsett. I specialmotiveringen till 12 § första stycket - som handlar om "särskild ersättning för krediten", dvs. avgifter som ingår i kreditkostnaden - ges några exempel som belyser innebörden av begreppet.

Effektiv ränta har behandlats i avsnitt 2.4.2 i den allmänna motiveringen. Där sägs bl.a. att en matematisk formel för effektiva räntan bör fastställas - i enlighet med EG-direktivet - av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Det är att märka att definitionerna formellt avser alla typer av krediter, dvs. även löpande sådana. Några av definitionerna saknar dock bestämd mening när det gäller löpande krediter. Så förhåller det sig med uttrycket "kreditbelopp" och därmed också - eftersom definitionerna bygger på uttrycket kreditbelopp - med uttrycken "effektiv ränta" och "kreditfordran". Detta saknar betydelse i praktiken utom när det gäller effektiv ränta. I 6 § finns en särskild regel (andra stycket) om hur effektiv ränta skall beräknas för löpande krediter.

I övrigt kan beträffande innehållet i 2 § hänvisas till prop. 1976/77:123 s. 155 f.

3 § Med kreditköp avses köp av en vara, då säljaren lämnar köparen anstånd med någon del av betalningen eller då någon del av betalningen erläggs med ett belopp som köparen får låna av säljaren eller av någon annan kreditgivare på grund av en överenskommelse mellan denne och säljaren.

Har avtalet betecknats som uthyrning eller betalningen betecknats som ersättning för rätten att nyttja varan föreligger ändå ett kreditköp, om det är avsett att konsumenten skall bli ägare till varan.

(Jfr 3 § i promemorians lagförslag)

I 3 § första stycket bestäms innebörden av uttrycket kreditköp. Bortsett från en mindre språklig ändring är bestämningen densamma som i den gamla lagen (3 §), varför här kan hänvisas till specialmotiveringen i prop. 1976/77:123 s. 157 f. Det är bl.a. att märka att de s.k. låneköpen och kontoköpen - även köp med kort kredittid, s.k. månadskrediter - faller under definitionen.

Det får i fortsättningen mindre betydelse än tidigare om en kredit är hänförlig till ett kreditköp eller inte. Till skillnad från förr gäller ju, som tidigare har sagts, de allra flesta bestämmelser i lagen för i princip alla konsumentkrediter.

Regeln i andra stycket behandlar sådana avtal som kläs i uthyrningsavtalets form fastän de i själva verket är att anse som kreditköpsavtal.

Bestämmelsen har formulerats något annorlunda än den gamla regeln men överensstämmer i sak med den. Se prop. 1976/77:123 s. 158 f.

Prop. 1991/92:83

4 § Avtalsvillkor som i jämförelse med bestämmelserna i denna lag är till nackdel för konsumenten är utan verkan mot denne, om inte annat anges i lagen.

(Jfr 4 § i promemorians lagförslag)

Denna regel anger att lagens civilrättsliga regler är tvingande till förmån för konsumenten. Regeln är något omformulerad i jämförelse med motsvarande regel (4 §) i den gamla konsumentkreditlagen (specialmotivering, se prop. 1976/77:123 s. 159). Någon ändring i sak är inte avsedd därmed.

Näringsidkarens allmänna skyldigheter

Under denna rubrik finns en bestämmelse om näringsidkarens allmänna skyldigheter vid kreditgivning till konsumenter.

5 § Näringsidkaren skall i sitt förhållande till konsumenten iaktta god kreditgivningssed och därvid ta till vara konsumentens intressen med tillbörlig omsorg.

(Jfr 5 § i promemorians lagförslag)

Paragrafen är ny. Den har tillkommit för att betona kreditgivarnas ansvar gentemot konsumenterna. Den skall dessutom utgöra en grundval för lagens mer konkreta regler om näringsidkarens skyldigheter i olika hänseenden samt inträda som en utfyllande norm när det gäller kraven på näringsidkarens handlande m.m. i situationer som inte närmare har reglerats i lagen eller i avtalet. Dessa frågor har behandlats i avsnitt 2.2 i den allmänna motiveringen.

Näringsidkaren är skyldig att iaktta "god kreditgivningssed" i sitt förhållande till konsumenten. Här ligger att kreditgivaren både inför ett kreditavtal och medan avtalet gäller skall handla omdömesgillt och ansvarsfullt mot konsumenten. Kreditgivaren måste agera med utgångspunkt från att kreditavtal ofta har stor betydelse för kundens ekonomiska förhållanden och därför är känsligare från konsument-synpunkt än de flesta andra avtal. Det är särskilt detta som är avsett att hållas fram när det i paragrafen sägs att kreditgivaren är skyldig att ta till vara konsumentens intressen med tillbörlig omsorg.

I kreditgivarens ansvar ligger bl.a. att försöka medverka till att privatpersoner inte skuldsätter sig på ett sätt som är alltför långt-

gående i betraktande av deras inkomster och övriga ekonomiska förhållanden. Det innebär att kreditgivaren, om krediten inte är ringa, normalt måste göra en seriös *kreditprövning* innan kredit lämnas. Rör det sig om en kredit som kan antas ha betydelse för kundens ekonomi, får det anses strida mot god kreditgivningssed att avstå från kreditprövning, om inte kreditgivaren har särskild anledning att utgå från att konsumenten har utrymme i sin ekonomi för det nya åtagandet.

Vad gäller kreditgivarens handlande i samband med prövningen av om kunden skall beviljas kredit bör också framhållas kundens berättigade anspråk på information. Kreditgivaren bör upplysa konsumenten om vad prövningen innebär och hur den sker. Om prövningen utfaller negativt - dvs. kredit inte beviljas - får det anses följa av kravet på god kreditgivningssed att kreditgivaren underrättar kunden om orsaken så långt han har möjlighet att utläsa denna och i den mån kunden är intresserad av upplysningen.

Genom kravet på god kreditgivningssed ställs också vissa anspråk på kreditgivarens *marknadsföring*. Redan regeln i 2 § marknadsföringslagen innebär visserligen att näringsidkare är skyldiga att hålla sig inom ramen för vad som i detta sammanhang anses vara god sed. Genom förevarande paragraf i den nya konsumentkreditlagen markeras dock särskilt kravet på god sed vid marknadsföring av krediter. Kravet på god sed får här anses innefatta att näringsidkaren är skyldig att iaktta viss återhållsamhet och måttfullhet i sin marknadsföring. Här ligger bl.a. att en kredit inte får framställas på ett sätt som är ägnat att missleda kunden i fråga om de ekonomiska konsekvenserna av krediten. Marknadsföring som framställer krediten som en helt bekymmersfri lösning på kundens eventuella ekonomiska problem får anses strida mot god sed. Detsamma gäller sådan marknadsföring som lockar kunden att fatta ett oöverlagt beslut om att binda sig för krediten. Marknadsföring av kredit bör i princip vara neutral i den meningen att den bör överlåta åt kunden själv att avgöra i vad mån krediten är förmånlig för honom. Däremot finns det naturligtvis inte något som hindrar att fördelarna med en kredit jämfört med andra krediter framhålls på ett sakligt sätt.

Eftersom marknadsföring som står i strid med god kreditgivningssed samtidigt ofta torde innefatta otillbörlig marknadsföring enligt 2 § marknadsföringslagen, blir regelsystemet i den lagen tillämpligt. Det innebär att marknadsdomstolen kan på talan av konsumentombudsmannen förbjuda näringsidkaren vid vite att fortsätta med marknadsföringen i fråga (2 och 5 §§ marknadsföringslagen). Ibland kan konsumentombudsmannen själv utfärda ett förbudsföreläggande (14 § marknadsföringslagen).

God kreditgivningssed innefattar vidare ett krav på god och rättvisande *information* om krediten. Informationen skall vara saklig

och korrekt samt fullständig såvitt avser sådant som kunden bör känna till. Att på en kunds fråga lämna upplysningar som är ofullständiga och som döljer någon nackdel med krediten får anses strida mot god kreditgivningssed. I övrigt gäller naturligtvis också de särskilda bestämmelserna om information i 6 och 7 §§. Kravet på god kreditgivningssed gäller utöver dessa särskilda regler. Kreditgivarens sätt att informera kan alltså komma i konflikt med god kreditgivningssed även om det inte strider mot reglerna i 6 och 7 §§.

Regeln om att god sed skall iakttas vid kreditgivning får också anses innebära att vissa krav ställs på *avtalet*. Avtalsformulär skall vara tillräckligt lättbegripliga och inte innehålla missvisande eller undan-gömda villkor. Avtalsvillkoren skall vara skäligen och inte brista i balans till kreditgivarens förmån.

I övrigt ger de etiska villkor som branschföreträdare och myndig-heter har förhandlat fram god ledning för tolkningen av begreppet god kreditgivningssed. På banksidan är sedan länge begreppet "god banksed" etablerat, och den vedertagna tolkningen av detta begrepp torde ofta kunna ge vägledning även i fråga om uttrycket god kreditgivningssed. Vidare kan framdeles rekommendationer och uttalanden från tillsynsmyndigheterna komma att tjäna till ytterligare ledning.

I viss mån kan innebörden i uttrycket god kreditgivningssed ändras med tiden och påverkas av kringliggande omständigheter, såsom tillgången på krediter, kredittagarens person och avtalsvillkoren. Det bör naturligtvis finnas utrymme för sådana ändringar i begreppets innehåll som nödvändiggörs av utvecklingen. Huruvida kreditgivaren iakttagit god sed får i övrigt ofta bedömas med utgångspunkt från omständigheterna i det enskilda fallet.

Bestämmelsen är osanktionerad. Som har sagts i den allmänna motiveringen syftar den också främst till att markera kreditgivarens ansvar, varjämte den skall utgöra en grundval för lagens mer konkreta regler och en utfyllande norm för tolkning. Att en kreditgivare har brutit mot god kreditgivningssed kan också få betydelse vid tillämpningen av t.ex. 36 § avtalslagen. Givetvis kan också brott mot god kreditgivningssed föranleda påpekanden från tillsynsmyndigheterna och i förlängningen till och med indragning av förekommande tillstånd.

Marknadsföring och information

Under denna rubrik finns tre paragrafer. I 6 och 7 §§ finns regler om vilken information som kreditgivaren skall lämna i samband med konsumentkrediter. I 8 § finns regler om sanktioner vid brott mot 6 och 7 §§.

6 § Näringsidkare skall vid annonsering, skyltning och liknande marknadsföring beträffande kredit lämna information om den effektiva räntan för krediten. Om det är fråga om kredit för förvärv av en särskild vara, tjänst eller annan nytthet, skall även kreditkostnaden och kontantpriset anges.

När kreditavtalet innebär en rätt för kredittagaren att fortlöpande utnyttja ett kreditutrymme (löpande kredit) skall dels den effektiva räntan anges som en årlig ränta beräknad på det belopp som motsvarar kreditutrymmet, dels den effektiva räntan anges för minst ett fall där beloppet utgör endast en andel av kreditutrymmet. Är kreditutrymmet inte bestämt i avtalet skall det därvid anses vara 15 000 kronor.

Information enligt första eller andra stycket behöver inte lämnas, om krediten avser ett belopp som uppgår till högst 1 500 kronor eller om krediten skall återbetalas inom tre månader.

(Jfr 6 § i promemorians lagförslag)

Paragrafen innehåller regler om marknadsföring av kredit och om näringsidkarens informationsskyldighet i samband därmed. Den har behandlats i avsnitten 2.4.2 och 2.4.3 i den allmänna motiveringen. Paragrafen motsvarar 5 § i den gamla konsumentkreditlagen men har ändrats en del i förhållande till denna. Andra stycket har lagts till för att det skall framgå hur effektiv ränta skall beräknas när det gäller löpande krediter. Tredje stycket - som motsvarar andra stycket i den gamla bestämmelsen - har getts ett delvis nytt innehåll för att reglerna skall anpassas till EG-direktivet.

I *första stycket* anges vilken information som skall lämnas om krediten och när informationen skall lämnas. Beträffande tillämpningen kan hänvisas till de uttalanden som gjordes i specialmotiveringen i prop. 1976/77:123, s. 159 f. Som sagts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4.2) bör det ankomma på regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att utfärda verkställighetsföreskrifter angående beräkningen av effektiva räntan. Avsikten är att sådana föreskrifter skall anpassas till EG-direktivet, som innehåller detaljerade regler för beräkningen. EG-direktivets formel för effektiv ränta är densamma som den som är etablerad i Sverige. Formeln finns som bilaga till tilläggsdirektivet till EG-direktivet, se bilaga 2.

I *andra stycket*, som är nytt, finns föreskrifter om hur effektiva räntan skall beräknas i fråga om löpande krediter. Regeln behövs av den anledningen att definitionen av effektiv ränta i 2 § inte omfattar löpande krediter. Begreppet "kreditbelopp", som är det belopp som den effektiva räntan beräknas på, har sålunda ingen definierad betydelse för dessa krediter.

Vid angivande av effektiva räntan för en löpande kredit skall enligt regeln minst två olika räntesatser presenteras. Den ena skall räknas fram med utgångspunkt från ett antagande att kundens skuld mot-

svarar hela kreditutrymmet. För den andra räntesatsen skall antas att skulden motsvarar en viss andel av kreditutrymmet, t.ex. 50 % eller 25 %. Genom de nyssnämnda verkställighetsföreskrifterna kan det komma att preciseras ytterligare hur effektiva räntan skall anges i dessa fall.

Om kreditutrymmet inte har bestämts i avtalet, skall det vid beräkning av effektiva räntan anses vara 15 000 kr. Detta är i överensstämmelse med en särskild tolkningsregel i EG-direktivet.

Tredje stycket innehåller en uttömmande uppräkningslista av de krediter som är undantagna från informationskravet. Gränserna 1 500 kr resp. tre månader är valda med hänsyn till EG-direktivet (Art. 2 f). Beloppet har emellertid avrundats något. Beträffande vissa tillämpningsfrågor rörande beloppsgränsen, se specialmotiveringen till 9 § tredje stycket.

7 § Innan ett kreditavtal sluts skall näringsidkare som lämnar eller förmedlar krediten lämna konsumenten information i de hänseenden och i den omfattning som anges i 6 §. Informationen skall lämnas skriftligen.

(Jfr 7 § i promemorians lagförslag)

Näringsidkaren är skyldig att innan ett kreditavtal sluts lämna samma information som han enligt 6 § skall lämna vid marknadsföring av krediten. En motsvarande regel gällde tidigare (6 § i den gamla lagen). Här kan hänvisas till de uttalanden som gjordes vid den gamla lagens tillkomst (se prop. 1976/77:123 s. 162 f.).

Undantagsregeln i 6 § andra stycket är tillämplig även i de fall som omfattas av 7 §.

Man kan fråga sig vilken funktion regeln i 7 § har när de allra flesta kreditavtal ändå skall ingås skriftligen (se 9 §). Härvid är att märka att skriftlighetskravet och informationskyldigheten fyller delvis olika funktioner. Skyldigheten att informera finns för att säkerställa att konsumenten, innan han binder sig för avtalet, verkligen får kännedom om de moment i kreditavtalet som är särskilt viktiga för honom att känna till. Detta uppfylls inte alltid genom ett skriftlighetskrav enbart. Informationsplikten innebär alltså att kreditgivaren är skyldig att aktivt se till att de ifrågavarande avtalsmomenten kommer till konsumentens kännedom. Näringsidkaren kan inte alltid anses ha uppfyllt denna plikt enbart genom att konsumenten har skrivit på ett avtal som innehåller de aktuella uppgifterna. Vidare är skriftlighetskravet så utformat att vissa villkor i praktiken inte behöver tas in i ett skriftligt avtal utan blir gällande även om de har avtalats endast muntligen. Se härom specialmotiveringen till 9 §.

8 § I fråga om underlåtelse att lämna information som anges i 6 och 7 §§ eller som annars är av särskild betydelse från konsumentsynpunkt gäller marknadsföringslagen (1975:1418).

Prop. 1991/92:83

(Jfr 8 § i promemorians lagförslag)

Paragrafen har samma innehåll som motsvarande bestämmelse i den gamla konsumentkreditlagen (7 §). Innebörden av regeln är att marknadsdomstolen kan ålägga näringsidkaren - normalt vid vite - att lämna informationen (3 § marknadsföringslagen). I enklare fall kan konsumentombudsmannen uppnå detsamma genom ett s.k. informationsföreläggande (15 § marknadsföringslagen). Se vidare i specialmotiveringen till den gällande bestämmelsen, prop 1976/77:123 s. 164 f.

Kreditavtalet

Under denna rubrik finns en paragraf, 9 §, som handlar om kravet på skriftligt avtal vid konsumentkrediter.

9 § Ett avtal om kredit skall ingås skriftligen och undertecknas av konsumenten. Denne skall få en kopia av avtalet.

Ett kreditavtal som inte har ingåtts skriftligen är ändå giltigt utom i fråga om villkor som är till nackdel för konsumenten. Vid bedömning av om ett villkor är till nackdel för konsumenten skall en jämförelse göras med vad som gäller om villkoret inte tillämpas.

Vad som sägs i denna paragraf gäller inte för engångskrediter när kredittiden är högst 45 dagar och hela kreditbeloppet skall betalas på en gång. Det gäller inte heller för krediter som avser ett belopp som uppgår till högst 1 500 kronor.

(Jfr 11 § i promemorians lagförslag)

Paragrafen innehåller en ny bestämmelse om att kreditavtal skall ingås skriftligen och undertecknas av konsumenten. Vissa avtal undantas från kravet på skriftlig form. De frågor som regleras i paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen i avsnitt 2.11.1.

I *första stycket* sägs att avtalet skall vara skriftligt och undertecknas av konsumenten. Skriftlighetskravet innebär på vanligt sätt att avtalsvillkoren skall tas in i en skriftlig handling.

Avsikten är att även överenskommelser om ändringar av avtalsvillkoren - exempelvis om höjd s.k. kreditlimit - skall omfattas av skriftlighetskravet och kravet på konsumentens underskrift. Sådana ändringar som i enlighet med avtalsvillkoren görs ensidigt - exempelvis en räntehöjning - är däremot inte "avtal om kredit". Följaktligen gäller då inte något skriftlighetskrav.

Kravet på att konsumenten skall underteckna avtalet får anses tillgodosett om konsumenten skriver under en kreditansökan som innehåller avtalsvillkoren.

I första stycket sägs också att konsumenten skall erhålla en kopia av avtalet. Om konsumenten får behålla en kopia av sin kreditansökan, får kravet anses uppfyllt om ansökningshandlingen innehåller avtalsvillkoren.

I *andra stycket* anges rättsföljden av att kravet på skriftform inte iakttas. Detta gör inte avtalet ogiltigt, utan i princip gäller vad som avtalats även om det skett muntligen. Ett villkor som inte har avtalats skriftligen är dock ogiltigt, om det är till *nackdel* för konsumenten. Om ett villkor är ogiltigt enligt denna regel, gäller avtalet i övrigt utan det ogiltiga villkoret.

I bestämmelsen preciseras också vad som i detta sammanhang skall avses med "nackdel". En jämförelse skall göras med vad som gäller om villkoret inte tillämpas. Det handlar alltså om villkor som på ett eller annat sätt förskjuter balansen i avtalet till kreditgivarens förmån. I de flesta fall bereder en sådan bedömning inte några problem. En muntligt avtalad avgift torde alltid få anses vara till nackdel för konsumenten. Detsamma gäller andra förpliktelser som inte är en självklar del av avtalet, exempelvis ett åtagande att utnyttja ett kreditkort i viss omfattning eller att betala dröjsmålsränta utöver vad räntelagen föreskriver. Andra exempel på muntliga villkor som blir ogiltiga är villkor som begränsar kreditgivarens ansvar vid kontraktsbrott eller som innebär att en säkerhet som har lämnats för krediten skall gälla som säkerhet även för en annan kredit som kreditgivaren har lämnat samma kredittagare. Sådana "kopplingsförbehåll" är för övrigt i vissa fall överksamma även om de tas in i det skriftliga avtalet, se 25 § andra stycket 1.

Ibland kan det dock vara tveksamt om ett muntligt avtalat villkor är till nackdel för konsumenten. Vad gäller exempelvis när räntesatsen bestämts muntligen? Skulle den muntligt avtalade räntan vara högre än en ränta som angetts i det skriftliga avtalet är det muntliga villkoret naturligtvis till konsumentens nackdel. Svårigheter uppkommer dock om räntesatsen nämnts endast muntligen. I ett sådant fall skall det alltså prövas vad som skulle ha gällt om inget sagts om räntesatsen. Frågan blir då om den muntligt avtalade räntan avviker från vad som skulle ha gällt om räntan skulle ha bestämts efter allmänna principer för bestämmande av pris i konsumentförhållanden när uttryckligt avtal om priset saknas. Därvid får hänsyn tas till kreditens art, gängse ränta vid tiden för avtalet och andra relevanta omständigheter (jfr 36 § konsumenttjänstlagen, 1985:716, och 35 § konsumentköplagen, 1990:932). Om den muntligt avtalade räntesatsen framstår som rimlig, finns det därvid inte anledning att avvika från den.

Också beträffande vissa andra typer av avtalsvillkor kan tveksamhet uppkomma om huruvida villkoret är till konsumentens nackdel. Ofta får bedömningen ske utifrån förhållandena i det enskilda fallet. Att konsumenten själv anser villkoret vara till hans nackdel kan naturligtvis i sig ofta vara en indikation på att så också verkligen är fallet.

Den angivna rättsföljden gäller *både* när något enstaka villkor avtalats muntligen i ett i övrigt skriftligt avtal *och* när hela kreditavtalet träffats muntligen. Ett muntligt avtal om kredit blir alltså inte ogiltigt men däri ingående villkor som är till nackdel för konsumenten i enlighet med vad som nyss sagts är ogiltiga. Det är givet att detta kan komma att framstå som påfallande oförmånligt för kreditgivaren. Särskilt gäller detta om avtalet är så utformat att vissa för konsumenten ogynnsamma villkor kompenseras av att andra villkor är påtagligt förmånliga. Detta får dock ses som en konsekvens av att regeln avser att inskräpa för kreditgivarna vikten av att kreditavtal ingås skriftligen. Den angivna situationen torde för övrigt beskriva ett problem som är nästan enbart teoretiskt. Åtminstone gäller detta i fråga om kreditavtal som är av någon betydelse för parterna.

Det framgår av det sagda att vissa kreditavtal kommer att vara giltiga även i fortsättningen även om de ingås helt och hållet muntligen. Så är fallet med sådana avtal som inte kan sägas innehålla några villkor som är till nackdel för konsumenten. Detta gäller ofta för exempelvis kreditköp som är helt och hållet ränte- och avgiftsfria.

Skulle tvist uppkomma om innehållet i något villkor som har avtalats endast muntligen, bör kreditgivaren anses ha bevisbördan för sin ståndpunkt.

Vid sidan av den allmänna bestämmelsen i 9 § finns i lagen flera särskilda regler om att avtalsvillkor måste finnas med i det skriftliga avtalet för att kreditgivaren skall kunna åberopa dem mot konsumenten; se bl.a. 11, 12 och 21 §§. Vidare finns - på grund av att lagen är tvingande - bestämmelser som innebär att vissa villkor är ogiltiga oavsett om de har tagits in i det skriftliga avtalet eller inte. Regeln i 9 § andra stycket har alltså betydelse endast för sådana muntliga avtalsvillkor till konsumentens nackdel som hade varit giltiga, om de hade tagits in i det skriftliga avtalet, och som inte nämns särskilt i lagen.

Ett nära samband med reglerna i andra stycket har kreditgivarens skyldighet enligt 7 § att före avtalsslutet informera konsumenten om vissa villkor. Se i övrigt specialmotiveringen till 7 § om förhållandet mellan informationsskyldigheten och kravet på skriftlig form.

I *tredje stycket* undantas vissa kreditavtal från kravet på skriftform. Det gäller för det första de s.k. fakturakrediterna. Undantaget är utformat så att skriftligt avtal inte behövs när kredittiden är högst 45 dagar och hela kreditbeloppet skall betalas på en gång. Med uttrycket "engångskrediter" avses krediter med ett fast lånebelopp till skillnad

från löpande krediter. Undantaget omfattar alltså inte sådana löpande krediter vars betalningsvillkor i och för sig är snarlika dem som gäller vid vanliga fakturakrediter.

Normalt uppkommer inga problem att avgöra från vilken tidpunkt de 45 dagarna skall räknas. När det gäller vissa tjänster eller produkter som tillhandahålls löpande mot betalning i efterskott - såsom telefon, elektricitet och vatten - får vid tillämpning av den nu diskuterade regeln kredittiden normalt anses löpa från den tidpunkt då fordringens storlek konstateras genom avläsning e.d., med andra ord den tidpunkt då det finns tillräckligt underlag för ett preciserat betalningsanspråk.

Vidare undantas från skriftlighetskravet krediter som uppgår till högst 1 500 kr. När det gäller löpande krediter avser beloppsgränsen kreditutrymmet. Om kreditutrymmet inte har begränsats i avtalet, gäller skriftlighetskravet även om kreditgivaren i praktiken skulle se till att skulden aldrig får överstiga 1 500 kr. Givetvis kan ett avtal om att krediten inte får överstiga 1 500 kr träffas muntligen.

För tydlighets skull bör sägas att skriftligt avtal inte krävs när kredittagaren gör "lyft" från en löpande kredit. Detta får anses framgå direkt av första stycket där det sägs att skriftkravet gäller "avtal om kredit". Att ett redan beviljat kreditutrymme utnyttjas kan inte sägas innebära att det träffas ett nytt sådant avtal.

Skulle tveksamhet uppkomma om vad som har avtalats och innebär tveksamheten därvid att det är osäkert om skriftlighetskravet gäller, får kreditgivaren anses ha bevisbördan för sin uppfattning om vad som har förekommit mellan parterna.

Ränta och avgifter

Under denna rubrik finns fyra paragrafer. Den första (10 §) behandlar hur ränta skall anges i avtalet. Därefter kommer en paragraf, 11 §, som reglerar ändringar i räntesatsen. I 12 § finns regler om avgifter för konsumentkrediter. Den fjärde paragrafen, 13 §, anger kreditgivarens skyldighet att underrätta konsumenten om ränte- och avgiftsändringar.

10 § Ränta som tas ut för krediten skall i avtalet anges som en räntesats motsvarande räntekostnaden per år för den vid varje tid obetalda delen av skulden.

(Jfr 12 § i promemorians lagförslag)

Paragrafen innehåller en ny bestämmelse om hur räntan skall anges i avtalet. Denna fråga har behandlats i avsnitt 2.6.2 i den allmänna motiveringen. Regeln innebär *för det första* att det blir förbjudet att använda den metod för ränteberäkning - s.k. rak ränta - som innebär

att räntan beräknas på den ursprungliga kapitalskulden oberoende av om avbetalningar har gjorts på denna. Räntan skall i fortsättningen alltid anges som en s.k. fallande ränta, dvs. den skall beräknas på den vid varje tid kvarstående kapitalskulden. *För det andra* innebär regeln att räntan skall anges per år, vilket betyder att de i dag vanligt förekommande avtalsvillkoren innehållande ränta per månad måste ersättas med en uppgift om årsräntan.

Reglerna motiveras av konsumenternas intresse av att det skall vara lätt att förstå innebörden av avtalsvillkoren. Ett villkor om rak ränta eller ränta per månad behöver inte i och för sig vara oskäligt och bestämmelsen har därför inte försetts med någon civilrättslig sanktion. Det betyder att ett sådant villkor, om det förekommer trots förbudet, i princip är giltigt. När det gäller klausuler om rak ränta är det dock möjligt att de i vissa fall kan bedömas vara oskäliga enligt 36 § avtalslagen.

Skulle ränta anges som rak ränta eller på annat sätt än som årsränta måste det i regel anses att kreditgivaren har "underlåtit att lämna information som är av särskild betydelse från konsumentsynpunkt". Därmed blir marknadsföringslagens regler tillämpliga i enlighet med vad som sägs i 8 §.

11 § Förutsättningarna för ändringar i räntesatsen skall anges i avtalet.

Räntesatsen får ändras till konsumentens nackdel endast i den utsträckning som det motiveras av kreditpolitiska beslut, ökade upplåningskostnader för kreditgivaren eller andra kostnadsökningar som kreditgivaren inte skäligen kunde förutse när avtalet ingicks.

Kreditgivaren är skyldig att tillämpa ett avtalsvillkor om ränteändringar på samma sätt till konsumentens förmån som till hans nackdel.

(Jfr 13 och 14 §§ i promemorians lagförslag)

Paragrafen, som är ny, innehåller regler som begränsar kreditgivarens rätt att höja räntan under löpande avtalsperiod. Kreditgivaren blir också skyldig att tillämpa samma principer vid räntesänkning som vid höjning av räntan. Den allmänna motiveringen för dessa nya regler finns i avsnitt 2.6.1.

I *första stycket* sägs att förutsättningarna för ändringar i räntesatsen skall anges i avtalet. Finns det ingen klausul om ändring av räntan, löper avtalet med fast ränta. Det innebär att den ursprungligen fastställda räntesatsen gäller under hela avtalstiden. Angående vilken ränta som skall gälla om ingen räntesats alls finns angiven i det skriftliga avtalet, se specialmotiveringen till 9 §.

Innehåller avtalet en föreskrift om ränteändringar, skall andra och tredje styckena tillämpas.

Att förutsättningarna för ränteändringar skall anges innebär att avtalet måste innehålla en uppräknig av de omständigheter som berättigar resp. förpliktar kreditgivaren att ändra räntan. Av andra stycket framgår vilka omständigheter som därvid kommer i fråga när det gäller räntehöjningar. Att förutsättningarna för ändringar skall anges innebär inte att det måste preciseras hur den nya räntan närmare bestämt skall räknas fram. En sådan precisering går ofta inte att göra.

Ett avtalsvillkor om ränteändring måste formuleras så att det framgår om kreditgivaren alltid är skyldig att ändra räntan när en händelse som berättigar honom till det har inträffat, eller om han har frihet att avstå. I det sammanhanget får dock bestämmelsen i tredje stycket betydelse.

Enligt *andra stycket* får räntehöjningar ske endast i den utsträckning som det motiveras av kreditpolitiska beslut, ökade upplåningskostnader för kreditgivaren eller andra kostnadsökningar som kreditgivaren inte skäligen kunde förutse när avtalet ingicks.

Med "kreditpolitiska beslut" avses här alla offentligrättsliga beslut som direkt avser kreditmarknaden och därigenom påverkar kreditgivarnas kostnader, t.ex. beslut om ändringar i kassakrav eller kapitalkrav.

Vad som avses med ökade upplåningskostnader för kreditgivaren torde stå klart. Främst avses uppgångar i det allmänna ränteläget, vilka normalt medför fördyringar för kreditgivaren. Men även andra räntehöjningar som påverkar kreditgivarens upplåning ger en rätt att höja räntan. Även en räntehöjning i utlandet kan därigenom i vissa fall ge kreditgivaren en sådan rätt.

Slutligen får alltså räntan höjas även vid andra kostnadsökningar som kreditgivaren "inte skäligen kunde förutse när avtalet ingicks". Av denna lydelse framgår att kreditgivaren inte får kompensera sig genom räntehöjningar för vad som kan anses vara normal inflation. Däremot kan exempelvis vissa växelkursförändringar eller vissa beslut av statsmakterna, som inte är "kreditpolitiska" men som ändå påtagligt påverkar kreditgivarens kostnader, ge kreditgivaren rätt att höja räntan.

Räntehöjningar får bara ske "i den utsträckning som det motiveras av" den inträffade förändringen. Det är givet att det är utomordentligt svårt att avgöra säkert vilken räntehöjning som är motiverad i ett enskilt fall. Dels är det ofta svårt att bedöma i vilken utsträckning kreditgivaren drabbas av en viss kostnadsökning, dels är det ofta långt ifrån självklart i vilken mån kostnadsökningen skall drabba just den ifrågavarande krediten genom en räntehöjning.

Det sagda innebär att regeln i *andra stycket* måste uppfattas som en allmän handlingsregel snarare än som en preciserad föreskrift. Den innebär dock att kreditgivarna måste vara beredda att inför tillsyns-

myndigheterna ange grunderna för en räntehöjning. Vidare klargör regeln att inga andra skäl än de nämnda får åberopas. Det betyder exempelvis att kreditgivaren inte kan höja räntan för att låntagarens förbindelser med kreditgivaren allmänt sett har försämrats eller för att kreditgivaren bedömer säkerheten mindre värd än när avtalet ingicks. En annan sak är om säkerheten försämrats i en sådan omfattning att kreditgivaren har rätt att säga upp krediten till omedelbar betalning (se 21 § första stycket 4). Då kan han givetvis i stället erbjuda kredittagaren ett nytt avtal med högre räntesats än tidigare.

Av regeln följer självfallet också att kreditgivaren inte - som har förekommit - kan hänvisa till enbart exempelvis "de grunder som kreditgivaren vid var tid tillämpar för krediter av detta slag".

För tydlighets skull bör tilläggas att den förändring som åberopas för en räntehöjning måste ha inträffat efter den föregående räntejusteringen.

Till följd av lagens tvingande karaktär får ett avtalsvillkor som avviker från bestämmelsen i andra stycket inte tillämpas till nackdel för konsumenten. Konsekvensen av en sådan ogiltighet blir att räntan inte får ändras i enlighet med villkoret till konsumentens nackdel.

Höjningar av räntan som kreditgivaren har gjort utan att ha rätt till det skall justeras. Har kredittagaren betalat ett för högt belopp till kreditgivaren är denne skyldig att återbetala mellanskillnaden.

I tredje stycket slås fast att kreditgivaren är skyldig att tillämpa ett avtalsvillkor om ränteändringar på samma sätt till konsumentens förmån som till hans nackdel. Kreditgivaren är alltså skyldig att se till att det inte råder obalans i detta avseende till konsumentens nackdel. Kravet på balans gäller i fråga om storleken på ränteändringarna men innebär också att kreditgivaren i jämförbara fall är skyldig att agera lika snabbt för att sänka räntan som för att höja den.

Konsumenten får alltså inte missgynnas vid tillämpning av en ränteändringsklausul.

Givetvis är det i praktiken svårt att avgöra i vad mån en ränteändring är motiverad av en viss förändring (se ovan angående andra stycket). Tillämpningsproblem uppstår särskilt i det fallet att ränteändringsvillkoret i avtalet innebär att kreditgivaren har rätt men inte skyldighet att ändra räntan, om vissa förutsättningar uppstår. Rimligast förefaller då vara att ge regeln den innebörden att kreditgivare som har utnyttjat möjligheten att höja räntan är skyldiga att sänka den, om förutsättningarna för det uppstår. En kreditgivare som haft rätt att höja räntan men inte utnyttjat den rätten bör däremot anses ha motsvarande utrymme att inte sänka räntan. Sedan detta utrymme förbrukats, bör han dock vara skyldig att sänka räntan. Med hänsyn till svårigheterna att mera exakt beräkna utrymmet (jfr vad som sagts ovan beträffande andra stycket) får det förda resonemanget emellertid ses mera som en princip än som en beräkningsteknik.

Att kreditgivaren är skyldig att lämna information om ränteändringar till konsumenten framgår av 13 §.

Prop. 1991/92:83

12 § Kredittagaren är skyldig att, utöver eller i stället för ränta, betala särskild ersättning för krediten (avgift) endast om sådan ersättning avser kostnader som kreditgivaren har för krediten och om avgiften har angetts särskilt i avtalet. Om kostnader kan särskiljas, får avgift tas ut särskilt för varje sådan kostnad.

I avtalet skall också anges under vilka förutsättningar kreditgivaren får ändra de avgifter som tas ut för krediten.

Avgifter för krediten får ändras till konsumentens nackdel endast i den utsträckning som det motiveras av ökning av de kostnader som skall täckas av avgifterna.

(Jfr 15 § i promemorians lagförslag)

Också denna paragraf är ny. Den innehåller bestämmelser om vad som krävs för att kredittagaren skall ha rätt att - vid sidan av eller i stället för ränta - ta ut avgifter för krediten (första stycket). Den innehåller också regler som begränsar kreditgivarens rätt att ändra avgifterna för krediten. Den allmänna motiveringen för dessa nya bestämmelser finns i avsnitt 2.7.

Bestämmelserna i *första stycket* klargör att kredittagaren är skyldig att - utöver eller i stället för ränta - betala ersättning till kreditgivaren för krediten bara om två förutsättningar är uppfyllda. Den ena förutsättningen är att skyldigheten är intagen i avtalet. En kreditgivare som - utöver eller i stället för ränta - vill ha ersättning (i vilken form det vara må) av kredittagaren för krediten måste alltså se till att detta anges i avtalet. Den andra förutsättningen är att den ersättning som kreditgivaren betingar sig motsvarar kostnader som kreditgivaren har för krediten. Detta innebär att det - vid sidan av ränta - inte får tas ut ersättning av konsumenten för annat än kostnader som kreditgivaren har för krediten. Som exempel på sådana kostnader kan anges uppläggningskostnader, kostnader för värdering av säkerheter och aviseringskostnader.

Däremot är inte kreditgivarens kostnader för exempelvis allmän administration hänförliga till krediten i den mening som här avses. Detsamma gäller kostnader för exempelvis anställda som arbetar i inlåningsverksamhet eller med andra kredittyper än den aktuella. En kostnad för en resurs i kreditgivarens organisation bör anses hänförlig till krediten endast i den mån resursen används för hanteringen av krediten.

Bestämmelserna i *första stycket* innebär att kreditgivarna har möjlighet att låta varje kredit eller grupp av krediter belastas av de kostnader som just den krediten eller gruppen av krediter medför för

kreditgivaren. Detta har från kreditgivarhåll ansetts vara betydelsefullt.

Prop. 1991/92:83

Det kan emellertid antas att kreditgivarna kommer att tillämpa vissa schabloniserade avgifter för t.ex. låneuppläggning och avisering. Det får - vid sidan av den möjlighet som varje enskild konsument har att få avgiftens avtals- och lagenlighet prövad - ankomma på tillsynsmyndigheterna att övervaka bl.a. att dessa avgifter håller sig inom de i förevarande stycke angivna ramarna.

Bestämmelserna gäller endast för sådan särskild ersättning som tas ut "för krediten". Med detta uttryck avses samma avgränsning som i uttrycket "avgifter som tas ut för krediten" i andra stycket. Avgränsningen behandlas mera ingående i specialmotiveringen till det stycket. Se även de uttalanden om uttrycket "för krediten" som görs i specialmotiveringen till 2 §.

Bestämmelserna är följaktligen inte tillämpliga på sådana avgifter som inte kan sägas utgöra ersättning för krediten som sådan, exempelvis påminnelseavgifter och övertrasseringsavgifter. Sådana avgifter behöver alltså inte motsvara kostnader för kreditgivaren. Däremot måste de anges i ett skriftligt avtal till följd av bestämmelserna i 9 §.

Det bör observeras att bestämmelserna i första stycket har utformats så att de blir tillämpliga på den del av ett avbetalningstillägg som inte utgör ränta. Denna del av ett avbetalningstillägg måste således avse kostnader som kreditgivaren har för krediten.

Av andra meningen i första stycket framgår, att kreditgivaren - om olika kostnader för krediten kan särskiljas - har rätt men inte skyldighet att ta betalt särskilt för varje sådan kostnad. Kreditgivaren kan alltså välja om han i avtalet skall betinga sig en avgift som täcker alla kostnader eller om han där skall ange olika avgifter för de olika kostnaderna. Han kan också baka ihop vissa av kostnaderna till en avgift men ta ut särskilda avgifter för de övriga.

Bestämmelserna i första stycket innebär att avgifter i avtalet måste anges med belopp. Det räcker således inte med att ange i avtalet att en viss typ av avgift tas ut.

Regeln i *andra stycket* bygger på en bestämmelse i EG-direktivet. Det föreskrivs att avtalet skall innehålla en uppgift om de förutsättningar som gäller för ändringar i de avgifter som tas ut för krediten.

Uttrycket "avgifter som tas ut för krediten" innefattar en viss begränsning såtillvida att regeln inte omfattar sådana avgifter som inte kan anses vara avgifter "för krediten" i egentlig mening. Detta är samma begränsning som gäller i definitionen av "kreditkostnad" och därmed i definitionen av "effektiv ränta". (Jfr även uttrycket "ersättning för krediten" i första stycket.) Det är inte alltid lätt att avgöra vad som är "avgifter för krediten" och vad som inte är det. Gränsen är i någon mån flytande och får preciseras i rättspraxis. För

kreditgivarna kan uttalanden från tillsynsmyndigheterna ge vägledning. Som ett riktmärke kan tjäna att ersättning för vad som kan betecknas som "bastjänster" är avgifter för krediten, medan ersättning för "tilläggstjänster" normalt inte tillhör denna kategori. Det betyder att vissa avgifter ibland är hänförliga till kreditkostnader, ibland inte. Det kan gälla exempelvis kostnader för kontoutdrag. Det får anses tillhöra "bastjänsterna" att kreditgivaren tillhandahåller ett mindre antal sådana utdrag. I den mån någon kredittagare vill ha kontoutdrag tātare kan det däremot ses som en tilläggstjänst, varvid avgiften för sådana kontoutdrag kan ändras utan den begränsning som stadgas i paragrafen.

Den nu angivna begränsningen innebär att regeln främst synes få betydelse för aviseringsavgifter och för de årsavgifter som tas ut för de flesta kontokrediter. Exempelvis övertrasseringsavgifter, påminnelseavgifter, småtransaktionsavgifter och uttagsavgifter omfattas inte av regeln. Regeln i 9 § om krav på skriftform innebär dock att dessa avgifter måste nämnas i det skriftliga kreditavtalet för att kreditgivaren skall ha rätt att debitera kredittagaren. Vill kreditgivaren ha möjlighet att ändra en sådan avgift till konsumentens nackdel, måste även detta klargöras i det skriftliga avtalet.

I fråga om "avgifter för krediten" måste alltså avtalet ange de omständigheter som berättigar resp. förpliktar kreditgivaren att ändra avgifterna. Finns det ingen föreskrift om förutsättningar för ändring av avgifterna, får de ursprungliga beloppen inte höjas under avtalstiden.

I tredje stycket sägs att avgifter för krediten får ändras till konsumentens nackdel endast i den utsträckning som det motiveras av ökningsar av de kostnader som skall täckas av avgiften. Kreditgivarna kan alltså inte ändra dessa avgifter endast i syfte att försöka påverka kredittagarnas beteende. Genom att även tredje stycket är begränsat till "avgifter för krediten" har kreditgivaren däremot frihet att ändra andra avgifter i sådant syfte, exempelvis påminnelseavgifter, övertrasseringsavgifter och avgifter för små och många transaktioner. Friheten begränsas dock givetvis av kravet på iakttagande av god kreditgivningssed (5 §).

Regeln innebär att exempelvis en höjning av aviseringsavgiften för en kredit skall vara motiverad av att kostnaderna för de ifrågavarande aviseringarna har stigit sedan föregående höjning. Det är sällan möjligt att exakt ange hur stor avgiftshöjning som är motiverad, varför bestämmelsen delvis får ses som en allmän handlingsregel för kreditgivarna och en utgångspunkt för tillsynsmyndigheternas kontroll. Regeln klargör dock dessutom att inga andra skäl än kostnadsökningar kan åberopas för att höja avgifterna.

En avgift eller avgiftshöjning som strider mot reglerna i denna paragraf gäller inte mot kredittagaren. Skulle denne ha betalat avgiften resp. den högre avgiften är kreditgivaren återbetalningsskyldig.

I 13 § stadgas att kreditgivaren skall underrätta kredittagaren om avgiftshöjningar.

13 § Kreditgivaren skall underrätta konsumenten om beslutade ränteändringar och avgiftsändringar. Underrättelse skall lämnas senast när ändringen börjar gälla, antingen genom ett särskilt meddelande till konsumenten eller genom annonsering i dagspressen. Sker underrättelsen genom annonsering, skall meddelande om ändringen också lämnas när nästa avisering eller kontoutdrag sänds till konsumenten.

(Jfr 14 § andra meningen i promemorians lagförslag; i övrigt saknas motsvarighet i promemorians lagförslag)

Paragrafen är ny och saknar motsvarighet i promemorian. Den innehåller ett krav på information om ränte- och avgiftsändringar. Den allmänna motiveringen återfinns beträffande ränteändringar i avsnitt 2.6.1 och beträffande avgiftsändringar i avsnitt 2.7.

Kreditgivaren är skyldig att underrätta konsumenten om ränte- och avgiftsändringar senast när ändringen börjar gälla. Underrättelsen kan lämnas, förutom genom ett särskilt meddelande till konsumenten, genom annonsering i dagspressen. Lämnas informationen på detta sätt, skall dock konsumenten ges ett meddelande om ändringen med nästa avisering eller kontoutdrag.

Ett meddelande i samband med en avisering måste uttryckligen tala om att räntan resp. någon avgift ändrats. Det räcker således inte att den aktuella räntesatsen resp. aktuellt avgiftsbelopp anges.

I fråga om avgiftsändringar gäller kravet naturligtvis bara beträffande sådana avgifter som hör samman med krediten i fråga.

Bestämmelsen anger minimiföreskrifter för informationen. God kreditgivningssed kan ibland fordra mer av kreditgivaren, exempelvis att informationen lämnas tidigare än som anges i paragrafen. Särskilt när det gäller ränte- eller avgiftshöjningar som beror huvudsakligen på den enskilde kreditgivarens speciella förhållanden har konsumenten ofta ett berättigat intresse av att få beskedet i så god tid att han har möjlighet att säga upp krediten innan höjningen träder i kraft.

Det föreskrivs inte någon sanktion för förseelser mot bestämmelsen. Det ankommer på tillsynsmyndigheterna att övervaka att informationskravet iakttas. Tillsynsmyndigheterna kan också genom rekommendationer och överenskommelser med kreditgivarna precisera vad som bör krävas i fråga om information om ränte- och avgiftsändringar.

Under denna rubrik finns två paragrafer. Den ena, 14 §, anger vad som gäller beträffande kontantinsats vid kreditköp. Den andra, 15 §, innehåller en bestämmelse om sanktioner vid brott mot 14 §. De båda paragraferna behandlas i det följande tillsammans.

14 § Vid kreditköp skall säljaren ta ut en kontantinsats av köparen i enlighet med god kreditgivningssed. Kontantinsatsen skall motsvara minst 20 procent av varans kontantpris, om inte särskilda förhållanden föranleder annat.

Som kontantinsats anses inte betalning med medel som köparen får låna av säljaren eller av någon annan kreditgivare på grund av en överenskommelse mellan denne och säljaren.

Bestämmelserna i denna paragraf gäller inte kreditköp för vilka föreskrifter om kontantinsats har meddelats med stöd av lagen (1986:1202) med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp.

(Jfr 16 § i promemorians lagförslag)

15 § Om en näringsidkare för sin egen eller någon annans räkning säljer en vara utan att iakttä vad som sägs i 14 §, skall det anses utgöra en sådan handling som avses i 2 § marknadsföringslagen (1975:1418).

(Jfr 17 § i promemorians lagförslag)

Reglerna om kontantinsats är oförändrade (jfr 8, 9 och 30 §§ i den gamla konsumentkreditlagen) sånär som på att uttrycket "god kreditgivningssed" ersatt det tidigare "god sed på marknaden". Dessutom har vissa språkliga justeringar gjorts. Den allmänna motiveringen i denna del finns i avsnitt 2.5. Avsikten är att bestämmelserna skall tillämpas som tidigare, varför här kan hänvisas till specialmotiveringen till de gamla bestämmelserna, se prop. 1976/77:123 s. 166 f. Beträffande vissa företeelser som kan uppfattas som försök till kringgåenden av kravet på kontantinsats hänvisas till den allmänna motiveringen.

Att märka är att det för närvarande inte gäller några särskilda sådana föreskrifter om kontantinsats som nämns i 14 § tredje stycket.

Konsumentens befogenheter vid överlåtelse av fordringen, m.m.

Under denna rubrik finns tre paragrafer. Den första, 16 §, handlar om konsumentens rätt i s.k. trepartsförhållanden. Den andra, 17 §, förbjuder användningen av vissa typer av fordringshandlingar i samband med kreditköp. I 18 § klargörs att bestämmelserna i 16 och 17 §§ om kreditköp gäller också vid kredit i samband med konsumenttjänster.

16 § Om kreditgivaren har överlåtit sina rättigheter enligt ett kreditavtal, får konsumenten mot den nye kreditgivaren göra samma invändningar som han vid överlåtelsen kunde göra mot överlåtaren. Detsamma gäller när kreditgivaren har pantsatt sina rättigheter enligt kreditavtalet.

Vid kreditköp får köparen mot kreditgivares krav på betalning framställa samma invändningar på grund av köpet som han kan göra mot säljaren. Köparen får även invända att han har erlagt betalning till säljaren eller att han har träffat en överenskommelse med denne. Detta gäller dock inte om köparen visste att säljaren saknade rätt att ta emot betalningen eller ingå överenskommelsen och inte heller om köparen uppsåtligen eller av grov oaksamhet underlät att skaffa sig kunskap om detta.

Om köparen på grund av ett kreditköp har anspråk mot säljaren på återbetalning av köpeskilling, skadestånd eller annan penningprestation, svarar kreditgivaren lika med säljaren för att anspråket fullgörs. Kreditgivaren är dock inte skyldig att betala mer än vad han har mottagit av köparen med anledning av krediten.

(Jfr 18 § i promemorians lagförslag)

Denna paragraf motsvarar i stora delar 10 § i den tidigare lagen, men ett par viktiga tillägg har gjorts. Paragrafen, som handlar om konsumentens rätt i s.k. trepartsförhållanden, har behandlats i den allmänna motiveringen under avsnitt 2.10.

Inledningsvis bör anmärkas att förhållandet mellan första stycket - som är nytt - och andra stycket är relativt komplicerat. I huvudsak kan detta förhållande beskrivas på följande sätt. Medan första stycket avser alla konsumentkrediter gäller andra stycket bara vid kreditköp (och genom hänvisningen i 18 § även vissa tjänster på kredit). Medan första stycket gäller bara vid fordringsöverlåtelse och bara beträffande invändningar som har sitt ursprung i tiden före överlåtelsen, gäller andra stycket även vid låneköp och kontoköp samt även beträffande vissa invändningar om sådant som inträffat efter en överlåtelse av fordringen. Härav framgår att det finns en viss överlappning styckena emellan.

Första stycket i paragrafen är alltså en nyhet. Bestämmelsen avser den situationen att kreditgivaren har överlåtit sina rättigheter enligt ett kreditavtal. Konsumenten har då rätt att mot förvärvaren göra gällande samma invändningar som han vid överlåtelsen kunde göra mot den ursprunglige kreditgivaren. Som sagts gäller bestämmelsen - till skillnad från 10 § i den gamla lagen och till skillnad från andra och tredje styckena i den nya lagen - för *alla* konsumentkrediter. Den gäller således även för vanliga lån och fristående löpande krediter. Bestämmelsen gäller även vid kreditköp i den situationen att kreditgivaren har överlåtit sin fordran och förvärvaren kräver köparen på betalning. Däremot gäller den inte vid kreditköp i köparens förhållan-

de till den ursprunglige kreditgivaren. Då får i stället andra stycket tillämpas.

En motsvarighet till regeln i första stycket finns i 27 § skuldebrevslagen, vilken gäller för enkla skuldebrev men därutöver anses analogt tillämplig på andra icke löpande fordringar. Bestämmelsen i konsumentkreditlagen får betydelse därigenom att den är tvingande till konsumentens förmån och således inte - som skuldebrevslagens regel - kan avtalas bort genom en s.k. cut-off-klausul.

Alla typer av invändningar omfattas av första stycket, bl.a. invändningar om avtalsrättslig ogiltighet och invändningar om att konsumenten har träffat en överenskommelse med den ursprunglige kreditgivaren som inte framgår av det skriftliga avtalet. Skulle konsumenten exempelvis av den ursprunglige kreditgivaren ha fått ett betalningsanstånd som går längre än det skriftliga avtalet, kan han åberopa detta även gentemot förvärvarens krav. Detta gäller - liksom i övrigt enligt bestämmelsen - oberoende av förvärvarens eventuella goda tro om invändningens existens.

En skillnad jämfört med 27 § skuldebrevslagen är att den bestämmelsen - men inte den nu berörda - särskilt nämner skuldebrev som upprättats *för skens skull*. Det sägs i 27 § skuldebrevslagen att avtalslagen skall gälla beträffande sådana skenavtal. Avtalslagens regel finns i 34 § och innebär att den som förvärvar en handling som upprättats för skens skull får åberopa den, om han vid förvärvet är i god tro om skeninvändningen. Denna regel i avtalslagen gäller alltså framför 27 § skuldebrevslagen. Den gäldenär som medverkar i en skenhandling anses få skylla sig själv.

Att konsumentkreditlagens regel tiger om skenhandlingar innebär *inte* att konsumenten skulle ha rätt att åberopa en invändning om sken gentemot en förvärvare i vidare mån än som sägs i 34 § avtalslagen. Skenavtal kan inte anses över huvud taget rymmas under definitionen på konsumentkrediter i 1 §. Lagen blir alltså över huvud taget inte tillämplig. I stället gäller 34 § avtalslagen även när det är en konsument som är gäldenär enligt ett skenavtal.

Också en invändning om *kvittning* som konsumenten hade kunnat göra mot överlåtaren omfattas av bestämmelsen. Här gäller dock även regeln i 28 § skuldebrevslagen, som innebär att gäldenären får använda en motfordran som han har mot överlåtaren för kvittning gentemot förvärvaren, under förutsättning *dels* att motfordringen uppkom innan gäldenären blev i ond tro om överlåtelsen, *dels* att motfordringen förföll senast samtidigt med huvudfordringen. Eftersom skuldebrevslagens regel är dispositiv kan dock bestämmelsen i konsumentkreditlagen få betydelse om parterna avtalat bort kvittningsrätten i skuldebrevslagen. Då är emellertid att märka att regeln i 16 § första stycket nya konsumentkreditlagen är begränsad till invändningar som kunde göras *vid överlåtelsen*. Konsumenten kan därför inte enligt

denna regel för kvittning mot förvärvarens krav åberopa en fordran som han har skaffat sig gentemot överlåtaren *efter* överlåtelsen.

Som sagts ovan gäller första stycket även vid kreditköp, nämligen i den situationen att en kreditgivare (som kan vara t.ex. säljaren) har överlåtit kreditfordringen. Om exempelvis en avbetalningssäljare har överlåtit sin fordran till ett finansbolag, kan köparen gentemot finansbolagets krav göra invändningar om bl.a. fel i den köpta varan. Detta kan han emellertid göra även enligt andra stycket, som i denna del motsvarar 10 § första stycket i den gamla konsumentkreditlagen. Konsumentens rätt enligt första stycket har därför inte någon nämnvärd självständig betydelse vid kreditköp vid sidan av rätten enligt andra stycket. I speciella fall kan dock första stycket få betydelse även vid kreditköp, nämligen när det gäller vissa invändningar som inte omfattas av regeln i andra stycket. Det gäller exempelvis invändning om kvittning med en motfordran som köparen hade mot överlåtaren redan före överlåtelsen.

Regeln i första stycket gäller inte när kreditgivarens rättigheter har manifesterats i ett löpande skuldebrev eller en växel. Då gäller i stället skuldebrevslagens resp. växellagens regler om gäldenärens rätt att göra invändningar. Det har inte ansetts nödvändigt att uttryckligen påpeka detta i lagen. Att de nämnda reglerna tar över konsumentkreditlagens bestämmelse framgår indirekt av 17 § första stycket, som motsvarar 11 § första stycket i den tidigare lagen.

I andra meningen i stycket sägs att detsamma som vid överlåtelse gäller vid *pantsättning* av kreditgivarens rättigheter. Denna regel har en direkt motsvarighet i 10 § skuldebrevslagen.

Regeln i första meningen i *andra stycket* motsvarar helt och hållet det tidigare första stycket i 10 §. Beträffande tillämpningen kan hänvisas till prop. 1976/77:123 s. 169 f. Det kan även hänvisas till genomgången av gällande rätt i promemorian (s. 122 f.). Att märka är dock att de där refererade rättsfallen kommer att förlora i betydelse genom den utvidgning av konsumentskyddet som nu sker genom bestämmelsen i förevarande andra styckes andra mening.

Den viktigaste nyheten i 16 § är bestämmelsen i andra meningen i andra stycket. Enligt denna regel har konsumenten en mycket vidsträckt rätt att tillgodoräkna sig betalningar som han felaktigt har gjort till säljaren i stället för till kreditgivaren, liksom överenskommelser om krediten som han har träffat med säljaren trots att denne inte var behörig. Endast om konsumenten har handlat - på närmare angivet sätt - uppsåtligt eller grovt oaktsamt, förlorar han rätten att åberopa en sådan betalning eller överenskommelse.

Konsumenten får inte tillgodoräkna sig betalningar till säljaren eller överenskommelser med denne, om han *visste* att säljaren saknade behörighet. Det skall vara fråga om en faktisk vetskap härom, alltså en subjektivt ond tro. Härav framgår att det inte alltid räcker med att

konsumenten har fått ett besked om att överlåtelse eller pantsättning har skett och därför kanske är i "normal ond tro" (jämför rättsfallen NJA 1986 s. 44, NJA 1986 s. 696 och NJA 1989 s. 671). Om han inte rent faktiskt har insett innebörden av ett sådant besked, alltså att säljaren inte längre har rätt att ta emot betalning eller att ingå överenskommelser som avser kreditfordringen, kan han gentemot kreditgivaren åberopa en felaktig betalning till säljaren eller en överenskommelse med denne.

Med faktisk vetskap jämställs att köparen uppsåtligen eller av grov oaktsamhet underlåtit att skaffa sig kunskap. Härmed avses i första hand rena missbruksfall, dvs. att köparen avsiktligt håller sig ovetande. Praktiskt sett viktigare torde dock vara fall där köparen av nonchalans eller uppenbart ointresse ignorerar meddelanden om vem som är rätt betalningsmottagare.

För att kreditgivaren skall kunna hävda att köparen varit grovt oaktsam bör det krävas att han på ett så tydligt sätt som möjligt sökt göra denne uppmärksam på att säljaren inte är behörig. En överlåtelse- eller pantsättningsmening på ett avbetalningskontrakt bör sålunda formuleras så att det därav klart framgår att köparen kan få betala på nytt om han betalar till säljaren eller på något annat sätt gör upp med denne. Men även om kreditavtalet är alldeles tydligt i detta avseende är konsumenten alltså skyddad av regeln så länge han inte kan anses ha förfarit grovt oaktsamt. Kan det förmodas att köparen gjort sitt bästa för att göra rätt för sig, bör han bli skyldig att betala på nytt endast om hans misstag är alldeles oförsvarligt.

Vid kontoköp kommer bedömningen av vad köparen visste i praktiken helt och hållet att avse frågan om denne insett innebörden och förstått konsekvenserna av att kreditgivaren är en annan än säljaren. Därvid är det naturligtvis ofrånkomligt att vars och ens personliga kunskap och förutsättningar i övrigt kan få betydelse för prövningen. Dessa förhållanden blir ändå mindre betydelsefulla när som här prövningen avser vetskap än när den avser "vanlig ond tro".

I praktiken torde man i de flesta fall vid kontoköp kunna utgå från att köparen vet att han skall betala sin skuld till kreditgivaren och inte till säljaren. Misstag torde uppkomma i mycket få fall. Regeln torde främst få betydelse om säljaren bedrägligt försöker få köparen att betala till honom. Regeln innebär för dessa fall i praktiken att det är kreditgivaren och inte köparen som bär risken för att sådana bedrägeriförsök lyckas.

Vid kontoköp torde det ytterst sällan kunna hävdas att köparen uppsåtligen eller av grov oaktsamhet underlåtit att skaffa sig kunskap om säljarens bristande behörighet.

Bevisbördan för konsumentens vetskap bör i princip ligga på kreditgivaren. Därvid måste det dock naturligen ankomma på konsumenten att visa på omständigheter som gör att det åtminstone

framstår som sannolikt att han inte hade den relevanta vetskapen. Om den underrättelse som lämnas till konsumenten om en överlåtelse/pantsättning mycket tydligt anger att köparen inte får betala till säljaren eller med denne träffa överenskommelser som berör krediten, bör kreditgivaren så gott som alltid vara skyddad om det framgår att köparen har haft tillfälle att läsa underrättelsen. Kontokreditgivare torde ha anledning att klargöra att en skuld på kontot minskar bara genom betalningar till kreditgivaren och inte påverkas av överenskommelser med säljaren i efterhand.

Om det hävdas att konsumenten handlat uppsåtligt eller grovt oaktsamt, bör kreditgivaren i princip ha bevisbördan för sitt påstående om vad som förekommit.

Under remissbehandlingen har diskuterats hur bestämmelserna i andra stycket skall tillämpas i exempelvis det fallet att någon anställd hos säljaren ger felaktiga upplysningar om betalningsanstånd eller andra kreditvillkor och köparen åberopar dessa upplysningar mot kreditgivaren. I den mån ett uttalande från säljaren får formen av en utfästelse rörande kreditavtalet, får det anses vara fråga om en överenskommelse i den mening som avses i regeln. Ett sådant uttalande som görs av en anställd hos säljaren kan därför åberopas mot kreditgivaren under förutsättning att den anställda var behörig att företräda säljaren enligt allmänna regler om representation.

Lämnas de felaktiga upplysningarna redan när kreditavtalet ingås, kan de få betydelse för avtalets innehåll. Då saknar bestämmelserna i förevarande stycke i princip betydelse.

Liksom beträffande invändningar enligt första stycket gäller att de nu diskuterade invändningarna faller, om en löpande handling har utfärdats och överlåtit. Att upprätta en löpande handling är visserligen förbjudet och straffbart i dessa fall (se 17 §), men handlingen blir trots förbudet inte ogiltig utan får alla de rättsliga verkningar som framgår av skuldebrevslagen och växellagen.

Tredje stycket överensstämmer helt med andra stycket i 10 § i den tidigare konsumentkreditlagen bortsett från någon språklig justering. Bestämmelserna ger konsumenten rätt att rikta anspråk i anledning av ett kreditköp mot kreditgivaren. Konsumenten behöver inte först kräva betalt av säljaren utan kan vända sig direkt mot kreditgivaren. En inskränkning i kreditgivarens ansvar ligger däri att han aldrig blir skyldig att betala mera än han har mottagit av köparen med anledning av krediten. Se i övrigt prop. 1976/77:123 s. 170 f.

17 § Vid kreditköp får kreditgivaren inte ta emot en av köparen ingången växelförbindelse som avser en fordran på grund av kreditköpet. Han får inte heller till bevis för sin fordran ta emot ett av köparen utfärdat löpande skuldebrev eller någon annan av denne ingången skuldförbindelse som är av ett sådant slag att köparens rätt

att framställa invändningar på grund av köpet inskränks om skuld-förbindelsen överläts eller pantsätts till en borgenär som är i god tro.

Första stycket första meningen gäller inte egna växlar som är utställda av banker.

Den som uppsåtligt bryter mot förbud enligt denna paragraf döms till böter.

(Jfr 19 § i promemorians lagförslag)

Paragrafen föreskriver förbud mot utfärdande av löpande fordrings-handlingar vid kreditköp. På grund av regeln i 18 § gäller den även för vissa tjänster på kredit. Den motsvarar 11 § i den gamla lagen.

I paragrafen har endast språkliga och redaktionella ändringar gjorts. Här kan därför hänvisas till de uttalanden som gjordes vid tillkomsten av den gamla lagen (prop. 1976/77:123 s. 172 f.).

Paragrafen har behandlats i avsnitt 2.10 i den allmänna motive-ringen.

18 § Bestämmelserna i 16 § andra och tredje styckena samt 17 § gäller även när en konsument vid avtal om en tjänst som avses i konsumenttjänstlagen (1985:716) fått kredit enligt vad som sägs i 3 § angående köp.

(Jfr 20 § i promemorians lagförslag)

Paragrafen innehåller, i fråga om sådana tjänster som avses i konsumenttjänstlagen, en hänvisning till reglerna i 16 och 17 §§ om kreditköp (jfr 23 a § i den gamla lagen). Vad som har sagts i dessa paragrafer om kreditköp gäller därför även i det fallet att en tjänst enligt konsumenttjänstlagen har utförts på kredit. Däremot gäller det inte beträffande andra tjänster eller nyttigheter, exempelvis hyra av lös egendom eller reseavtal. Reglerna i 16 § andra stycket torde dock i stor utsträckning kunna tillämpas analogt på sådana avtal. Vidare har i fråga om dessa avtal konsumentens skydd utvidgats genom regeln i 16 § första stycket.

Förbud mot viss avräkning

Under denna rubrik finns en paragraf, 19 §, som innebär ett förbud mot s.k. avräkningsförbehåll.

19 § Belopp som kredittagaren erlägger för avräkning på viss kreditfordran får kreditgivaren inte först avräkna på annan fordran.

(Jfr 21 § i promemorians lagförslag)

Paragrafen har behandlats i avsnitt 2.11.2 i den allmänna motive-
ringen. Den motsvarar 14 § i den gamla lagen med den utvidgningen
att den i fortsättningen gäller för alla konsumentkrediter. Den innebär
ett förbud mot s.k. avräkningsförbehåll, dvs. att kreditgivaren
förbehåller sig rätten att bestämma i vilken ordning betalningar som
kredittagaren erlägger skall avräknas på olika skulder som kredit-
tagaren har till kreditgivaren. Om kredittagaren har gjort en avbetal-
ning på en bestämd skuld, är alltså kreditgivaren skyldig att avräkna
betalningen på denna skuld. Skulle kredittagaren däremot ha gjort en
betalning som inte kan härledas till någon särskild skuld, har
kreditgivaren i enlighet med allmänna regler rätt att avräkna betal-
ningen på vilken fordran han vill.

De uttalanden om regeln som gjordes i specialmotiveringen när den
gamla lagen kom till har fortfarande giltighet (se prop. 1976/77:123
s. 177 f.). Några nämnvärda komplikationer synes inte uppkomma
för att bestämmelsen görs tillämplig på även andra konsumentkrediter
än sådana som har samband med kreditköp.

Betalning av skulden i förtid

Under denna rubrik finns fem paragrafer. Den första, 20 §, anger
konsumentens rätt att betala sin skuld i förtid. Därefter följer tre
paragrafer, 21 - 23 §§, som behandlar kreditgivarens rätt att under
vissa förutsättningar få betalt i förtid. I 24 § behandlas sedan hur
kreditgivarens fordran skall beräknas vid betalning i förtid.

20 § Konsumenten har rätt att betala sin skuld till kreditgivaren före
den avtalade förfallotiden.

(Jfr 22 § i promemorians lagförslag)

Paragrafen behandlar konsumentens rätt att lösa krediten i förtid. I
den gamla konsumentkreditlagen motsvaras den närmast av 12 §
första stycket, som dock bara gäller för kreditköp och vissa tjänster.
Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 2.9 i den allmänna motive-
ringen.

Enligt paragrafen har konsumenten alltid rätt att betala sin skuld till
kreditgivaren i förtid. Denna princip skall tillämpas i fråga om alla
konsumentkrediter. Bestämmelsen är tänkt att tolkas så att konsumen-
ten normalt även kan betala *en del* av skulden i förtid.

Att konsumenten har rätt att göra förtidsbetalning innebär att
kreditgivaren inte får förbehålla sig någon ersättning för att avtalet
upphör i förtid. Detta sägs uttryckligen i 24 § första stycket andra
punkten, som också innehåller ett undantag för krediter med bunden
ränta.

Ibland kan det vara komplicerat att avgöra hur mycket konsumenten skall betala när avtalet upphör i förtid. I 24 § anges vilka principer som skall tillämpas vid den beräkningen.

21 § Kreditgivaren har rätt att få betalning i förtid endast om han har gjort förbehåll om detta i avtalet samt någon av följande omständigheter föreligger:

1. Konsumenten är sedan mer än en månad i dröjsmål med betalning av ett belopp som överstiger tio procent av kreditfordringen.

2. Konsumenten är sedan mer än en månad i dröjsmål med betalning av ett belopp som överstiger fem procent av kreditfordringen och dröjsmålet avser två eller flera poster som förfallit vid olika tidpunkter.

3. Konsumenten är på annat sätt i väsentligt dröjsmål med betalning.

4. Säkerhet som ställts för krediten har avsevärt försämrats.

5. Det står klart att konsumenten genom att avvika, skaffa undan egendom eller förfara på annat sätt undandrar sig att betala sin skuld.

Om säkerhet som ställts för krediten utgörs av förbehåll om återtaganderätt, har kreditgivaren rätt till betalning i förtid på grund av försämrad säkerhet endast om konsumenten uppsåtligt eller genom grov vårdslöshet har orsakat att säkerheten avsevärt försämrats.

(Jfr 23 § första stycket i promemorians förslag)

Paragrafen behandlar kreditgivarens rätt att få betalning i förtid. Den har diskuterats i den allmänna motiveringen i avsnitt 2.8.

Paragrafen innehåller i stora delar en helt ny reglering. För kreditköpens del finns det i den gamla lagen delvis en motsvarighet i 12 § andra stycket konsumentkreditlagen. Denna regel gäller, enligt 23 a §, även för vissa tjänster. Den viktigaste förändringen är att den nya bestämmelsen omfattar alla konsumentkrediter, således inte bara kreditköpsfallen. Den nya regleringen medför att kreditgivarens rätt att säga upp krediter till betalning i förtid begränsas avsevärt.

Det skall anmärkas att regeln enbart handlar om kreditgivarens rätt att *få betalning* i förtid. Den berör alltså inte rätten att säga upp ett avtal om löpande kredit på annat sätt än att den begränsar konsumentens skyldighet att betala den skuld som kan utestå på krediten. Frågan om kreditgivarens rätt att säga upp ett avtal om löpande kredit behandlas inte i övrigt i konsumentkreditlagen. Vid bedömningen av den frågan kan i stället bl.a. den allmänna regeln i 36 § avtalslagen få betydelse.

I *första stycket* anges de omständigheter under vilka kreditgivaren har rätt att få betalning i förtid. Det sägs uttryckligen att rätten gäller *endast* i dessa fall. Uttrycket "få betalning i förtid" innefattar både det fallet att hela eller en del av krediten sägs upp till betalning och det fallet att betalningsvillkoren ändras så att betalningar skall erläggas vid tidigare tidpunkter än som ursprungligen överenskommits. Det

utan jämförelse viktigaste fallet är att hela krediten sägs upp till betalning. I det följande diskuteras främst denna situation.

En första förutsättning för uppsägningsrätt är att kreditgivaren har gjort förbehåll i kreditavtalet om en sådan rätt. Detta överensstämmer med vad som hittills gällt enligt 12 § andra stycket i den gamla konsumentkreditlagen. Har inget förbehåll gjorts, föreligger alltså ingen uppsägningsrätt över huvud taget, utan avtalet skall gälla enligt villkoren. Klausulen om uppsägningsrätt skall uttryckligen ange för vilka fall kreditgivaren förbehåller sig en sådan rätt. Det räcker således inte med att det i avtalet sägs att uppsägningsrätt föreligger "enligt lag". Detta följer för övrigt redan därav att det inte finns någon lagstadgad uppsägningsrätt.

Härefter anges i fem punkter de fall då uppsägning får ske under förutsättning att förbehåll har gjorts. De första tre punkterna handlar om betalningsdröjsmål, punkt 4 om försämring av säkerhet som ställts för krediten och punkt 5 om befarat betalningsundandragande.

Punkterna 1 och 2 motsvarar den regel om uppsägningsrätt vid betalningsdröjsmål som finns i den gamla konsumentkreditlagen (12 § andra stycket) och som hittills har gällt för kreditköp och vissa tjänster. Regeln, som innebär att dröjsmålet måste vara på visst sätt kvalificerat, är avfattad främst med tanke på sådana avtal där kredittagaren skall göra ett flertal avbetalningar under en förhållandevis lång tid. I andra fall torde främst regeln i tredje punkten komma till användning. Vad gäller tillämpningen i övrigt kan hänvisas till de uttalanden som gjordes i prop. 1976/77:123 s. 174 f.

Punkt 3, som är ny, avser också betalningsdröjsmål. Den har tillkommit med tanke främst på sådana avtal där kredittagaren skall göra glesa avbetalningar eller amortera i endast liten utsträckning. I sådana fall passar inte bestämmelserna i punkterna 1 och 2. Det föreskrivs att uppsägning får ske när konsumenten är "på annat sätt i väsentligt dröjsmål med betalning".

Uttrycket "väsentligt dröjsmål" bör tolkas efter samma principer som i andra sammanhang där väsentlighetsrekvisit förekommer. Vid bedömningen bör sålunda främst beloppets storlek och dröjsmålets varaktighet tillmätas betydelse, både omfattningen i kronor resp. dagar och omfattningen i relation till kreditbeloppet resp. den totala kredittiden. I övrigt kan innehållet i punkterna 1 och 2 tjäna som ett riktmärke för väsentlighetsbedömningen. Nivån bör vara ungefär densamma enligt punkt 3.

Punkt 4 är ny. Den ger kreditgivaren en rätt att säga upp krediten - under förutsättning att han har gjort förbehåll om detta i avtalet - när en säkerhet som har ställts för krediten har försämrats avsevärt. Vad som har orsakat försämringen saknar betydelse (jfr andra stycket som har en annan regel angående återtagandeförbehåll).

För att uppsägningsrätt skall föreligga enligt denna punkt måste alltså säkerheten ha försämrats "avsevärt". Normal förslitning av en villa eller en bostadsrättslägenhet kan aldrig innebära en sådan avsevärd försämring, inte heller rimligt förutsebara nedgångar i aktiekurser o.d. Det skall alltså röra sig om en onormal försämring. Uttrycket "säkerhet" bör relateras till den aktuella krediten. Det avgörande vid bedömningen bör sålunda vara om säkerheten i det enskilda fallet har försämrats avsevärt eller inte.

Den omständigheten att egendom som ställts som säkerhet för krediten minskat i värde i sådan omfattning att den inte utgör betryggande säkerhet är inte i sig tillräcklig för att det också skall kunna sägas att säkerheten försämrats avsevärt. Detta framgår redan därav att säkerheten inte alltid är betryggande ens när den ställs. Om säkerheten var tillräcklig från början men sedan försämrats så att den inte längre är betryggande, kan det dock många gånger vara en indikation på att rekvisitet "avsevärt försämrats" är uppfyllt.

Kreditgivarens uppsägningsrätt enligt denna regel gäller vid alla konsumentkrediter, alltså även vid kreditköp och de tjänster som i dag regleras på samma sätt som köp. När det gäller köp för vilka säkerhet ställts i form av återtagandeförbehåll gäller dock en särskild regel som är förmånligare för konsumenten, se andra stycket.

I *punkt 5* behandlas uppsägningsrätten i det fallet att det av någon anledning finns skäl att befara att konsumenten kommer att undandra sig betalning. För att uppsägningsrätt skall föreligga i detta fall krävs att det "står klart" att konsumenten kommer att undandra sig att betala skulden. Beviskravet är alltså högt.

Den omständigheten att konsumenten undandrar sig att betala en viss kredit innebär inte att kreditgivaren får säga upp även andra skulder, som konsumenten kan ha till honom, till omedelbar betalning.

I *andra stycket* finns ett undantag från regeln i första stycket 4 angående uppsägningsrätt på grund av att en säkerhet för krediten har försämrats. Undantaget gäller återtagandeförbehåll. Att återtagandeförbehållet minskat avsevärt i värde - vilket normalt beror på att den egendom som förbehållet avser har varit utsatt för värdeminskning - ger inte automatiskt kreditgivaren rätt att kräva betalt i förtid. I detta fall får kreditgivaren en sådan rätt bara om konsumenten uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet har orsakat att säkerheten har avsevärt försämrats. Detta hänger samman främst med säkerhetens speciella karaktär och den omständigheten att säkerheten ofta kan vara utsatt för påtaglig värdeminskning utan att något anmärkningsvärt inträffat.

Med "grov vårdslöshet" bör här förstås detsamma som i allmänhet avses med detta uttryck. Det skall sålunda vara fråga om ett handlande eller en underlåtenhet som innebär eller gränsar till total likgiltighet för vad som händer med säkerheten i fråga. Om kon-

sumenten har visat nonchalans för det värde som säkerheten representerar för kreditgivaren, är detta en omständighet som talar för att hans vårdslöshet skall anses grov. Däremot kan slarv, glömska och allmänt dåligt handlag inte konstitueras grov vårdslöshet. Ett exempel på grov vårdslöshet i detta sammanhang kan vara att konsumenten använder en bil, som han har köpt med återtagandeförbehåll, för mycket oaktsam körning i höga hastigheter på små vägar.

22 § Vill kreditgivaren få betalt i förtid enligt 21 § första stycket 1-3 gäller en uppsägningstid av minst fyra veckor räknat från den tidpunkt då kreditgivaren sänder ett meddelande om uppsägningen i rekommenderat brev till konsumenten under dennes vanliga adress eller uppsägningen utan en sådan åtgärd kommer konsumenten till handa.

Har kreditgivaren krävt betalning i förtid enligt 21 § första stycket 1-3, är konsumenten ändå inte skyldig att betala i förtid, om han före utgången av uppsägningstiden betalar vad som förfallit jämte dröjsmålsränta. Detsamma gäller om konsumenten vid uppsägning enligt 21 § första stycket 4 eller 5 eller andra stycket genast efter uppsägningen eller inom medgiven uppsägningstid ställer godtagbar säkerhet för fordringen.

Har konsumenten tidigare med stöd av bestämmelserna i andra stycket befriats från skyldigheten att betala skulden i förtid, gäller inte bestämmelserna i det stycket.

(Jfr 23 § andra - fjärde styckena i promemorians förslag)

I denna paragraf finns regler om uppsägningstid när kreditgivaren vill ha betalt i förtid och om vissa möjligheter för kredittagaren att undanröja verkningarna av en uppsägning. Bestämmelserna saknar motsvarighet i den gamla konsumentkreditlagen.

I *första stycket* finns en bestämmelse om uppsägningstid i de fall då uppsägning till förtida betalning sker på grund av betalningsdröjsmål. Konsumenten måste ges minst fyra veckor att betala. Tiden skall räknas från den dag då ett meddelande om uppsägningen skickas i rekommenderat brev till kredittagaren under dennes vanliga adress eller, om kredittagaren får meddelandet på något annat sätt, från den dag då uppsägningen kommer denne till handa.

Uppsägningen innebär att hela eller en del av skulden förfaller till betalning vid uppsägningstidens utgång. Givetvis innebär inte detta att konsumenten får ett betalningsansånd för de delar av skulden som förfaller före eller under uppsägningstiden. För dessa belopp är han betalningsskyldig enligt avtalet.

Rätten till uppsägningstid gäller även när kreditgivaren, utan att säga upp hela eller en del av skulden till omedelbar betalning, kräver att amorteringstakten skall öka.

När kreditgivaren har rätt till betalning i förtid på grund av omständigheter som sägs i punkt 4 eller punkt 5 i 21 § första stycket

är han inte skyldig att medge konsumenten någon uppsägningstid. Skulden förfaller till betalning vid anfordran, om inte kreditgivaren särskilt medger annat. Att skulden inte förfaller till betalning redan genom att någon förutsättning enligt punkt 4 eller punkt 5 inträder - och alltså utan uppsägning - framgår av bestämmelserna i andra stycket. Där sägs att konsumenten kan slippa betala omedelbart genom att vidta åtgärder "genast efter uppsägningen".

Uppsägningstiden tas till utgångspunkt för bestämmelserna i *andra stycket*. Enligt dessa bestämmelser kan konsumenten uppnå att skyldigheten att betala i förtid bortfaller, om han före uppsägnings- tidens utgång betalar vad som har förfallit jämte dröjsmålsränta eller - när uppsägningen gjorts enligt 21 § första stycket 4 eller 5 - om han genast eller inom medgiven uppsägningstid ställer godtagbar säkerhet för fordringen.

Om grunden för uppsägningen är att säkerheten har försämrats eller att betalningsundandragande befaras, måste alltså konsumenten i normalfallet ställa säkerhet "genast". Han måste därmed i princip ha säkerheten omedelbart tillgänglig och har bara den tid på sig som kan krävas för att vidta de nödvändiga praktiska åtgärderna. Kreditgivaren behöver inte vänta på att konsumenten gör efterforskningar för att undersöka om han kan skaffa fram en säkerhet.

Uttrycket "godtagbar säkerhet" bör här ges samma innebörd som i allmänhet anses gälla (jfr t.ex. 11 kap. 9 och 10 §§ äktenskapsbalken och prop. 1986/87:1 s. 182 samt 2 kap. 25 § utsökningsbalken och prop. 1980/81:8 s. 269 f.).

Regeln i *tredje stycket* innehåller en inskränkning i rätten för konsumenten att undanröja verkningarna av en uppsägning. Om konsumenten tidigare vid något tillfälle har undgått skyldighet att betala skulden i förtid enligt andra stycket, kan han inte på nytt omintetgöra uppsägningen. För att konsumenten enligt denna regel skall ha förlorat sin rätt enligt andra stycket måste dock det tidigare tillfället ha avsett samma skuld.

23 § Utan hinder av vad som sägs i 21 § första stycket 4 får kreditgivaren åberopa andra lagbestämmelser om rätt till betalning i förtid på grund av att en säkerhet som ställts för krediten har försämrats. Bestämmelserna i 21 § hindrar vidare inte att banker eller andra kreditgivare gör gällande strängare förbehåll om betalning i förtid, om de har en skyldighet att göra sådana förbehåll enligt någon annan författning.

(Jfr 24 § i promemorians lagförslag)

I denna paragraf föreskrivs två undantag från bestämmelserna i 21 § om begränsningar i rätten att få betalt i förtid. Enligt *första meningen* skall kreditgivaren, i de fall då en säkerhet som har ställts för

krediten försämrats, ha den rätt till betalning i förtid som kan följa av andra lagbestämmelser. Som exempel på bestämmelser som tillerkänner borgenären en sådan rätt kan nämnas 6 kap. 6 § jordabalken om försämrings av pantsatt fastighet, 10 kap. 10 § andra meningen handelsbalken om borgensmans död och 2 kap. 7 § första stycket andra punkten lagen (1984:649) om företagshypotek angående försämrings av företagsintecknad egendom. Dessa regler gäller före bestämmelsen i 21 § konsumentkreditlagen (första stycket punkt 4), även om inte kreditgivaren har gjort förbehåll om det. Att märka är dock att de ifrågakvarande bestämmelserna i de andra lagarna är dispositiva och att parterna således kan komma överens om att något annat skall gälla. Därvid skall dock konsumentkreditlagens reglering förstås så att den innebär ett hinder mot överenskommelser som i jämförelse med den dispositiva regeln i den tillämpliga andra lagen försämrar konsumentens rätt.

De lagbestämmelser som enligt första meningen har företräde framför konsumentkreditlagens regel är sådana som handlar "om rätt till betalning i förtid på grund av att en säkerhet som ställts för krediten har försämrats". Regler som ger kreditgivaren en mera allmän rätt att ta betalt i förtid när han bedömer det erforderligt omfattas inte av bestämmelsen. Som ett exempel på en sådan allmän regel kan nämnas bestämmelsen i 10 § första stycket lagen (1968:576) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar jämförd med 29 § i samma lag.

En regel om rätt till betalning på grund av försämrade säkerhet finns i 40 § andra stycket reglementet (1968:654) för Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och för stadshypoteksföreningar. Genom att ett nytt stycke fogas till 40 § med innebörd att bestämmelserna i andra stycket inte gäller för konsumentkrediter (se lagförslag 5), åstadkoms att undantagsregeln i 23 § första meningen i förevarande lag inte kommer att omfatta regeln i det nämnda andra stycket i reglementet.

Regeln i *andra meningen* i förevarande paragraf motsvarar bestämmelsen i 12 § tredje stycket i den gamla konsumentkreditlagen. Liksom tidigare har en kreditgivare rätt att göra gällande strängare förbehåll om betalning i förtid, om han har en skyldighet att göra sådana förbehåll enligt någon annan författning. En sådan skyldighet finns föreskriven för bankernas del i 2 kap. 19 § andra stycket bankrörelselagen (1987:617).

Undantaget i andra meningen kommer även att omfatta vissa regler i lagen (1968:576) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar (9 § tredje stycket jämfört med 29 §) samt i motsvarande nyssnämnda reglemente (40 § första, tredje och fjärde styckena).

24 §. Vid förtidsbetalning enligt 20 - 23 §§ skall följande iakttas när kreditgivarens fordran beräknas:

1. Konsumenten skall betala ränta och andra kostnader för krediten för tiden fram till förtidsbetalningen men inte för tiden därefter. Vid beräkningen skall tillämpas grunder som står i överensstämmelse med god kreditgivningssed.

2. Kreditgivaren får inte tillgodoräkna sig någon ersättning för att skulden betalas i förtid. Är räntan för en kredit bunden för hela eller en del av avtalstiden har dock kreditgivaren, om han gjort förbehåll om det, rätt att för återstående del av den tiden av konsumenten ta ut ersättning för skillnaden mellan räntan på krediten och räntan på nya krediter av motsvarande slag.

3. Om vid kreditköp förtidsbetalning sker på annan tid än en förfallodag som har bestämts i avtalet, skall den anses ha skett den första förfallodagen efter betalningen. Detsamma gäller när en konsument vid avtal om en tjänst som avses i konsumenttjänstlagen (1985:716) har fått kredit enligt vad som sägs i 3 § angående köp.

Om kreditgivaren utnyttjar en rätt att återta en vara enligt 25 §, tillämpas 27 och 28 §§ vid den uppgörelse som då skall ske mellan parterna.

(Jfr 25 § i promemorians förslag)

Paragrafen behandlar frågan om hur kreditgivarens fordran skall beräknas när betalning sker i förtid, antingen på grund av konsumentens uppsägning enligt 20 § eller på grund av kreditgivarens uppsägning enligt 21 - 23 §§. Bestämmelsen motsvarar 13 § i den gamla lagen men gäller inte bara för köpkrediter utan för konsumentkrediter i allmänhet. Uttrycket "god sed på marknaden" i den gamla lagen har ersatts med "god kreditgivningssed". Paragrafen är dessutom omredigerad och något mer detaljerad till sitt innehåll. Den allmänna motiveringen finns i avsnitten 2.8 och 2.9.

I den mån paragrafen motsvarar den gamla bestämmelsen är någon ändring i rättsläget inte avsedd. De beräkningar som behöver göras bör även i fortsättningen ske i enlighet med den praxis som växt fram och som enligt konsumentverket fungerar väl. Den omständigheten att uttrycket "god kreditgivningssed" nu används i stället för som tidigare "god sed på marknaden" är inte avsedd att innebära någon saklig ändring.

Paragrafen gäller både när hela kreditbeloppet betalas i förtid och när enbart en del av beloppet erläggs för tidigt.

Det centrala för avräkningen är det som sägs i första stycket *punkt 1*. Innebörden härav är främst att kreditgivaren inte får tillgodoräkna sig någon ränta för den outnyttjade delen av kredittiden. Om betalningsvillkoren är sådana att det ingår någon sådan ränta i den obetalda delen av kreditgivarens fordran, vilket är fallet vid s.k. annuitetslån och normalt vid avbetalningsköp, skall alltså fordringen reduceras. Detsamma gäller om fordringen innehåller andra kostnader

som avser den utnyttjade kredittiden eller om kredittagaren redan betalat några sådana kostnader. I fråga om de flesta vanliga fristående krediter, där räntan betalas helt i efterskott, blir det inte aktuellt med någon reduktion av kreditgivarens fordran. Regeln innebär då bara att kredittagaren inte skall betala något mer än kapitalbeloppet.

Den reduktion av fordringen som alltså ibland skall göras är matematiskt relativt komplicerad. Beräkningen skedde tidigare allmänt med tillämpning av den s.k. 78-regeln (se LU 1977/78:5 s. 62 f.). I denna metod tillämpas en reduktionsfaktor som är approximerad och som således inte ger en matematiskt exakt reduktion av kreditkostnaderna. Metoden missgynnar kredittagarna, särskilt i höga räntelägen och med avbetalningar i många poster. Numera används ofta en beräkningsmetod där reduktionsfaktorn visserligen är komplicerad men där resultatet blir matematiskt exakt. Denna metod är att föredra och beräkningar kan numera göras utan svårigheter med hjälp av elektroniska räknehjälpmedel. Konsumentverket har stor vana att beräkna restskulder enligt denna metod.

Tveksamhet kan ibland uppstå när det gäller att avgöra om en viss kostnad är hänförlig till tiden före betalningen eller inte. Till skillnad från den nuvarande regeln nämns inte uppläggningskostnad särskilt i den föreslagna bestämmelsen. En sådan kostnad får anses helt hänförlig till tiden före betalningen. Om uppläggningskostnaden inte preciserats i avtalet utan förts ihop med andra kostnader till ett gemensamt belopp, får vid tvist kreditgivaren anses ha skyldighet att utreda vilken del av den samlade kostnaden som hänför sig till uppläggningen av krediten. Har hela uppläggningskostnaden erlagts i början av kredittiden - vilket är vanligt - är kredittagaren självfallet inte skyldig att betala mer för uppläggningen av krediten.

Andra kostnader som slagits ut på de löpande avbetalningarna får - på samma sätt som räntan - anses proportionellt hänförliga till den utnyttjade kredittiden, om det inte visas att fördelningen bör ske på annat sätt. Det kan gälla exempelvis administrationsavgifter och avbetalningstillägg. Om förtidsbetalningen sker efter en tredjedel av tiden, skall alltså kredittagaren normalt betala en tredjedel av kostnaden i fråga. Kan kreditgivaren emellertid visa att han drabbas av hela kostnaden trots förtidsbetalningen, får kostnaden - om inte annat följer av kreditavtalet - anses helt hänförlig till den utnyttjade kredittiden.

Om full betalning för en kostnad har skett, betyder detta normalt att konsumenten skall stå för hela kostnaden. Någon återbetalning skall då inte ske. Detta gäller dock inte utan undantag. Står det klart att betalningen avser exempelvis framtida aviseringar eller annan framtida administration av krediten, och slipper kreditgivaren kostnaden på grund av förtidsbetalningen, bör regeln tolkas så att den ersättning

som inte har utnyttjats skall tillgodoräknas kredittagaren. Denne får i sådana fall alltså en fordran som skall avräknas mot skulden.

Ett avtal om kontokredit berörs i princip inte av att en skuld på kontot betalas i förtid; därmed upphör ju inte avtalet. Reglerna om förtidsbetalning är över huvud taget inte tillämpliga på en rättshandling som innebär att ett avtal om löpande kredit sägs upp. Kostnader som avser själva kontokreditavtalet, och som är oberoende av skulden på kontot, berörs därför inte av den nu diskuterade avräkningsregeln. För uppsägning av ett kontokreditavtal gäller i stället vanliga avtalsrättsliga regler. Konsumenten är således normalt bunden av avtalets bestämmelser härom. Detta betyder bl.a. att han - om inte detta kan anses oskäligt enligt 36 § avtalslagen - får finna sig i att kreditgivaren behåller en årsavgift som har erlagts i förskott.

Regeln att konsumenten inte skall betala någon ränta för tiden efter en förtidsbetalning innehåller inte någon minimigräns i fråga om tid eller belopp. Här skall dock observeras att regeln i punkt 3 medför att förtidsbetalningar vid kreditköp och vissa tjänster skall anses gjorda på den första förfallodagen efter betalningen.

Punkt 2 innehåller en uttrycklig föreskrift om att kreditgivaren inte får tillgodoräkna sig någon ersättning för att kreditavtalet upphör i förtid. Detta innebär bl.a. att kreditgivaren inte kan utforma avtalet på ett sådant sätt att han förbehåller sig rätt till ersättning för vissa kostnader endast för det fallet att konsumenten betalar skulden i förtid.

I andra meningen görs undantag för sådana kreditavtal enligt vilka räntan är bunden för hela avtalstiden eller en del av denna tid. I sådana fall har kreditgivaren rätt till ersättning för sin ränteförlust under förutsättning att han har gjort förbehåll därom i avtalet. Om krediten är försedd med räntejusteringsdagar, skall kreditgivaren få ersättning bara för tiden fram till nästa räntejusteringsdag. Bestämmelsen är utformad på i huvudsak samma sätt som en motsvarande bestämmelse rörande statliga bostadslån (se avsnitt 2.9 i den allmänna motiveringen). Avsikten är att väsentligen samma principer skall tillämpas som i fråga om sådana lån. Som framgår av bestämmelsens lydelse kommer ersättning för ränteförlust i fråga bara då räntenivån för motsvarande krediter vid förtidsbetalningen är lägre än den avtalade bundna räntan. Ersättningsens storlek blir beroende av dels ränteskillnaden, dels det förtidsbetalade beloppets storlek och dels tiden fram till nästa räntejusteringstillfälle eller - om ingen justering av räntan skall göras - tiden fram till slutbetalning enligt avtalet. Hänsyn bör tas till att betalningen görs i förtid, dvs. ett nuvärde bör räknas fram.

Vid beräkningen skall en jämförelse göras med "nya lån av motsvarande slag". Normalt innebär detta att jämförelsen kan göras med den aktuella kreditgivarens lån av samma typ. Skulle låne-

konstruktionerna ha förändrats, så att lånet i fråga inte längre ges, får jämförelsen avse något annat lån hos kreditgivaren som tillräckligt mycket liknar det gamla eller något motsvarande lån hos en annan kreditgivare.

Denna rätt till ersättning finns alltså bara om räntan är "bunden". I detta uttryck ligger att räntan inte kan ändras under en viss i avtalet angiven tid. Denna tid kan i princip vara hur kort som helst. Även vissa lån som normalt betecknas som "ränterörliga" - där räntan kan ändras exempelvis var tredje eller var fjärde månad - har därför "bunden" ränta. En annan sak är att ersättningen för ränteförlust sällan blir särskilt stor i dessa fall, eftersom ersättningen omfattar bara tiden fram till nästa räntestruktureringsdag.

I *punkt 3* finns en bestämmelse om vad som skall anses vara utnyttjad resp. outnyttjad kredittid när förtidsbetalning sker vid någon annan tidpunkt än en i avtalet bestämd förfallodag. Den outnyttjade kredittiden skall då, vid kreditköp och kredit i samband med tjänster enligt konsumenttjänstlagen, räknas från första förfallodagen efter betalningen. Denna regel motsvarar vad som gällt hittills enligt 13 § första stycket andra meningen i den gamla konsumentkreditlagen. I fråga om andra krediter än de nyss nämnda skall en förtidsbetalning anses ha skett den dag då den faktiskt gjordes.

I andra stycket hänvisas till 27 och 28 §§ i fråga om den avräkning som skall ske när en vara återtas.

Återtaganderätt vid kreditköp

Under denna rubrik finns två paragrafer, 25 och 26 §§. I 25 § finns regler om återtaganderätten medan 26 § handlar om möjligheten att i vissa fall förhindra användningen av återtaganderättsförbehåll. De båda paragraferna behandlas tillsammans.

25 § Med förbehåll om återtaganderätt avses ett avtalsvillkor som ger kreditgivaren möjlighet att återta varan, om köparen inte fullgör sin del av kreditköpsavtalet.

Ett förbehåll om återtaganderätt får göras gällande endast under förutsättning

1. att säljaren har gjort förbehållet i samband med köpet för att trygga sin rätt till betalning, samt

2. att den tidpunkt har inträtt då konsumenten enligt 21 och 22 §§ skall fullgöra sin skyldighet att betala i förtid.

Om vid betalningsdröjsmål köparen, innan varan återtas, betalar vad som förfallit till betalning jämte dröjsmålsränta och kostnader enligt de grunder som anges i 27 § tredje - femte styckena, får kreditgivaren inte återta varan på grund av dröjsmålet. Grundas återtaganderätten på att säkerhet för krediten har försämrats eller att köparen undandrar sig att betala sin skuld, får kreditgivaren inte återta varan om köparen innan varan återtas ställer godtagbar säkerhet för fordringen.

(Jfr 26 § i promemorians lagförslag)

26 § Använder näringsidkare förbehåll om återtaganderätt vid försäljning av en vara som med hänsyn till sin beskaffenhet eller sitt värde eller på grund av förhållandena på marknaden inte är lämpad som kreditsäkerhet, kan näringsidkaren förbjudas att framdeles i liknande fall använda sådana förbehåll. I fråga om förbud gäller i övrigt bestämmelserna i lagen (1971:112) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden.

(Jfr 27 § i promemorians lagförslag)

Dessa paragrafer, som avser kreditgivarens rätt att återta en vara som har sålts genom ett kreditköp, motsvarar i stora delar 15 och 16 §§ i den gamla lagen. Vissa ändringar har dock gjorts. Reglerna har behandlats i avsnitt 2.11.3 i den allmänna motiveringen.

Reglerna i 25 § första stycket och andra stycket 1 överensstämmer i sak med motsvarande regler i den gamla lagen (se 15 § första stycket och del av andra stycket i den gamla lagen). I andra stycket 2 finns en hänvisning till 21 och 22 §§, som reglerar förutsättningarna för att kreditgivaren skall få betalt i förtid. Dessa förutsättningar blir därmed också de grundläggande förutsättningarna för att kreditgivaren skall få återta en vara som har sålts med återtaganderättsförbehåll. Det är att märka att återtagande inte kan ske förrän en uppsägningstid om fyra veckor gått ut. Se i övrigt specialmotiveringen till 21 och 22 §§.

Tredje stycket i förevarande 25 § motsvarar delvis 16 § i den gamla lagen. Köparen ges möjlighet att förhindra återtagande ända fram till den tidpunkt då återtagandet sker. Vid betalningsdröjsmål är förutsättningarna för att förhindra återtagande desamma som tidigare. Konsumenten skall betala fordringen jämte ränta och vissa kostnader. I övriga fall skall köparen för att förhindra återtagande ställa godtagbar säkerhet för fordringen. Angående innebörden av "godtagbar säkerhet" kan hänvisas till vad som sagts i specialmotiveringen till 22 §.

Bestämmelserna i 15 § tredje stycket i den gamla lagen har brutits ut och bildar i den nya lagen en egen paragraf, 26 §. I övrigt har endast gjorts smärre språkliga ändringar i dessa bestämmelser. I fråga om uttalanden rörande tillämpningen hänvisas till prop. 1976/77:123 s. 179 f.

Uppgörelse när en vara återtas

Under denna rubrik finns två paragrafer. Den ena, 27 §, reglerar uppgörelsen när en vara återtas. Den andra, 28 §, ställer upp vissa villkor för att varan skall få återtas i fall då köparen vid avräkningen tillgodoräknas ett större belopp än kreditgivaren. Paragrafen reglerar

27 § Om kreditgivaren vill utnyttja en rätt att återta varan, skall avräkning göras mellan honom och köparen.

Vid avräkningen skall köparen tillgodoräknas varans värde vid återtagandet. Värdet beräknas efter vad kreditgivaren kan antas få ut genom att på lämpligt sätt sälja varan.

Kreditgivaren får tillgodoräkna sig den obetalda delen av kreditfordringen efter avräkning enligt 24 § samt i förekommande fall dröjsmålsränta, dock inte enligt högre räntesats än som anges i 6 § räntelagen (1975:635).

Kreditgivaren får dessutom tillgodoräkna sig ersättning för följande kostnader för återtagande av varan, nämligen utsökningsavgift, skälig kostnad för transport av varan samt utgift för inställelse vid förrättning för återtagande, om kreditgivaren har behövt inställa sig för att tillvarata sin rätt. När ersättning bestäms för utgift för inställelse tillämpas bestämmelserna om beräkning av ersättning av allmänna medel till vittne.

I mål om handräckning för återtagande får kreditgivaren, enligt vad regeringen närmare föreskriver, tillgodoräkna sig även skälig ersättning för eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde.

(Jfr 28 § i promemorians lagförslag)

28 § Om köparen vid avräkningen tillgodoräknas ett större belopp än kreditgivaren, får varan återtas endast om kreditgivaren betalar mellanskillnaden till köparen eller, när varan värderats av kronofogdemyndigheten, nedsätter mellanskillnaden hos myndigheten.

Har kreditgivaren för att kunna återta varan varit tvungen att betala en skuld som köparen har, får kreditgivaren när första stycket tillämpas avräkna sådan betalning mot mellanskillnad till köparens förmån. Detsamma gäller om kreditgivaren för att varan efter återtagande skall kunna användas på avsett sätt har varit tvungen att betala en sådan skuld.

Tillgodoräknas kreditgivaren ett större belopp än köparen, får kreditgivaren inte kräva ut mellanskillnaden (restskulden) i annat fall än då varan har minskat väsentligt i värde genom att köparen anvärdat varan.

(Jfr 29 § i promemorians lagförslag)

Dessa paragrafer reglerar uppgörelsen när en vara återtas. Bestämmelserna är i sak oförändrade jämfört med gamla konsumentkreditlagen, där de återfanns i 17 och 18 §§. Vissa språkliga och redaktionella justeringar har dock gjorts. Vidare kan anmärkas att uppgörelsen enligt 27 § får ett annat innehåll än enligt dagens regler, eftersom regeln om avräkning i 24 § - vartill 27 § hänvisar - ändrats något.

Här kan i övrigt hänvisas till de uttalanden som gjordes i specialmotiveringen till den tidigare lagen, se prop. 1976/77:123 s. 181 f.

Bestämmelserna om beräkning av ersättning av allmänna medel till vittne återfinns numera i förordningen (1982:805) om ersättning av allmänna medel till vittnen, m.m. De föreskrifter som äsyftas i 27 § femte stycket har hittills funnits intagna i förordningen (1979:330) om ersättning för kostnader i mål om handräckning enligt konsumentkreditlagen (1977:981) m.m. Att en ny konsumentkreditlag nu införs medför ett behov av ändring i den förordningen. Det torde få ankomma på regeringen att se till att en sådan ändring görs.

Paragraferna har berörts i korthet i den allmänna motiveringen, avsnitt 2.11.3.

Återlösande av en vara som återtagits

Under denna rubrik finns en paragraf, 29 §, som handlar om köparens möjlighet att återlösa en vara som har återtagits.

29 § Köparen får inom fjorton dagar återlösa en vara som har återtagits. Vill köparen återlösa varan, skall han betala kreditgivaren varans värde vid återtagandet samt den restskuld som kan finnas enligt avräkningen.

(Jfr 30 § i promemorians lagförslag)

Paragrafen överensstämmer i sak med 19 § i den gamla konsumentkreditlagen. Se i övrigt de uttalanden om paragrafen som gjorts i prop. 1976/77:123 s. 184.

Handräckning för återtagande av vara, m.m.

Under denna rubrik finns tre paragrafer. Den första, 30 §, handlar om möjligheten att söka handräckning hos kronofogdemyndighet för att återta en vara som sålts med återtaganderättsförbehåll. Därefter följer en paragraf, 31 §, som anger under vilka förutsättningar som handräckning får beviljas. I 32 § hänvisas i vissa frågor rörande handräckning och verkställighet av dom till bestämmelser i lagen (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl. Paragraferna behandlas tillsammans.

30 § Kreditgivaren får hos kronofogdemyndigheten söka handräckning för att återta varan under förutsättning att parterna har upprättat och skrivit under en handling om kreditköpet. Handlingen skall innehålla ett förbehåll om återtaganderätt samt uppgifter om kontantpriset, kreditbeloppet, kreditkostnaden, kredittiden, kreditfordringen och de tidpunkter när betalning skall erläggas.

En ansökan om handräckning skall göras skriftligen. I ansökningsen skall anges hur stor del av kreditfordringen som är obetald. Om kreditgivaren gör anspråk på dröjsmålsränta, skall i ansökningsen också uppges vad kreditgivaren fordrar i den delen. Vid ansökningsen skall fogas en styrkt kopia av den handling som anges i första stycket.

31 § Handräckning får beviljas endast om det är uppenbart att de förutsättningar för återtagande som anges i 25 § andra och tredje styckena föreligger.

Om ett förbehåll om återtaganderätt har använts i strid mot förbud enligt 26 §, får handräckning inte beviljas.

Handräckning eller verkställighet av dom, varigenom köparen har förpliktats att lämna tillbaka en vara som har sålts med förbehåll om återtaganderätt, får inte beviljas beträffande sådana varor som enligt 5 kap. 1-3 §§ utsökningsbalken skall undantas från utmätning.

(Jfr 32 § i promemorians lagförslag)

32 § I fråga om handräckning och verkställighet av dom, som anges i 31 § tredje stycket, tillämpas i övrigt 12 § andra och tredje styckena samt 14-18 §§ lagen (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl., varvid hänvisningen i 16 § tredje stycket till 10 § första stycket skall avse 28 § första stycket i denna lag.

(Jfr 33 § i promemorians lagförslag)

Dessa tre paragrafer reglerar förutsättningarna för handräckning för återtagande av en vara samt förfarandet vid sådan handräckning. De överensstämmer i sak nästan helt med reglerna i 20-22 §§ i den gamla konsumentkreditlagen. Här kan därför hänvisas till specialmotiveringen i prop. 1976/77:123 s. 185 f. Reglerna har berörts i korthet i den allmänna motiveringen, avsnitt 2.12.

Prövningen i 31 § första stycket av huruvida det är *uppenbart* att förutsättningarna för återtaganderätt föreligger kommer i fortsättningen att omfatta några nya moment, vilka tillkommit i 21, 22 och 25 §§ (jämfört med 12, 15 och 16 §§). Det gäller bl.a. frågan om vad som är "väsentligt dröjsmål" i 21 § första stycket 3 och frågan om det står klart att konsumenten undandrar sig att betala i 21 § första stycket 5. Vidare gäller det frågan om konsumenten kan anses ha ställt godtagbar säkerhet för fordringen i 22 § andra stycket. Angående dessa frågor, se specialmotiveringen till 21 och 22 §§.

Förbud mot utmätning

Under denna rubrik finns en paragraf (33 §) om utmätningsförbud.

33 § En vara som har sålts med förbehåll om återtaganderätt får inte utmätas för en fordran som grundar sig på kreditköpet.

(Jfr 34 § i promemorians lagförslag)

I denna paragraf, som - med vissa smärre språkliga justeringar - överensstämmer med 23 § i den gamla lagen, stadgas ett förbud mot utmätning av den vara som har sålts med återtaganderättsförhåll för en fordran som grundar sig på köpet i fråga.

Angående tillämpningen kan hänvisas till prop. 1976/77:123 s. 190.

Betalningsansvar vid förlust av kontokort, m.m.

Under denna rubrik finns en paragraf om kontokort (34 §).

34 § Ett avtalsvillkor som innebär att en kontohavare skall vara betalningsskyldig för ett belopp som har påförts kontot genom att ett kontokort har använts av någon obehörig person får göras gällande endast om kontohavaren eller någon annan som enligt kontoavtalet är behörig att använda kontokortet har

1. lämnat ifrån sig kortet till någon annan,
2. genom grov oaktamhet förlorat kortet, eller
3. på något annat sätt förlorat besittningen av kortet och inte snarast efter upptäckten anmält förlusten hos kreditgivaren.

Om ett belopp har påförts kontot på det sätt som sägs i första stycket efter det att kreditgivaren har mottagit en anmälan om att kontohavaren eller någon annan som enligt kontoavtalet är behörig att använda kontokortet inte längre har detta i sin besittning, är kontohavaren betalningsskyldig för beloppet endast om han har förfarit svikligt.

(Jfr 35 § i promemorians lagförslag)

Denna paragraf skiljer sig från lagens övriga bestämmelser därigenom att den inte är inriktad på kreditgivningen som sådan utan i stället på hjälpmedlet, kontokortet. Paragrafen behandlar frågan om vem som skall ansvara för obehöriga uttag på ett kreditkonto på grund av obehörigt användande av kontokortet. Paragrafen är direkt tillämplig endast på kontokort som är knutna till krediter. En annan sak är att den torde kunna tillämpas analogt även på andra kontokort. Den överensstämmer i sak med 24 § i den gamla lagen. Här kan därför hänvisas till de uttalanden som gjordes i prop. 1976/77:123, s. 190 f.

Tillsyn

Under denna rubrik finns tre avslutande paragrafer. I den första, 35 §, anges bl.a. vem som svarar för tillsyn över att konsumentkreditlagen efterlevs. I 36 § regleras vissa tillsynsbefogenheter m.m. 37 § reglerar i anslutning till tillsynen möjligheten att överklaga vissa beslut. Paragraferna behandlas tillsammans.

35 § Konsumentverket utövar tillsyn över att denna lag följs. Verkets tillsyn omfattar dock inte Sveriges riksbank, verksamhet som står

under tillsyn av finansinspektionen eller verksamhet hos exekutiv myndighet.

Prop. 1991/92:83

Tillsynen skall utövas så att den inte vållar större kostnad eller olägenhet än som är nödvändigt.

(Jfr 36 § i promemorians lagförslag)

36 § För tillsynen har konsumentverket eller den som verket förordnar rätt att företa inspektion hos näringsidkare som bedriver varuförsäljning eller som i sin yrkesmässiga verksamhet lämnar, förmedlar eller övertar kredit som avses i denna lag och att ta del av samtliga handlingar som behövs för tillsynen. Näringsidkaren skall lämna de upplysningar om verksamheten som begärs för tillsynen.

Om en näringsidkare inte tillhandahåller handlingar eller lämnar upplysningar i ett sådant fall som avses i första stycket, får konsumentverket förelägga näringsidkaren vid vite att fullgöra sin skyldighet.

(Jfr 37 § i promemorians lagförslag)

37 § Om konsumentverket enligt 36 § andra stycket har förelagt en näringsidkare att tillhandahålla en handling, får beslutet överklagas hos kammarrätten. Andra beslut av konsumentverket enligt 36 § får inte överklagas.

(Jfr 38 § i promemorians lagförslag)

Reglerna om tillsyn har berörts i korthet i den allmänna motiveringen, avsnitt 2.13. De är i sak oförändrade jämfört med den gamla lagen (25, 26 och 29 §§) sånär som på två punkter. I syfte att öka konsumentverkets möjligheter att agera på ett effektivt sätt har maximeringen av vitesbeloppet i 26 § andra stycket i den gamla lagen (10 000 kr) tagits bort (jfr 36 § andra stycket i förevarande nya lag). Konsumentverket får avgöra den lämpliga storleken på vitesbeloppet med tillämpning av reglerna i 3 § lagen (1985:206) om viten.

Det är att märka att konsumentverkets tillsynsområde är mindre nu än när den gamla konsumentkreditlagen tillkom. Detta hänger samman med den nuvarande lagstiftningen om finansbolag (se lag 1988:606 om finansbolag) som bl.a. innebär att alla finansbolag måste ha tillstånd för sin verksamhet och står under finansinspektionens tillsyn. I fråga om finansbolagens efterlevnad av konsumentkreditlagen är det alltså finansinspektionen som utövar tillsyn. Detsamma gäller för bl.a. bankerna. Det är angeläget att konsumentverkets och finansinspektionens praxis i huvudsak överensstämmer. Detta förutsätter att myndigheterna - såsom är fallet i dag - samråder med varandra i tillsynsfrågor.

Även om det sålunda är finansinspektionen som utövar tillsyn över bl.a. banker och finansbolag, kan även konsumentverket i vissa

sammanhang få med dessa institut att göra. Detta hänger samman med den särskilda behörighet som konsumentombudsmannen tilldelas i vissa fall. I förevarande lag finns regler om det i 8 och 15 §§ genom de hänvisningar som görs till marknadsföringslagen. Sådan behörighet kan emellertid också finnas till följd av andra bestämmelser, se t.ex. förordningen (1991:194) om försöksverksamhet med grupptalan i allmänna reklamationsnämnden.

I övrigt hänvisas till prop. 1976/77:123 s. 192 f.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1992, då konsumentkreditlagen (1977:981) skall upphöra att gälla.

2. Aldre föreskrifter gäller dock, med de undantag som anges i det följande, i fråga om kreditavtal som har ingåtts före den nya lagens ikraftträdande.

3. Har kreditgivaren förvärvat sin fordran mot konsumenten genom överlåtelse eller pantsättning efter ikraftträdandet, gäller 16 § i den nya lagen även om kreditavtalet ingicks före ikraftträdandet.

4. När handräckning begärs för återtagande av en vara som har förvärvats innan den nya lagen trätt i kraft, gäller den äldre lagens föreskrifter om förutsättningarna för handräckning.

(Jfr övergångsbestämmelserna i promemorians lagförslag)

Den nya konsumentkreditlagen avses träda i kraft den 1 oktober 1992. Enligt övergångsreglerna skall, i enlighet med allmänna principer inom förmögenhetsrätten, äldre bestämmelser tillämpas på avtal som har ingåtts före ikraftträdandet.

Punkt 3 behandlar det enda fall där den nya lagen kan bli tillämplig på ett kreditavtal som har ingåtts före ikraftträdandet. Om fordringsrätten har övergått genom pantsättning eller överlåtelse efter ikraftträdandetidpunkten, gäller 16 § i den nya lagen (om rätt för konsumenten att rikta invändningar mot kreditgivarens krav) även om kreditavtalet ingicks före denna tidpunkt.

Däremot skall de gamla reglerna tillämpas på förhållandet mellan den ursprunglige kreditgivaren och konsumenten när ett avtal om kredit - exempelvis kontokredit - har ingåtts före ikraftträdandet men konsumenten efter ikraftträdandet har utnyttjat krediten för ett köp.

Vid handräckning som äger rum efter ikraftträdandet gäller de nya reglerna, vilka i och för sig är så gott som helt identiska med de gamla. *Punkt 4* behandlar dock ett fall där gamla regler blir tillämpliga vid handräckning efter ikraftträdandet. Det gäller bestämmelsen om förutsättningarna för handräckning (31 § i nya lagen, 21 § i den gamla). När handräckning aktualiseras för återtagande av en vara som köpts på kredit med tillämpning av de gamla reglerna skall, i enlighet med punkt 2, de gamla reglerna gälla i fråga om förutsättningarna för

4.2 Följdlagstiftning

Den nya konsumentkreditlagen föranleder följdändringar i *utsökningsbalken, lagen (1968:430) om mervärdeskatt, lagen (1968:576) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, reglementet (1968:654) för Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och för stadshypoteksföreningar samt lagen (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl.*

Ändringarna i utsökningsbalken, mervärdeskattelagen och lagen om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl. innebär enbart att hänvisningar till den gamla konsumentkreditlagen och vissa av dess bestämmelser i fortsättningen kommer att avse den nya lagen. En sådan ändrad hänvisning i utsökningsbalken (9 kap. 10 §) får betydelse för beräkningen av kreditgivarens fordran. I övrigt torde de ändrade hänvisningarna inte få någon saklig betydelse.

Ändringarna i de båda författningarna om stadshypotekskassan och stadshypoteksföreningarna innebär att konsumentkreditlagen genom särskilda stadganden ges företräde framför sådana bestämmelser i de båda författningarna som kan komma i konflikt med stadganden i konsumentkreditlagen. De aktuella reglerna i de båda författningarna avser även andra krediter än konsumentkrediter. Av de nyinförda stadgandena framgår det självklara att konsumentkreditlagens företräde gäller inom bara den lagens tillämpningsområde, dvs. för konsumentkrediter. De stadganden i konsumentkreditlagen som kan komma att gälla framför regler i de båda nämnda författningarna återfinns i 21, 22 och 24 §§.

Lagen om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl. innehåller flera bestämmelser med samma innehåll som motsvarande regler i den gamla konsumentkreditlagen. Genom tillkomsten av en ny konsumentkreditlag uppkommer ett antal olikheter mellan lagarna. Enbart detta förhållande motiverar dock inte att det görs ändringar i lagen om avbetalningsköp. Det har inte framkommit några skäl i övrigt för sådana ändringar.

5 Hemställen

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta förslagen till

1. konsumentkreditlag,
2. lag om ändring i utsökningsbalken,

3. lag om ändring i lagen (1968:430) om mervärdesskatt,
4. lag om ändring i lagen (1968:576) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar,
5. lag om ändring i reglementet (1968:654) för Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och för stadshypoteksföreningar,
6. lag om ändring i lagen (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl.

6 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

COUNCIL DIRECTIVE
of 22 December 1986

for the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member states concerning consumer credit

(87/102/EEC)

THE COUNCIL OF THE EUROPEAN COMMUNITIES,

Having regard to the Treaty establishing the European Economic Community, and in particular Article 100 thereof,

Having regard to the proposal from the Commission (1),

Having regard to the opinion of the European Parliament (2),

Having regard to the opinion of the Economic and Social Committee (3),

Whereas wide differences exist in the laws of the Member States in the field of consumer credit;

Whereas these differences of law can lead to distortions of competition between grantors of credit in the common market;

Whereas these differences limit the opportunities the consumer has to obtain credit in other Member States; whereas they affect the volume and the nature of the credit sought, and also the purchase of goods and services;

Whereas, as a result, these differences have an influence on the free movement of goods and services obtainable by consumers on credit and thus directly affect the functioning of the common market;

Whereas, given the increasing volume of credit granted in the Community to consumers, the establishment of a common market in consumer credit would benefit alike consumers, grantors of credit, manufacturers, wholesalers and retailers of goods and providers of services;

Whereas the programmes of the European Economic Community for a consumer protection and information policy (4) provide, *inter alia*, that the consumer should be protected against unfair credit terms and that a harmonization of the general conditions governing consumer credit should be undertaken as a priority;

Whereas differences of law and practice result in unequal consumer protection in the field of consumer credit from one Member State to another;

Whereas there has been much change in recent years in the types of credit available to and used by consumers; whereas new forms of consumer credit have emerged and continue to develop;

Whereas the consumer should receive adequate information on the conditions and cost of credit and on his obligations; whereas this information should include, *inter alia*, the annual percentage rate of charge for credit, or, failing that, the total amount that the consumer must pay for credit; whereas, pending a decision on a Community method or methods of calculating the annual percentage rate of charge, Member States should be able to retain existing methods or practices for calculating this rate, or failing that, should establish provisions for indicating the total cost of the credit to the consumer;

Whereas the terms of credit may be disadvantageous to the consumer; whereas better protection of consumers can be achieved by adopting certain requirements which are to apply to all forms of credit;

Whereas, having regard to the character of certain credit agreements or types of transaction, these agreements or transactions should be partially or entirely excluded from the field of application of this Directive;

Whereas it should be possible for Member States, in consultation with the Commission, to exempt from the Directive certain forms of credit of a non-commercial character granted under particular conditions;

Whereas the practices existing in some Member States in respect of authentic acts drawn up before a notary or judge are such as to render the application of certain provisions of this directive unnecessary in the case of such acts; whereas it should therefore be possible for Member States to exempt such acts from those provisions;

Whereas credit agreements for very large financial amounts tend to differ from the usual consumer credit agreements; whereas the

application of the provisions of this Directive to agreements for very small amounts could create unnecessary administrative burdens both for consumers and grantors of credit; whereas therefore, agreements above or below specified financial limits should be excluded from the Directive;

Whereas the provisions of information on the cost of credit in advertising and at the business premises of the creditor or credit broker can make it easier for the consumer to compare different offers;

Whereas consumer protection is further improved if credit agreements are made in writing and contain certain minimum particulars concerning the contractual terms;

Whereas, in the case of credit granted for the acquisition of goods, Member States should lay down the conditions on which goods may be repossessed, particularly if the consumer has not given his consent; whereas the account between the parties should upon repossession be made up in such manner as to ensure that the repossession does not entail any unjustified enrichment;

Whereas the consumer should be allowed to discharge his obligations before the due date; whereas the consumer should then be entitled to an equitable reduction in the total cost of the credit;

Whereas the assignment of the creditor's rights arising under a credit agreement should not be allowed to weaken the position of the consumer;

Whereas those Member States which permit consumers to use bills of exchange, promissory notes or cheques in connection with credit agreements should ensure that the consumer is suitably protected when so using such instruments;

Whereas, as regards goods or services which the consumer has contracted to acquire on credit, the consumer should, at least in the circumstances defined below, have rights *vis-à-vis* the grantor of credit which are in addition to his normal contractual rights against him and against the supplier of the goods or services; whereas the circumstances referred to above are those where the grantor of credit and the supplier of goods or services have a pre-existing agreement whereunder credit is made available exclusively by that grantor of credit to customers of that supplier for the purpose of enabling the consumer to acquire goods or services from the latter;

Whereas the ECU is as defined in Council Regulation (EEC) No 3180/78 (5), as last amended by Regulation (EEC) No 2626/84 (6); whereas Member States should to a limited extent be at liberty to round off the amounts in national currency resulting from the conversion of amounts of this Directive expressed in ECU; whereas the amounts in this directive should be periodically re-examined in the light of economic and monetary trends in the Community, and, if need be, revised;

Whereas suitable measures should be adopted by Member States for authorizing persons offering credit or offering to arrange credit agreements or for inspecting or monitoring the activities of persons granting credit or arranging for credit to be granted or for enabling consumers to complain about credit agreements or credit conditions;

Whereas credit agreements should not derogate, to the detriment of the consumer, from the provisions adopted in implementation of this Directive or corresponding to its provisions; whereas those provisions should not be circumvented as a result of the way in which agreements are formulated;

Whereas, since this Directive provides for a certain degree of approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning consumer credit and for a certain level of consumer protection, Member States should not be prevented from retaining or adopting more stringent measures to protect the consumer, with due regard for their obligations under the Treaty;

Whereas, not later than 1 Januari 1995, the Commission should present to the council a report concerning the operation of this Directive,

HAS ADOPTED THIS DIRECTIVE:

Article 1

1. This Directive applies to credit agreements.

2. For the purpose of this Directive:

(a) "consumer" means a natural person who, in transactions covered by this Directive, is acting for purposes which can be regarded as outside his trade or profession;

(b) "creditor" means a natural or legal person who grants credit in the course of his trade, business or profession, or a group of such persons;

(c) "credit agreement" means an agreement whereby a creditor grants or promises to grant to a consumer a credit in the form of a deferred payment, a loan or other similar financial accommodation.

Agreements for the provision on a continuing basis of a service or a utility, where the consumer has the right to pay for them, for the duration of their provision, by means of instalments, are not deemed to be credit agreements for the purpose of this Directive;

(d) "total cost of the credit to the consumer" means all the costs of the credit including interest and other charges directly connected with the credit agreement, determined in accordance with the provisions or practices existing in, or to be established by, the Member States.

(e) "annual percentage rate of charge" means the total cost of the credit to the consumer expressed as an annual percentage of the amount of the credit granted and calculated according to existing methods of the Member States.

Article 2

1. This Directive shall not apply to:

(a) credit agreements or agreements promising to grant credit:
 -- intended primarily for the purpose of acquiring or retaining property rights in land or in an existing or projected building,
 -- intended for the purpose of renovating or improving a building as such;

(b) hiring agreements except where these provide that the title will pass ultimately to the hirer;

(c) credit granted or made available without payment of interest or any other charge;

(d) credit agreements under which no interest is charged provided the consumer agrees to repay the credit in a single payment;

(e) credit in the form of advances on a current account granted by a credit institution or financial institution other than on credit card accounts.

Nevertheless, the provisions of Article 6 shall apply to such credits; Prop. 1991/92:83

(f) credit agreements involving amounts less than 200 ECU or more than 20 000 ECU;

(g) credit agreements under which the consumer is required to repay the credit:

- either, within a period not exceeding three months,
- or, by a maximum number of four payments within a period not exceeding 12 months.

2. A Member State may, in consultation with the Commission, exempt from the application of this Directive certain types of credit which fulfil the following conditions:

- they are granted at rates of charge below those prevailing in the market, and
- they are not offered to the public generally.

3. The provisions of Article 4 and of Articles 6 to 12 shall not apply to credit agreements or agreements promising to grant credit, secured by mortgage on immovable property, in so far as these are not already excluded from the directive under paragraph 1 (a) of this Article.

4. Member states may exempt from the provisions of Articles 6 to 12 credit agreements in the form of an authentic act signed before a notary or judge.

Article 3

Without prejudice to Council Directive 84/450/EEC of 10 September 1984 relating to the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning misleading advertising (7), and to the rules and principles applicable to unfair advertising, any advertisement, or any offer which is displayed at business premises, in which a person offers credit or offers to arrange a credit agreement and in which a rate of interest or any figures relating to the cost of the credit are indicated, shall also include a statement of the annual percentage rate of charge, by means of a representative example if no other means is practicable.

1. Credit agreements shall be made in writing. The consumer shall receive a copy of the written agreement.

2. The written agreement shall include:

(a) a statement of the annual percentage rate of charge;

(b) a statement of the conditions under which the annual percentage rate of charge may be amended.

In cases where it is not possible to state the annual percentage rate of charge, the consumer shall be provided with adequate information in the written agreement. This information shall at least include the information provided for in the second indent of Article 6 (1).

3. The written agreement shall further include the other essential terms of the contract.

By way of illustration, the Annex to this Directive contains a list of terms which Member States may require to be included in the written agreement as being essential.

Article 5

By way of derogation from Articles 3 and 4 (2), and pending a decision on the introduction of a Community method or methods of calculating the annual percentage rate of charge, those Member States which, at the time of notification of this Directive, do not require the annual percentage rate of charge to be shown or which do not have an established method for its calculation, shall at least require the total cost of the credit to the consumer to be indicated.

Article 6

1. Notwithstanding the exclusion provided for in Article 2 (1) (e), where there is an agreement between a credit institution or financial institution and a consumer for the granting of credit in the form of an advance on a current account, other than on credit card accounts, the consumer shall be informed at the time or before the agreement is concluded:

-- of the credit limit, if any,

- of the annual rate of interest and the charges applicable from the time the agreement is concluded and the conditions under which these may be amended,
- of the procedure for terminating the agreement.

This information shall be confirmed in writing.

2. Furthermore, during the period of the agreement, the consumer shall be informed of any change in the annual rate of interest or in the relevant charges at the time it occurs. Such information may be given in a statement of account or in any other manner acceptable to Member States.

3. In Member States where tacitly accepted overdrafts are permissible, the Member States concerned shall ensure that the consumer is informed of the annual rate of interest and the charges applicable, and of any amendment thereof, where the overdraft extends beyond a period of three months.

Article 7

In the case of credit granted for the acquisition of goods, Member States shall lay down the conditions under which goods may be repossessed, in particular if the consumer has not given his consent. They shall further ensure that where the creditor recovers possession of the goods the account between the parties shall be made up so as to ensure that the repossession does not entail any unjustified enrichment.

Article 8

The consumer shall be entitled to discharge his obligations under a credit agreement before the time fixed by the agreement. In this event, in accordance with the rules laid down by the Member States, the consumer shall be entitled to an equitable reduction in the total cost of the credit.

Article 9

Where the creditor's rights under a credit agreement are assigned to a third person, the consumer shall be entitled to plead against that third person any defence which was available to him against the original creditor, including set-off where the latter is permitted in the Member State concerned.

The Member States which, in connection with credit agreements, permit the consumer:

- (a) to make payment by means of bills of exchange including promissory notes;
- (b) to give security by means of bills of exchange including promissory notes and cheques,

shall ensure that the consumer is suitably protected when using these instruments in those ways.

Article 11

1. Member States shall ensure that the existence of a credit agreement shall not in any way affect the rights of the consumer against the supplier of goods or services purchased by means of such an agreement in cases where the goods or services are not supplied or are otherwise not in conformity with the contract for their supply.

2. Where:

(a) in order to buy goods or obtain services the consumer enters into a credit agreement with a person other than the supplier of them;
and

(b) the grantor of the credit and the supplier of the goods or services have a pre-existing agreement whereunder credit is made available exclusively by that grantor of credit to customers of that supplier for the acquisition of goods or services from that supplier; and

(c) the consumer referred to in subparagraph (a) obtains his credit pursuant to that pre-existing agreement; and

(d) the goods or services covered by the credit agreement are not supplied, or are supplied only in part, or are not in conformity with the contract for supply of them; and

(e) the consumer has pursued his remedies against the supplier but has failed to obtain the satisfaction to which he is entitled,

the consumer shall have the right to pursue remedies against the grantor of credit. Member States shall determine to what extent and under what conditions these remedies shall be exercisable.

3. Paragraph 2 shall not apply where the individual transaction in question is for an amount less than the equivalent of 200 ECU.

Article 12

1. Member States shall:

(a) ensure that persons offering credit or offering to arrange credit agreements shall obtain official authorization to do so, either specifically or as suppliers of goods and services; or

(b) ensure that persons granting credit or arranging for credit to be granted shall be subject to inspection or monitoring of their activities by an institution or official body; or

(c) promote the establishment of appropriate bodies to receive complaints concerning credit agreements or credit conditions and to provide relevant information or advice to consumers regarding them.

2. Member States may provide that the authorization referred to in paragraph 1 (a) shall not be required where persons offering to conclude or arrange credit agreements satisfy the definition in Article 1 of the first council Directive of 12 December 1977 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions (8) and are authorized in accordance with the provisions of that Directive.

Where persons granting credit or arranging for credit to be granted have been authorized both specifically, under the provisions of paragraph 1 (a) and also under the provisions of the aforementioned Directive, but the latter authorization is subsequently withdrawn, the competent authority responsible for issuing the specific authorization to grant credit under paragraph 1 (a) shall be informed and shall decide whether the persons concerned may continue to grant credit, or arrange for credit to be granted, or whether the specific authorization granted under paragraph 1 (a) should be withdrawn.

1. For the purposes of this Directive, the ECU shall be that defined by Regulation (EEC) No 3180/78, as amended by Regulation (EEC) No 2626/84. The equivalent in national currency shall initially be calculated at the rate obtaining on the date of adoption of this Directive.

Member States may round off the amounts in national currency resulting from the conversion of the amounts in ECU provided such rounding off does not exceed 10 ECU.

2. Every five years, and for the first time in 1995, the Council, acting on a proposal from the commission, shall examine and, if need be, revise the amounts in this Directive, in the light of economic and monetary trends in the Community.

Article 14

1. Member States shall ensure that credit agreements shall not derogate, to the detriment of the consumer, from the provisions of national law implementing or corresponding to this Directive.

2. Member States shall further ensure that the provisions which they adopt in implementation of this directive are not circumvented as a result of the way in which agreements are formulated, in particular by the device of distributing the amount of credit over several agreements.

Article 15

This Directive shall not preclude member States from retaining or adopting more stringent provisions to protect consumers consistent with their obligations under the Treaty.

Article 16

1. Member States shall bring into force the measures necessary to comply with this Directive not later than 1 Januari 1990 and shall forthwith inform the Commission thereof.

2. Member States shall communicate to the Commission the texts of the main provisions of national law which they adopt in the field covered by this Directive.

Not later than 1 Januari 1995 the Commission shall present a report to the Council concerning the operation of this Directive.

Article 18

This Directive is adressed to the Member States.

Done at Brussels, 22 December 1986.

For the council
The President

G. Shaw

Notes

- (1) OJ No C 80, 27.3.1979, p. 4 and OJ No C 183, 10.7.1984, p. 4.
- (2) OJ NO C 242, 12.9.1983, p. 10.
- (3) OJ No C 113, 7.5.1980, p. 22.
- (4) OJ No C 92, 25.4.1975, p. 1 and OJ No C 133, 3.6.1981, p 1.
- (5) OJ No L 379, 30.12.1978, p.1.
- (6) OJ No L 247, 16.9.1984, p.1.
- (7) OJ No L 250, 19.9.1984, p. 17.
- (8) OJ No L 322, 17.12.1977, p. 30.

LIST OF TERMS REFERRED TO IN ARTICLE 4 (3)

1. Credit agreements for financing the supply of particular goods or services:

- (i) a description of the goods or services covered by the agreement;
- (ii) the cash price and the price payable under the credit agreement;
- (iii) the amount of the deposit, if any, the number and amount of instalments and the dates on which they fall due, or the method of ascertaining any of the same if unknown at the time the agreement is concluded;
- (iv) an indication that the consumer will be entitled, as provided in Article 8, to a reduction if he repays early;
- (v) who owns the goods (if ownership does not pass immediately to the consumer) and the terms on which the consumer becomes the owner of them;
- (vi) a description of the security required, if any;
- (vii) the cooling-off period, if any;
- (viii) an indication of the insurance (s) required, if any, and, when the choice of insurer is not left to the consumer, an indication of the cost thereof.

2. Credit agreements operated by credit cards:

- (i) the amount of the credit limit, if any;
- (ii) the terms of repayment or the means of determining them;
- (iii) the cooling-off period, if any.

3. Credit agreements operated by running account which are not otherwise covered by the Directive:

- (i) the amount of the credit limit, if any, or the method of determining it;

(ii) the terms of use and repayment;

Prop. 1991/92:83

(iii) the cooling-off period, if any.

4. Other credit agreements covered by the Directive:

(i) the amount of the credit limit, if any;

(ii) an indication of the security required, if any;

(iii) the terms of repayment;

(iv) the cooling-off period, if any;

(v) an indication that the consumer will be entitled, as provided in Article 8, to a reduction if he repays early.

**COUNCIL DIRECTIVE
of 22 February 1990**

**amending Directive 87/102/EEC for the approximation of the laws,
regulations and administrative provisions of the Member States
concerning consumer credit**

(90/88/EEC)

THE COUNCIL OF THE EUROPEAN COMMUNITIES.

**Having regard to the Treaty establishing the European Economic
Community, and in particular Article 100a thereof,**

Having regard to the proposal from the Commission (1),

In cooperation with the European Parliament (2),

**Having regard to the opinion of the Economic and Social Committee
(3),**

**Whereas Article 5 of Council Directive 87/102/EEC (4) provides for
the introduction of a Community method or methods of calculating
the annual percentage rate of charge for consumer credit;**

**Whereas it is desirable, in order to promote the establishment and
functioning of the internal market and to ensure that consumers
benefit from a high level of protection, that one method of calculating
the said annual percentage rate of charge should be used throughout
the Community;**

**Whereas it is desirable, with a view to introducing such a method and
in accordance with the definition of the total cost of credit to the
consumer, to draw up a single mathematical formula for calculating
the annual percentage rate of charge and for determining credit cost
items to be used in the calculation by indicating those costs which
must not be taken into account;**

**Whereas, during a transitional period, Member States which prior to
the date of notification of this Directive, apply laws which permit the**

use of another mathematical formula for calculating the annual percentage rate of charge may continue to apply such laws; Prop. 1991/92:83

Whereas, before expiry of the transitional period and in the light of experience, the council will, on the basis of a proposal from the Commission, take a decision which will make it possible to apply a single community mathematical formula;

Whereas it is desirable, whenever necessary, to adopt certain hypotheses for calculating the annual percentage rate of charge;

Whereas by virtue of the special nature of loans guaranteed by a mortgage secured on immoveable property it is desirable that such credit should continue to be partially excluded from this Directive;

Whereas the information which must be communicated to the consumer in the written contract should be amplified,

HAS ADOPTED THIS DIRECTIVE:

Article 1

Directive 87/102/EEC is hereby amended as follows:

1. In Article 1 (2), points (d) and (e) shall be replaced by the following:

(d) "total cost of the credit to the consumer" means all the costs, including interest and other charges, which the consumer has to pay for the credit,

(e) "annual percentage rate of charge" means the total cost of the credit to the consumer, expressed as an annual percentage of the amount of the credit granted and calculated in accordance with Article 1a.

2. The following Article shall be inserted:

Article 1a

1. (a) The annual percentage rate of charge, which shall be that equivalent, on an annual bases, to the present value of all commitments (loans, repayments and charges), future or existing, agreed by the creditor and the borrower, shall be calculated in accordance with the mathematical formula set out in Annex II.

(b) Four examples of the method of calculation are given in Annex III, by way of illustration. Prop. 1991/92:83

2. For the purpose of calculating the annual percentage rate of charge, the "total cost of the credit to the consumer" as defined in Article 1 (2) (d) shall be determined, with the exception of the following charges:

(i) charges payable by the borrower for non-compliance with any of his commitments laid down in the credit agreement;

(ii) charges other than the purchase price which, in purchases of goods or services, the consumer is obliged to pay whether the transaction is paid in cash or by credit;

(iii) charges for the transfer of funds and charges for keeping an account intended to receive payments towards the reimbursement of the credit the payment of interest and other charges except where the consumer does not have reasonable freedom of choice in the matter and where such charges are abnormally high; this provision shall not, however, apply to charges for collection of such reimbursements or payments, whether made in cash or otherwise;

(iv) membership subscriptions to associations or groups and arising from agreements separate from the credit agreement, even though such subscriptions have an effect on the credit terms;

(v) charges for insurance or guarantees; included are, however, those designed to ensure payment to the creditor, in the event of the death, invalidity, illness or unemployment of the consumer, of a sum equal to or less than the total amount of the credit together with relevant interest and other charges which have to be imposed by the creditor as a condition for credit being granted.

3. (a) Where credit transactions referred to in this Directive are subject to the provisions of national laws in force on 1 March 1990 which impose maximum limits on the annual percentage rate of charge for such transactions and, where such provisions permit standard costs other than those described in paragraph 2 (i) to (v) not to be included in those maximum limits, Member states may, solely in respect of such transactions, not include the aforementioned costs when calculating the annual percentage rate of charge, as stipulated in this Directive, provided that there is a requirement, in the cases mentioned in Article 3 and in the credit

agreement, that the consumer be informed of the amount and inclusion thereof in the payments to be made.

(b) Member States may no longer apply point (a) from the date of entry into force of the single mathematical formula for calculating the annual percentage rate of charge in the community, pursuant to the provisions of paragraph 5 (c).

4. (a) The annual percentage rate of charge shall be calculated at the time the credit contract is concluded, without prejudice to the provisions of Article 3 concerning advertisements and special offers.

(b) The calculation shall be made on the assumption that the credit contract is valid for the period agreed and that the creditor and the consumer fulfil their obligations under the terms and by the dates agreed.

5. (a) As a transitional measure, notwithstanding the provisions of paragraph 1 (a), Member States which, prior to 1 March 1990, applied legal provisions whereby a mathematical formula different from that given in Annex II could be used for calculating the annual percentage rate of charge, may continue applying that formula within their territory for a period of three years starting from 1 January 1993.

Member States shall take the appropriate measures to ensure that only one mathematical formula for calculating the annual percentage rate of charge is used within their territory.

(b) Six months before the expiry of the time limit laid down in point (a) the Commission shall submit to the Council a report, accompanied by a proposal, which will make it possible in the light of experience, to apply a single Community mathematical formula for calculating the annual percentage rate of charge.

(c) The Council shall, acting by a qualified majority on the basis of the proposal from the commission, take a decision before 1 January 1996.

6. In the case of credit contracts containing clauses allowing variations in the rate of interest and the amount or level of other charges contained in the annual percentage rate of charge but unquantifiable at the time when it is calculated, the annual percentage rate of charge shall be calculated on the assumption that

interest and other charges remain fixed and will apply until the end of the credit contract. Prop. 1991/92:83

7. Where necessary, the following assumptions may be made in calculating the annual percentage rate of charge:

-- if the contract does not specify a credit limit, the amount of credit granted shall be equal to the amount fixed by the relevant Member state, without exceeding a figure equivalent to ECU 2 000;

-- if there is no fixed timetable for repayment, and one cannot be deduced from the terms of the agreement and the means for repaying the credit granted, the duration of the credit shall be deemed to be one year;

-- unless otherwise specified, where the contract provides for more than one repayment date, the credit will be made available and the repayments made at the earliest time provided for in the agreement.

3. Article 2 (3) shall be replaced by the following:

3. The provisions of Article 1a and of Articles 4 to 12 shall not apply to credit agreements or agreements promising to grant credit, secured by mortgage on immovable property, insofar as these are not already excluded from the Directive under paragraph 1 (a).

4. The following subparagraph shall be added to Article 4 (2):

(c) a statement of the amount, number and frequency or dates of the payments which the consumer must make to repay the credit, as well as of the payments for interest and other charges; the total amount of these payments should also be indicated where possible;

(d) a statement of the cost items referred to in Article 1a (2) with the exception of expenditure related to the breach of contractual obligations which were not included in the calculation of the annual percentage rate of charge but which have to be paid by the consumer in given circumstances, together with a statement identifying such circumstances. Where the exact amount of those items is known, that sum is to be indicated; if that is not the case, either a method of calculation or as accurate an estimate as possible is to be provided where possible.

5. Article 5 shall be deleted.

6. The Annex shall become Annex 1 and the following point shall be added to paragraph 1: Prop. 1991/92:83

(ix) the obligation on the consumer to save a certain amount of money which must be placed in a special account.

7. Annexes II and III attached hereto shall be added.

Article 2

1. Member States shall take the measures necessary to comply with this Directive not later than 31 December 1992 and shall forthwith inform the commission thereof.

2. Member States shall communicate to the commission the texts of the main provisions of national law which they adopt in the field governed by this Directive.

Article 3

This Directive is addressed to the Member States.

Done at Brussels, 22 February 1990.

For the Council
The President

D.J. O'MALLEY

NOTES

(1) OJ No C 155, 14.6.1988, p. 10.

(2) OJ No C 96, 17.4.1989, p. 87 and OJ No C 291, 20.11.1989, p. 50.

(3) OJ No C 337, 31.12.1988, p. 1.

(4) OJ No L 42, 12.2.1987, p. 48.

ANNEX II

THE BASIC EQUATION EXPRESSING THE EQUIVALENCE OF LOANS ON THE ONE HAND, AND REPAYMENTS AND CHARGES ON THE OTHER :

$$\sum_{K=1}^{K=m} \frac{A_K}{(1+i)^{t_K}} = \sum_{K'=1}^{K'=m'} \frac{A'_{K'}}{(1+i)^{t_{K'}}}$$

Meaning of letters and symbols :

K is the number of a loan

K' is the number of a repayment or a payment of charges

A_K is the amount of loan number K

$A'_{K'}$ is the amount of repayment number K'

$\sum$ represents a sum

m is the number of the last loan

m' is the number of the last repayment or payment of charges

t_K is the interval, expressed in years and fractions of a year, between the date of loan No 1 and those of subsequent loans Nos 2 to m

$t_{K'}$ is the interval expressed in years and fractions of a year between the date of loan No 1 and those of repayments or payments of charges Nos 1 to m'

i is the percentage rate that can be calculated (either by algebra, by successive approximations, or by a computer programme) where the other terms in the equation are known from the contract or otherwise.

Remarks

- The amounts paid by both parties at different times shall not necessarily be equal and shall not necessarily be paid at equal intervals.
- The starting date shall be that of the first loan.
- Intervals between dates used in the calculations shall be expressed in years or in fractions of a year.

EXAMPLES OF CALCULATIONS

First example

Sum loaned $S = \text{ECU } 1\,000$.

It is repaid in a single payment of ECU 1 200 made 18 months, i. e. 1,5 years, after the date of the loan.

$$\text{The equation becomes } 1\,000 = \frac{1\,200}{(1+i)^{1,5}}$$

$$\begin{aligned} \text{or } (1+i)^{1,5} &= 1,2 \\ 1+i &= 1,129243 \dots \\ i &= 0,129243 \dots \end{aligned}$$

This amount will be rounded down to 12,9 % or 12,92 % depending on whether the State or habitual practice allows the percentage to be rounded off to the first or second decimal.

Second example

The sum agreed is $S = \text{ECU } 1\,000$ but the creditor retains ECU 50 for enquiry and administrative expenses, so that the loan is in fact ECU 950 ; the repayment of ECU 1 200, as in the first example, is made 18 months after the date of the loan.

$$\text{The equation becomes } 950 = \frac{1\,200}{(1+i)^{1,5}}$$

$$\begin{aligned} \text{or } (1+i)^{1,5} &= \frac{1\,200}{950} = 1,263157 \dots \\ 1+i &= 1,16851 \dots \\ i &= 0,16851 \dots \text{ rounded off to } 16,9 \% \text{ or } 16,85 \%. \end{aligned}$$

Third example

The sum lent is ECU 1 000, repayable in two amounts each of ECU 600, paid after one and two years respectively.

$$\text{The equation becomes } 1\,000 = \frac{600}{1+i} + \frac{600}{(1+i)^2};$$

it is solved by algebra and produces $i = 0,1306623$, rounded off to 13,1 % or 13,07 %.

Fourth example

Prop. 1991/92:83

The sum lent is ECU 1 000 and the amounts to be paid by the borrower are :

After three months	(0,25 years)	ECU 272
After six months	(0,50 years)	ECU 272
After twelve months	(1 year)	<u>ECU 544</u>
Total		ECU 1 088

The equation becomes :

$$1\,000 = \frac{272}{(1+i)^{0,25}} + \frac{272}{(1+i)^{0,50}} + \frac{544}{1+i}$$

This equation allows i to be calculated by successive approximations, which can be programmed on a pocket computer.

The result is :

$i = 0,1321$ rounded off 13,2 or 13,21 %.'

Sammanfattning av promemorian (Ds 1990:84)

I promemorian föreslås att en ny lag om konsumentkrediter skall ersätta den sedan år 1979 gällande konsumentkreditlagen. Förslaget innebär att lagen får ett vidare tillämpningsområde, att den tillförs vissa nya bestämmelser och att konsumentskyddet utvidgas i flera hänseenden. Den nya lagen, som liksom den gamla skall vara tvingande till konsumentens förmån, föreslås gälla för *alla konsumentkrediter*.

Promemorian är resultatet av en översyn av konsumentkreditlagen som genomförts inom justitiedepartementet. En viktig anledning till denna översyn är att hushållens skuldsättning har ökat kraftigt under 1980-talet och att skuldbördan för vissa personer har blivit så omfattande att de inte har haft någon möjlighet att klara de utgifter som följt med skulderna. Det har bl. a. blivit vanligt att socialbidrag går direkt till betalning av konsumtionsskulder. Det har ansetts nödvändigt att införa regler som förbättrar konsumenternas skydd mot sådan överskuldsättning.

Två helt nya bestämmelser föreslås i promemorian i syfte att motverka överskuldsättningen. För det första föreslås att det införs ett krav på att kreditgivarna innan kredit beviljas gör en s. k. *kreditprövning*, dvs. en prövning av om kunden har ekonomiska förutsättningar att klara åtagandet. Enligt motiven för bestämmelsen innebär kravet på kreditprövning att det många gånger blir nödvändigt för kreditgivaren att upprätta en förenklad budget för kunden. Vid bristfällig kreditprövning skall fordringen kunna jämkas efter vad som är skäligt.

Från kravet på kreditprövning undantas enligt förslaget vanliga s. k. fakturakrediter liksom alla krediter som inte överstiger 2 000 kr. Vidare undantas lån som lämnas i pantlånerörelse.

Det andra förslaget som syftar till att motverka överskuldsättningen tar sikte på *påträngande marknadsföring*. Det föreslås att handlingar för ansökan eller avtal om kredit skall få tillhandahållas endast om konsumenten har efterfrågat krediten. Förslaget har sin grund i att marknadsföringen av krediter under senare år har blivit intensiv, i vissa fall påträngande, och att konsumenterna har lockats till förhastade åtaganden. Detta har skett särskilt genom direktreklam till vilken kreditgivarna har bifogat ansöknings- eller reversformulär och därigenom möjliggjort att konsumenterna kunnat sända in en bindande ansökan i direkt anslutning till att de har läst igenom krediterbjudanden som ofta tett sig mycket lockande.

Förbudet mot att tillhandahålla vissa handlingar tillsammans med reklam för krediter skall inte gälla när marknadsföringen sker i lokaler tillhörande kreditgivaren eller den som förmedlar krediten.

En näringsidkare som överträder förbudet skall kunna åläggas att betala en avgift, lägst 5 000 kr och högst 500 000 kr.

Vidare föreslås i promemorian ett flertal regler som på olika sätt syftar till att förstärka konsumentskyddet. Bland dessa förslag finns en regel om näringsidkarens allmänna skyldigheter som bl. a. föreskriver att denne skall iaktta "*god kreditgivningssed*" i sina kontakter med konsumenter.

Enligt huvudregeln skall avtal om konsumentkrediter i fortsättningen ingås *skriftligen*. Konsumenten skall inte vara bunden av avtalet förrän även kreditgivaren har skrivit under det samt överlämnat en kopia av avtalet till konsumenten.

I fråga om kreditgivarens rätt att *ändra räntan* föreslås vissa begränsningar. Kreditgivaren skall få ändra räntesatsen endast i anslutning till variationer i en referensränta - exempelvis diskontot - som kreditgivaren har hänvisat till i avtalet och som han saknar inflytande på. Kreditgivarna ges dock enligt förslaget en möjlighet att vid särskilda skäl göra även andra ränteändringar. I sådana fall skall kredittagaren och tillsynsmyndigheten underrättas om ränteändringen och om skälen för den.

I syfte att förbättra konsumenternas möjligheter att bedöma räntevillkor föreslås också dels ett uttryckligt förbud mot s. k. *rak ränta*, dels en skyldighet för kreditgivaren att ange räntan som en *årsränta*. Det sistnämnda innebär att det inte blir tillåtet att ange räntesatsen enbart som "*ränta per månad*".

Vidare begränsas kreditgivarnas rätt att ta ut *avgifter* för krediten. Det skall vara tillåtet att ta ut en avgift för rätten att disponera ett kreditutrymme, men i övrigt får endast förekomma avgifter som inte är kostnader för krediten i egentlig mening. Alla andra kreditkostnader får kreditgivaren alltså ta ut i form av ränta. De avgifter som förekommer skall vara skäliga och anges i avtalet.

Den gällande konsumentkreditlagen begränsar kreditgivarnas rätt att säga upp kreditavtalet i förtid med tillämpning av s. k. *förfallokláusuler*, men regeln gäller bara för kreditköp och krediter vid vissa tjänster. Enligt förslaget skall en motsvarande begränsning införas i fråga om andra konsumentkrediter.

Enligt gällande lag har konsumenten rätt att *lösa krediten i förtid* utan att drabbas av några avgifter eller extra räntekostnader. Även denna regel gäller emellertid endast för kreditköp och krediter i samband med vissa tjänster. Det föreslås att konsumentens rätt utsträcks till alla konsumentkrediter. Detta innebär alltså ett slags *ångerrätt* för konsumenten. När det gäller krediter med s. k. bunden

ränta skall dock kreditgivaren ha rätt till ersättning för eventuell ränteförlust som han gör på grund av att konsumenten betalar i förtid.

Vidare förstärks konsumentskyddet i s. k. *trepartsförhållanden*. I fortsättningen skall en kreditköpare gentemot kreditgivarens krav få åberopa betalningar som han felaktigt har gjort till säljaren liksom överenskommelser som berör krediten och som han har träffat med säljaren trots att denne saknade behörighet. Endast om köparen visste att säljaren saknade behörighet får han själv svara för sitt fel.

När kreditgivaren överlåter sina rättigheter enligt ett kreditavtal gäller i dag regeln i 27 § skuldebrevslagen, som innebär att förvärvaren inte kan få bättre rätt mot gäldenären än överlåtaren hade. Denna regel är emellertid dispositiv och kan således avtalas bort till en gäldenärs/konsuments nackdel. Genom en särskild bestämmelse i den nya konsumentkreditlagen föreslås den regel som uttrycks i 27 § skuldebrevslagen bli tvingande i konsumentförhållanden.

Enligt förslaget skall s. k. *avräkningsförbehåll* i fortsättningen vara förbjudna i alla konsumentkreditavtal.

De i dag gällande reglerna om *kontantinsats* behålls i den nya lagen.

Slutligen föreslås, i fråga om konsumentverkets tillsyn, att det i fortsättningen inte skall gälla någon beloppsbegränsning för det *vite* som konsumentverket kan förelägga för att få näringsidkare att tillhandahålla handlingar och lämna upplysningar.

I den översyn av konsumentkreditlagen som redovisas i denna promemoria har beaktats det EG-direktiv om konsumentkrediter som antogs av EG:s ministerråd år 1986 samt det tillägg till detta direktiv som antagits i februari 1990.

Den nya konsumentkreditlagen föreslås träda i kraft den 1 januari 1992.

Promemorians lagförslag

1 Förslag till

Konsumentkreditlag

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag gäller kredit som är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk och som lämnas eller erbjuds en konsument av en näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet.

Lagen gäller under motsvarande förutsättningar även i fråga om kredit som lämnas av någon annan än en näringsidkare, om krediten förmedlas av en näringsidkare som ombud för kreditgivaren.

Lagen gäller inte författningsreglerade lån som lämnas av statsmedel.

2 § I lagen avses med

kreditgivare: den som lämnar krediten eller övertar den ursprungliga kreditgivarens fordran,

kontantpris: det pris till vilket en vara, tjänst eller annan nytthet vanligen erbjuds konsumenter mot kontant betalning,

kreditbelopp: vid betalningsanstånd den del av kontantpriset varmed anstånd lämnas samt vid lån det lånade beloppet,

kreditkostnad: det sammanlagda beloppet av de räntor och avgifter som konsumenten skall erlägga för krediten,

effektiv ränta: kreditkostnaden angiven som en årlig ränta beräknad på kreditbeloppet, i förekommande fall under hänsynstagande till att delbetalningar skall göras under den löpande kredittiden,

kreditfordran: summan av kreditbeloppet och kreditkostnaden.

3 § Med kreditköp avses köp av en vara, då säljaren lämnar köparen anstånd med någon del av betalningen eller då någon del av betalningen erläggs med ett belopp som köparen får låna av säljaren eller av någon annan kreditgivare på grund av en överenskommelse mellan denne och säljaren.

Har avtalet betecknats som uthyrning eller betalningen betecknats som ersättning för rätten att nyttja varan föreligger ändå ett kreditköp, om det är avsett att konsumenten skall bli ägare till varan.

4 § Avtalsvillkor som i jämförelse med bestämmelserna i denna lag är till nackdel för konsumenten är utan verkan mot denne, om inte annat anges i lagen.

Prop. 1991/92:83

Näringsidkarens allmänna skyldigheter

5 § Näringsidkaren skall i sitt förhållande till konsumenten iaktta god kreditgivningssed. Han skall ta till vara konsumentens intressen med tillbörlig omsorg och lämna denne information i den utsträckning som det behövs och är möjligt.

Marknadsföring av kredit

6 § Näringsidkare skall vid annonsering, skyltning och liknande marknadsföring beträffande kredit lämna information om den effektiva räntan för krediten. Är det fråga om kredit för förvärv av en särskild vara, en tjänst eller någon annan nytthet, skall även kreditkostnaden och kontantpriset anges.

Information enligt första stycket behöver inte lämnas, om krediten är av ringa omfattning eller det annars finns särskilda skäl.

7 § Innan ett kreditavtal sluts skall näringsidkare som lämnar eller förmedlar krediten lämna konsumenten information i de hänseenden och i den omfattning som anges i 6 §. Informationen skall lämnas skriftligen.

8 § I fråga om underlåtelse att lämna information som anges i 6 och 7 §§ eller som annars är av särskild betydelse från konsument-synpunkt gäller marknadsföringslagen (1975:1418).

9 § Handling för ansökan eller avtal om kredit får tillhandahållas endast om konsumenten efterfrågar krediten. En sådan handling får dock alltid tillhandahållas i lokaler tillhörande kreditgivaren eller den som förmedlar krediten.

En näringsidkare som handlar i strid mot första stycket får åläggas att betala en avgift, lägst 5 000 och högst 500 000 kr. Talan om åläggande av en sådan avgift förs vid allmän domstol av konsumentombudsmannen.

En näringsidkare är skyldig att på anmaning av konsumentombudsmannen komma in med yttrande eller upplysning när fråga om åläggande av avgift har uppkommit hos konsumentombudsmannen. Efterkommer inte näringsidkaren en sådan anmaning, får konsumentombudsmannen förelägga näringsidkaren vid vite att fullgöra sin skyldighet.

Mål om åläggande av avgift enligt andra stycket skall handläggas enligt reglerna i rättegångsbalken som mål om åtal för brott för vilket svårare straff än böter inte är föreskrivet.

Prop. 1991/92:83

Kreditprövning

10 § Näringsidkaren skall, innan kredit beviljas, pröva om konsumenten har ekonomiska förutsättningar att fullgöra vad han åtar sig enligt kreditavtalet (kreditprövning).

Kravet på kreditprövning gäller inte

1. för engångskrediter när kredittiden är högst 45 dagar och hela kreditbeloppet skall betalas på en gång,
2. för krediter som uppgår till högst 2 000 kr,
3. för lån som lämnas i pantlånerörelse enligt lagen (1949:722) om pantlånerörelse.

Underlåter näringsidkaren att göra kreditprövning när det skall ske, eller gör han en bristfällig sådan prövning, kan fordringen jämkas efter vad som är skäligt, om en tillfredsställande kreditprövning borde ha föranlett kreditgivaren att inte bevilja krediten. Därvid får även andra avtalsvillkor jämkas, om det är lämpligt.

Kreditavtalet

11 § Ett avtal om kredit skall ingås skriftligen och undertecknas av båda parterna. Det är bindande för konsumenten först när kreditgivaren har skrivit under avtalet och lämnat konsumenten en kopia av det.

Ett villkor som inte har avtalats skriftligen är ogiltigt om det är till nackdel för konsumenten. Vid bedömning av om ett villkor är till nackdel för konsumenten skall en jämförelse göras med vad som gäller om villkoret inte tillämpas.

Vad som sägs i denna paragraf gäller inte för engångskrediter när kredittiden är högst 45 dagar och hela kreditbeloppet skall betalas på en gång, inte heller för krediter som uppgår till högst 2 000 kr.

Ränta och andra kostnader

12 § Räntan skall anges som en räntesats motsvarande räntekostnaden per år för den vid varje tid obetalda delen av skulden.

13 § Om avtalet inte löper med fast ränta, skall förutsättningarna för ändringar i räntesatsen anges.

Räntesatsen får ändras till nackdel för konsumenten endast i anslutning till variationer i en referensränta som kreditgivaren saknar

inflytande på. En sådan ändring får göras när referensräntan har ändrats med minst en halv procentenhet sedan föregående ändring av räntesatsen. Dessutom får en sådan ändring göras på bestämda tider, högst en gång i månaden.

Kreditgivaren är skyldig att tillämpa ett avtalsvillkor om ränteändringar i samma utsträckning till konsumentens förmån som till hans nackdel.

14 § Löper inte avtalet med fast ränta får kreditgivaren göra även andra ändringar i räntesatsen än sådana som är tillåtna enligt 13 § andra stycket, om det finns särskilda skäl. I sådana fall skall kreditgivaren, så snart det kan ske, underrätta kredittagaren och tillsynsmyndigheten om ränteändringen och om skälen för den.

15 § Kreditgivaren får inte ta ut någon kreditkostnad utöver ränta och, när ett kreditutrymme hålls tillgängligt, en skälig avgift för detta. För engångskrediter får dock faktureringsavgift debiteras, om avgiften angivits till sitt belopp i avtalet och ingen annan kreditkostnad tas ut.

Kreditgivaren får ta ut följande avgifter i den mån de är skäliga:

1. avgifter som är hänförliga till kontraktsbrott av kredittagaren,
2. avgifter för kredituttag från ett av kreditgivaren tillhandahållet kreditutrymme i den mån uttagen understiger ett i avtalet angivet belopp eller överstiger ett i avtalet angivet antal och
3. andra avgifter som har samband med krediten utan att vara kreditkostnader.

Kontantinsats vid kreditköp

16 § Vid kreditköp skall säljaren ta ut en kontantinsats av köparen i enlighet med god sed på marknaden. Kontantinsatsen skall motsvara minst 20 procent av varans kontantpris, om inte särskilda förhållanden föranleder annat.

Som kontantinsats anses inte betalning med medel som köparen får låna av säljaren eller av någon annan kreditgivare på grund av en överenskommelse mellan denne och säljaren.

Bestämmelserna i denna paragraf gäller inte kreditköp för vilka föreskrifter om kontantinsats har meddelats med stöd av lagen (1986:1202) med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp.

17 § Säljer en näringsidkare för sin egen eller någon annans räkning en vara utan att iaktta vad som sägs i 16 §, skall det anses utgöra en sådan handling som avses i 2 § marknadsföringslagen (1975:1418).

18 § Har kreditgivaren överlåtit sina rättigheter enligt ett kreditavtal, får konsumenten mot den nye kreditgivaren göra samma invändningar som han vid överlåtelsen kunde göra mot överlåtare. Detsamma gäller när kreditgivaren har pantsatt sina rättigheter enligt kreditavtalet.

Vid kreditköp får köparen mot kreditgivares krav på betalning framställa samma invändningar på grund av köpet som han kan göra mot säljaren. Köparen får även invända att han har erlagt betalning till säljaren eller att han har träffat en överenskommelse med denne, under förutsättning att han inte visste att säljaren saknade rätt att ta emot betalning eller ingå överenskommelsen.

Har köparen på grund av ett kreditköp anspråk mot säljaren på återbetalning av köpeskillning, skadestånd eller annan penningprestation, svarar kreditgivaren lika med säljaren för anspråkets fullgörande. Kreditgivaren är dock inte skyldig att betala mer än vad han har mottagit av köparen med anledning av krediten.

19 § Vid kreditköp får kreditgivaren inte ta emot en av köparen ingången växelförbindelse som avser en fordran på grund av kreditköpet. Han får inte heller till bevis för sin fordran ta emot ett av köparen utfärdat löpande skuldebrev eller någon annan av denne ingången skuldförbindelse som är av ett sådant slag att köparens rätt att framställa invändningar på grund av köpet inskränks om skuldförbindelsen överläts eller pantsätts till en borgenär som är i god tro.

Första stycket första meningen gäller inte beträffande egna växlar som är utställda av banker.

Den som uppsåtligen bryter mot förbud enligt denna paragraf döms till böter.

20 § Bestämmelserna i 18 § andra och tredje styckena samt 19 § gäller även när en konsument vid avtal om en tjänst som avses i konsumenttjänstlagen (1985:716) fått kredit enligt vad som sägs i 3 § angående köp.

Förbud mot viss avräkning

21 § Belopp som kredittagaren erlägger för avräkning på viss kreditfordran får kreditgivaren inte först avräkna på annan fordran.

Betalning av skulden i förtid

22 § Konsumenten har rätt att betala sin skuld till kreditgivaren före den avtalade förfallotiden.

23 § Kreditgivaren har rätt att få betalning i förtid endast om han har gjort förbehåll om detta i avtalet samt någon av följande omständigheter föreligger.

1. Konsumenten är sedan mer än en månad i dröjsmål med betalning av ett belopp som överstiger tio procent av kreditfordringen.

2. Konsumenten är sedan mer än en månad i dröjsmål med betalning av ett belopp som överstiger fem procent av kreditfordringen och dröjsmålet avser två eller flera poster som förfallit vid olika tidpunkter.

3. Konsumenten har genom uppsåt eller grov vårdslöshet orsakat att säkerhet som ställts för krediten har avsevärt försämrats.

4. Det kan skäligen befaras att konsumenten genom att avvika, skaffa undan egendom eller förfara på annat sätt undandrar sig att betala sin skuld.

När kreditgivaren säger upp skulden till betalning enligt första stycket 1 eller 2 skall gälla en uppsägningstid av minst fyra veckor från den dag då uppsägningen kom konsumenten till handa.

Om kreditgivaren har sagt upp skulden till betalning enligt första stycket 1 eller 2, är konsumenten ändå inte skyldig att erlägga betalning i förtid, om han före utgången av uppsägningstiden betalar vad som förfallit jämte dröjsmålsränta. Detsamma gäller om kreditgivaren vid uppsägning enligt första stycket 3 eller 4 har medgett en uppsägningstid och konsumenten före utgången av den tiden undanröjer grunden för uppsägningen.

Har konsumenten tidigare med stöd av bestämmelsen i tredje stycket befriats från skyldigheten att betala skulden i förtid, gäller inte bestämmelsen i det stycket.

24 § Utan hinder av vad som sägs i 23 § första stycket 3 får kreditgivaren åberopa andra lagbestämmelser om rätt till betalning i förtid på grund av att en säkerhet som ställts för krediten har försämrats. Bestämmelserna i 23 § första stycket hindrar vidare inte att banker eller andra kreditgivare gör gällande strängare förbehåll om betalning i förtid, om de har en skyldighet att göra detta enligt någon annan författning.

25 § Vid förtidsbetalning enligt 22, 23 eller 24 § skall följande iakttas när kreditgivarens fordran beräknas.

1. Konsumenten skall betala avtalad ränta för tiden fram till förtidsbetalningen men inte för tiden därefter.

2. Kreditgivaren får inte tillgodoräkna sig någon ersättning för kostnader som han har haft för krediten, inte heller i övrigt någon ersättning för att skulden betalas i förtid. Är räntan bunden för hela

eller en del av avtalstiden har dock kreditgivaren, om han gjort förbehåll om det, rätt till skälig ersättning för ränteförlust. Prop. 1991/92:83

3. Om vid kreditköp förtidsbetalning sker på annan tid än en förfallo-dag som har bestämts i avtalet, skall den anses ha skett den första förfallodagen efter betalningen. Detsamma gäller när en konsument vid avtal om en tjänst som avses i konsumenttjänstlagen (1985:716) fått kredit enligt vad som sägs i 3 § angående köp.

Återtaganderätt vid kreditköp

26 § Med förbehåll om återtaganderätt avses ett avtalsvillkor som ger kreditgivaren möjlighet att återta varan, om köparen inte fullgör sin del av kreditköpsavtalet.

Ett förbehåll om återtaganderätt får göras gällande endast under förutsättning

1. att säljaren har gjort förbehållet i samband med köpet för att trygga sin rätt till betalning samt

2. att rätt att säga upp skulden till betalning i förtid föreligger enligt 23 § första stycket.

Varan får inte återtas före utgången av uppsägningstid enligt 23 § andra stycket. Varan får inte heller återtas, om köparen erlägger betalning eller undanröjer grunden för uppsägningen enligt 23 § tredje stycket.

27 § Använder näringsidkare förbehåll om återtaganderätt vid försäljning av en vara som med hänsyn till sin beskaffenhet eller sitt värde eller på grund av förhållandena på marknaden inte är lämpad som kreditsäkerhet, kan näringsidkaren förbjudas att framdeles i liknande fall använda sådana förbehåll. I fråga om förbud gäller i övrigt bestämmelserna i lagen (1971:12) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden.

Uppgörelse när en vara återtas

28 § Om kreditgivaren vill utnyttja en rätt att återta varan, skall avräkning göras mellan honom och köparen.

Vid avräkningen skall köparen tillgodoräknas varans värde vid återtagandet. Värdet beräknas efter vad kreditgivaren kan antas få ut genom att på lämpligt sätt sälja varan.

Kreditgivaren får tillgodoräkna sig den obetalda delen av kreditfordringen efter avräkning enligt 25 § samt i förekommande fall dröjsmålsränta, dock inte enligt högre räntesats än som anges i 6 § räntelagen (1975:635).

Kreditgivaren får dessutom tillgodoräkna sig ersättning för följande kostnader för återtagande av varan, nämligen utsökningssavgift, skälig

kostnad för transport av varan samt utgift för inställelse vid förrättning för återtagande, om kreditgivaren har behövt inställa sig för att tillvarata sin rätt. När ersättning bestäms för utgift för inställelse tillämpas bestämmelserna om beräkning av ersättning av allmänna medel till vittne.

I mål om handräckning för återtagande får kreditgivaren, enligt vad regeringen närmare föreskriver, tillgodoräkna sig även skälig ersättning för eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde.

29 § Om köparen vid avräkningen tillgodoräknas ett större belopp än kreditgivaren, får varan återtas endast om kreditgivaren betalar mellanskillnaden till köparen eller, när varan värderats av kronofogdemyndigheten, nedsätter mellanskillnaden hos myndigheten.

Har kreditgivaren för att kunna återta varan varit tvungen att betala en skuld som köparen har, får kreditgivaren när bestämmelserna i första stycket tillämpas avräkna sådan betalning mot mellanskillnad till köparens förmån. Detsamma gäller om kreditgivaren för att varan efter återtagande skall kunna användas på avsett sätt har varit tvungen att betala en sådan skuld.

Tillgodoräknas kreditgivaren ett större belopp än köparen, får kreditgivaren inte kräva ut mellanskillnaden (restskulden) i annat fall än då varan har minskat väsentligt i värde genom att köparen anvärdat varan.

Återlösande av en vara som återtagits

30 § Köparen får inom fjorton dagar återlösa en vara som har återtagits. Vill köparen återlösa varan, skall han betala kreditgivaren varans värde vid återtagandet samt den restskuld som kan finnas enligt avräkningen.

Handräckning för återtagande av vara, m. m.

31 § Kreditgivaren får hos kronofogdemyndigheten söka handräckning för att återta varan under förutsättning att parterna har upprättat och skrivit under en handling om kreditköpet. Handlingen skall innehålla ett förbehåll om återtaganderätt samt uppgifter om kontantpriset, kreditbeloppet, kreditkostnaden, kredittiden, kreditfordringen och de tidpunkter när betalning skall erläggas.

En ansökan om handräckning skall göras skriftligen. I ansökningsen skall anges hur stor del av kreditfordringen som är obetald. Om kreditgivaren gör anspråk på dröjsmålsränta skall i ansökningsen också uppges vad kreditgivaren fordrar i den delen. Vid ansökningsen skall fogas en styrkt kopia av den handling som anges i första stycket.

32 § Handräckning får beviljas endast om det är uppenbart att de förutsättningar för återtagande som anges i 26 § andra och tredje styckena föreligger. Prop. 1991/92:83

Har ett förbehåll om återtaganderätt använts i strid mot förbud enligt 27 §, får handräckning inte beviljas.

Handräckning eller verkställighet av dom, varigenom köparen har förpliktats att lämna tillbaka en vara som har sålts med förbehåll om återtaganderätt, får inte beviljas beträffande sådana varor som enligt 5 kap. 1-3 §§ utskönningsbalken skall undantas från utmätning.

33 § I fråga om handräckning och verkställighet av dom, som anges i 32 § tredje stycket, tillämpas i övrigt 12 § andra och tredje styckena samt 14-18 §§ lagen (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m. fl. Hänvisningen i 16 § tredje stycket till 10 § första stycket skall då avse 29 § första stycket i denna lag.

Förbud mot utmätning

34 § En vara som har sålts med förbehåll om återtaganderätt får inte utmätas för en fordran som grundar sig på kreditköpet.

Betalningsansvar vid förlust av kontokort, m. m.

35 § Ett avtalsvillkor som innebär att en kontohavare skall vara betalningsskyldig för ett belopp som har påförts kontot genom att ett kontokort har använts av någon obehörig person får göras gällande endast om kontohavaren eller någon annan som enligt kontoavtalet är behörig att använda kontokortet har

1. lämnat ifrån sig kortet till någon annan,
2. genom grov oaktsamhet förlorat kortet eller
3. på något annat sätt förlorat besittningen av kortet och inte snarast efter upptäckten anmält förlusten hos kreditgivaren.

Om ett belopp har påförts kontot på det sätt som sägs i första stycket efter det att kreditgivaren har mottagit en anmälan om att kontohavaren eller någon annan som enligt kontoavtalet är behörig att använda kontokortet inte längre har detta i sin besittning, är kontohavaren betalningsskyldig för beloppet endast om han har förfarit svikligt.

Tillsyn

36 § Konsumentverket ser till att denna lag efterlevs. Verkets tillsyn omfattar dock inte Sveriges riksbank, Sveriges investeringsbank aktiebolag, verksamhet som står under tillsyn av bankinspektionen

Tillsynen skall utövas så, att den inte vållar större kostnad eller olägenhet än som är nödvändigt.

37 § För tillsynen har konsumentverket eller den som verket förordnar rätt att företa inspektion hos näringsidkare som bedriver varuförsäljning eller som i sin yrkesmässiga verksamhet lämnar, förmedlar eller övertar kredit som avses i denna lag och att ta del av samtliga handlingar som behövs för tillsynen. Näringsidkaren skall lämna de upplysningar om verksamheten som begärs för tillsynen.

Om en näringsidkare inte tillhandahåller handlingar eller lämnar upplysningar i ett sådant fall som avses i första stycket, får konsumentverket förelägga näringsidkaren vid vite att fullgöra sin skyldighet.

38 § Har konsumentverket enligt 37 § andra stycket förelagt en näringsidkare att tillhandahålla en handling, får beslutet överklagas hos kammarrätten. Andra beslut av konsumentverket enligt 37 § får inte överklagas.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1992, då konsumentkreditlagen (1977:981) skall upphöra att gälla.

2. Äldre bestämmelser gäller dock i fråga om kreditavtal som har ingåtts före den nya lagens ikraftträdande.

3. När kreditgivaren har förvärvat sin fordran mot konsumenten genom överlåtelse eller pantsättning efter ikraftträdandet, skall 18 § i den nya lagen tillämpas även om kreditavtalet ingicks före ikraftträdandet.

4. Konsumenten har rätt att betala sin skuld till kreditgivaren före den avtalade förfallotiden i enlighet med bestämmelserna i den nya lagen även om kreditavtalet har ingåtts före den nya lagens ikraftträdande.

5. När handräckning begärs för återtagande av en vara som förvärvats innan den nya lagen trätt i kraft, skall den äldre lagens bestämmelser om förutsättningarna för handräckning tillämpas.

Lag om ändring i lagen (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m. fl.

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m. fl. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Denna lag gäller avbetalningsköp som sluts mellan näringsidkare i deras yrkesmässiga verksamhet eller som annars faller utanför *konsumentkreditlagen* (1977:981).

Denna lag gäller avbetalningsköp som sluts mellan näringsidkare i deras yrkesmässiga verksamhet eller som annars faller utanför *konsumentkreditlagen* (1991:000).

Med avbetalningsköp avses avtal om köp av vara, om

1. betalningen skall erläggas i särskilda poster, varav minst en sedan varan har lämnats ut till köparen, och

2. avtalet innehåller villkor som ger säljaren möjlighet att återtaga varan om köparen ej fullgör sin del av avtalet (förbehåll om återtaganderätt).

Har avtalet betecknats som uthyrning eller betalningen som vederlag för varans nyttjande föreligger ändå avbetalningsköp, om det är avsett att den till vilken varan utlämnas skall bli ägare av denna.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1992.

Lag om ändring i utsökningsbalken

Härigenom föreskrivs att 9 kap. 10 § utsökningsbalken skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

9 kap.

10 §

Har utmätning skett av egendom som gäldenären har förvärvat på kredit under förbehåll om återtaganderätt för kreditgivaren, får egendomen säljas endast om köpeskillingen förslår till betalning av kreditgivarens fordran eller försäljningen med kreditgivarens samtycke i målet sker med förbehåll för hans rätt enligt avtalet.

Kreditgivarens fordran bestäms enligt 13 § *konsumentkreditlagen* (1977:981) eller enligt 5 § lagen om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl. Är ej någon av dessa lagar tillämplig på avtalet, bestäms fordringen likväl enligt sistnämnda paragraf, varvid jämkning får ske efter vad som är skäligt.

Kreditgivarens fordran bestäms enligt 25 § *konsumentkreditlagen* (1991:000) eller enligt 5 § lagen om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl. Är ej någon av dessa lagar tillämplig på avtalet, bestäms fordringen likväl enligt sistnämnda paragraf, varvid jämkning får ske efter vad som är skäligt.

Sker försäljningen med förbehåll för kreditgivarens rätt, svarar därefter den som förvärvar egendomen i stället för gäldenären för dennes skyldigheter enligt avtalet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1992. I fall då gäldenären har förvärvat varan före ikraftträdandet gäller äldre föreskrifter.

Lag om ändring i lagen (1968:430) om mervärdeskatt

Härigenom föreskrivs att 15 § lagen (1968:430) om mervärdeskatt skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*15 §¹

Redovisning av skatt för viss redovisningsperiod skall omfatta affärshändelser genom vilka redovisningsskyldighet har inträtt enligt 5 a §.

Uppkommer förlust på fordran, för vilken utgående skatt har redovisats, får ett mot denna skatt svarande belopp avdragas i redovisningen för den period då förlusten uppkommer. Inflyter därefter betalning för sådan fordran skall beloppet åter upptagas i redovisningen. Återtages vara med stöd av förbehåll om återtaganderätt enligt *konsumenkreditlagen* (1977:981) eller lagen (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m. fl. får avdrag göras för vad säljaren vid avräkning gottskrivar köparen för värdet av den återtagna varan, endast om det kan visas att köparen helt saknat rätt till avdrag för ingående skatt som hänförs sig till dennes förvärv av varan.

Uppkommer förlust på fordran, för vilken utgående skatt har redovisats, får ett mot denna skatt svarande belopp avdragas i redovisningen för den period då förlusten uppkommer. Inflyter därefter betalning för sådan fordran skall beloppet åter upptagas i redovisningen. Återtages vara med stöd av förbehåll om återtaganderätt enligt *konsumenkreditlagen* (1991:000) eller lagen (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m. fl. får avdrag göras för vad säljaren vid avräkning gottskrivar köparen för den återtagna varan, endast om det kan visas att köparen helt saknat rätt till avdrag för ingående skatt som hänförs sig till dennes förvärv av varan.

1 Senaste lydelse 1990:576

Lämnas återbäring, bonus eller annan rabatt, som icke utgör s. k. villkorlig rabatt, i efterhand och avser förmånen skattepliktig omsättning, för vilken utgående skatt redovisats, får belopp motsvarande den del av den tidigare redovisade skatten som belöpt på den utgivna förmånen avdragas i den ordning som gäller för den skattskyldiges redovisning av utgående skatt. Utges förmånen till skattskyldig skall avdraget grundas på kreditnota eller motsvarande handling. Av handlingen skall framgå minskningen av både vederlag och skatt.

Handling som avses i tredje stycket skall ligga till grund även för avdrag för annan kundkreditering som avser skattepliktig omsättning.

Uthyr eller upplåter den som är skattskyldig enligt 2 § tredje stycket, inom tre år från utgången av det kalenderår under vilket skattskyldighet inträtt enligt meddelat beslut, fastigheten eller del därav till annan än som anges i 2 § tredje stycket, skall beloppet av åtnjutna avdrag för ingående skatt för ifrågavarande fastighet eller del därav återföras. Sker sådan uthyrning eller upplåtelse sedan tre men inte sex år har förflutit från utgången av det kalenderår under vilket skattskyldighet har inträtt enligt meddelat beslut skall återföring göras med hälften av det belopp som nu sagts.

Vad som sägs i femte stycket tillämpas även när fastighetsägaren tar uthyrd eller upplåten fastighet eller del därav i anspråk för användning i verksamhet som ej medför skattskyldighet samt när uthyrd eller upplåten fastighet säljs.

Återföring skall ske i deklarationen för den redovisningsperiod under vilken den skattepliktiga uthyrningen eller upplåtelsen har upphört eller fastigheten har sålts.

Exporterar en vara av det slag som anges nedan, skall den ingående mervärdeskatt som hänför sig till förvärvet av varan återföras, om den skattskyldige inte visar att varan har innehafts endast av skattskyldiga. De varor som avses är

- 1) andra varor än sådana som avses i 18 § fjärde stycket och som helt eller till väsentlig del består av guld, silver eller platina,
- 2) naturpärlor, naturliga och syntetiska ädelstenar,
- 3) varor, som helt eller till väsentlig del består av koppar, mässing, tenn, brons eller nysilver,

4) vapen med undantag av sådana skjutvapen som omfattas av vapenlagen (1973:1176), Prop. 1991/92:83

5) alster av bildkonst,

6) konstalster av glas, porslin eller annan keramik,

7) möbler,

8) fartyg eller luftfartyg.

Återföring enligt åttonde stycket skall ske i deklarationen för den redovisningsperiod under vilken varan har exporterats.

Redovisningen av skatt, som hänför sig till omsättning enligt punkt 2 första stycket g) av anvisningarna till 2 § och som avser nyttjande av personbil, får anstå till den sista redovisningsperioden under det kalenderår nyttjandet har skett. Lag (1990:576).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1992. I fall då förbehåll om återtaganderätt har gjorts före ikraftträdandet gäller äldre föreskrifter.

Förteckning över de remissinstanser som har yttrat sig över departementspromemorian (Ds 1990:84) Ny konsumentkreditlag

Efter remiss har yttranden över promemorian avgetts av Hovrätten för Västra Sverige, Stockholms tingsrätt, Linköpings tingsrätt, Bankinspektionen, Konsumentverket, Riksskatteverket, Konjunkturinstitutet, Marknadsdomstolen, Näringsfrihetsombudsmannen, Statens Pris- och konkurrensverk, Allmänna reklamationsnämnden, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, Riksbanken, Datainspektionen, Kommerskollegium, Leasingutredningen (Ju 1988:01), Insolvensutredningen (Ju 1988:02), Svenska kommunförbundet, Göteborgs kommun, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Sveriges Advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Föreningen Sveriges kronofogdar, Sveriges industriförbund, Sveriges köpmannaförbund, Grossistförbundet Svensk Handel, Småföretagens riksorganisation, Kooperativa förbundet (KF), Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges föreningsbankers förbund, Finansbolagens förening, Konungariket Sveriges Stadshypotekskassa, Föreningen för köpmannakonton, Direkthandelsföretagens förening, Svenska postorderföreningen, Petroleumhandelns riksförbund, Elektriska hushållsapparatleverantörer - EHL, Svenska Pantbanksföreningen, Motorbranschens riksförbund, Sveriges Villaägareförbund, Vi i Småhus VIS Riksförbund, Upplysningscentralen AB, Esselte Soliditet AB, Svenska Inkassoföreningen och Konsumentvägledarnas förening.

Riksskatteverket har till sitt remissvar fogat yttranden från kronofogdemyndigheten i Stockholms län och kronofogdemyndigheten i Kristianstads län. Kommerskollegium har till sitt remissvar fogat yttranden från Stockholms Handelskammare och Sydsvenska Handelskammaren. Svenska sparbanksföreningen har till sitt remissvar fogat ett yttrande från Sparbankernas inteckningsaktiebolag (SPINTAB).

Yttranden har också kommit in från Svenska Fondhandlareföreningen, Bokförläggare Robert Strömberg, Volvofinans Konto AB, Swedish Direct Marketing Association (Swedma), Sveriges Marknadsförbund, Kreditmannaföreningen i Stockholm och SEB Kort.

Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO) har beretts tillfälle att avge yttrande men avstått från att yttra sig.

Lagrådsremissens lagförslag

1 Förslag till

Konsumentkreditlag

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag gäller kredit som är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk och som lämnas eller erbjuds en konsument av en näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet.

Lagen gäller under motsvarande förutsättningar även i fråga om kredit som lämnas av någon annan än en näringsidkare, om krediten förmedlas av en näringsidkare som ombud för kreditgivaren.

Lagen gäller inte författningsreglerade lån som lämnas av statsmedel och inte heller lån som lämnas i pantlånerörelse enligt lagen (1949:722) om pantlånerörelse.

2 § I lagen avses med

kreditgivare: den som lämnar krediten eller övertar den ursprunglige kreditgivarens fordran,

kontantpris: det pris till vilket en vara, tjänst eller annan nytthet vanligen erbjuds konsumenter mot kontant betalning,

kreditbelopp: vid betalningsanstånd den del av kontantpriset varmed anstånd lämnas samt vid lån det lånade beloppet,

kreditkostnad: det sammanlagda beloppet av de räntor, tillägg och andra kostnader som konsumenten skall betala för krediten,

effektiv ränta: kreditkostnaden angiven som en årlig ränta beräknad på kreditbeloppet, i förekommande fall under hänsynstagande till att delbetalningar skall göras under den löpande kredittiden,

kreditfordran: summan av kreditbeloppet och kreditkostnaden.

3 § Med kreditköp avses köp av en vara, då säljaren lämnar köparen anstånd med någon del av betalningen eller då någon del av betalningen erläggs med ett belopp som köparen får låna av säljaren eller av någon annan kreditgivare på grund av en överenskommelse mellan denne och säljaren.

Har avtalet betecknats som uthyrning eller betalningen betecknats som ersättning för rätten att nyttja varan föreligger ändå ett kreditköp, om det är avsett att konsumenten skall bli ägare till varan. Prop. 1991/92:83

4 § Avtalsvillkor som i jämförelse med bestämmelserna i denna lag är till nackdel för konsumenten är utan verkan mot denne, om inte annat anges i lagen.

Näringsidkarens allmänna skyldigheter

5 § Näringsidkaren skall i sitt förhållande till konsumenten iaktta god kreditgivningssed. Han skall ta till vara konsumentens intressen med tillbörlig omsorg och lämna denne information i den utsträckning som det behövs och är möjligt.

Marknadsföring och information

6 § Näringsidkare skall vid annonsering, skyltning och liknande marknadsföring beträffande kredit lämna information om den effektiva räntan för krediten. Om det är fråga om kredit för förvärv av en särskild vara, en tjänst eller någon annan nytta, skall även kreditkostnaden och kontantpriset anges.

Information enligt första stycket behöver inte lämnas, om krediten avser ett belopp som uppgår till högst 1 500 kr eller om krediten skall återbetalas inom tre månader.

7 § Innan ett kreditavtal sluts skall näringsidkare som lämnar eller förmedlar krediten lämna konsumenten information i de hänseenden och i den omfattning som anges i 6 §. Informationen skall lämnas skriftligen.

8 § Handling för ansökan eller avtal om kredit får tillhandahållas endast om konsumenten efterfrågar krediten. En sådan handling får dock alltid tillhandahållas i lokaler som disponeras av kreditgivaren eller den som förmedlar krediten.

9 § I fråga om underlåtelse att lämna information som anges i 6 och 7 §§ eller som annars är av särskild betydelse från konsument-synpunkt gäller marknadsföringslagen (1975:1418). Denna lag gäller också när en näringsidkare handlar i strid med 8 §.

10 § Näringsidkaren skall, innan kredit beviljas, pröva om konsumenten har ekonomiska förutsättningar att fullgöra vad han åtar sig enligt kreditavtalet (kreditprövning).

Kreditprövning behöver inte göras om kreditgivaren på grund av sin kännedom om konsumenten eller andra omständigheter har grundad anledning att utgå från att konsumenten har ekonomiska förutsättningar att fullgöra vad han åtar sig.

Kravet på kreditprövning gäller inte heller

1. för engångskrediter när kredittiden är högst 45 dagar och hela kreditbeloppet skall betalas på en gång,
2. för krediter som avser ett belopp som uppgår till högst 10 000 kr.

Underlåter näringsidkaren att göra kreditprövning när det skall ske eller gör han en bristfällig sådan prövning, kan fordringen jämkas efter vad som är skäligt, om det står klart att en tillfredsställande kreditprövning borde ha föranlett kreditgivaren att inte bevilja krediten. Därvid får även andra avtalsvillkor jämkas, om det är lämpligt.

Kreditavtalet

11 § Ett avtal om kredit skall ingås skriftligen och undertecknas av konsumenten. Denne skall få en kopia av avtalet.

Ett villkor som inte har avtalats skriftligen är ogiltigt om det är till nackdel för konsumenten. Vid bedömning av om ett villkor är till nackdel för konsumenten skall en jämförelse göras med vad som gäller om villkoret inte tillämpas.

Vad som sägs i denna paragraf gäller inte för engångskrediter när kredittiden är högst 45 dagar och hela kreditbeloppet skall betalas på en gång. Det gäller inte heller för krediter som avser ett belopp som uppgår till högst 1 500 kr.

Ränta och avgifter

12 § Ränta som tas ut för krediten skall anges som en räntesats motsvarande räntekostnaden per år för den vid varje tid obetalda delen av skulden.

13 § Förutsättningarna för ändringar i räntesatsen skall anges i avtalet.

Räntesatsen får ändras till konsumentens nackdel endast i den utsträckning som det motiveras av kreditpolitiska beslut, ökade

upplåningskostnader för kreditgivaren eller andra kostnadsökningar som kreditgivaren inte skäligen kunde förutse när avtalet ingicks.

Kreditgivaren är skyldig att tillämpa ett avtalsvillkor om ränteändringar på samma sätt till konsumentens förmån som till hans nackdel.

14 § Kredittagaren är skyldig att, utöver eller i stället för ränta, betala särskild ersättning för krediten (avgift) endast om sådan ersättning avser kostnader som kreditgivaren har för krediten och om avgiften anges särskilt i avtalet. Om kostnader kan särskiljas, får avgift tas ut särskilt för varje sådan kostnad.

I avtalet skall också anges under vilka förutsättningar kreditgivaren får ändra de avgifter som tas ut för krediten.

Avgifter för krediten får ändras till konsumentens nackdel endast i den utsträckning som det motiveras av öknings av de kostnader som skall täckas av avgifterna.

15 § Kreditgivaren skall underrätta konsumenten om beslutade ränteändringar och avgiftsändringar. Underrättelse skall lämnas senast när ändringen börjar gälla, antingen genom ett särskilt meddelande till konsumenten eller genom annonsering i dagspressen. Sker underrättelsen genom annonsering, skall meddelande om ändringen också lämnas när nästa avisering eller kontoutdrag sänds till konsumenten.

Vid varje avisering skall kreditgivaren lämna information om den aktuella effektiva räntan för den effektiva räntan för den del av krediten som kvarstår sedan de betalningar gjorts som aviseringen avser.

Kontantinsats vid kreditköp

16 § Vid kreditköp skall säljaren ta ut en kontantinsats av köparen i enlighet med god sed på marknaden. Kontantinsatsen skall motsvara minst 20 procent av varans kontantpris, om inte särskilda förhållanden föranleder annat.

Som kontantinsats anses inte betalning med medel som köparen får låna av säljaren eller av någon annan kreditgivare på grund av en överenskommelse mellan denne och säljaren.

Bestämmelserna i denna paragraf gäller inte kreditköp för vilka föreskrifter om kontantinsats har meddelats med stöd av lagen (1986:1202) med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp.

17 § Om en näringsidkare för sin egen eller någon annans räkning säljer en vara utan att iaktta vad som sägs i 16 §, skall det anses

utgöra en sådan handling som avses i 2 § marknadsföringslagen Prop. 1991/92:83 (1975:1418).

Konsumentens befogenheter vid överlåtelse av fordringen, m. m.

18 § Om kreditgivaren har överlåtit sina rättigheter enligt ett kreditavtal, får konsumenten mot den nye kreditgivaren göra samma invändningar som han vid överlåtelsen kunde göra mot överlåtaren. Detsamma gäller när kreditgivaren har pantsatt sina rättigheter enligt kreditavtalet.

Vid kreditköp får köparen mot kreditgivares krav på betalning framställa samma invändningar på grund av köpet som han kan göra mot säljaren. Köparen får även invända att han har erlagt betalning till säljaren eller att han har träffat en överenskommelse med denne. Detta gäller dock inte om köparen visste att säljaren saknade rätt att ta emot betalningen eller ingå överenskommelsen och inte heller om köparen uppsåtligt eller av grov oaktsamhet underlät att skaffa sig kunskap om detta.

Om köparen på grund av ett kreditköp har anspråk mot säljaren på återbetalning av köpeskilling, skadestånd eller annan penningprestation, svarar kreditgivaren lika med säljaren för att anspråket fullgörs. Kreditgivaren är dock inte skyldig att betala mer än vad han har mottagit av köparen med anledning av krediten.

19 § Vid kreditköp får kreditgivaren inte ta emot en av köparen ingången växelförbindelse som avser en fordran på grund av kreditköpet. Han får inte heller till bevis för sin fordran ta emot ett av köparen utfärdat löpande skuldebrev eller någon annan av denne ingången skuldförbindelse som är av ett sådant slag att köparens rätt att framställa invändningar på grund av köpet inskränks om skuldförbindelsen överlåts eller pantsätts till en borgenär som är i god tro.

Första stycket första meningen gäller inte egna växlar som är utställda av banker.

Den som uppsåtligt bryter mot förbud enligt denna paragraf döms till böter.

20 § Bestämmelserna i 18 § andra och tredje styckena samt 19 § gäller även när en konsument vid avtal om en tjänst som avses i konsumenttjänstlagen (1985:716) fått kredit enligt vad som sägs i 3 § angående köp.

Förbud mot viss avräkning

21 § Belopp som kredittagaren erlägger för avräkning på viss kreditfordran får kreditgivaren inte först avräkna på annan fordran.

22 § Konsumenten har rätt att betala sin skuld till kreditgivaren före den avtalade förfallotiden.

23 § Kreditgivaren har rätt att få betalning i förtid endast om han har gjort förbehåll om detta i avtalet samt någon av följande omständigheter föreligger.

1. Konsumenten är sedan mer än en månad i dröjsmål med betalning av ett belopp som överstiger tio procent av kreditfordringen.

2. Konsumenten är sedan mer än en månad i dröjsmål med betalning av ett belopp som överstiger fem procent av kreditfordringen och dröjsmålet avser två eller flera poster som förfallit vid olika tidpunkter.

3. Konsumenten är på annat sätt i väsentligt dröjsmål med betalning.

4. Konsumenten har uppsåtligt eller av vårdslöshet orsakat att säkerhet som ställts för krediten har avsevärt försämrats.

5. Det står klart att konsumenten genom att avvika, skaffa undan egendom eller förfara på annat sätt undandrar sig att betala sin skuld.

Vill kreditgivaren få betalt i förtid enligt första stycket 1-3 gäller en uppsägningstid av minst fyra veckor räknat från den tidpunkt då kreditgivaren sänder ett meddelande om uppsägningen i rekommenderat brev till konsumenten under dennes vanliga adress eller uppsägningen utan en sådan åtgärd kommer konsumenten till handa.

Om kreditgivaren har krävt betalning i förtid enligt första stycket 1-3, är konsumenten ändå inte skyldig att betala i förtid, om han före utgången av uppsägningstiden betalar vad som förfallit jämte dröjsmålsränta. Detsamma gäller om konsumenten vid uppsägning enligt första stycket 4 eller 5 genast efter uppsägningen eller inom medgiven uppsägningstid ställer godtagbar säkerhet för fordringen.

Har konsumenten tidigare med stöd av bestämmelsen i tredje stycket befriats från skyldigheten att betala skulden i förtid, gäller inte bestämmelsen i det stycket.

24 § Utan hinder av vad som sägs i 23 § första stycket 4 får kreditgivaren återopa andra lagbestämmelser om rätt till betalning i förtid på grund av att en säkerhet som ställts för krediten har försämrats. Bestämmelserna i 23 § första stycket hindrar vidare inte att banker eller andra kreditgivare gör gällande strängare förbehåll om betalning i förtid, om de har en skyldighet att göra sådana förbehåll enligt någon annan författning.

25 § Vid förtidsbetalning enligt 22, 23 eller 24 § skall följande iakttas när kreditgivarens fordran beräknas.

1. Konsumenten skall betala ränta och andra kostnader för krediten för tiden fram till förtidsbetalningen men inte för tiden därefter. Vid beräkningen skall tillämpas grunder som står i överensstämmelse med god sed på marknaden.

2. Kreditgivaren får inte tillgodoräkna sig någon ersättning för att skulden betalas i förtid. Är räntan för en kredit bunden för hela eller en del av avtalstiden har dock kreditgivaren, om han gjort förbehåll om det, rätt att för återstående del av den tiden av konsumenten ta ut ersättning för skillnaden mellan räntan på krediten och räntan på nya krediter av motsvarande slag.

3. Om vid kreditköp förtidsbetalning sker på annan tid än en förfallodag som har bestämts i avtalet, skall den anses ha skett den första förfallodagen efter betalningen. Detsamma gäller när en konsument vid avtal om en tjänst som avses i konsumenttjänstlagen (1985:716) har fått kredit enligt vad som sägs i 3 § angående köp.

Om kreditgivaren utnyttjar en rätt att återta en vara enligt 26 §, tillämpas 28 och 29 §§ vid den uppgörelse som då skall ske mellan parterna.

Återtaganderätt vid kreditköp

26 § Med förbehåll om återtaganderätt avses ett avtalsvillkor som ger kreditgivaren möjlighet att återta varan, om köparen inte fullgör sin del av kreditköpsavtalet.

Ett förbehåll om återtaganderätt får göras gällande endast under förutsättning

1. att säljaren har gjort förbehållet i samband med köpet för att trygga sin rätt till betalning samt

2. att kreditgivaren har rätt att säga upp skulden till betalning i förtid enligt 23 § första stycket.

Om vid betalningsdröjsmål köparen, innan varan återtas, betalar vad som förfallit till betalning jämte dröjsmålsränta och kostnader enligt de grunder som anges i 28 § tredje - femte styckena, får kreditgivaren inte återta varan på grund av dröjsmålet. Grundas återtaganderätten på 23 § första stycket 4 eller 5, får kreditgivaren inte återta varan om köparen innan varan återtas undanröjer grunden för återtaganderätten.

27 § Använder näringsidkare förbehåll om återtaganderätt vid försäljning av en vara som med hänsyn till sin beskaffenhet eller sitt värde eller på grund av förhållandena på marknaden inte är lämpad som kreditsäkerhet, kan näringsidkaren förbjudas att framdeles i liknande fall använda sådana förbehåll. I fråga om förbud gäller i övrigt bestämmelserna i lagen (1971:112) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden.

28 § Om kreditgivaren vill utnyttja en rätt att återta varan, skall avräkning göras mellan honom och köparen.

Vid avräkningen skall köparen tillgodoräknas varans värde vid återtagandet. Värdet beräknas efter vad kreditgivaren kan antas få ut genom att på lämpligt sätt sälja varan.

Kreditgivaren får tillgodoräkna sig den obetalda delen av kreditfordringen efter avräkning enligt 25 § samt i förekommande fall dröjsmålsränta, dock inte enligt högre räntesats än som anges i 6 § räntelagen (1975:635).

Kreditgivaren får dessutom tillgodoräkna sig ersättning för följande kostnader för återtagande av varan, nämligen utsökningsavgift, skälig kostnad för transport av varan samt utgift för inställelse vid förrättning för återtagande, om kreditgivaren har behövt inställa sig för att tillvarata sin rätt. När ersättning bestäms för utgift för inställelse tillämpas bestämmelserna om beräkning av ersättning av allmänna medel till vittne.

I mål om handräckning för återtagande får kreditgivaren, enligt vad regeringen närmare föreskriver, tillgodoräkna sig även skälig ersättning för eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde.

29 § Om köparen vid avräkningen tillgodoräknas ett större belopp än kreditgivaren, får varan återtas endast om kreditgivaren betalar mellanskillnaden till köparen eller, när varan värderats av kronofogdemyndigheten, nedsätter mellanskillnaden hos myndigheten.

Har kreditgivaren för att kunna återta varan varit tvungen att betala en skuld som köparen har, får kreditgivaren när första stycket tillämpas avräkna sådan betalning mot mellanskillnad till köparens förmån. Detsamma gäller om kreditgivaren för att varan efter återtagande skall kunna användas på avsett sätt har varit tvungen att betala en sådan skuld.

Tillgodoräknas kreditgivaren ett större belopp än köparen, får kreditgivaren inte kräva ut mellanskillnaden (restskulden) i annat fall än då varan har minskat väsentligt i värde genom att köparen vanvårdat varan.

Återlösande av en vara som återtagits

30 § Köparen får inom fjorton dagar återlösa en vara som har återtagits. Vill köparen återlösa varan, skall han betala kreditgivaren varans värde vid återtagandet samt den restskuld som kan finnas enligt avräkningen.

31 § Kreditgivaren får hos kronofogdemyndigheten söka handräckning för att återta varan under förutsättning att parterna har upprättat och skrivit under en handling om kreditköpet. Handlingen skall innehålla ett förbehåll om återtaganderätt samt uppgifter om kontantpriset, kreditbeloppet, kreditkostnaden, kredittiden, kreditfordringen och de tidpunkter när betalning skall erläggas.

En ansökan om handräckning skall göras skriftligen. I ansökningen skall anges hur stor del av kreditfordringen som är obetald. Om kreditgivaren gör anspråk på dröjsmålsränta, skall i ansökningen också uppges vad kreditgivaren fordrar i den delen. Vid ansökningen skall fogas en styrkt kopia av den handling som anges i första stycket.

32 § Handräckning får beviljas endast om det är uppenbart att de förutsättningar för återtagande som anges i 26 § andra och tredje styckena föreligger.

Om ett förbehåll om återtaganderätt har använts i strid mot förbud enligt 27 §, får handräckning inte beviljas.

Handräckning eller verkställighet av dom, varigenom köparen har förpliktats att lämna tillbaka en vara som har sålts med förbehåll om återtaganderätt, får inte beviljas beträffande sådana varor som enligt 5 kap. 1-3 §§ utsökningsbalken skall undantas från utmätning.

33 § I fråga om handräckning och verkställighet av dom, som anges i 32 § tredje stycket, tillämpas i övrigt 12 § andra och tredje styckena samt 14-18 §§ lagen (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl. Hänvisningen i 16 § tredje stycket till 10 § första stycket skall då avse 29 § första stycket i denna lag.

Förbud mot utmätning

34 § En vara som har sålts med förbehåll om återtaganderätt får inte utmätas för en fordran som grundar sig på kreditköpet.

Betalningsansvar vid förlust av kontokort, m.m.

35 § Ett avtalsvillkor som innebär att en kontohavare skall vara betalningsskyldig för ett belopp som har påförts kontot genom att ett kontokort har använts av någon obehörig person får göras gällande endast om kontohavaren eller någon annan som enligt kontoavtalet är behörig att använda kontokortet har

1. lämnat ifrån sig kortet till någon annan,
2. genom grov oaktsamhet förlorat kortet, eller

3. på något annat sätt förlorat besittningen av kortet och inte snarast efter upptäckten anmält förlusten hos kreditgivaren. Prop. 1991/92:83

Om ett belopp har påförts kontot på det sätt som sägs i första stycket efter det att kreditgivaren har mottagit en anmälan om att kontohavaren eller någon annan som enligt kontoavtalet är behörig att använda kontokortet inte längre har detta i sin besittning, är kontohavaren betalningsskyldig för beloppet endast om han har förfarit svikligt.

Tillsyn

36 § Konsumentverket ser till att denna lag följs. Verkets tillsyn omfattar dock inte Sveriges riksbank, verksamhet som står under tillsyn av finansinspektionen eller verksamhet hos exekutiv myndighet.

Tillsynen skall utövas så att den inte vållar större kostnad eller olägenhet än som är nödvändigt.

37 § För tillsynen har konsumentverket eller den som verket förordnar rätt att företa inspektion hos näringsidkare som bedriver varuförsäljning eller som i sin yrkesmässiga verksamhet lämnar, förmedlar eller övertar kredit som avses i denna lag och att ta del av samtliga handlingar som behövs för tillsynen. Näringsidkaren skall lämna de upplysningar om verksamheten som begärs för tillsynen.

Om en näringsidkare inte tillhandahåller handlingar eller lämnar upplysningar i ett sådant fall som avses i första stycket, får konsumentverket förelägga näringsidkaren vid vite att fullgöra sin skyldighet.

38 § Om konsumentverket enligt 37 § andra stycket har förelagt en näringsidkare att tillhandahålla en handling, får beslutet överklagas hos kammarrätten. Andra beslut av konsumentverket enligt 37 § får inte överklagas.

1. Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1992, då konsumentkreditlagen (1977:981) skall upphöra att gälla.

2. Äldre föreskrifter gäller dock, med de undantag som anges i det följande, i fråga om kreditavtal som har ingåtts före den nya lagens ikraftträdande.

3. När kreditgivaren har förvärvat sin fordran mot konsumenten genom överlåtelse eller pantsättning efter ikraftträdandet, gäller 18 § i den nya lagen även om kreditavtalet ingicks före ikraftträdandet.

4. Konsumenten har rätt att betala sin skuld till kreditgivaren före den avtalade förfallotiden i enlighet med föreskrifterna i den nya

lagen även om kreditavtalet har ingåtts före den nya lagens ikraftträdande. Föreskriften i 25 § första stycket 2 om kreditgivarens rätt i vissa fall till ersättning för att krediten sågs upp i förtid skall dock tillämpas även om kreditgivaren inte har gjort något förbehåll om rätt till ersättning. Prop. 1991/92:83

5. När handräckning begärs för återtagande av en vara som har förvärvats innan den nya lagen trätt i kraft, gäller den äldre lagens föreskrifter om förutsättningarna för handräckning.

Lag om ändring i lagen (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl.

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Denna lag gäller avbetalningsköp som sluts mellan näringsidkare i deras yrkesmässiga verksamhet eller som annars faller utanför *konsumtcreditlagen* (1977:981).

Denna lag gäller avbetalningsköp som sluts mellan näringsidkare i deras yrkesmässiga verksamhet eller som annars faller utanför *konsumtcreditlagen* (1992:000).

Med avbetalningsköp avses avtal om köp av vara, om

1. betalningen skall erläggas i särskilda poster, varav minst en sedan varan har lämnats ut till köparen, och

2. avtalet innehåller villkor som ger säljaren möjlighet att återtaga varan om köparen ej fullgör sin del av avtalet (förbehåll om återtaganderätt).

Har avtalet betecknats som uthyrning eller betalningen som vederlag för varans nyttjande föreligger ändå avbetalningsköp, om det är avsett att den till vilken varan utlämnas skall bli ägare av denna.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1992.

Lag om ändring i utsökningsbalken

Härigenom föreskrivs att 9 kap. 10 § utsökningsbalken skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

9 kap.

10 §

Har utmätning skett av egendom som gäldenären har förvärvat på kredit under förbehåll om återtaganderätt för kreditgivaren, får egendomen säljas endast om köpeskillingen förslår till betalning av kreditgivarens fordran eller försäljningen med kreditgivarens samtycke i målet sker med förbehåll för hans rätt enligt avtalet.

Kreditgivarens fordran bestäms enligt 13 § *konsumentkreditlagen* (1977:981) eller enligt 5 § lagen om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl. Är ej någon av dessa lagar tillämplig på avtalet, bestäms fordringen likväl enligt sistnämnda paragraf, varvid jämkning får ske efter vad som är skäligt.

Kreditgivarens fordran bestäms enligt 25 § *konsumentkreditlagen* (1992:000) eller enligt 5 § lagen om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl. Är ej någon av dessa lagar tillämplig på avtalet, bestäms fordringen likväl enligt sistnämnda paragraf, varvid jämkning får ske efter vad som är skäligt.

Sker försäljningen med förbehåll för kreditgivarens rätt, svarar därefter den som förvärvar egendomen i stället för gäldenären för dennes skyldigheter enligt avtalet.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1992. I fall då gäldenären har förvärvat varan före ikraftträdandet gäller äldre föreskrifter.

Lag om ändring i lagen (1968:430) om mervärdeskatt

Härigenom föreskrivs att 15 § lagen (1968:430) om mervärdeskatt skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*15 §¹

Redovisning av skatt för viss redovisningsperiod skall omfatta affärshändelser genom vilka redovisningsskyldighet har inträtt enligt 5 a §.

Uppkommer förlust på fordran, för vilken utgående skatt har redovisats, får ett mot denna skatt svarande belopp avdragas i redovisningen för den period då förlusten uppkommer. Inflyter därefter betalning för sådan fordran skall beloppet åter upptagas i redovisningen. Återtages vara med stöd av förbehåll om återtaganderätt enligt *konsumentkreditlagen* (1977:981) eller lagen (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m. fl. får avdrag göras för vad säljaren vid avräkning gottskriver köparen för värdet av den återtagna varan, endast om det kan visas att köparen helt saknat rätt till avdrag för ingående skatt som hänför sig till dennes förvärv av varan.

Uppkommer förlust på fordran, för vilken utgående skatt har redovisats, får ett mot denna skatt svarande belopp avdragas i redovisningen för den period då förlusten uppkommer. Inflyter därefter betalning för sådan fordran skall beloppet åter upptagas i redovisningen. Återtages vara med stöd av förbehåll om återtaganderätt enligt *konsumentkreditlagen* (1992:000) eller lagen (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m. fl. får avdrag göras för vad säljaren vid avräkning gottskriver köparen för värdet av den återtagna varan, endast om det kan visas att köparen helt saknat rätt till avdrag för ingående skatt som hänför sig till dennes förvärv av varan.

1 Senaste lydelse 1990:576

Lämnas återbäring, bonus eller annan rabatt, som icke utgör s. k. villkorlig rabatt, i efterhand och avser förmånen skattepliktig omsättning, för vilken utgående skatt redovisats, får belopp motsvarande den del av den tidigare redovisade skatten som belöpt på den utgivna förmånen avdragas i den ordning som gäller för den skattskyldiges redovisning av utgående skatt. Utges förmånen till skattskyldig skall avdraget grundas på kreditnota eller motsvarande handling. Av handlingen skall framgå minskningen av både vederlag och skatt.

Handling som avses i tredje stycket skall ligga till grund även för avdrag för annan kundkreditering som avser skattepliktig omsättning.

Uthyr eller upplåter den som är skattskyldig enligt 2 § tredje stycket, inom tre år från utgången av det kalenderår under vilket skattskyldighet inträtt enligt meddelat beslut, fastigheten eller del därav till annan än som anges i 2 § tredje stycket, skall beloppet av åtnjutna avdrag för ingående skatt för ifrågavarande fastighet eller del därav återföras. Sker sådan uthyrning eller upplåtelse sedan tre men inte sex år har förflutit från utgången av det kalenderår under vilket skattskyldighet har inträtt enligt meddelat beslut skall återföring göras med hälften av det belopp som nu sagts.

Vad som sägs i femte stycket tillämpas även när fastighetsägaren tar uthyrd eller upplåten fastighet eller del därav i anspråk för användning i verksamhet som ej medför skattskyldighet samt när uthyrd eller upplåten fastighet säljs.

Återföring skall ske i deklarationen för den redovisningsperiod under vilken den skattepliktiga uthyrningen eller upplåtelsen har upphört eller fastigheten har sålts.

Exporteras en vara av det slag som anges nedan, skall den ingående mervärdeskatt som hänför sig till förvärvet av varan återföras, om den skattskyldige inte visar att varan har innehafts endast av skattskyldiga. De varor som avses är

- 1) andra varor än sådana som avses i 18 § fjärde stycket och som helt eller till väsentlig del består av guld, silver eller platina,
- 2) naturpärlor, naturliga och syntetiska ädelstenar,
- 3) varor, som helt eller till väsentlig del består av koppar, mässing, tenn, brons eller nysilver,

4) vapen med undantag av sådana skjutvapen som omfattas av vapen- Prop. 1991/92:83
lagen (1973:1176),

5) alster av bildkonst,

6) konstalster av glas, porslin eller annan keramik,

7) möbler,

8) fartyg eller luftfartyg.

Återföring enligt åttonde stycket skall ske i deklarationen för den redovisningsperiod under vilken varan har exporterats.

Redovisningen av skatt, som hänför sig till omsättning enligt punkt 2 första stycket g) av anvisningarna till 2 § och som avser nyttjande av personbil, får anstå till den sista redovisningsperioden under det kalenderår nyttjandet har skett. Lag (1990:576).

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1992. I fall då förbehåll om återtaganderätt har gjorts före ikraftträdandet gäller äldre föreskrifter.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1991-10-21

Närvarande: justitierådet Bengt Rydin, regeringsrådet Stig von Bahr, justitierådet Inger Nyström.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 29 augusti 1991 har regeringen på hemställan av statsrådet Freivalds beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. konsumentkreditlag,
2. lag om ändring i lagen (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl.,
3. lag om ändring i utsökningsbalken,
4. lag om ändring i lagen (1968:430) om mervärdesskatt.

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Göran Lambertz.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Förslaget till konsumentkreditlag

Den nuvarande konsumentkreditlagen, som har gällt sedan år 1979, innehåller bestämmelser till skydd för konsumenter vid kreditköp och avtal om tjänster. Sådana konsumentkrediter som inte har samband med köp eller tjänster faller i huvudsak utanför lagens tillämpningsområde. Den betydelsefulla kategori av krediter som utgörs av banklån och motsvarande (fristående krediter) är alltså i stort sett oreglerad från konsumentskyddssynpunkt.

Det remitterade förslaget till en ny konsumentkreditlag är uppbyggt på grundval av och i nära anslutning till den nuvarande lagen. I sak finns det emellertid betydande olikheter. En grundläggande sådan skillnad är att lagen i princip skall gälla alla slag av konsumentkrediter, sålunda även de fristående krediterna. Utvidgningen av tillämpningsområdet till att omfatta dessa krediter är föranledd bland annat av EG-direktivet om konsumentkrediter. En annan framträdande nyhet är kravet att kreditgivaren skall pröva, om kredittagaren har ekonomiska förutsättningar att fullgöra vad han åtar sig enligt kreditavtalet. Om kreditgivaren brister i denna kreditprövning, skall hans fordran kunna jämkas. Bland andra nya inslag märks regler om hur ränta får beräknas, om vilka avgifter som får tas ut för krediten och om kredittagarens rätt att betala sin skuld i förtid.

Vad först angår den formella sidan av lagförslaget är att märka att, i likhet med den gällande lagen, en del av reglerna är av marknadsrättslig art medan andra har civilrättslig karaktär. Vid den nuvarande lagens tillkomst anmärkte lagrådet att det hade varit en fördel, om det

i lagen hade gjorts en klarare markering av reglernas olika natur, men påyrkade inte någon ändring i detta hänseende (prop. 1976/77:123 s. 345 f). Dessa invändningar kan sägas få ökad betydelse när nu även de fristående konsumentkrediterna kommer in i bilden.

Inarbetandet av de fristående krediterna, vilka faller inom finansinspektionens tillsynsområde, i regelverket erbjuder också ett annat problem. Dessa krediter skiljer sig till typen avsevärt från krediter i samband med köp. I princip är det något annat att ta ett banklån än att köpa en vara på kredit. Målsättningen vid utformningen av den nya lagen har emellertid varit att alla slags konsumentkrediter i möjligaste mån skall behandlas lika över hela fältet. Bestämmelser om betalning av skuld i förtid (22-25 §§ i förslaget) skall t.ex. gälla inte bara, som nu, kreditköp utan också fristående krediter. Utvidgningen av lagens tillämpningsområde synes kunna ge upphov till vissa gränsdragningsproblem som vid tillämpningen av den nuvarande lagen saknar praktisk betydelse.

Den föreslagna regleringen har vidare på sina håll blivit ganska komplicerad. Som exempel kan pekas på 18 §. I anslutning till den paragrafen har emellertid till stöd för tolkningen gjorts ingående motivuttalanden. Även de motiveringar som i övrigt har lämnats till föreslagna bestämmelser är i allmänhet utförliga och vägledande. Med hänsyn härtill och då någon mera ingripande formell omarbetning inte kan komma i fråga i detta skede av lagstiftningsarbetet får det framlagda lagförslaget enligt lagrådets mening godtas i nu berörda hänseenden.

När det sedan gäller lagförslagets materiella innehåll ger detta i huvudsak inte anledning till erinringar från lagrådets sida. I två hänseenden som bör nämnas särskilt ställer sig lagrådet emellertid kritiskt till förslaget. Här avses dels den som en jämningsregel utformade sanktionen vid bristande kreditprövning, dels förbudet mot uppsägning av en kredit när säkerheten försämras. Lagrådet återkommer härtill i det följande. Där framförs även de övriga anmärkningar och påpekanden som lagrådet vid sin granskning har funnit anledning till.

1 §

Enligt första stycket i paragrafen gäller den nya lagen krediter som är avsedda huvudsakligen för enskilt bruk och som lämnas eller erbjuds en konsument av en näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet. I specialmotiveringen sägs att lagen - bortsett från undantagen i tredje stycket - är avsedd att ha i sak oförändrat tillämpningsområde jämfört med den gamla lagen.

Både den gamla och den nya lagen är sålunda begränsade till krediter som huvudsakligen är avsedda för en konsuments enskilda

bruk. Enligt förarbetena till den gamla lagen (prop. 1976/77:123 s. 152 ff) markeras härigenom att reglerna tar sikte endast på krediter till fysiska personer. Lån till andra rättssubjekt, exempelvis dödsbon och stiftelser, omfattas alltså inte av lagstiftningen (se härom även förarbetena till lagen /1978:697/ om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl., prop. 1977/78:142 s. 158 och 166). Mot denna tolkning har lagrådet inget att invända. Fråga uppkommer emellertid om uttrycket "för enskilt bruk" kan anses innefatta den ytterligare begränsningen att krediten skall avse något som kan brukas av konsumenten. Tvekan kan uppstå exempelvis om en enskild person avser att använda ett lån för inköp av aktier eller andra värdepapper. Vad särskilt gäller aktier kan det vidare diskuteras om ett köp, som görs i syfte att den nye ägaren skall bli företagsledare i bolaget, är enskilt eller hänförligt till förvärvarens näringsverksamhet. Med hänsyn inte minst till att krediter för förvärv av detta och liknande slag kan avse mycket stora belopp är det enligt lagrådets mening önskvärt att tillämpningsområdet för den nya lagen preciseras ytterligare.

2 §

Paragrafen överensstämmer, frånsett viss ändring av definitionen på "kreditkostnad", med motsvarande bestämmelse i den gamla lagen. En svaghet som alltså består ligger i att samtliga termer i bestämmelsen utom "kontantpris" omfattar även löpande krediter. Så skall t.ex. vid marknadsföring näringsidkaren lämna information om den effektiva räntan för krediten. Frågan är då hur denna skall beräknas för en löpande kredit. Något utnyttjat belopp finns vid denna tidpunkt inte och en beräkning baserad på kreditgränsbeloppet blir oftast missvisande. Av intresse för den blivande konsumenten är rimligen den effektiva räntan för det på årsbasis genomsnittligt utnyttjade beloppet. Liknande svårigheter uppkommer vid angivande av "kreditkostnad" och "kreditfordran" liksom vid fullgörandet av aviseringskyldigheten enligt 15 § andra stycket.

Den nu berörda problematiken synes böra övervägas ytterligare.

5 §

De allmänt hållna bestämmelserna i denna paragraf har enligt vad som sägs i motiven tillkommit för att betona kreditgivarnas ansvar mot konsumenterna. Den är dessutom avsedd att utgöra en grundval för lagens mer konkreta regler om näringsidkarens skyldigheter i olika hänseenden och skall inträda som en utfyllande norm när det gäller kraven på näringsidkarens handlande m.m. i situationer som inte närmare har reglerats i lagen eller avtalet. Lagrådet har inte något att

erinra mot att en grundläggande allmän bestämmelse med angivna inriktning tas in i lagen. Prop. 1991/92:83

Till sådan god kreditgivningssed som näringsidkaren skall iaktta enligt paragrafen måste anses höra att lämna konsumenten vederbörlig information om krediten. I den föreslagna paragrafen föreskrivs emellertid särskilt att näringsidkaren - utöver att han skall iaktta god kreditgivningssed - skall lämna konsumenten information i den utsträckning som behövs och är möjlig. Under rubriken "Marknadsföring och information" följer därefter i 6, 7 och 9 §§ särskilda bestämmelser om information i vissa fall. Även i 15 § andra stycket återfinns en föreskrift om information. Lagförslaget inger i nu berörda hänseende viss osäkerhet i fråga om räckvidden av förevarande 5 §. Den allmänna inriktning som paragrafen avser att ange synes med fördel kunna begränsas enligt följande:

"Näringsidkaren skall i sitt förhållande till konsumenten iaktta god kreditgivningssed och därvid ta till vara konsumentens intressen med tillbörlig omsorg."

10 §

Syftet med den kreditprövning som föreskrivs i denna paragraf är enligt motiveringen framför allt att motverka att privatpersoner raserar sin ekonomi genom att sätta sig i skuld i en omfattning som inte står i proportion till deras långsiktiga betalningsförmåga. Regleringen är sålunda avsedd som ett skydd för kredittagaren/konsumenten mot överskuldsättning.

Någon bestämmelse med denna inriktning finns inte i nuvarande lagstiftning. Den föreskrift om kreditprövning som enligt 2 kap. 13 § första stycket bankrörelselagen (1987:617) gäller för banker syftar inte i första hand till att skydda låntagare mot överskuldsättning utan tar sikte på att kreditförluster skall undvikas med hänsyn till bankens och insättarnas intressen. Även de kreditgivare som inte faller in under bankrörelselagen torde av affärsmässiga skäl normalt göra en sådan kreditprövning innan lån beviljas.

Enligt vad som anges i remissprotokollet är erfarenheterna sådana att ett lagstadgat generellt krav på kreditprövning nu bör införas som ett konsumentskydd. Utformningen av regleringen härom i förstatrede styckena i denna paragraf föranleder inte någon erinran från lagrådets sida.

När det så gäller jämningsbestämmelsen i fjärde stycket vill lagrådet anföra följande.

Av den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3) framgår att jämningsmöjligheten är avsedd som en sanktion mot kreditgivaren för att reglerna om kreditprövning skall bli effektiva. Som berörs i remissprotokollet skulle en straffrättslig eller marknadsrättslig påföljd i och

för sig kunna tänkas. Den nu föreslagna påföljden, som är av civilrättslig natur, har emellertid ansetts vara att föredra. Lagrådet vill framhålla att en sådan reglering har en vidare innebörd än en sanktion i vanlig mening. Sett från konsumentens synpunkt innebär jämningsregeln sålunda en möjlighet för honom att få sin skuld nedsatt eller helt avskriven. I remissprotokollet har uppmärksamats att detta kan få negativa effekter i olika hänseenden, t.ex. i form av illojala utnyttjanden. Denna sida av den föreslagna regleringen har emellertid inte blivit närmare belyst.

En jämningsregel av föreslaget innehåll kan också befaras vålla avsevärda problem i den praktiska tillämpningen. Såvitt gäller det rättsliga förfarandet avses härvid inte bara handräckning eller summarisk process hos kronofogdemyndigheterna utan också rättegång vid domstol. Vid prövning av jämningsfrågan är det kredittagarens ekonomiska och andra förhållanden vid tidpunkten för kreditavtalets ingående som skall vara avgörande för bedömningen. Svårigheterna att kanske lång tid efteråt förebringa bevisning och annan utredning i dessa hänseenden är påtagliga. Särskilt vanskligt kan det vara att utreda vad som vid muntliga samtal eller i övrigt har förekommit mellan parterna i samband med kreditens beviljande. Det nu sagda har avseende i första hand på frågan, om jämkning över huvud taget är motiverad, men också när det gäller att komma fram till det skäligen jämningsresultat som stadgandet syftar till.

Lagrådet vill mot bakgrund av de olägenheter som här har berörts sätta i fråga, om jämningsregeln verkligen är påkallad som sanktion för att kreditprövning skall göras. Enligt vad som framgår av remissprotokollet finns det inte någon motsvarande regel i EG-direktivet och inte heller i lagstiftningen i andra länder. I det föregående har konstaterats att kreditprövning - på andra bevekelsegrunder än konsumentskyddsintresset - utgör ett naturligt led i en kreditgivares verksamhet. När nu ett lagstadgande om skyldighet att göra kreditprövning införs i konsumentkreditlagen, blir det klart att den kreditprövning som skall göras omfattar även konsumentskyddssynpunkten. Att den nya handlingsregeln om kreditprövning efterlevs torde det ankomma på tillsynsmyndigheterna att bevaka.

Med hänsyn till det sagda anser lagrådet att övervägande skäl talar mot att en sanktionsbestämmelse av föreslaget innehåll upptas i lagen.

11 §

I första stycket anges att avtal om kredit skall ingås skriftligen och undertecknas av konsumenten. Därefter sägs i andra stycket att ett villkor som inte har avtalats skriftligen är ogiltigt om det är till nackdel för konsumenten. Sammantagna får nu nämnda bestämmelser anses innebära att såväl skriftliga som muntliga avtal i princip är

giltiga och bindande mellan parterna. Bestämmelsen i första stycket om skriftlig form kan därför till en del ses som en ordningsföreskrift som kan få betydelse vid bedömningen av om näringsidkaren iakttar god kreditgivningssed.

Enligt andra stycket är, som nyss påpekats, ett muntligt avtalsvillkor ogiltigt om det är till nackdel för konsumenten. I specialmotiveringen lämnas vissa exempel på hur denna bestämmelse skall tillämpas. Enligt lagrådets mening kvarstår trots detta viss osäkerhet om regelns innebörd. Detta gäller framför allt det fallet att avtalet om kredit i sin helhet är muntligt. Det kan då vara svårt att avgöra hur avtalet skall tillämpas om vissa villkor är bättre för konsumenten än vad som är normalt på kreditmarknaden medan andra villkor är oförmånligare. En tillämpning av avtalet med uteslutning enbart av de oförmånligare villkoren kan leda till ett resultat som knappast framstår som rimligt.

Mot det anförda kan invändas att en ordning, som innebär att muntliga avtal eller avtalsdelar är giltiga bara när de är till konsumentens fördel, är ägnad att inskränka för kreditgivaren att samtliga villkor för en kredit skall ges skriftlig form. Det finns också anledning anta att förekomsten av muntliga avtalsvillkor är kopplade till krediter avseende smärre belopp. Den föreslagna ogiltighetsregeln torde därför komma att få förhållandevis begränsad ekonomisk betydelse. Lagrådet kan mot denna bakgrund godta vad som i remissen föreslagits beträffande muntliga kreditvillkor. För att bestämmelsens innebörd skall framgå tydligare bör dock andra stycket omformuleras på förslagsvis följande sätt:

"Ett kreditavtal som inte har ingåtts skriftligen är ändå giltigt utom i fråga om villkor som är till nackdel för konsumenten. Vid bedömning av om ett villkor är till nackdel för konsumenten skall en jämförelse göras med vad som gäller om villkoret inte tillämpas".

16 §

I denna paragraf föreskrivs som huvudregel att säljaren vid kreditköp skall ta ut en kontantinsats av köparen i enlighet med god sed på marknaden. Föreskriften är hämtad från 8 § i gällande konsumentkreditlag. I motiveringen till den bestämmelsen gjordes vissa uttalanden i anslutning till uttrycket god sed på marknaden (se prop. 1976/77:123 s. 104 f och 166 f).

I det nu föreliggande lagförslaget har som en nyhet i 5 § upptagits en generell bestämmelse om att näringsidkaren i sitt förhållande till konsumenten skall "iaktta god kreditgivningssed". Detta aktualiserar frågan om orden "i enlighet med god sed på marknaden" behövs i lagtexten till förevarande 16 §. Om så anses vara fallet, torde för förståelsens skull de båda citerade uttryckssättens förhållande till varandra böra klargöras.

Till skillnad mot vad som gäller för närvarande skall de föreslagna reglerna om begränsning av kreditgivarens rätt till förtidsbetalning tillämpas inte bara på kreditköp utan också på fristående krediter. Som lagrådet har berört vid 1 § är det i fråga om fristående krediter inte helt klart hur långt den nya lagens tillämpningsområde sträcker sig. Tydligt är dock att lagen omfattar exempelvis lån som en bank eller ett finansbolag lämnar till en enskild person för att denne skall kunna finansiera ett förvärv av en fastighet eller en bostadsrätt. Som säkerhet för lån av dessa slag kan panträtt upplåtas i fastighet, bostadsrätt eller andra kapitaltillgångar, t.ex. aktier. Enligt lagrådet kan det diskuteras om den föreslagna bestämmelsen om förbud för kreditgivaren att förbehålla sig rätt till förtida betalning om säkerheten för lånet försämras (23 § första stycket) är ändamålsenlig för denna typ av krediter.

Som utgångspunkt för diskussionen kan tas det fallet att säkerheten för ett lån utgörs av börsnoterade aktier vilkas värde vid lånetillfället klart överstiger kreditbeloppet. Efter en tid faller emellertid aktiekursen så mycket att värdet på säkerheten och kreditbeloppet ungefärligen sammanfaller. Eftersom försämringen av säkerheten inte orsakats av låntagaren är långgivaren enligt förslaget förhindrad att kräva betalning i förtid. Sådan rätt föreligger inte heller om kursfallet fortsätter med konsekvens att säkerhetens värde kommer att påtagligt understiga kreditbeloppet.

Som framhållits i remissprotokollet kan vissa argument anföras för att fristående krediter och kreditköp bör behandlas på samma sätt även vad gäller kreditgivarens rätt att få betalning i förtid. Sociala skäl kan också tala mot att ålägga en låntagare att betala tidigare än vad som angetts i amorteringsplanen. Det går dock inte att bortse från att den föreslagna ordningen synes ha flera nackdelar. Ett upphävande av rätten att avtala om förtida betalning vid försämrad säkerhet kommer allmänt sett att minska betydelsen av realsäkerhet när kreditgivaren skall bedöma om en fristående kredit kan beviljas. Detta torde försvåra såväl kreditprövningen (se 10 §) som konsumentens möjlighet att få kredit. För det fall att kredit lämnas är ett uppsägningsförbud av detta slag vidare ägnat att medföra oförmånligare lånevillkor än vad som annars skulle ha gällt. Räntesatsen kan bli högre och kreditperioden kortare. Systemet lämnar nämligen inte utrymme för att ge en låntagare, som accepterar att lånet kan komma att sägas upp om säkerheten försämras, bättre lånevillkor än en låntagare som motsätter sig en sådan uppsägningsrätt.

I 24 § föreskrivs vissa undantag från bestämmelserna i 23 § första stycket. Av 24 § första meningen framgår att en långivare får - utan

att förbehåll därom gjorts - åberopa andra lagbestämmelser om rätt till betalning i förtid. Enligt paragrafens andra mening hindrar uppsägningsbestämmelserna i 23 § vidare inte att banker eller andra kreditgivare gör strängare förbehåll om betalning i förtid, om de har en skyldighet därtill enligt någon annan författning. I specialmotiveringen hänvisas här till 2 kap. 19 § bankrörelselagen (1987:617). Av sistnämnda lagrum framgår att en bank beträffande merparten av sina lån måste - oavsett avtalad förfallodag - förbehålla sig rätt att säga upp lånet till återbetalning inom ett år.

I bankrörelselagen finns inte någon uttrycklig bestämmelse enligt vilken en bank skall eller kan förbehålla sig rätten att säga upp ett lån i förtid om säkerheten för lånet försämras. Avsaknaden av en sådan regel behöver emellertid inte med nödvändighet innebära att banker generellt kan underlåta att förbehålla sig en sådan uppsägningsrätt. Det kan nämligen hävdas att en bank som inte förbehåller sig rätten att säga upp lån i förtid inte uppfyller kravet på en sund utveckling av bankverksamheten (jfr 7 kap. 1 och 8 §§ bankrörelselagen). Med detta synsätt blir således - såvitt gäller banker - omfattningen av de föreslagna bestämmelserna i 24 § till en del beroende av vilken räckvidd som skall tillerkännas bankrörelselagens sundhetskrav. Vid tillämpningen av 24 § andra meningen synes också hänsyn böra tas till andra författningar på bankområdet, t.ex. föreskrifter som utfärdats av finansinspektionen. I vad mån sådana föreskrifter uppställer krav på bevakning av bankernas krediter och säkerheter är inte känt för lagrådet.

De tillämpningsproblem som i enlighet med det sagda kan uppkomma beträffande bankkrediter synes även kunna gälla krediter som lämnas av finansbolag och kreditaktiebolag enligt lagen (1988:606) om finansbolag resp. lagen (1963:76) om kreditaktiebolag.

I detta sammanhang kan det även finnas anledning framhålla att 40 § reglementet (1968:654) för Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och för stadshypoteksföreningarna innehåller bestämmelser som rör försämrade säkerhet för lån. Av paragrafens andra stycke framgår att en stadshypoteksförening kan kräva att låntagaren omedelbart ställer nöjaktig tilläggssäkerhet om pantens värde nedgått i sådan utsträckning att den inte kan anses utgöra betryggande säkerhet. Gör låntagaren inte detta kan föreningen säga upp lånet till betalning.

Den uppsägningsrätt som en stadshypoteksförening har enligt 40 § reglementet är inte utan vidare förenlig med de föreslagna bestämmelserna i 23 och 24 §§. Den springande punkten synes vara om bestämmelsen i 40 § reglementet medför en *skyldighet* för en förening att i låneavtal göra förbehåll om förtida betalning för det fall att säkerheten försämras. Anses så vara fallet gäller inte uppsägningsförbudet i 23 § första stycket. Huruvida 40 § reglementet kan ges en sådan långtgående innebörd synes dock ovisst. Motsvarande svårig-

heter torde kunna uppkomma vid tillämpning av 21 § fondkommissionslagen (1979:748). För krediter som ett fondkommissionsbolag lämnar skall enligt paragrafens första stycke betryggande säkerhet finnas i fondpapper som har inregistrerats vid fondbörs eller vissa andra värdepapper. Enligt tredje stycket får likväl, om säkerhet som har ställts vid kreditens beviljande nedgår i värde under kredittiden, även annan egendom eller borgen godtas som tilläggssäkerhet.

Av det anförda följer sammanfattningsvis att den föreslagna inskränkningen i kreditgivarens rätt att kräva betalning i förtid inger vissa betänkligheter. Förbudet torde sålunda inte sällan kunna ge konsumenten oförmånligare lånevillkor än vad som annars skulle ha varit fallet. Till detta kan läggas att det enligt lagrådets mening på flera punkter föreligger osäkerhet om hur förbudsregeln skall tillämpas i fråga om krediter från banker och andra finansiella institut. Med tanke på den mycket stora kreditvolym som hanteras av sådana institut måste det osäkra rättsläget betecknas som olyckligt.

Lagrådets slutsats är att det kan finnas skäl att överväga om inte den föreslagna begränsningen av kreditgivares rätt att få betalning i förtid vid försämrad säkerhet kan undvaras i fråga om fristående krediter. Om de föreslagna reglerna likväl anses böra behållas synes enligt lagrådets mening uppsägningsförbudets räckvidd böra preciseras ytterligare.

25 §

Beträffande uttrycket "i överensstämmelse med god sed på marknaden" i första stycket 1 får lagrådet hänvisa till vad som har sagts vid 16 §.

I gällande konsumentkreditlag (13 § andra stycket) anges att kreditgivarens rätt till full ersättning för uppläggningskostnad förutsätter bl.a. att den avtalade kostnaden inte är oskäligen. I den allmänna motiveringen till förevarande paragraf (avsnitt 2.9) sägs att det i den nya bestämmelsen inte behöver föreskrivas att kostnaden ej får vara oskäligen, då detta följer redan av allmänna avtalsrättsliga regler. Vad som härvid åsyftas torde vara bestämmelserna i 36 § avtalslagen. Dessa får också enligt lagrådets mening anses utgöra en tillräcklig reglering av frågan. I sammanhanget kan beträffande vissa kreditgivare även hänvisas till föreskrifterna till motverkande av oskäligen villkor i lagen (1971:112) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden.

Övergångsbestämmelserna

Den nya lagen avses träda i kraft den 1 oktober 1992. En allmän princip i övergångsbestämmelserna är att äldre bestämmelser skall

gälla i fråga om kreditavtal som ingåtts före ikraftträdandet. Lagrådet delar denna uppfattning och kan också godta det i punkt 3 angivna undantaget från principen. Enligt lagrådets mening möter således inte något hinder mot att generellt tillämpa 18 § i den nya lagen i de fall då kreditgivaren förvärvat sin fordran mot konsumenten genom överlåtelse eller pantsättning som skett efter ikraftträdandet.

Lagrådet ställer sig emellertid något tveksamt till förslaget i punkt 4 att de nya reglerna i 22 och 25 §§ om rätt för konsumenten att betala sin skuld i förtid skall tillämpas även på gamla kreditavtal. Förslaget synes möjligen kunna accepteras i fråga om lån med bunden ränta eftersom kreditgivaren i dessa fall har rätt till ersättning för eventuell ränteförlust. Sådan ersättning utgår dock inte om lånet löper med rörlig ränta.

Såvitt lagrådet förstår bygger den föreslagna punkten 4 på antagandet att en kreditgivare inte kan göra någon beaktansvärd ränteförlust om ett lån med rörlig ränta betalas i förtid. Frågan är emellertid om detta gäller utan undantag. Ett lån med rörlig ränta - exempelvis en räntesats som med ett bestämt antal procentenheter överstiger statslåneräntan - kan mycket väl vara långfristigt. En kreditgivare kan ha finansierat en kredit av detta slag med egen upplåning på liknande villkor. En absolut rätt för låntagaren att lösa krediten i förtid torde kunna försätta kreditgivaren i en besvärlig position och för denne framstå som en retroaktiv försämring av avtalsvillkoren.

Enligt lagrådets mening ger grundsatsen, att ny civillagstiftning inte skall rubba innehållet i avtal som träffats innan lagen trätt i kraft, uttryck för en viktig rättssäkerhetsprincip. Avsteg från denna bör komma i fråga endast om starka skäl talar därför. Den allmänna hänvisningen i remissen till konsumentskyddsintresset kan knappast utgöra ett skäl av sådan natur. Med tanke på frågans principiella vikt anser lagrådet att ett slopande av punkten 4 i övergångsbestämmelserna bör övervägas.

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

JÄMFÖRELSETABELL

med en sammanställning av bestämmelserna i den föreslagna nya konsumentkreditlagen samt närmast motsvarande bestämmelser i konsumentkreditlagen (1977:981) och berörda EG-direktiv. I spalt 3 avses, om inte annat sägs, direktivet den 22 december 1986. I de fall direktivet den 22 februari 1990 avses anges (1990) efter hänvisningen.

<i>Nya lagen</i>	<i>Gamla lagen</i>	<i>EG-direktivet</i>
1 §	1 §	Art. 1 (1) Art. 1 (2) (c) Art. 1 (2) (1,3,6,7) (1990) Art. 2 (1,2,4) Art. 6 Art. 1 (3) (1990)
2 §	2 §	Art. 1 (2) (a,b) Art. 1 (1) (1990)
3 §	3 §	-
4 §	4 §	-
5 §	-	-
6 §	5 §	Art. 3; jfr Art. 2 (1) (f)
7 §	6 §	Art. 4 (2,3) Art. 1 (2) (4) (1990) Art. 6
8 §	7 §	-
9 §	-	Art. 4 Art. 1 (4) (1990)
10 §	-	-
11 §	-	Art. 4 (2) (b)
12 §	-	Art. 4 (2) (b) Art. 1 (4) (1990)
13 §	-	Art. 6 (2)
14 §	8 § och 30 §	-
15 §	9 §	-
16 §	10 §	Art. 9 - 11
17 §	11 §	Art. 10
18 §	23 a §	-
19 §	14 §	-
20 §	12 § 1 st.	Art. 8
21 §	12 § 2 st.	-
22 §	16 §	-

23 §	12 § 3 st.	-
24 §	13 § och 23 a §	Art. 8
25 §	15 § och 16 §	Art. 7
26 §	15 § 3 st.	Art. 7
27 §	17 §	Art. 7
28 §	18 §	Art. 7
29 §	19 §	-
30 §	20 §	-
31 §	21 §	-
32 §	22 §	-
33 §	23 §	-
34 §	24 §	-
35 §	25 §	Art. 12 (1) (b) (c)
36 §	26 §	Art. 12 (1) (b)
37 §	29 §	-

Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	3
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 12 december 1991	21
1 Inledning	21
2 Allmän motivering	23
2.1 Allmänna utgångspunkter	23
2.1.1 Reformbehovet	23
2.1.2 Nuvarande lagstiftning	26
2.1.3 EG-direktivet	28
2.1.4 Några huvudlinjer i en ny konsumentkreditlag	29
2.2 Näringsidkarens allmänna skyldigheter	32
2.3 Kreditprovning	34
2.4 Marknadsföring och information	36
2.4.1 Tillhandahållande av ansökningsformulär	36
2.4.2 Effektiva räntan	37
2.4.3 Annan information som skall lämnas	41
2.5 Kontantinsats	44
2.6 Ränta	47
2.6.1 Kreditgivarens rätt att ändra räntan	47
2.6.2 Hur räntan skall anges i avtalet	52
2.7 Avgifter	53
2.8 Kreditgivarens rätt att säga upp krediten i förtid	57
2.9 Kredittagarens rätt att lösa krediten i förtid	67
2.10 Trepartsförhållanden	74
2.11 Andra civilrättsliga frågor	84
2.11.1 Krav på skriftlig form	84
2.11.2 Avräkningsförbehåll och kopplingsförbehåll	88
2.11.3 Återtagande av vara	90
2.11.4 Betalningsansvar vid förlust av konto- kort, m.m.	92
2.12 Handräckning och utmätning	94
2.13 Tillsyn	95
2.14 Tillämpningsområde	96
2.15 Ikraftträdande m.m.	98
2.16 Förslagens kostnadseffekter	100
3 Upprättade lagförslag	101
4 Specialmotivering	101
4.1 Förslaget till ny konsumentkreditlag	101
Inledande bestämmelser	102
Näringsidkarens allmänna skyldigheter	106
Marknadsföring och information	108

Kreditavtalet	111
Ränta och avgifter	114
Kontantinsats vid kreditköp	122
Konsumentens befogenheter vid överlåtelse av fordringen m.m.	122
Förbud mot viss avräkning	128
Betalning av skulden i förtid	129
Återtaganderätt vid kreditköp	139
Uppgörelse när en vara återtas	140
Återlösande av en vara som återtagits	142
Handräckning för återtagande av vara, m.m.	142
Förbud mot utmätning	143
Betalningsansvar vid förlust av kontokort, m.m.	144
Tillsyn	144
Övergångsbestämmelser	146
4.2 Följdlagstiftning	147
5 Hemställan	147
6 Beslut	148
 Bilaga 1 EG-direktiv om konsumentkrediter (87/102/EEC)	 149
Bilaga 2 Supplerande EG-direktiv om konsumentkrediter (90/88/EEC)	163
Bilaga 3 Sammanfattning av promemorian (1990:84)	172
Bilaga 4 Promemorians lagförslag	175
Bilaga 5 Förteckning över remissinstanserna	190
Bilaga 6 Lagrådsremissens lagförslag	191
Bilaga 7 Utdrag ur protokoll vid lagrådets sammanträde den 21 oktober 1991	207
Bilaga 8 Jämförelsetabell (lagrum i förslaget, gällande konsumentkreditlag och EG-direktiv om konsumentkrediter)	217